

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ХОРЕНЖЕНКО ОКСАНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 341.9:347.78:347.191.4:339.166.5(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**«МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ
КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА
СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ»**

Спеціальність 293 «Міжнародне право»

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.А. Хоренженко

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: *Криволапов Богдан Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент.*

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Хоренженко О.А. Міжнародно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: порівняльно-правове дослідження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (29 – Міжнародні відносини). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2026.

Дисертація є одним із перших комплексних вітчизняних порівняльно-правових досліджень сфери колективного управління майновими авторськими та суміжними правами на міжнародному та національному рівнях.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю здійснення порівняльно-правового аналізу сфери колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у міжнародному та вітчизняному правовому полі з метою виявлення нормативних прогалин у національному законодавстві, а також визначення можливостей адаптації кращих європейських практик до українських реалій з урахуванням викликів цифрової доби. Особливої ваги це питання набуває у контексті євроінтеграційного курсу України, імплементації *acquis* ЄС у сфері колективного управління з метою забезпечення справедливої винагороди, прозорості, ефективності й підзвітності. Додаткову актуальність дослідженню надають умови воєнного стану та майбутнього повоєнного відновлення, які висувають нові вимоги до захисту прав творців, стійкості інституцій та доступу до культурного контенту. За таких умов формування сучасної, конкурентоспроможної та гармонізованої з міжнародними стандартами моделі колективного управління постає ключовим чинником розвитку сфери інтелектуальної власності та інтеграції України до європейського правового простору.

У першому розділі досліджуються загальнотеоретичні засади колективного управління у міжнародному праві. Автором розглянуто наукові підходи до

розуміння поняття «колективне управління» у міжнародній та вітчизняній науковій доктринах, розкрито його багатовимірну правову природу, визначено термінологічну варіативність поняття «організація колективного управління (ОКУ)». Також проаналізовано еволюцію колективного управління та обґрунтовано розширення сфери його дії. Автор виділяє форми колективного управління, механізми його здійснення та відповідні види прав. Окремо визначено роль ВОІВ та інших міжнародних організацій у формуванні міжнародних стандартів та сприянні міжнародній взаємодії. Автором обґрунтовано доцільність виокремлення національного, регіонального та міжнародного рівнів управління, кожен із яких має власні інституційні та нормативні особливості.

Другий розділ присвячується дослідженню правового регулювання колективного управління за законодавством України. Проаналізовано розвиток системи колективного управління в Україні від набуття незалежності України до сучасного етапу реформування, що відбувається в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України та виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, зокрема ст. 168. У цьому контексті простежується наближення українського законодавства до *acquis* ЄС. Досліджено Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII, а також нову редакцію Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX, виявлено проблемні питання, пов'язані з механізмом здійснення колективного управління та забезпеченням прозорості, звітності та справедливої винагороди, та запропоновано шляхи їх вирішення. Окремо вивчено вплив воєнного стану на систему колективного управління. Проаналізовано фінансові показники діяльності ОКУ під час війни та виокремлено організації, які зберегли й посилили свої позиції, з метою надання рекомендацій щодо відновлення їх ефективності та визначення стратегій розвитку системи у повоєнний період.

У третьому розділі здійснено аналіз узгодженості українського законодавства у сфері колективного управління з основними нормативними актами ЄС. Досліджено практику та механізми здійснення ефективного колективного

управління у країнах ЄС та розглянуто можливості їхньої адаптації в Україні, зокрема розширеного колективного ліцензування (ECL), державного нагляду (контролю) та корпоративного врядування. Розглянуто досвід врахування ESG-факторів у діяльності європейських ОКУ для забезпечення сталого розвитку та запропоновано напрями його адаптації в Україні. Значну увагу приділено використанню в ЄС цифрових інструментів – метаданих, блокчейну та смарт-контрактів, а також можливостям їх тестування на вітчизняному рівні.

Наукова новизна результатів проведеного дисертаційного дослідження полягає у наступному:

Уперше у вітчизняній правовій доктрині:

1) Обґрунтовано необхідність розглядати розмежування трьох рівнів колективного управління майновими авторськими і суміжними правами – національного, регіонального та міжнародного – що надають змогу комплексно осмислити багаторівневу структуру колективного управління майновими авторськими та суміжними правами та дозволяють не лише впорядкувати функціональну і нормативну взаємодію між різними рівнями, але й ідентифікувати критично важливі зони перетину компетенцій, взаємодії та правозастосовної гармонізації в умовах цифрової економіки.

2) Надано авторську дефініцію на позначення «міжнародної системи колективного управління» як впорядкованої сукупності правовідносин і взаємодій між ОКУ з різних країн, міжнародними організаціями, національними органами інтелектуальної власності, правовласниками, користувачами та іншими суб'єктами, що ґрунтується на міжнародних договорах, стандартизованих процедурах і технічних рішеннях, обміну метаданими, та має на меті забезпечення ефективної реалізації, захисту майнових прав правовласників і розподілу справедливої винагороди в транскордонному просторі.

3) Обґрунтовано доцільність застосування ESG-факторів у діяльності ОКУ, оскільки їх адаптація дозволить національним ОКУ вийти за межі традиційних функцій з ліцензування та розподілу винагороди, трансформували їх у сучасні інституції, які поєднують управління колективними майновими правами з дотриманням принципів сталого розвитку.

4) З'ясовано, що впровадження цифрових технологій, зокрема систем управління метаданими та блокчейн-технологій, сприяє підвищенню ефективності й прозорості діяльності ОКУ, а також забезпеченню більш справедливого розподілу винагороди. Це, своєю чергою, надає колективному управлінню потенціалу стати важливим інструментом реалізації майнових прав у цифровому середовищі майбутнього, оскільки дозволяє знизити адміністративні витрати, запобігати незаконному використанню об'єктів авторського права та суміжних прав та розширює можливості міжнародного управління правами.

5) Встановлено, що європейська модель колективного управління ґрунтується на поєднанні чітко визначених нормативних стандартів, ефективних механізмів управління, державного нагляду та контролю, процедури альтернативного вирішення спорів, практики Суду ЄС, а також високого рівня корпоративного врядування й широкого застосування цифрових рішень, що забезпечують справедливий розподіл винагороди, прозорість і ефективність управління майновими авторськими та суміжними правами.

Запропоновано:

- Для належного відновлення правового регулювання у сфері колективного управління внести зміни до Закону України № 2415-VIII, яким: 1) продовжити строк чинності акредитації ОКУ на період воєнного стану; 2) встановити чітку й прозору процедуру її пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму; 3) конкретизувати механізм обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану, забезпечивши його узгодженість із конституційними засадами правопорядку та відповідність міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

- Для узгодженості національного законодавства з Директивою 2014/26/ЄС: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити механізм мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори; закріпити норму стосовно процедури альтернативного вирішення спорів; встановити порядок обміну інформацією між компетентними органами; 2) внести зміни до Закону України «Про медіа» – впровадити правове регулювання обов'язку телерадіоорганізацій щорічно звітувати про використання об'єктів авторського

права і (або) суміжних прав; 3) запровадити організаційні заходи стосовно посилення акредитації ОКУ для розширеного та обов'язкового колективного управління, 4) з метою нормативного закріплення у Законі України № 2415-VIII, провести фахове обговорення та ґрунтовне опрацювання таких питань за участю законодавців, представників ОКУ, науковців, експертів: інвестування доходів від прав; закріплення оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, що забезпечить баланс інтересів усіх сторін.

- Для усунення виявлених прогалин у національному законодавстві та досягнення відповідності Директиві (ЄС) 2019/790 у сфері колективного управління: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити принцип справедливої та пропорційної винагороди; впровадити правове регулювання зобов'язання сторін щодо забезпечення прозорості для осіб, яким автори і виконавці передали свої права; встановити механізм коригування договорів; запровадити право на відкликання; гармонізувати регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління; запровадити процедуру альтернативного вирішення спорів.

- Для адаптації ECL внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: удосконалити процедури акредитації ОКУ, запроваджуючи обов'язкову періодичну перевірку репрезентативності ОКУ у процесі діяльності ОКУ; створити єдиний відкритий реєстр репертуару та членства ОКУ, що дозволить користувачам і державним органам оцінювати реальний рівень охоплення правовласників; удосконалити механізм державного нагляду за відповідністю організацій критеріям репрезентативності, зокрема через регулярний моніторинг і публічні и; забезпечити ефективну реалізацію «ефекту поширення», наприклад, через запровадження системи інформування непередставлених правовласників та гарантій своєчасної виплати їм винагороди; запровадити стандарти прозорості: обов'язкове онлайн-оприлюднення тарифів, правил розподілу коштів та умов ліцензійних договорів.

- Після проведення аналізу моделей державного нагляду та забезпечення прозорості, звітності і розподілу справедливої винагороди у Франції та Нідерландах

внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: створити незалежний орган державного нагляду за діяльністю ОКУ, який поєднуватиме функції як регулярного, так і ризик-орієнтованого контролю; запровадити циклічний комплексний аудит та щорічні тематичні перевірки; а також установити нормативний поріг адміністративних витрат на рівні 15 %; деталізувати на законодавчому рівні процедуру управління незапитаними коштами, зокрема встановити вимоги до прозорості їх використання, публічної звітності та можливості відновлення виплати у разі звернення правовласника; закріпити принцип «належної організаційної оснащеності» ОКУ і встановити стандарти корпоративного управління (строки повноважень, оцінювання членів правління та наглядових органів, правила запобігання конфліктам інтересів, дотримання кодексу врядування).

- З огляду на проаналізований європейський досвід інтеграції ESG-факторів у діяльність ОКУ, рекомендовано врахування цих підходів у діяльності українських ОКУ з метою імплементації кращих європейських практик у контексті євроінтеграційних процесів та окреслено можливі напрями адаптації реалізації ESG-факторів.

- З урахуванням встановленого впливу цифрових технологій – зокрема метаданих, смарт-контрактів і блокчейн-рішень – на підвищення прозорості процедур та справедливості розподілу винагород, рекомендовано їхнє впровадження у сферу колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, зокрема шляхом реалізації відповідних ініціатив у форматі Sandbox.

- Для реалізації зазначених вище пропозицій доцільним видається здійснення відповідних організаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності, зокрема проведення круглих столів та публічних дискусій за участю науковців, правовласників, представників креативних індустрій, ОКУ та експертного середовища.

Удосконалено:

- запропоновано авторське визначення понять:

«організація колективного управління» як громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створене та/або контрольоване правовласниками і зареєстроване в Установі, що діє на неприбуткових засадах, яке за договором із

правовласниками (у випадку добровільного управління) та/або в силу закону (у випадку обов'язкового або розширеного управління), від свого імені та в інтересах правовласників управляє майновими правами більш ніж одного правовласника на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, здійснюючи ліцензування, облік і моніторинг використання, збір, розподіл і виплату винагороди, а також заходи щодо захисту прав на засадах прозорості, підзвітності, недискримінації та рівного ставлення до національних і іноземних правовласників;

«система колективного управління» – сукупність відповідних структурних елементів, а саме: організацій колективного управління, уповноважених органів державної влади, що формують і реалізують державну політику у сфері інтелектуальної власності, правовласників, а також користувачів, які взаємодіють між собою на основі нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав.

Значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації підходи, висновки та пропозиції можуть бути впроваджені та використані у правозастосовній практиці ОКУ України (Додаток Г), науково-дослідницькій діяльності – у подальшому теоретичному дослідженні проблем міжнародного приватного права, авторського права, права інтелектуальної власності; освітньому процесі – для викладання та підготовки навчально-методичних матеріалів таких дисциплін як «Міжнародне приватне право», «Авторське право», «Право інтелектуальної власності» для студентів вищих юридичних та економічних; правотворчому процесі.

Таким чином, дисертаційне дослідження має як теоретичну, так і практичну цінність.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, авторське право, суміжні права, колективне управління майновими авторськими і суміжними правами, організації колективного управління, захист, винагорода, адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, законодавство Європейського Союзу, правове регулювання, цифрове середовище, цифрова трансформація, сталий розвиток, військовий стан, післявоєнне відновлення.*

SUMMARY

Khorenzhenko O.A. International Legal Regulation of Operations of Collective Management Organisations for Proprietary Copyright and Related Rights: a Comparative Legal Study. – Qualifying Research Paper as a Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Speciality 293 International Law (29 – International Relations). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, City of Kyiv, 2026.

The dissertation is one of the first comprehensive domestic comparative legal studies in the field of collective management of property, copyright, and related rights at the international and national levels.

The relevance of the research topic is determined by the need to conduct a comparative legal analysis of the collective management of proprietary copyright and related rights in the international and domestic legal field in order to identify regulatory gaps in national legislation, as well as to identify opportunities for adapting the best European practices to Ukrainian conditions, taking into account the challenges of the digital age. This issue is particularly important in the context of Ukraine's European integration and the implementation of the EU *acquis* in collective management with a view to ensuring fair remuneration, transparency, efficiency and accountability. The research acquires further relevance in the context of martial law and future post-war reconstruction, which pose new challenges for the protection of creators' rights, institutional stability and access to cultural content. Under such conditions, establishing a modern, competitive model of collective management that is harmonised with international standards is a key factor in the development of intellectual property and Ukraine's integration into the European legal space.

The first chapter examines the general theoretical foundations of collective management in international law. The author explores scientific approaches to understanding the concept of 'collective management' in international and domestic scientific doctrines, reveals its multidimensional legal nature, and defines the terminological variability of the concept of 'collective management organisation

(CMO)'. The evolution of collective management is also analysed, with justification given for expanding its scope. The author identifies forms of collective management, mechanisms for its implementation, and corresponding types of rights. Special attention is given to the role of the World Intellectual Property Organisation (WIPO) and other international organisations in shaping international standards and promoting international cooperation. The author substantiates the expediency of distinguishing among national, regional, and international levels of management, each with its own institutional and regulatory features.

The second chapter is devoted to the study of legal regulation of collective management under Ukrainian law. It analyses the development of the collective management system in Ukraine from independence to the current reform stage, taking place in the context of Ukraine's European integration and the fulfilment of obligations under the Association Agreement with the European Union, in particular Article 168. In this context, the approximation of Ukrainian legislation to the EU *acquis* is traced. The Law of Ukraine on Efficient Management of Property Rights of Right Holders in the Sphere of Copyright and/or Related Rights of 15 May 2018 No. 2415-VIII as well as the new version of the Law of Ukraine on Copyright and Related Rights of 01 December 2022 No. 2811-IX are studied, problematic issues related to the mechanism of collective management and ensuring transparency, accountability and fair remuneration are identified, and ways to resolve them are proposed. The impact of martial law on the collective management system is studied separately. The chapter analyses the financial performance of CMOs during the war

w to providing recommendations for restoring their effectiveness and defining strategies for developing the system in the post-war period.

The third chapter analyses the consistency of Ukrainian legislation on collective management with the main EU regulations. It examines the practices and mechanisms of effective collective management in EU countries and considers the possibilities for their adaptation in Ukraine, in particular, extended collective licensing (ECL), state supervision (control) and corporate governance. The author examines the experience of incorporating ESG factors into the activities of European CMOs to ensure sustainable development and proposes ways to adapt this approach in Ukraine. Considerable

attention is paid to the use of digital tools in the EU – metadata, blockchain, and smart contracts – as well as to the possibilities for testing them at the domestic level.

The scientific novelty of the results of the dissertation research lies in the following:

For the first time:

1) The necessity of considering the differentiation between three levels of collective management of property copyright and related rights – national, regional and international – has been substantiated. This makes it possible to comprehensively understand the multi-level structure of collective management of proprietary copyright and related rights and allows not only to streamline the functional and regulatory interactions across different levels, but also to identify critically important areas of overlap in competences, interactions, and law enforcement harmonisation in the digital economy.

2) An author's definition is provided for the term 'international collective management system' as an orderly set of legal relations and interactions between CMOs from different countries, international organisations, national intellectual property authorities, rightholders, users and other entities, based on international treaties, standardised procedures and technical solutions, metadata exchange, and aimed at ensuring the effective implementation, protection of rightholders' proprietary rights and distribution of fair remuneration in a cross-border space.

3) The feasibility of applying ESG factors in the activities of CMOs has been substantiated, as their adaptation will allow national CMOs to go beyond their traditional functions of licensing and distribution of remuneration, transforming them into modern institutions that combine the management of collective property rights with adherence to the principles of sustainable development.

4) It has been established that the introduction of digital technologies, in particular metadata management systems and blockchain technologies, contributes to increasing the efficiency and transparency of CMOs' activities, as well as ensuring a more equitable distribution of remuneration. This, in turn, gives collective management the potential to become an important tool for enforcing proprietary rights in the future digital environment, as it reduces administrative costs, prevents the illegal use of copyright and related rights, and expands the possibilities for international rights management.

5) It has been established that the European model of collective management is based on a combination of clearly defined regulatory standards, effective management mechanisms, state supervision and control, alternative dispute resolution procedures, EU Court practice, as well as a high level of corporate governance and the widespread use of digital solutions that ensure fair distribution of remuneration, transparency and effective management of proprietary copyright and related rights.

The following proposals have been made:

- In order to properly restore legal regulation in the field of collective management, it is proposed to amend Law of Ukraine No. 2415-VIII, in order to: 1) extend the term of accreditation of CMOs for the period of martial law; 2) establish a clear and transparent procedure for its prolongation under the conditions of an emergency legal regime; 3) specify the mechanism of mandatory collective management during martial law, ensuring its consistency with the constitutional principles of the rule of law and compliance with international standards in the field of copyright and related rights.

- To bring national legislation into line with Directive 2014/26/EU, it is proposed to: 1) amend Law of Ukraine No. 2415-VIII: introduce a mechanism for multi-territorial licensing of online rights to musical works; enshrine a provision on alternative dispute resolution procedures; establish a procedure for the exchange of information between competent authorities; 2) amend the Law of Ukraine 'On Media' – introduce legal regulation of the obligation of television and radio organisations to report annually on the use of copyright and/or related rights; 3) introduce organisational measures to strengthen the accreditation of CMOs for extended and mandatory collective management, 4) with a view to enshrining the following issues in Law of Ukraine No. 2415-VIII, to hold professional discussions and conduct thorough research with the participation of legislators, representatives of the CMOs, academics and experts: investing income from rights; establishing an optimal model of relations between CMOs and rights holders, consistent with European approaches, which will ensure a balance of interests for all parties.

- To eliminate the identified gaps in national legislation and achieve compliance with Directive (EU) 2019/790, the following is proposed in the field of collective management: 1) to amend Law of Ukraine No. 2415-VIII: to introduce the principle of

fair and proportionate remuneration; introduce legal regulation of the parties' obligations to ensure transparency for those to whom authors and performers have transferred their rights; establish a mechanism for adjusting contracts; introduce the right of revocation; harmonise the regulation of multi-territorial licensing for extended collective management; introduce an alternative dispute resolution procedure.

- To adapt ECL, it is proposed to amend Law of Ukraine No. 2415-VIII, namely: to improve the procedures for accrediting CMOs by introducing mandatory periodic verification of the representativeness of CMOs in the course of their activities; create a single open register of repertoire and CMO membership, which will allow users and state authorities to assess the actual level of coverage of rights holders; improve the mechanism of state supervision of the compliance of organisations with the criteria of representativeness, in particular through regular monitoring and public reports; ensure effective implementation of the 'extension effect', in particular through the introduction of a system for informing unrepresented rights holders and guarantees of timely payment of remuneration to them; introduce transparency standards: mandatory online publication of tariffs, rules for the distribution of funds and terms of licence agreements.

After analysing models of state supervision and ensuring transparency, accountability and fair remuneration distribution in France and the Netherlands, it was proposed to amend Law of Ukraine No. 2415-VIII, namely: to create an independent state body to supervise the activities of CMOs, which would combine the functions of both regular and risk-based control; to introduce a cyclical comprehensive audit and annual thematic inspections; and to set a regulatory threshold for administrative expenses at 15%; provide detailed legislative provisions governing the management of unclaimed funds, including requirements for transparency in their use, public reporting and the possibility of resuming payments at the request of the rights holder; consolidate the principle of 'adequate organisational capacity' of CMOs and establish corporate governance standards (terms of office, evaluation of board members and supervisory bodies, rules for preventing conflicts of interest, compliance with the governance code).

- Taking into account the analysed European experience of integrating ESG factors into the activities of CMOs, it is recommended that these approaches be taken into account in the activities of Ukrainian CMOs in order to implement best European

practices in the context of European integration processes, with possible directions for adapting the implementation of ESG factors outlined.

- Taking into account the established impact of digital technologies – in particular metadata, smart contracts and blockchain solutions – on increasing the transparency of procedures and the fairness of remuneration distribution, it is recommended to introduce them into the sphere of collective management of proprietary copyright and related rights, in particular through the implementation of relevant initiatives in the Sandbox format.

- In order to implement the above proposals, it seems appropriate to carry out relevant organisational and communication measures aimed at raising awareness, in particular round tables and public discussions with the participation of scientists, rights holders, representatives of creative industries, collective management organisations and experts.

The following amendments have been proposed:

- The author's definitions of the following terms have been proposed:

‘collective management organisation’ as a public association with legal entity status, established and/or controlled by rightholders and registered with the Institution, operating on a non-profit basis, which, under an agreement with rightholders (in the case of voluntary management) and/or by virtue of law (in the case of mandatory or extended management), on its own behalf and in the interests of rightholders, manages the propriety rights of more than one rightholder to objects of copyright and (or) related rights, carrying out licensing, accounting and monitoring of use, collection, distribution and payment of remuneration, as well as measures to protect rights based on transparency, accountability, non-discrimination and equal treatment of national and foreign rightholders;

‘collective management system’ is a set of relevant structural elements, namely: collective management organisations, authorised state authorities that formulate and implement state policy in the field of intellectual property, rightholders as well as users who interact with each other based on regulatory and legal regulations and international standards for the purpose of collecting, distributing and paying remuneration to rightholders, as well as protecting rights.

The theoretical and practical significance of the results obtained lies in the fact that the approaches, conclusions and proposals developed in the dissertation can be implemented

and used in the law enforcement practice of CMOs of Ukraine (Appendix H), in research – in further theoretical research on issues of private international law, copyright and intellectual property law; the educational process – for teaching and preparing teaching materials for such disciplines as ‘International Private Law’, ‘Copyright’, ‘Intellectual Property Law’ for students of higher legal and economic institutions; the law-making process.

Thus, the dissertation research has both theoretical and practical value.

Key words: *intellectual property, copyright, related rights, collective management of proprietary copyright and related rights, collective management organisations, protection, remuneration, adaptation of Ukrainian legislation to European Union legislation, European Union legislation, legal regulation, digital environment, digital transformation, sustainable development, martial law, post-war reconstruction.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Khorenzhenko O. A. European Integration Reforms of Ukraine in the Field of Collective Management of Copyright and Related Rights. *Право.ua*. 2024. №3. С. 248-254. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.36>

2. Khorenzhenko O. A. Establishing and Developing the System of Collective Management of Copyright and Related Rights in Ukraine (1991-Ongoing). *Наше право*. 2024. № 3. С. 159-169. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.20>

3. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights Under the Laws of Foreign Countries: Challenges and Prospects for Ukraine. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 277-289. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.40>

4. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights in the Nordic Countries: Insights for Creating an Effective Model in Ukraine. *Наше право*. 2025. № 3. С. 187-196. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2025.3.26>

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

5. Khorenzhenko O. Collective Copyright Management in the Digital Age: EU Challenges and Ukraine’s Adaptation. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. № 2. С. 48-58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-2-6>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Хоренженко О. А. Особливості національних систем колективного управління авторськими і суміжними правами у Франції та Великобританії. Видавнича група «Наукові перспективи». *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXXIII Міжнар. наук-практ. конф. (07 червня 2023 р.). м. Паола, Мальта, 2023. С. 83-88.

7. Хоренженко О. А. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: досвід зарубіжних країн. *Current challenges of science and education*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (11-13 березня 2024 р.). м. Берлін, Німеччина, 2024. С. 306-313.

8. Хоренженко О. А. Історія виникнення організацій колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Шевченківська Весна 2024*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених. Частина I (12 квітня 2024 р.). м. Київ, 2024. С. 65-68.

9. Хоренженко О. А. Удосконалення системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в рамках євроінтеграційних реформ. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф. (18-20 листопада 2024 р.) м. Мюнхен, Німеччина, 2024. С. 719-726.

10. Хоренженко О. А. Діяльність організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у Франції та Польщі у контексті євроінтеграційних реформ в Україні. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (17-19 березня 2025 р.). м. Мюнхен, Німеччина, 2025. С. 567-573.

11. Хоренженко О. А. Міжнародний досвід використання блокчейн-технологій у колективному управлінні майновими авторськими та суміжними правами: перспективи імплементації в Україні. *Шевченківська Весна: Штучний інтелект та міжнародні відносини*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених (18 квітня 2025 р.). м. Київ, 2025. С. 193-196.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	31
1.1. Теоретико-правове визначення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами	31
1.2. Генеза інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами	43
1.2.1. Розвиток інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами	43
1.2.2. Роль ВОІВ у формуванні міжнародного правового статусу колективного управління	47
1.3. Сфера застосування, види прав, що підлягають колективному управлінню, та механізм його здійснення	53
1.3.1. Сфера застосування колективного управління майновими авторськими і суміжними правами	53
1.3.2. Види прав, що підлягають колективному управлінню.....	57
1.3.3. Механізм колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав.....	59
1.4. Форми колективного управління.....	64
1.5. Міжнародна система колективного управління як наднаціональний рівень правового регулювання	71
Висновки до Розділу 1	75
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ .	78
2.1. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами за національним законодавством	78
2.2. Організації колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні.....	100
2.2.1. Форми колективного управління за національним законодавством...	100
2.2.2. Організаційно-правовий механізм діяльності організацій колективного управління майновими правами.....	107

2.3. Особливості діяльності організацій колективного управління в Україні під час дії воєнного стану	118
2.3.1. Правовий режим колективного управління під час дії воєнного стану	118
2.3.2. Практичні аспекти функціонування організацій колективного управління у період воєнного стану	122
Висновки до Розділу 2	128
РОЗДІЛ 3. ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ ДО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ ЄС З УРАХУВАННЯМ КРАЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК	131
3.1. Правове регулювання колективного управління в ЄС.....	131
3.2. Гармонізація національної системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами з <i>acquis</i> ЄС.....	140
3.2.1. Узгодження національного законодавства із актами ЄС у сфері колективного управління	140
3.2.2. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій як ключовий інститут у забезпеченні гармонізації національного законодавства з правом ЄС.....	149
3.3. Європейські практики та інноваційні підходи у сфері колективного управління: вектори розвитку для України.....	153
3.3.1. Європейські моделі нагляду за діяльністю ОКУ та їх адаптація в Україні.....	154
3.3.2. Досвід здійснення колективного управління в ЄС та можливості його застосування в Україні	161
3.3.3. ESG-фактори в системі колективного управління як основа сталого розвитку	167
3.3.4. Цифрові технології у сфері колективного управління в країнах ЄС і перспективи для України	176
Висновки до Розділу 3	191
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
ДОДАТКИ	234

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВАОП – Всесоюзне агентство з авторських прав

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

ВСУ – Верховний Суд України

ВУОАП – Всесоюзне управління з охорони авторських прав

ДААСП України – Державне агентство авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України

ДО «УААСП» – Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав»

ДП УААСП – Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав»

ЄК – Європейська Комісія

ЄС – Європейський Союз

ІР офіс – Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій
Мінекономіки – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України

ІР-суд – Вищий суд з питань інтелектуальної власності

КМУ – Кабінет Міністрів України

НОІВ – Національний орган інтелектуальної власності

ОКУ – Організації колективного управління

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

УЗАП – Управління із захисту авторських прав

УРААП – Українське республіканське агентство авторських прав

УРВ ВАОП – Українське республіканське відділення Всесоюзного агентства з авторських прав

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦК України – Цивільний кодекс України

AIDAA – Міжнародна асоціація авторів аудіовізуальних творів

ASCAP – Американське товариство композиторів, авторів і видавців

BIEM – Міжнародне бюро музично-механічного видавництва

CEBS – Регіональна група країн Центральної Європи та Балтії

CISAC – Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів

CMO – Collective management organisation (організація колективного управління)

CvTA – Колегія з нагляду за авторськими правами

ECL – Розширене колективне ліцензування

EBSI – Європейська інфраструктура блокчейн-сервісів

ESG – Екологічні, соціальні та управлінські

IFRRO – Міжнародна федерація організацій з управління правами на репрографічне відтворення творів

IME – Незалежні організації управління

ISRC – Міжнародний стандартний код запису для фонограм

ISWC – Міжнародний стандартний код музичного твору для ідентифікації музичних творів

KSE – Київська школа економіки

SCAPR – Рада товариств з колективного управління правами виконавців

SESAC – Товариство європейських драматургів, композиторів і видавців

SUISA – Товариство охорони авторських прав швейцарських авторів пісень, композиторів та музичних видавців

ZaiKS – Польське авторське товариство ZaiKS

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Наприкінці XX – на початку XXI століття невідпинний розвиток глобалізаційних процесів та інформаційно-комунікаційних технологій зумовив стрімке розширення можливостей поширення результатів інтелектуальної діяльності, які потребують належної правової охорони. У цих умовах інститут колективного управління авторськими і суміжними правами утвердився у світовій практиці як ефективний правовий механізм та інституційна форма забезпечення балансу інтересів правовласників, користувачів і суспільства. Одним із його ключових завдань є забезпечення реалізації майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав на колективній основі.

Україна послідовно наближає правопорядок до європейських стандартів, що підтверджується виконанням Угоди про партнерство та співробітництво (1996–2014 рр.) і імплементацією Угоди про асоціацію з ЄС (з 2014 р.), які істотно вплинули на національне законодавство у сфері авторського права та сферу колективного управління. Прийняття спеціального Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII, нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX, а також створення Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій у 2022 р. стало важливим кроком у розвитку наближення українського законодавства у сфері авторського права та суміжних прав до стандартів ЄС. Водночас, попри проведені реформи, за висновками Звіту ЄК за 2024 р., необхідне подальше узгодження з *acquis* ЄС, зокрема щодо строку захисту авторського права та суміжних прав, розподілу справедливої винагороди між виконавцями та виробниками фонограм, права на відтворення та прав організацій телерадіомовлення [127]. Крім того, деякі аспекти чинного законодавства про авторське право залишаються проблематичними, наприклад, щодо ОКУ правами, оскільки процедури акредитації були призупинені на час дії воєнного стану, а існуючі механізми збору винагороди залишаються нефункціональними. Суспільні організації телерадіомовлення

продовжують не сплачувати винагороду виконавцям та виробникам фонограм.

Зазначені обставини актуалізують потребу в ґрунтовному аналізі правового регулювання відповідних правовідносин і діяльності ОКУ в зарубіжних країнах. З метою наближення національного законодавства до *acquis* ЄС особливої ваги набуває порівняльно-правове вивчення європейських моделей колективного управління, їхнього правового регулювання, інституційної архітектури, механізмів здійснення державного нагляду (контролю), забезпечення високих стандартів врядування, розподілу винагороди, прозорості та звітності, а також досвіду використання цифрових інновацій.

Це дослідження дає змогу сформулювати пропозиції, релевантні для адаптації в українських умовах, і сприяти подальшій гармонізації підходів у питаннях управління, нагляду, винагороди, звітності, ліцензування та цифрової взаємодії.

Теоретичну основу дослідження формують роботи провідних представників правової науки – як українських, так і іноземних, у галузі авторського права, зокрема: М. Фічор, М. Мерніцкі, П. Голдштейн, Б. Хюгенгольц, Д. Ж. Жерве, Д. Маречкова, Т. Коскінен-Олссон, Є. Сховсбо, Л. Клобуцнік, О. Талгофф, Т. Елен, О. Орлюк, Р. Майданик, В. Дроб'язко, Ю. Капіца, М. Ступак, О. Жувака, Б. Криволапов, А. Кодинець, О. Заярний, О. Карашук, К. Зеров, А. Штефан, Н. Мироненко, О. Костів, Л. Кузнецова, В. Машкова, О. Підпригора, О. Святоцький, С. Бондаренко, О. Костів, О. Яворська, І. Якубівський, Л. Тарасенко, І. Стройко, В. Постригань, О. Подолев та інші вчені.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної тематики кафедри міжнародного приватного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка №16КФ048-10 «Модернізація міжнародного приватного права і цивільного права України в контексті світових та європейських інтеграційних процесів», яка є складовою комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації».

Мета і завдання дослідження. Основна мета дисертаційного дослідження полягає

у з'ясуванні та вирішенні теоретичних і практичних проблем регулювання діяльності ОКУ майновими авторськими та суміжними правами у вітчизняному законодавстві з урахуванням результатів порівняльно-правового аналізу зарубіжного досвіду та потреб гармонізації законодавства України з *acquis* ЄС і міжнародними стандартами.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **основні завдання**: розкрити теоретико-правову природу колективного управління майновими авторськими та суміжними правами; здійснити порівняльно-правовий аналіз підходів міжнародної та вітчизняної доктрин щодо визначення дефініцій «колективне управління», «організацій колективного управління»; окреслити сферу застосування, види прав, що підлягають колективному управлінню, та механізми його здійснення; простежити генезу інституту колективного управління у світі та виявити особливості міжнародної системи колективного управління як наднаціонального рівня регулювання; дослідити еволюцію системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами за національним законодавством, визначити форми колективного управління та проаналізувати діяльність ОКУ в Україні, висвітлити проблеми, з якими вони стикаються, включно з функціонуванням у період воєнного стану; дослідити рівень узгодженості національного законодавства у сфері колективного управління з *acquis* ЄС; проаналізувати діяльність ІР-офісу у забезпеченні процесів гармонізації національного законодавства з правом ЄС; вивчити європейські практики колективного управління, державного нагляду (контролю), цифрові інновації у сфері колективного управління з метою розробки рекомендацій, які спрямовані на забезпечення високих стандартів врядування, справедливої та пропорційної винагороди, прозорості та звітності задля подальшої гармонізації з *acquis* ЄС.

Об'єкт дослідження становлять правовідносини, що виникають у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в міжнародному та національному вимірах.

Предметом дослідження є порівняльно-правові підходи до регулювання системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами на міжнародному та національному рівнях.

Методологічна основа дослідження. При виконанні дослідження були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Серед загальнонаукових варто зазначити, діалектичний, герменевтичний та логіко-семантичний, формально-логічний, системний методи наукового пізнання. Спеціальними методами наукового пізнання виступили історико-правовий метод, порівняльно-правовий аналіз, формально-догматичний, метод контент-аналізу, техніко-юридичний метод. Діалектичний метод використано для аналізу міжнародно-правового регулювання діяльності ОКУ як явища, що перебуває у постійному розвитку та взаємодії з національними правовими системами; герменевтичний та логіко-семантичний методи пізнання використовувались для з'ясування змісту та співвідношення понять «колективне управління», «організації колективного управління», «система колективного управління», «міжнародна система колективного управління»; формально-логічний метод був використаний при аналізі колективного управління як багатогранного явища; системний метод було застосовано для конструювання багаторівневої моделі колективного управління (національний, наднаціональний/ЄС, міжнародний рівні), визначення її структурних елементів та функцій); історико-правовий метод застосовувався при дослідженні генези колективного управління, а також еволюції системи колективного управління в Україні; порівняльно-правовий метод став основою аналізу підходів до визначення категорійно-понятійного апарату у сфері колективного управління, видів прав та механізму здійснення колективного управління, дослідження діяльності ОКУ, здійснення державного нагляду у вітчизняній та міжнародній наукових доктринах, формально-догматичний метод широко застосовувався при аналізі чинних нормативно-правових актів у сфері колективного управління у законодавстві України, праві ЄС, їх значення та ролі для розвитку системи колективного управління як на національному, так і міжнародному рівнях; метод контент-аналізу було використано для аналізу діяльності вітчизняних ОКУ під час дії воєнного стану, рівня узгодженості вітчизняного законодавства з Директивами ЄС, дослідження діяльності зарубіжних ОКУ.

Наукова новизна одержаних результатів. Досліджено вперше в українській правовій доктрині:

1) Обґрунтовано необхідність розглядати розмежування трьох рівнів колективного управління майновими авторськими і суміжними правами – національного, регіонального та міжнародного – що надають змогу комплексно осмислити багаторівневу структуру колективного управління майновими авторськими та суміжними правами та дозволяють не лише впорядкувати функціональну і нормативну взаємодію між різними рівнями, але й ідентифікувати критично важливі зони перетину компетенцій, взаємодії та правозастосовної гармонізації в умовах цифрової економіки.

2) Надано авторську дефініцію на позначення «міжнародної системи колективного управління» як впорядкованої сукупності правовідносин і взаємодій між ОКУ з різних країн, міжнародними організаціями, національними органами інтелектуальної власності, правовласниками, користувачами та іншими суб'єктами, що ґрунтується на міжнародних договорах, стандартизованих процедурах і технічних рішеннях, обміну метаданими, та має на меті забезпечення ефективної реалізації, захисту майнових прав правовласників і розподілу справедливої винагороди в транскордонному просторі.

3) Обґрунтовано доцільність застосування ESG-факторів у діяльності ОКУ, оскільки їх адаптація дозволить національним ОКУ вийти за межі традиційних функцій з ліцензування та розподілу винагороди, трансформували їх у сучасні інституції, які поєднують управління колективними майновими правами з дотриманням принципів сталого розвитку.

4) З'ясовано, що впровадження цифрових технологій, зокрема систем управління метаданими та блокчейн-технологій, сприяє підвищенню ефективності й прозорості діяльності організацій колективного управління, а також забезпеченню більш справедливого розподілу винагороди. Це, своєю чергою, надає колективному управлінню потенціалу стати важливим інструментом реалізації майнових прав у цифровому середовищі майбутнього, оскільки дозволяє знизити адміністративні витрати, запобігати незаконному використанню об'єктів авторського права та суміжних прав, а також розширює можливості міжнародного управління правами.

5) Встановлено, що європейська модель колективного управління

ґрунтується на поєднанні чітко визначених нормативних стандартів, ефективних механізмів управління, державного нагляду та контролю, процедури альтернативного вирішення спорів, практики Суду ЄС, а також високого рівня корпоративного врядування й широкого застосування цифрових рішень, що забезпечують справедливий розподіл винагороди, прозорість і ефективність управління майновими авторськими та суміжними правами.

Практичною новацією дослідження також є те, що наукові результати в майбутньому можуть стати підґрунтям для впровадження законодавчих змін щодо сфери колективного управління в Україні.

Запропоновано:

- Для належного відновлення правового регулювання у сфері колективного управління внести зміни до Закону України № 2415-VIII, яким: 1) продовжити строк чинності акредитації ОКУ на період воєнного стану; 2) встановити чітку й прозору процедуру її пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму; 3) конкретизувати механізм обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану, забезпечивши його узгодженість із конституційними засадами правопорядку та відповідність міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

- Для узгодженості національного законодавства з Директивою 2014/26/ЄС: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити механізм мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори; закріпити норму стосовно процедури альтернативного вирішення спорів; встановити порядок обміну інформацією між компетентними органами; 2) внести зміни до Закону України «Про медіа» – впровадити правове регулювання обов'язку телерадіоорганізацій щорічно звітувати про використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав; 3) запровадити організаційні заходи стосовно посилення акредитації ОКУ для розширеного та обов'язкового колективного управління, 4) з метою нормативного закріплення у Законі України № 2415-VIII, провести фахове обговорення та ґрунтовне опрацювання таких питань за участю законодавців, представників ОКУ, науковців, експертів: інвестування доходів від прав; закріплення оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, що забезпечить баланс інтересів усіх сторін.

- Для усунення виявлених прогалин у національному законодавстві та досягнення відповідності Директиві (ЄС) 2019/790 у сфері колективного управління: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити принцип справедливої та пропорційної винагороди; впровадити правове регулювання зобов'язання сторін щодо забезпечення прозорості для осіб, яким автори і виконавці передали свої права; встановити механізм коригування договорів; запровадити право на відкликання; гармонізувати регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління; запровадити процедуру альтернативного вирішення спорів.

- Для ECL: внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: удосконалити процедури акредитації ОКУ, запроваджуючи обов'язкову періодичну перевірку репрезентативності ОКУ у процесі діяльності ОКУ; створити єдиний відкритий реєстр репертуару та членства ОКУ, що дозволить користувачам і державним органам оцінювати реальний рівень охоплення правовласників; удосконалити механізм державного нагляду за відповідністю організацій критеріям репрезентативності, зокрема через регулярний моніторинг і публічні звіти; забезпечити ефективну реалізацію «ефекту поширення», наприклад, через запровадження системи інформування непередставлених правовласників та гарантій своєчасної виплати їм винагороди; запровадити стандарти прозорості: обов'язкове онлайн-оприлюднення тарифів, правил розподілу коштів та умов ліцензійних договорів.

- Після проведення аналізу моделей державного нагляду та забезпечення прозорості, звітності і розподілу справедливої винагороди у Франції та Нідерландах – внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: створити незалежний орган державного нагляду за діяльністю ОКУ, який поєднуватиме функції як регулярного, так і ризик-орієнтованого контролю; запровадити циклічний комплексний аудит та щорічні тематичні перевірки; а також установити нормативний поріг адміністративних витрат на рівні 15 %; деталізувати на законодавчому рівні процедуру управління незапитаними коштами, зокрема встановити вимоги до прозорості їх використання, публічної звітності та можливості відновлення виплати у разі звернення правовласника; закріпити

принцип «належної організаційної оснащеності» ОКУ і встановити стандарти корпоративного управління.

- З огляду на проаналізований європейський досвід інтеграції ESG-факторів у діяльність ОКУ, рекомендовано врахування цих підходів у діяльності українських ОКУ з метою імплементації кращих європейських практик у контексті євроінтеграційних процесів та окреслено можливі напрями адаптації реалізації ESG-факторів.

- З урахуванням встановленого впливу цифрових технологій – зокрема метаданих, смарт-контрактів і блокчейн-рішень – на підвищення прозорості процедур та справедливості розподілу винагород, рекомендовано їхнє впровадження у сферу колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, зокрема шляхом реалізації відповідних ініціатив у форматі Sandbox.

- Для реалізації зазначених вище пропозицій доцільним видається здійснення відповідних організаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності, зокрема проведення круглих столів та публічних дискусій за участю науковців, правовласників, представників креативних індустрій, ОКУ та експертного середовища.

Удосконалено:

- Запропоновано авторське визначення понять:

«організація колективного управління» як громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створене та/або контрольоване правовласниками і зареєстроване в Установі, що діє на неприбуткових засадах, яке за договором із правовласниками (у випадку добровільного управління) та/або в силу закону (у випадку обов'язкового або розширеного управління), від свого імені та в інтересах правовласників управляє майновими правами більш ніж одного правовласника на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, здійснюючи ліцензування, облік і моніторинг використання, збір, розподіл і виплату винагороди, а також заходи щодо захисту прав на засадах прозорості, підзвітності, недискримінації та рівного ставлення до національних і іноземних правовласників;

«система колективного управління» – сукупність відповідних структурних елементів, а саме: організацій колективного управління, уповноважених органів

державної влади, що формують і реалізують державну політику у сфері інтелектуальної власності, правовласників, а також користувачів, які взаємодіють між собою на основі нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав.

Дістали подальшого розвитку:

- рекомендації щодо внесення зміни до Закону України № 2415-VIII, яким:
 - 1) продовжити строк чинності акредитації ОКУ на період воєнного стану;
 - 2) встановити чітку й прозору процедуру її пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму;
 - 3) конкретизувати механізм обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану, забезпечивши його узгодженість із конституційними засадами правопорядку та відповідність міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації підходи, висновки та пропозиції можуть бути впроваджені та використані у: науково-дослідницькій діяльності – у подальшому теоретичному дослідженні проблем міжнародного приватного права, авторського права, права інтелектуальної власності; практичній діяльності – у правозастосовній практиці ОКУ України, роботі державних органів інтелектуальної власності, зокрема – в ІР-офісі; освітньому процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників, робочих навчальних програм та методичних рекомендацій таких дисциплін як «Міжнародне приватне право», «Авторське право», «Право інтелектуальної власності» для студентів вищих юридичних та економічних; правотворчому процесі – під час розроблення та удосконалення нормативно-правових актів щодо правового регулювання системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, розроблення стратегій удосконалення системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні в умовах євроінтеграційних процесів та цифровізації.

Таким чином, дисертаційне дослідження має як теоретичну, так і практичну цінність.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем особисто. Усі результати роботи, сформульовані висновки, положення і рекомендації обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. При використанні праць інших науковців та їх цитування з метою доведення окремих положень дослідження були зроблені належні посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були представлені та обговорені на низці міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: XXXIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (07 червня 2023 р., м. Паола, Мальта); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Current Challenges of Science and Education” (11-13 березня, 2024 р., м. Берлін, Німеччина); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2024» (12 квітня 2024 р. м. Київ); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects”, (18-20 листопада 2024 р. м. Мюнхен, Німеччина); VIII Міжнародній науково-практичній конференції “Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects” (17-19 березня 2025 р., м. Мюнхен, Німеччина); Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна: Штучний інтелект та міжнародні відносини» (18 квітня 2025 р., м. Київ, Україна).

Публікації. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження, відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових, одна стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави (Польща), 6 опублікованих тез доповідей у відповідних збірниках за матеріалами наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою та поставленими завданнями до дослідження і складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 248 сторінок, з них обсяг загального тексту – 186 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

1.1. Теоретико-правове визначення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами

Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами є складовою частиною сучасного механізму реалізації прав інтелектуальної власності, яка набула особливого значення в умовах масового використання творів у цифровому середовищі. Це явище виникло як практична відповідь на об'єктивну неможливість індивідуального контролю за використанням результатів творчої діяльності, особливо у випадках, коли йдеться про велику кількість правовласників і користувачів, або про системне використання об'єктів авторського права в публічному просторі.

З урахуванням стрімкого розвитку технологій та процесів цифровізації, дослідження поняття колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, його правової природи, сфери застосування та механізмів реалізації набуває особливої актуальності як у теоретичному, так і в практичному вимірах. Такий аналіз є необхідним для забезпечення належного балансу інтересів суб'єктів авторського права, користувачів об'єктів інтелектуальної власності та суспільства в цілому.

У вітчизняній правовій доктрині дослідження зазначених аспектів залишаються недостатньо опрацьованими. Переважна більшість відповідних наукових праць була створена ще до прийняття чинного в Україні профільного закону в цій сфері, що вимагає подальшого ґрунтовного наукового аналізу цих ключових питань. Особливо гостро ця прогалина у науковій доктрині виявляється в умовах стрімкої цифровізації суспільних відносин. Цифрове середовище, зокрема онлайн-платформи, стрімінгові сервіси, цифрове телебачення та соціальні

мережі, зумовлює появу нових моделей використання об'єктів авторського права, які виходять за межі традиційних правових механізмів регулювання. У цих умовах колективне управління відіграє провідну роль як гнучкий та інституціоналізований механізм, здатний забезпечити масове, технічно оснащене, а також правомірне й ефективне управління майновими авторськими та суміжними правами.

Водночас у міжнародній практиці, зокрема в країнах ЄС та інших юрисдикціях, ці питання є більш системно вивченими і регламентованими на основі усталених міжнародних стандартів. Тому застосування порівняльного підходу та інтеграція світового досвіду вивчення поняття, сфери застосування та механізму колективного управління сприятиме удосконаленню національного законодавства України та його адаптації до сучасних міжнародних правових норм у сфері інтелектуальної власності.

Поняття колективного управління сформувалося в процесі розвитку авторського права як відповідь на потребу в упорядкуванні використання майнових авторських та суміжних прав численних творців і правовласників.

У сучасних умовах індивідуальне здійснення авторських і суміжних прав дедалі частіше стає неможливим або вкрай ускладненим, зокрема через масовий характер використання творів, значну кількість користувачів, територіальну розпорошеність та труднощі з ідентифікацією правовласників і, відповідно, отримання винагороди [38]. З боку користувачів також виникали б суттєві ускладнення у разі необхідності отримання дозволів від великої кількості правовласників, адже ідентифікація та встановлення їх місцезнаходження є процесом, що вимагає значних ресурсів і часто є практично нездійсненим. У таких умовах колективне управління правами постає як ефективна альтернатива прямому обмеженню виключних прав лише правом на отримання винагороди або їх повному скасуванню й перетворюється на усталену практику – фактично неминучий та ефективний спосіб реалізації прав [169, р. 14].

Так, у розумінні ВОІВ, термін «колективне управління» стосується лише тих форм спільного здійснення прав, у яких наявні справжні «колективізовані елементи» – такі як узгоджені тарифи, умови ліцензування та правила розподілу;

де за управлінням стоїть організована спільнота правовласників; де управління здійснюється від імені цієї спільноти; і де організація переслідує колективні цілі, що виходять за межі лише технічного адміністрування прав. На відміну від цього, так звані організації із забезпечення дотримання прав (rights clearance organizations) здійснюють централізоване управління без колективізованих елементів – вони лише забезпечують користувачам доступ до єдиного джерела для отримання дозволу й сплати винагороди, не представляючи інтересів організованої спільноти правовласників [199, р. 12].

Автор такого підходу, відомий угорський вчений, експерт ВОІВ з питань колективного управління М. Фічор підкреслює, що в межах розвиненої системи колективного управління суб'єкти авторського права і суміжних прав, для яких індивідуальне здійснення прав є фактично ускладненим або неможливим, делегують повноваження відповідним ОКУ. Такі організації, діючи від імені правовласників, здійснюють моніторинг використання об'єктів прав, ведуть переговори з користувачами, надають ліцензії за узгодженою винагородою, а також організовують збір та розподіл коштів між правовласниками. Зазначений функціональний комплекс, як зауважує вчений, відображає змістовне розуміння колективного управління як форми організованої, делегованої та нормативно врегульованої діяльності у сфері реалізації авторських і суміжних прав [169, р. 14]. Таке визначення також підкреслює представницький характер колективного управління; формується юридичний зв'язок між суб'єктами – правовласником, ОКУ та користувачем.

Австрійський науковець М. Мерніцкі поділяє думку М. Фічора та визначає колективне управління як спеціалізовану діяльність організацій, які за дорученням правовласників здійснюють централізоване надання ліцензій, збір та розподіл винагород, моніторинг використання творів, а також захист прав у разі порушень. ОКУ в такому випадку виступають посередниками, що представляють інтереси численних правовласників колективно, знижуючи трансакційні витрати, пов'язані з пошуком контрагентів, укладенням та контролем договорів, а також правозастосуванням [223, р. 24]. Основною перевагою колективного управління, на думку автора, та й більшості інших міжнародних дослідників [169, р. 14; 206,

р. 153-154], є значне зниження транзакційних витрат. До них належать витрати, пов'язані з пошуком відповідних контрагентів та релевантної інформації (пошукові витрати), підготовкою та укладенням договорів (витрати на укладання), контролем дотримання умов угод (контрольні витрати) і забезпеченням їх виконання у випадках порушень (виконавчі витрати). Особливу увагу серед цих видів витрат мають контрольні та виконавчі, що зумовлено високою кількістю нелегальних користувачів у сфері авторського права [223, р. 27].

У контексті міжнародної правової доктрини колективне управління авторськими та суміжними правами розглядається не лише як форма практичної діяльності, але передусім як сформований правовий інститут, що має стабільну структуру, нормативне закріплення та виконує ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи охорони авторських і суміжних прав. Такий підхід послідовно обґрунтовується у наукових працях американського науковця, професора права Стенфордського університету П. Голдштейна. Автор розглядає колективне управління як інституціоналізований механізм, тобто правовий інститут, що виник у відповідь на практичну неможливість індивідуального здійснення авторських прав у масштабних, багаторазових або транскордонних формах використання творів й дозволяє правовласникам централізовано управляти правами, як на національному, так і міжнародному рівнях. За його визначенням, ОКУ аналізуються як системні утворення, покликані знижувати транзакційні витрати, адмініструвати масові ліцензування та забезпечувати розподіл винагороди між правовласниками. На думку вченого, саме ОКУ стали основним інструментом подолання бар'єрів ефективного використання об'єктів авторського права в умовах зростання обсягів індивідуального споживання, зокрема в цифровому середовищі [206, р. 153-154].

У доктринальному підході Д. Жерве, відомого вченого, професора права Університету Вандербільта, США, простежується комплексне бачення колективного управління авторськими та суміжними правами. По-перше, колективне управління виступає як правовий інститут, оскільки функціонує на основі спеціальних правових норм, має усталені механізми, визначені суб'єкти та об'єкти, а також виконує системну роль у правовій охороні інтелектуальної

власності. Д. Жерве чітко позиціонує цей інститут як повноцінну альтернативу індивідуальному здійсненню прав, здатну забезпечити більш ефективну реалізацію правовласниками своїх повноважень [203, р. 5]. По-друге, автор описує функціональний (діяльнісний) аспект колективного управління, звертаючи увагу на його багатофункціональність. Він апелює до концепції «колективізованих елементів», яку вперше ввів М. Фічор, і пояснює, що в багатьох країнах ОКУ не лише здійснюють ліцензування, збір і розподіл винагороди, а й виконують ширші завдання, зокрема ведення колективних переговорів, інформаційно-роз'яснювальної роботи, консультування щодо реалізації моральних прав та кар'єрного розвитку. Ці «колективізовані елементи», як їх окреслює М. Фічор, виходять за межі суто управління правами і свідчать про суспільно важливу функцію ОКУ в сучасному суспільстві [204, р. 592]. По-третє, колективне управління постає як система правовідносин, що виникають на підставі договору між правовласником та ОКУ, у межах яких остання набуває визначених повноважень діяти в інтересах першого. Д. Жерве підкреслює важливість цього елементу, описуючи колективне управління як форму юридично оформленого представництва. По-четверте, автор виходить із того, що ОКУ діє на основі делегування особистих майнових прав, які залишаються за автором, що вказує на визнання колективного управління як форми реалізації саме суб'єктивного авторського права.

Автор зазначає, що попри значні відмінності у структурі та функціонуванні ОКУ у різних країнах світу, всі вони виконують спільні базові економічні функції: 1) набуття повноважень на управління правами (у вигляді ліцензій) – шляхом укладення договорів з кількома правовласниками; 2) забезпечення доступу користувачів до прав – через механізм ліцензування або іншу форму надання прав, що неминуче включає встановлення або погодження цінових умов; 3) збір даних про використання об'єктів права – з метою забезпечення справедливого та ефективного розподілу отриманих доходів.

На відміну від інших суб'єктів ринку (видавців, продюсерів тощо), для яких управління правами часто має другорядний характер, саме управління правами є основною функцією ОКУ.

Так само, як існує безліч інституційних моделей, існують і різноманітні

варіанти організації ОКУ для виконання зазначених функцій. До основних параметрів, що можуть відрізнятися між системами, належать:

- Спосіб набуття повноважень на надання ліцензії – через повне відчуження або передачу авторського права, надання виключної чи невиключної ліцензії, або через наділення повноваженнями за законом (наприклад, у випадку приватного копіювання або обов’язкових ліцензій).
- Механізм встановлення тарифів: безпосередньо правовласниками (іноді за результатами переговорів із користувачами), регуляторними чи іншими органами.
- Обсяг, якість і тип даних про використання, що збираються (або не збираються взагалі).
- Принципи розподілу коштів: за фактичним використанням («гроші слідують за твором»), згідно із законодавчими приписами або із застосуванням коригуючих механізмів.

Крім того, між моделями можуть варіюватися типи правовласників, яких представляє ОКУ, її організаційно-правова форма, ступінь державного втручання (попередній контроль, постійний нагляд або їх поєднання), а також рівень ефективності та прозорості в управлінні [204, р. 595-596]

Наведене демонструє доктринальне бачення Д. Жерве, у якому колективне управління постає не як уніфікована модель, а як функціонально адаптована система, що базується на загальних принципах, адаптуючись до специфіки національних правових систем і ринкових умов.

У міжнародній науковій доктрині та правозастосовній практиці правове визначення понять «організація колективного управління» та «колективне управління» є неоднорідним і значною мірою залежить від національного та інституційного контексту. Як зазначає М. Фічор, лише невелика частка національних правових систем намагалася законодавчо закріпити ці терміни, оскільки потреба у правовому регулюванні виникла, коли ці поняття вже були достатньо усталеними в практиці [169, р. 21-22].

У міжнародній практиці найбільш поширеним є термін «організація колективного управління» (collective management organization (СМО)), що охоплює всі форми структур, у межах яких авторські та суміжні права

здійснюються не індивідуально, а від імені великої кількості правовласників, які надали відповідні повноваження на основі договору, ліцензії, агентського доручення або в силу закону.

Типові завдання ОКУ включають контроль за використанням об'єктів авторського права, укладення ліцензійних договорів із користувачами, видачу дозволів за тарифною сіткою, збір та розподіл авторської винагороди. Ці функції зумовлені об'єктивною складністю індивідуального контролю за масовим використанням творів, а також потребою забезпечити рівноправний і недискримінаційний доступ користувачів до культурного контенту [223, р. 30].

У межах правової системи США також вживаються поняття *collecting society* та *copyright collectives*, що в перекладі українською мовою означають «організації колективного управління». Зокрема, термін *copyright collectives* стосується організацій, що встановлюють умови ліцензування із мінімальною конкуренцією в межах репертуару, відображаючи класичну модель колективного управління. Натомість *collecting societies* переважно виконують функції централізованого технічного адміністрування прав – збору та розподілу винагороди за індивідуальними умовами, що встановлюються правовласниками.

Окрім цього, для позначення ОКУ, що діють у сфері управління правом публічного виконання музичних творів, широко застосовуються поняття *Performing Rights Societies*, або *Performance Rights Organizations*, що в перекладі українською мовою означає товариства або організації, що здійснюють колективне управління правами на виконання музичних творів. Ці організації спеціалізуються на наданні ліцензій на публічне виконання недраматичних музичних творів від імені відповідних правовласників. Варто зазначити, що визначення таких організацій ґрунтується передусім на предметі правової охорони (недраматичні музичні твори) та типі прав (публічне виконання), а не на особливостях ліцензійної практики або єдиній тарифній політиці.

Окрему категорію становлять *Reproduction Rights Organizations*, що в перекладі українською мовою означають організації колективного управління правами на репрографічне відтворення. Їхня діяльність може поєднувати елементи як колективного, так і централізованого управління залежно від особливостей

національного правового регулювання [223, р. 31-33].

Значною мірою деталізоване визначення міститься у законодавстві Канади [182]. Так, відповідно до Закону про авторське право Канади, колективне товариство (*collective society*) – це юридична особа (товариство, асоціація або корпорація), що професійно здійснює колективне управління авторськими правами або правами на винагороду, наданими ст. 19 та 81 цього Закону, в інтересах осіб, які шляхом відчуження прав, надання ліцензії, уповноваження як агента чи іншим способом дозволили їй діяти від їхнього імені в межах такого колективного управління, і яка а) здійснює діяльність із надання ліцензій, яка поширюється на репертуар творів, виступів виконавців, фонограм або сигнали ефірного мовлення, що належать більш ніж одному автору, виконавцю, виробнику фонограм чи мовнику, відповідно до якої товариство, асоціація або корпорація визначає категорії використання, на які вони надають дозвіл відповідно до цього Закону, а також розмір винагороди та умови, на яких воно погоджується надавати такі дозволи; або б) здійснює збір та розподіл винагороди або відрахувань, що підлягають сплаті відповідно до цього Закону, пов'язаних із використанням репертуару творів, виступів виконавців, фонограм або сигналів ефірного мовлення, що належать більш ніж одному автору, виконавцю, виробнику фонограм або організації ефірного мовлення.

У європейській правовій доктрині термінологічне розмежування є менш вираженим. У більшості англomовних джерел європейського походження поняття *copyright collective* або не вживається зовсім, або ототожнюється з *collecting society*. При цьому саме останній термін переважає і охоплює широку категорію організацій, що мають спільну функцію – здійснення управління правами на колективній основі [223, р. 32].

Варто також звернути увагу на приклад Великої Британії, де згідно з першою редакцією Закону про авторське право, промислові зразки та патенти 1988 р. [184], розділ 116(2), вживається поняття «орган ліцензування» (*licensing body*), який визначається як товариство або інша організація, основною метою яких є ведення переговорів або надання ліцензій на використання авторського права – як у якості власника або потенційного власника авторського права, так і як представника такого власника – і серед цілей яких є також надання ліцензій на твори, що

належать більш ніж одному автору.

Щоб відповідати нормам Директиви 2014/26/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 лютого 2014 р. про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку (Директива CRM) [192], зокрема, статті 3а, в якій термін «організація колективного управління» означає будь-яку організацію, яка уповноважена законом або на підставі доручення, ліцензії чи будь-якої іншої договірної угоди управляти авторським правом або суміжними правами, від імені більш ніж одного правовласника, з метою колективного забезпечення інтересів цих правовласників. Сполучене Королівство, будучи ще державою-членом ЄС, внесло доповнення до визначення терміну «орган ліцензування» у Законі про авторське право 1988 р. шляхом включення до нього поняття «організація колективного управління», визначеного у положенні 2 Регламенту 2016 р. [237]. При цьому саме визначення органу ліцензування (*licensing body*) у британському Законі 1988 р. вплинуло на тлумачення поняття колективного управління (*collective management*) у країнах ЄС.

Таким чином, британська модель правового регулювання колективного управління, напрацьована ще до ухвалення Директиви 2014 р., мала відчутний вплив на формування європейських стандартів у цій сфері [169, р. 23].

Разом із тим, обмеженість визначення, запропонованого у Директиві CRM, виявляється у потенційній можливості утворення ОКУ навіть двома співавторами одного твору, що нівелює колективний характер таких організацій. У деяких національних версіях Директиви CRM, зокрема французькій та іспанській, вживаються точніші формулювання – «декілька» або «численні» правовласники. Це свідчить про складність гармонізації правових підходів у різних країнах, зокрема, країн із континентальною правовою традицією, що зосереджуються на правах авторів, і держав із загальним правом, де акцент робиться на ринкових засадах та конкуренції. Як зазначає М. Фічор, низка національних законів, законодавчих пропозицій та юридичних досліджень спрямовані на розробку більш змістовних визначень, що вказують на обставини, за яких є обґрунтованим та доцільним створювати ОКУ (і, навпаки, обставини, за яких це не є обґрунтованим); правила, яких

повинні дотримуватися ОКУ, щоб бути визнаними такими; та функції, які повинні виконувати ОКУ. Ці аспекти залишаються предметом національного правового регулювання і доктринального аналізу [169, р. 22-23].

Таким чином, обґрунтованим є висновок, що у міжнародній правовій доктрині поняття «колективне управління» розглядається як комплексне та багатофункціональне явище, що поєднує у собі правовий інститут із усталеними нормами й практиками, делеговану діяльність спеціалізованих організацій, механізм реалізації авторських і суміжних прав в умовах масового використання контенту, а також форму представництва інтересів правовласників у взаєминах із користувачами. Це пояснює значне розмаїття термінів та моделей ОКУ у різних правових системах світу, що, своєю чергою, відображає складність уніфікації цієї сфери. Водночас незмінною залишається ключова функція таких організацій – централізоване управління авторськими та суміжними правами, що охоплює ліцензування, збір, розподіл винагороди та захист інтересів правовласників у випадках, коли індивідуальне управління є неможливим або неефективним.

Українські ж дослідники, спираючись як на міжнародний досвід, так і на власну традицію авторського права, пропонували комплексне тлумачення цього явища. Так, О. Орлюк визначає колективне управління як сукупність дій, делегованих правовласниками ОКУ, які включають моніторинг використання творів, ведення переговорів з можливими користувачами, надання ліцензій за відповідну винагороду, а також збір такої винагороди та її розподіл між правовласниками [68, с. 266-267]. О. Штефан під колективним управлінням авторським правом і суміжними правами розуміє як: «система взаємопов'язаних дій, відповідно до яких правовласники передають створеним для цього ОКУ правами право ведення переговорів про умови та способи використання їх творів іншими суб'єктами права; надають дозвіл на здійснення контролю за використанням їх творів та збір відповідної винагороди, а також її розподіл між правовласниками» [125, с. 48]. Таким чином, акцент зроблено на функціональній природі колективного управління як інституційної форми реалізації виключних прав у публічному просторі.

В. Дроб'язко тлумачить колективне управління як концентрацію прав на публічне виконання та трансляцію музичних творів у межах однієї ОКУ в кожній

державі. Учений підкреслює, що саме надання такою організацією комплексного дозволу користувачам на публічне виконання чи трансляцію охоронюваної музики й утворює зміст колективного управління [77, с. 12].

С. Бондаренко характеризує колективне управління як спосіб реалізації та захисту майнових і немайнових прав авторів та інших суб'єктів авторського права і суміжних прав, акцентуючи увагу на його ролі у забезпеченні балансу інтересів між правовласниками та користувачами, а також на його ефективності в умовах масового використання творів. Автор наголошує, що, відповідно до світового досвіду, колективне управління правами становить невід'ємну складову системи правової охорони інтелектуальної власності, без якої ефективна реалізація наданих законодавством авторських і суміжних прав у будь-якій державі є практично неможливою [4 с. 172].

Комплексний підхід запропонував Р. Майданик, який трактує колективне управління як багаторівневе правове явище, що охоплює: правовий інститут, який має визначену нормативну структуру і функціонує в системі авторського права; форму діяльності, що реалізується на підставі договорів чи закону через ОКУ; систему правовідносин між автором, організацією та користувачем; форму здійснення суб'єктивного права як специфічну модель делегування управлінських повноважень [52, с. 67].

Вважаємо обґрунтованою думку Л. Майданик, що такий підхід є найбільш узагальнювальним і дозволяє поєднати юридичну форму, функціональний зміст, суб'єктно-правову структуру та філософію делегування прав в єдину концепцію [49, с. 20].

Своє законодавче закріплення термін «колективне управління» вперше отримав у 2018 р. у зв'язку з прийняттям Закону України № 2415-VIII. Згідно з цим законом: «колективне управління – діяльність зі збору, розподілу та виплати правовласникам доходу від прав, що здійснюється в інтересах більше ніж одного правовласника на умовах та з дотриманням принципів, передбачених цим Законом» (ч. 1 ст. 1) [77].

Відповідно до вказаного визначення цього поняття «колективне управління» є виключно діяльністю, спрямованою на централізоване здійснення майнових прав

правовласників, забезпечення їхнього захисту та справедливого розподілу доходів, що виникають у результаті використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

До основних змістовних ознак поняття «колективне управління» можна віднести такі аспекти:

1. Цільова спрямованість діяльності – вона здійснюється на користь більш ніж одного правовласника, що вказує на її колективну природу, представницький зміст.

2. Предметна обмеженість – діяльність охоплює виключно сферу авторських і суміжних прав і пов'язана з їх збором, розподілом та виплатою винагороди, не зачіпаючи особистих немайнових прав правовласників.

3. Опосередкований характер реалізації прав – здійснення прав відбувається не безпосередньо правовласниками, а через уповноважену організацію, яка діє від їхнього імені та в їхніх інтересах.

4. Нормативна визначеність – діяльність ОКУ здійснюється на підставі та в межах вимог, установлених спеціальним законодавством, із дотриманням визначених принципів.

5. Централізована модель управління – управління правами здійснюється єдиним суб'єктом, що забезпечує ефективне адміністрування та технічну реалізацію механізмів правозастосування в умовах багаторазового або масового використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

На підставі викладеного аналізу можна дійти висновку, що як у вітчизняній, так і в зарубіжній доктринах, колективне управління авторськими і суміжними правами розглядається як системне правове явище, що: має правовий інституційний вимір; забезпечує реалізацію авторських та суміжних прав у публічному користуванні; функціонує на основі делегування повноважень від правовласників; забезпечує баланс інтересів авторів, користувачів і суспільства.

Наведене свідчить, що висвітлені підходи співвідносяться з міжнародною доктриною, яка трактує колективне управління як відповідь на виклики масового, транскордонного та цифрового використання творів [103, с. 63]. Проте, з огляду на гармонізацію вітчизняного законодавства з Директивою 2014/26/ЄС обґрунтовується внести до законодавчого визначення ОКУ такі доповнення:

1) підстави мандата (договір/закон): закріпити прямо: за договором правовласника

та/або в силу закону; 2) базові функції ОКУ (у законі): ліцензування прав, облік і моніторинг використання; збір, розподіл і виплата винагороди; правозастосування/захист (у межах мандата); 3) принципи діяльності: прозорість, підзвітність, недискримінація та рівне ставлення до національних і іноземних правовласників.

Тому обґрунтованим видається формулювання такого визначення поняття «організації колективного управління» як громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створене та/або контрольоване правовласниками і зареєстроване в Установі, що діє на неприбуткових засадах, яке за договором із правовласниками (у випадку добровільного управління) та/або в силу закону (у випадку обов'язкового або розширеного управління), від свого імені та в інтересах правовласників управляє майновими правами більш ніж одного правовласника на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, здійснюючи ліцензування, облік і моніторинг використання, збір, розподіл і виплату винагороди, а також заходи щодо захисту прав на засадах прозорості, підзвітності, недискримінації та рівного ставлення до національних і іноземних правовласників.

1.2. Генеза інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами

1.2.1. Розвиток інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами

Практика здійснення майнових авторських прав шляхом колективного управління через ОКУ сягає кінця XVIII ст. та пов'язана з Францією. Засновницьку роль у цьому процесі відіграв французький драматург П. Бомарше, автор відомих п'єс «Севільський цирульник» і «Весілля Фігаро», який вів активну юридичну боротьбу з театральними установами, що відмовлялися визнавати права авторів. У 1777 р. за його ініціативи було створене перше бюро з проблем драматичного законодавства, яке пізніше, у 1829 р., трансформувалося у Товариство драматичних авторів і композиторів (Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques – SACD), що стало першою у світі ОКУ авторськими правами і на сьогодні є найстарішою ОКУ, яка функціонує у світі [36, с. 310]. У

XIX ст. започатковану ініціативу підтримали провідні французькі літератори – О. Бальзак, О. Дюма, В. Гюго та інші, які в 1837 р. провели перше установче засідання Товариства літературних авторів (Société des Gens de Lettres – SGDL).

Подальший розвиток інституційного колективного управління пов'язується з прецедентом 1847 р., коли група авторів – композитори П. Енріон і В. Парізо, автор текстів Е. Бурже та їхній видавець – ініціювали судовий позов проти власника кафе «Амбасадор» у Парижі, де безоплатно виконувалася музика. Судовий орган визнав правомірність вимог авторів, постановивши виплатити їм винагороду, що стало вагомим юридичним прецедентом. Внаслідок цієї перемоги у 1850 р. було створене Центральне агентство із захисту прав авторів і композиторів, завданням якого був контроль за виплатою винагороди авторам. У 1859 р. Агентство було реорганізовано на товариство авторів, композиторів і музичних видавництв (SACEM (Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de Musique)) – одну з найвпливовіших і наймасштабніших ОКУ правами авторів у світі. Створення цієї організації стало початком формування найбільш розвиненої системи колективного управління правами, яка була створена для управління правом на публічне виконання музичних творів.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. аналогічні авторські організації, що здійснювали колективне управління правами, були створені практично в усіх країнах Європи, а згодом і за її межами. Таким чином, поширення моделі колективного управління відбулося в інших державах, що зумовило потребу в створенні міжнародної платформи для співробітництва та координації дій. У червні 1926 р. делегати з 18 національних товариств заснували Міжнародну конфедерацію товариств авторів і композиторів (CISAC) [118]. Ця структура стала першою глобальною недержавною організацією у сфері авторського права, яка представляє інтереси авторів та впливає як на розвиток міжнародної системи охорони авторських прав, так і на формування національних правових політик.

На сьогодні до складу CISAC входять 228 авторських товариств із понад 111 країн світу. Членство охоплює організації, що управляють не лише правами на літературні та музичні твори, а також на твори образотворчого мистецтва, аудіовізуальні об'єкти та інші види творів. Основні завдання товариств-членів

CISAC, що належним чином відображені у Статуті CISAC, полягають не лише в управлінні авторськими правами на колективній основі, а й у захисті інтересів творчої спільноти загалом. Відповідно до ст. 8 Статуту, організація може набути статусу звичайного члена Конфедерації лише за умови, що, зокрема: має своєю метою просування моральних інтересів творців та захист їхніх матеріальних прав (а у відповідних випадках – і прав інших категорій правовласників); має у своєму розпорядженні ефективні механізми збору та розподілу винагороди на користь творців (та, за потреби, інших правовласників) і повністю відповідає за адміністрування майнових прав, що були їй передані; здійснює свою діяльність в інтересах усієї спільноти творців (а також в інтересах інших правовласників), а не окремих їхніх груп чи категорій; не управляє правами виконавців, продюсерів, мовників або інших суб'єктів, які експлуатують авторські права, крім випадків, коли це має характер побічної діяльності; не має повноважень продавати чи обмінювати права, якими вона управляє, або торгувати винагородою чи частками у доходах, отриманих від збору або розподілу такої винагороди [167].

Ці положення Статуту CISAC підтверджують, що діяльність товариств авторів виходить далеко за межі простого адміністрування прав та збору винагороди. Як вказано вище, їхня функція полягає у просуванні моральних інтересів творців та захисті їхніх матеріальних інтересів. Реалізація цього завдання можлива лише за наявності дієвої творчої спільноти, що має спільні цілі, належну організаційну структуру для координації спільних дій, а також внутрішні положення й регулятивні інструменти, ухвалені в дусі професійної єдності та солідарності з метою реалізації зазначених цілей.

У межах діяльності CISAC ОКУ авторськими правами координують свою роботу на міжнародному рівні, укладаючи угоди про взаємне представництво інтересів. Завдяки цьому національні організації мають змогу представляти у своїх країнах не лише вітчизняних авторів, а й правовласників з інших держав. Такий механізм ґрунтується на принципі національного режиму, закріпленому в п. 1 ст. 5 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, відповідно до якої твори іноземних авторів користуються таким самим рівнем охорони, як і твори національних [4, с. 177; 21].

Поступово колективне управління стало застосовуватися й у нових сферах, де індивідуальна реалізація авторського та суміжних прав виявилася ускладненою або практично неможливою. Так, поряд із CISAC було засновано ряд інших міжнародних неурядових організацій, які координують співробітництво ОКУ, що здійснюють колективне управління правами авторів у інших сферах. Серед них – Міжнародне бюро музично-механічного видавництва (BIEM), Міжнародна асоціація авторів аудіовізуальних творів (AIDAA) та Міжнародна федерація організацій з управління правами на репрографічне відтворення творів (IFRRO). Створення таких міжнародних організацій стало вирішальним чинником інтеграції національних репертуарів у глобальну систему колективного управління, що нині охоплює всі основні сфери реалізації авторського та суміжних прав [4, с. 177].

У процесі еволюції інституту колективного управління сформувались також різні організаційно-правові моделі ОКУ. Наприклад, у Франції та державах Латинської Америки найпоширенішою є модель організацій, створених у формі суб'єктів приватного права господарських товариств. В Італії такі організації функціонують як суб'єкти приватного права, однак держава здійснює контроль за їхньою діяльністю, зокрема шляхом затвердження бюджету та призначення керівника товариства декретом глави уряду. В окремих країнах Центральної та Східної Європи, таких як Болгарія та Угорщина, ОКУ функціонують у формі державних утворень. У Швейцарії, Бельгії та Норвегії переважає модель кооперативних структур, тоді як у Великій Британії вони здебільшого існують у формі товариств з обмеженою відповідальністю. У Ізраїлі ж поширеним є варіант акціонерних товариств. Незалежно від обраної організаційної моделі, міжнародні стандарти, зокрема рекомендації CISAC, вимагають, щоб ОКУ не функціонували як комерційні структури, а діяли виключно в інтересах правовласників, не набуваючи ознак суб'єктів господарювання, що діють з метою отримання прибутку [125, с. 50].

Окрім того, ОКУ почали виконувати не лише управлінські, а й просвітницькі та соціальні функції – надавати гранти, підтримувати культурні ініціативи, організовувати творчі конкурси й премії, проводити інформаційно-роз'яснювальні кампанії, спрямовані на підвищення рівня правової культури у сфері авторського права. Як слушно підкреслює С. Бондаренко, ОКУ почали

виконувати не лише управлінські функції, а й відігравати важливу суспільну роль, забезпечуючи при цьому баланс між правом авторів і творців на ефективний захист їхніх інтересів та правом суспільства на доступ до культурних надбань, водночас гарантуючи збереження цього балансу як необхідної умови розвитку культурної сфери [4, с. 174].

Таким чином, становлення інституту колективного управління правами стало закономірним етапом еволюції авторського права, що призвів до його інституційного зміцнення й зумовив потребу в міжнародному унормуванні та координації діяльності таких організацій. Провідну роль у цьому процесі відіграла ВОІВ, діяльність якої сприяла формуванню правового статусу колективного управління та виробленню рекомендацій у цій сфері.

1.2.2. Роль ВОІВ у формуванні міжнародного правового статусу колективного управління

Важливим етапом у розвитку системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами стало її визнання на рівні міжурядових інституцій, зокрема ВОІВ. Як спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, ВОІВ із 1990-х років послідовно формує концептуальні підходи до ОКУ шляхом підготовки аналітичних звітів, розробки методичних рекомендацій та надання технічної підтримки державам-членам.

Публікація ВОІВ «Collective Management of Copyright and Related Rights» («Колективне управління авторськими та суміжними правами») (1990) стала першою спробою кодифікувати міжнародну практику створення й функціонування ОКУ. На її основі у 2018 р. було сформовано «WIPO Good Practice Toolkit for Collective Management Organizations» («Керівництво ВОІВ з належної практики для організацій колективного управління»), яке регулярно оновлюється (останній перегляд – січень 2025 р.). Документ містить рекомендації щодо структури, прозорості, підзвітності та ефективності ОКУ й використовується державами як орієнтир у розробці національного законодавства. Запропоновані в ньому форми колективного управління авторськими правами, з урахуванням національних особливостей, стали загальновизнаною моделлю колективного

управління авторськими і суміжними правами у більшості країн світу [246].

Основні принципи і вимоги до діяльності цих організацій, рекомендовані ВОІВ, передбачають забезпечення ефективного функціонування системи колективного управління, а також відповідність міжнародним зобов'язанням у сфері охорони авторського права та суміжних прав. Зокрема, ці вимоги мають гарантувати мінімальний рівень правового захисту та дотримання принципу національного режиму, закріпленого в Бернській конвенції. Наразі ВОІВ реалізує низку ініціатив, спрямованих на інституційне зміцнення ОКУ, зокрема в країнах, що розвиваються, найменш розвинених державах та державах з перехідною економікою [3].

В структурі ВОІВ питання колективного управління майновими правами віднесено до компетенції сектора авторського права та креативних індустрій, тому доцільно детальніше розглянути його організаційну побудову та функціональне наповнення (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Сектор авторського права та креативних індустрій в організаційній структурі ВОІВ

Джерело: [225]

Як бачимо, Відділ управління авторським правом є окремим підрозділом Сектору авторського права та креативних індустрій ВОІВ, який, зокрема, здійснює підтримку та надання технічної допомоги ОКУ й національним відомствам з

авторського права в різних країнах світу. Окрім того, одним із основних завдань цього відділу є забезпечення держав-членів, національних органів з авторського права та ОКУ інструментами рекомендаційного характеру, навчальними програмами й технічною допомогою з широкого спектра питань, що стосуються авторського права, окрім того, в сфері застосування спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, WIPO Connect), з метою підвищення ефективності колективного управління авторськими й суміжними правами.

До інструментів рекомендаційного характеру стосовно колективного управління, що надається за ініціативою держав-членів ВОІВ відносяться:

- Технічна допомога, включаючи законодавчі консультації
- Рекомендації, які включають у себе набір належних практик ВОІВ для ОКУ
- Академія ВОІВ та заходи з розвитку потенціалу
- WIPO Connect (Див. Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Інструменти рекомендаційного характеру ВОІВ

Джерело: [225]

Таким чином, ВОІВ надає технічну та нормативну підтримку у створенні законодавчих умов для функціонування ОКУ, проводить консультації з питань адаптації міжнародних стандартів до національного законодавства, а також бере участь у розробці стратегій розвитку відповідної інфраструктури.

Особливу увагу заслуговує створення платформи WIPO Connect – спеціалізований інструмент, що автоматизує процеси реєстрації прав, управління

ліцензіями, розподілу винагороди та звітності. Платформа складається з локального модуля (Local), призначеного для внутрішнього використання ОКУ, та хмарного рішення (Shared), що забезпечує обмін даними з міжнародними реєстрами.

У 2020 р. було укладено угоди між BOIB, CISAC та SUIA щодо впровадження цієї платформи з метою підтримки ОКУ в країнах, що розвиваються [245].

Одним із головних керівних органів BOIB є Генеральна Асамблея, яка щорічно збирає представників держав-членів для обговорення ключових питань у сфері інтелектуальної власності. Генеральна асамблея BOIB виступає головним міжнародним форумом у сфері інтелектуальної власності, який об'єднує майже 1600 делегатів з усього світу, і в якому кожна країна-учасниця може не лише брати участь у формуванні глобальної політики у сфері інтелектуальної власності, а й порушувати актуальні питання, відстоювати національні інтереси, ініціювати співпрацю та впливати на розвиток міжнародних стандартів у галузі авторського права, патентного права та суміжних сфер.

Починаючи з 2022 р., Україна бере активну участь у засіданнях Генеральної асамблеї BOIB, поєднуючи фахову роботу з розглядом питань, що мають глобальне значення для системи інтелектуальної власності, й неодноразово порушувала питання необхідності реагування на агресивну політику російської федерації, яка дестабілізує міжнародний правопорядок, призводить до масштабного знищення культурної спадщини та створює загрозу для цілісності глобальної екосистеми інтелектуальної власності. Варто відзначити, що відкриття у 2022 р. IP-офісу створило нові можливості для поглиблення співпраці з BOIB та посилило позиції України у сфері захисту інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

У липні 2025 р. відбулася 66-та серія засідань Асамблей держав-членів BOIB, що є платформою для оцінки досягнень Організації, узгодження стратегічних рішень та визначення пріоритетів подальшої діяльності. Під час її відкриття, яке відбулося 8 липня 2025 р. в Женеві, глава української делегації, О. Циборт, підкреслив, що повномасштабна агресія рф проти України призвела до знищення понад 2200 об'єктів культурної інфраструктури, зокрема бібліотек, музеїв, архівів та історичних пам'яток. Усе це підриває основи міжнародного права, руйнує міжнародну екосистему інтелектуальної власності: «Країна, яка провадить таку

політику, не заслуговує на місце в цій Асамблеї та на право розміщувати зовнішній офіс ВОІВ. Україна бореться не лише за свій суверенітет, а й за фундаментальні цінності свободи, культури та креативності. Інтелектуальна власність – це не просто технічне питання. Це основа нашої ідентичності, інновацій і стійкості» [7].

Представлення інтересів України у ВОІВ здійснюється шляхом: участі у засіданнях Генеральної асамблеї держав-членів ВОІВ; участі у засіданнях Постійних комітетів ВОІВ (Комітеті з програм і бюджету (PBC), Комітеті розвитку та інтелектуальної власності (CDIP), Постійному комітеті по авторському праву і суміжних правах (SCCR), Комітеті по стандартам ВОІВ (CWS) та цільових робочих груп; участі у діяльності Регіональної групи країн Центральної Європи та Балтії (CEBS) ВОІВ; забезпечення імплементації Рішення Генеральної Асамблеї держав-членів ВОІВ № A/63/8 «Допомога та підтримка інноваційного та креативного секторів та системи інтелектуальної власності України»; участі у програмі ВОІВ «МСП та їхній доступ до державних інновацій і їхнє використання»; виконання в межах повноважень міжнародних договорів України та меморандумів про взаєморозуміння та співпрацю з питань інтелектуальної власності; участі за дорученням Міністерства економіки України у підготовці, укладенні та супроводженні міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності; участі в реалізації спільних проєктів згідно з Меморандумами про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності між Міністерством економіки та ВОІВ; організації спільних міжнародних заходів для збільшення обізнаності та розбудови потенціалу; участі в підготовці та надсилання річних технічних звітів, статистичного звіту для ВОІВ; фахового представлення інтересів України у всіх органах та цільових робочих групах ВОІВ протягом звітного року та ефективне виконання завдань делегації ІР-офісу; систематичної координації участі делегації ІР-офісу з CEBS у всіх органах та цільових робочих групах ВОІВ; організаційно-технічного, інформаційного та правового забезпечення виконання міжнародних договорів України, зокрема договорів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ; сприяння Міжнародному Бюро ВОІВ у проведенні всебічної та якісної оцінки безпосереднього, середньо- та довгострокового впливу війни на інноваційний та креативний сектори та

екосистему України, в рамках реалізації Рішення Асамблеї держав-членів ВОІВ «Допомога та підтримка інноваційного та креативного секторів та системи інтелектуальної власності України» [146, с. 70-72].

У цьому контексті ВОІВ виступає не лише технічним партнером, а й системоутворюючим чинником, який забезпечує комплексну підтримку державам і ОКУ через нормативні, освітні, цифрові та інституційні інструменти.

В умовах цифрової трансформації і глобалізації культурного обміну діяльність ВОІВ сприяє формуванню уніфікованої моделі колективного управління, яка відповідає міжнародним стандартам, забезпечує ефективний захист прав правовласників та інтегрує національні системи до єдиного глобального правового простору. Для України така співпраця є критично важливою у процесі відбудови, посилення авторських прав і забезпечення їх дії як у межах країни, так і за її кордонами.

Наведене свідчить, що у контексті збройної агресії та масштабних викликів співпраця України з ВОІВ є ключовим чинником стратегічного оновлення інституцій, технологічної модернізації та підвищення ефективності національної системи охорони інтелектуальної власності.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що становлення інституту колективного управління зумовлено не лише суто правовими чинниками, а й глибинними трансформаційними змінами у способах створення, поширення й споживання творів, потребами культурного розвитку суспільства та необхідністю встановлення справедливого балансу між інтересами правовласників і користувачів.

Розглядаючи еволюцію інституту колективного управління, можна зробити висновок про його перехід від національно орієнтованих моделей до невід'ємної складової глобальної системи охорони інтелектуальної власності. У цьому процесі змін особливу роль відіграє ВОІВ, яка виступає ключовим інституційним координатором міжнародної співпраці, сприяючи формуванню єдиних підходів, розвитку технічної інфраструктури та підтримці країн у впровадженні ефективних моделей колективного управління правами. Колективне управління, таким чином, постає як інструмент, що пройшов трансформаційний шлях від локального засобу

захисту прав до міжнародно визнаного механізму реалізації авторських і суміжних прав у цифрову епоху.

1.3. Сфера застосування, види прав, що підлягають колективному управлінню, та механізм його здійснення

1.3.1. Сфера застосування колективного управління майновими авторськими і суміжними правами

Одне з основних завдань колективного управління майновими правами полягає в забезпеченні реалізації майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав на колективній основі. Здебільшого автори самотійно не управляють своїми майновими правами. У низці випадків колективне управління виступає не лише найефективнішим, а й фактично єдино можливим способом розпорядження майновими авторськими та суміжними правами. Основною причиною неможливості індивідуального здійснення авторського права є те, що твори використовуються великою кількістю користувачів у різних місцях і в різний час. Індивідуальні правовласники, як правило, не спроможні забезпечити ефективний моніторинг використання своїх творів, вести переговори з усіма користувачами і гарантувати отримання справедливої винагороди в індивідуальному порядку, що й зумовлює необхідність делегування відповідних повноважень ОКУ. У свою чергу, користувачі також зазнають труднощів: отримання дозволів у великої кількості правовласників вимагає ідентифікації та пошуку кожного з них, що є надмірно обтяжливим завданням для більшості користувачів, що й зумовлює необхідність делегування відповідних повноважень ОКУ [169, р. 14]. У зв'язку з цим закономірно постає потреба у визначенні сфер застосування колективного управління майновими авторськими і суміжними правами.

Сфера застосування колективного управління майновими авторськими і суміжними правами є динамічною та адаптивною категорією, яка розширюється відповідно до розвитку інформаційних технологій, міжнародної кооперації та зміни моделей споживання культурного контенту.

У науковій концепції М. Фічора сфера застосування колективного управління

майновими авторськими та суміжними правами визначається як така, що еволюціонує у відповідь на розвиток засобів масової комунікації, технологій фіксації й передачі творів, а також правового середовища. Він виокремлює три послідовні етапи у розширенні сфери застосування колективного управління, кожен з яких має специфічне нормативне та інституційне підґрунтя.

Перший етап охоплював традиційну сферу «малих прав», зокрема право на публічне виконання музичних творів. У цей період положення Бернської конвенції започаткували міжнародно-правові основи для колективного управління (ст. 11), яка гарантувала авторам виключне право дозволяти публічне виконання [3].

Другий етап пов'язаний із розширенням сфери колективного управління на «середні права», включно з механічним правом, тобто правом на фіксацію (запис) музичних творів, кабельною ретрансляцією, репрографічним і приватним копіюванням. Положення Бернської конвенції щодо механічного права були змінені на Стокгольмській дипломатичній конференції 1967 р. таким чином, що набули нинішньої форми, яка відображена в п.1 ст. 13 [169, р. 19]: «(1) Кожна країна Союзу може встановити для себе застереження і умови відносно виключного права, надаваного автору музичного твору і автору будь-якого тексту, що вже дав дозвіл на його запис разом з музичним твором, дозволяти звуковий запис музичного твору разом з таким текстом, якщо такий є; проте всі такі застереження і умови застосовуються тільки в країнах, які їх встановили і ні в якому випадку не можуть зачіпати права, що належать цим авторам, на одержання справедливої винагороди, яка, за відсутності угоди, встановлюється компетентним органом».

Окрім спеціальних положень Додатку, які застосовуються лише до країн, що розвиваються, та поряд зі ст. 11 bis (2), яка регулює права на мовлення і ретрансляцію, ст. 13 (1) стала однією з двох статей Конвенції, які дозволяють встановлення «умов» щодо здійснення виключного права – що інтерпретується як підстава для запровадження обов'язкових ліцензій.

Управління механічним правом запровадило принаймні два нових елементи до системи колективного управління. По-перше, у багатьох країнах чинні товариства, які управляли правом на публічне виконання музичних творів,

розширили свою діяльність на механічне право. Водночас у інших державах правовласники створили окремі організації для управління механічними правами у тих самих творах, у яких чинні товариства продовжували управляти правами на виконання. Залежно від обраного варіанту виникли нові потреби: у тих організаціях, чий репертуари охоплювали декілька різних видів прав, – необхідність врегулювати внутрішні відносини між їх управлінням; у випадку створення паралельних організацій колективного управління – потреба в їхній координації, а подекуди й формуванні «коаліцій». По-друге, у країнах загального права видавці музичних творів ставали власниками механічних прав і створювали окремі організації, незалежні від авторських товариств (залишаючись при цьому членами цих товариств у частині «виконавчих прав»).

Портфель прав на музичні твори було доповнено (принаймні тимчасово) із визнанням права на мовлення. Цей розвиток засвідчив, що колективне управління правами слугує не лише інтересам правовласників, а й інтересам законних користувачів. Проте мовники, багато з яких фінансувалися державою, були потужними користувачами – значно впливовішими, ніж ресторани, бари чи концертні організації. Через побоювання можливих зловживань монопольним становищем ОКУ, Бернська конвенція була змінена з метою обмеження виключних прав на мовлення та похідні використання творів, передбачених у п. 1 ст. 11 bis: відповідно до п. 2 цієї ж статті урядам дозволено «визначати умови» здійснення цих прав (тобто через механізми обов’язкового ліцензування або обов’язкового колективного управління).

Окрім того, цей розвиток знайшов відображення у Римській конвенції 1961 р. [57] (ст. 12, що встановлює право на винагороду виконавцям і виробникам фонограм за мовлення та доведення до загального відома фонограм, опублікованих у комерційних цілях) та пізніших рекомендаціях ВОІВ. У межах ЄС Директива 93/83/ЄЕС щодо супутникового мовлення і кабельної ретрансляції встановила обов’язкове колективне управління правами на ретрансляцію по кабелю [14].

Третій етап еволюції системи колективного управління був спричинений масштабним поширенням цифрових онлайн-технологій, що істотно трансформувало способи використання об’єктів авторського права. Найбільш

істотним наслідком стало те, що право на інтерактивне надання доступу публіці – яке у цифровому середовищі фактично витіснило традиційне право на публічне виконання – перестало вимагати обов'язкового колективного управління. Завдяки впровадженню технологічних засобів захисту та систем електронного управління правами, стало можливим ефективно реалізовувати це право шляхом індивідуального ліцензування або через комерційні агенції, які діють на конкурентних засадах, кожна з власним репертуаром. Водночас колективне управління зберігає ключову роль у випадках, де індивідуальне ліцензування є технічно чи економічно не вигідним. Зокрема, це стосується сирітських творів і творів, недоступних у комерційному обігу, що закріплено в ст. 8 Директиви ЄС 2019/790 про цифровий єдиний ринок й передбачає застосування розширеного колективного управління [33; 169, р. 19-21].

У вітчизняній доктрині, Л. Майданик поділяє думку М. Фічора і зазначає, що у сучасних умовах спостерігається тенденція до розширення застосування колективного управління майновими правами. Найбільш розвиненою є практика колективного управління у сфері використання музичних, драматичних, літературних творів, друкованої продукції, а також виконань. Особливої популярності набули організації, що здійснюють управління музичними правами, що пояснюється універсальністю музичної мови, яка є зрозумілою для людей різних культур і національностей. Разом із тим, застосування колективного управління в окремих сферах залишається складним через правову специфіку об'єктів, зумовлених природою відповідних об'єктів, що ускладнює або навіть унеможлиблює ефективне застосування такої форми управління у цих сферах [49, с. 30]. Зокрема, проблемною є імплементація механізмів колективного управління щодо творів образотворчого мистецтва, баз даних та програмного забезпечення, наукових публікацій у відкритому доступі.

Отже, розширення сфер колективного управління майновими правами відображає еволюцію способів використання об'єктів авторського права та суміжних прав, зокрема в умовах цифровізації та транснаціональної комунікації. Цей розвиток відображає поступову адаптацію колективного управління до змін технологічного середовища, зокрема до цифровізації та транснаціонального обігу контенту. Водночас міжнародні

договори (Бернська, Римська конвенції, договори ВОІВ) та акти права ЄС (Директиви 93/83/ЄЕС, 2014/26/ЄС, 2019/790) стали фундаментом для легітимації та стандартизації цієї сфери в умовах глобалізованого обігу інтелектуальних творів. З огляду на це, сфера застосування колективного управління тісно пов'язана з визначенням видів прав, у межах яких воно здійснюється.

1.3.2. Види прав, що підлягають колективному управлінню

На сьогодні у міжнародній науковій доктрині виокремлюють такі види прав, що підлягають колективному управлінню: право публічного виконання музичних творів (традиційне «мале право»); право ефірного мовлення музичних творів; механічне право авторів (право на відтворення твору шляхом механічного запису); право синхронізації музичних творів у візуальному контексті, тобто право на використання самої музичної композиції як об'єкта авторського права (фільми, реклама тощо); право виконавців і виробників фонограм на справедливую винагороду за використання оприлюднених для комерційних цілей фонограм шляхом мовлення або доведення до загального відома; право кабельної ретрансляції; право передачі сигналу з супутника на кабель; інтерактивне право доведення до загального відома музичних творів, а також аналогічні права виконавців; право репрографічного відтворення (копіювання друкованих матеріалів); право на винагороду за приватне копіювання творів кінематографії, музики тощо; право слідування авторів творів образотворчого мистецтва; залишкові права авторів та виконавців на винагороду після передання майнових прав виробникам; використання сирітських творів, щодо яких правовласники невідомі чи не можуть бути ідентифіковані; використання творів, що вийшли з комерційного обігу [198].

У вітчизняній доктрині С. Бондаренко виділяє такі види авторських і суміжних прав при здійсненні колективного управління: право на публічне виконання та публічне сповіщення музичних творів («малі права»); право на відтворення (звуковий запис) музичних творів («механічні права»); право на публічну постановку драматичних і музично-драматичних творів («великі права»); право слідування на твори образотворчого мистецтва; право на

відтворення стосовно репрографічного відтворення літературних і графічних творів; право на введення в комп'ютерну систему та виведення з комп'ютерної системи (включаючи «електронне копіювання»); право, що виникає у зв'язку з кабельною ретрансляцією програм, переданих у ефір; право на відтворення стосовно домашнього перезапису творів, включених до фонограм, а також аудіовізуальних творів («право приватного копіювання»); право на отримання винагороди у порядку, передбаченому ст. 12 Римської конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення [4, с. 177].

Отже, сфера застосування колективного управління майновими авторськими і суміжними правами формується під впливом як правових традицій кожної окремої держави, так і міжнародно-правових норм, що визначають загальні принципи охорони прав інтелектуальної власності. Що стосується видів прав, які передаються у колективне управління, то, як правило, саме держави у законодавчому порядку визначають перелік прав, які можуть або повинні здійснюватися через ОКУ. Такий підхід зумовлений необхідністю балансу між інтересами правовласників, користувачів та суспільства в цілому, зокрема у контексті забезпечення доступу до культурного продукту, освітніх ресурсів, трансляцій та цифрового контенту.

Водночас, порівняльно-правовий аналіз демонструє, що колективне управління поширюється переважно на ті способи використання об'єктів, які характеризуються масовістю, регулярністю та складністю індивідуального ліцензування. До них належать публічне виконання музичних творів, радіо- і телемовлення, кабельна ретрансляція, механічне відтворення, синхронізація, репрографічне копіювання, інтерактивне доведення до загального відома та використання сирітських чи позаоборотних творів. Усе це підтверджує, що колективне управління виконує інституційну функцію забезпечення ефективної реалізації прав у цифровому та транснаціональному середовищі.

Таким чином, сфера застосування колективного управління є не статичною, а такою, що динамічно розширюється відповідно до технологічних, економічних та правових змін. Вона не лише інституційно впорядковує масове використання прав, а й слугує гарантом реалізації принципів справедливої винагороди, правової визначеності

та доступу до культурної спадщини у глобалізованому правовому просторі.

1.3.3. Механізм колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав

Механізм колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав є складним багаторівневим процесом, що передбачає делегування прав правовласниками до ОКУ та реалізацію цих прав в інтересах відповідних суб'єктів. ОКУ в різних країнах, а іноді навіть у межах однієї держави, функціонують та регулюються за різними правовими підходами. Порядок діяльності ОКУ правами зазвичай регламентується нормами національного законодавства у сфері авторського права та суміжних прав. Їх створення здійснюється відповідно до загального порядку заснування юридичних осіб, визначеного національним законодавством. У низці держав, зокрема у Німеччині, питання утворення, правового статусу та функціонування ОКУ врегульовано окремим спеціальним законом, що забезпечує системність і стабільність регулювання у цій сфері. Проте, незважаючи на відмінності, загальна структура механізму функціонування ОКУ є відносно уніфікованою.

Початковим етапом механізму управління є створення ОКУ, яка отримує статус юридичної особи та повноваження на управління майновими правами. Такі повноваження можуть надаватися або нормативно-правовими актами (обов'язкове представництво), або добровільно через договори з правовласниками. Правовласники делегують свої права ОКУ або шляхом укладення агентських угод, або через передання прав за договорами відступлення. Надалі ОКУ укладає ліцензійні договори з користувачами (наприклад, мовниками, організаторами концертів, онлайн-платформами) [204, р. 6].

Після укладення ліцензій ОКУ забезпечує збір та обробку даних про фактичне використання об'єктів авторського права на основі звітів користувачів, автоматизованого моніторингу або аудиту. Ці дані є основою для подальшого розподілу зібраної винагороди між правовласниками відповідно до обсягу використання їхніх творів [204, р. 8]. У разі виникнення спорів – застосовуються передбачені законом механізми врегулювання, зокрема звернення до суду, арбітражу чи ліцензійної ради.

Механізм управління майновими правами авторів і суміжних прав, зокрема у сфері музичних творів, базується на процесах документування, ліцензування та розподілу винагороди. ОКУ виконують функцію посередника між правовласниками та користувачами, такими як радіостанції, розважальні заклади, кінотеатри тощо. Вони укладають договори з користувачами, надаючи дозволи на використання творів зі свого репертуару на умовах сплати винагороди та дотримання встановлених правил. У випадку драматичних творів (п'єси, опери, балети, музичні вистави, кіносценарії) ОКУ діє як агент, тобто представляє інтереси автора, укладаючи з театральними організаціями загальні договори з мінімальними умовами використання. Однак відтворення кожного твору потребує окремої згоди автора, оформленої окремими договором. Після отримання такої згоди ОКУ інформує користувача і здійснює збір винагороди [49, с. 30- 31].

У світовій практиці сформувалися різні моделі побудови системи колективного управління, які відрізняються рівнем централізації, масштабом державного нагляду та ступенем автономії ОКУ. На думку більшості науковців, саме ці параметри визначають ефективність механізму колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав, забезпечуючи прозорість розподілу винагороди та збалансованість інтересів правовласників і користувачів.

Як зазначає С. Бондаренко, міжнародний досвід свідчить, що система колективного управління правами функціонує найефективніше у державах, де в межах однієї категорії майнових прав діє лише одна ОКУ. Такий підхід забезпечує прозорість розподілу винагороди, зменшення адміністративних витрат і запобігає дублюванню функцій. Натомість існування двох або більше організацій у тій самій сфері часто породжує конфлікти юрисдикції та недобросовісну конкуренцію, створюючи передумови для ухилення користувачів від сплати винагороди або її заниження. Це особливо актуально для країн, у яких система охорони авторського права перебуває на етапі становлення, адже ефективне колективне управління є її невід'ємним інституційним елементом. Водночас у низці держав, зокрема у США, де діє жорстке антимонопольне регулювання, модель колективного управління має іншу структуру. У сфері управління правами на публічне виконання музичних творів функціонує кілька організацій – Американське товариство композиторів,

авторів і видавців (ASCAP), Бюро музичних прав (Broadcast Music, Inc.) та Товариство європейських драматургів, композиторів і видавців (SESAC). Їхня діяльність перебуває під контролем судових органів відповідно до так званих Consent Decrees – угод, укладених із Міністерством юстиції США, які обмежують можливі зловживання монопольним становищем і забезпечують добросовісну конкуренцію на ринку ліцензування музичних прав [4, с. 182]

Схожу точку зору висловлює В. Дроб'язко, підкреслюючи, що в кожній державі та в кожній конкретній ситуації рішення щодо вибору оптимальної моделі колективного управління має прийматися з урахуванням національних особливостей і стану розвитку правової системи. Так, у країнах, що розвиваються, де система авторського права перебуває на етапі становлення і відсутні ресурси для створення кількох спеціалізованих організацій, доцільним є запровадження так званої «всеосяжної» ОКУ, яка охоплює більшість категорій прав і забезпечує їх реалізацію незалежно від виду творів, способів використання чи категорій правовласників [77, с. 37].

Подібну позицію поділяє Д. Жерве, який зазначає, що більшість ОКУ функціонують самостійно у межах певної сфери на визначеній території, що фактично (а іноді й юридично) надає їм монопольне становище. У зв'язку з цим їхня діяльність підлягає контролю з боку антимонопольних органів або спеціальному виду державного нагляду, спрямованому на забезпечення прозорості, підзвітності та добросовісного управління. При цьому, як підкреслює дослідник, модель «одна ОКУ на певну територію» не є універсальною, оскільки в окремих державах допускається функціонування кількох організацій у межах однієї категорії прав, що потребує складнішої системи правового регулювання [203, р. 6-7].

М. Фічор також наголошує, що функціонування єдиної ОКУ в межах певної категорії майнових прав є не лише технічно доцільним, а й економічно обґрунтованим механізмом реалізації авторських і суміжних прав. Учений підкреслює, що така централізована модель забезпечує вищу ефективність управління, знижує адміністративні витрати та збільшує обсяг винагороди, що підлягає розподілу між правовласниками. Натомість паралельне існування кількох організацій у тій самій сфері неминуче призводить до дублювання функцій, зростання витрат і зниження прозорості процесів розподілу [198].

Так, прикладом застосування централізованої моделі колективного управління є європейські країни, в яких діють акредитовані або визнані державою як єдині суб'єкти управління у своїй сфері. Така структура забезпечує повноту охоплення репертуару, єдину політику ліцензування та високий рівень прозорості фінансових потоків, що є запорукою довіри як з боку правовласників, так і користувачів. Зокрема, у Франції такою організацією є SACEM, у Німеччині – GEMA, у Данії – Koda.

Така централізована модель у зазначених країнах функціонує під державним наглядом, який поєднує автономію організацій колективного управління з ефективними механізмами державного контролю. Як зазначає В. Дроб'язко, такий урядовий контроль спрямований на запобігання зловживанням ОКУ своїм монопольним становищем і забезпечення справедливого розподілу винагороди. Крім того, автор зазначає, що здійснення належного урядового контролю може забезпечити функціонування лише тих організацій, які здатні створити необхідні правові, професійні та матеріальні передумови для ефективного колективного управління правами. Це, у свою чергу, гарантуватиме доступність системи колективного управління для всіх правовласників, які її потребують, установлення обґрунтованих умов членства та дотримання базових принципів колективного управління, зокрема рівного ставлення до різних категорій правовласників [77, с. 163].

Так, у Великій Британії державним органом, який регулює діяльність ОКУ, є Офіс інтелектуальної власності (Intellectual Property Office, IPO) – виконавчий орган уряду, відповідальний за реєстрацію, охорону та моніторинг дотримання прав інтелектуальної власності. IPO також надає юридичну та консультаційну підтримку й координує розвиток національного законодавства у цій сфері [120, с. 83, 86].

У Німеччині діяльність ОКУ регулюється Німецьким патентним відомством (Deutsches Patent- und Markenamt), при якому діє Арбітражна рада, уповноважена розглядати спори щодо тарифів і розподілу винагороди. Рішення Арбітражної ради можуть бути оскаржені у звичайних судах, що забезпечує дотримання принципів об'єктивності, правового захисту та судового контролю [36, с. 315].

У Швеції державний нагляд за ОКУ здійснює Шведське відомство інтелектуальної власності (Patent- och registreringsverket, PRV) відповідно до Закону 2016:977 «Про колективне управління авторським правом» [154]. PRV веде

реєстр організацій, контролює подання щорічних фінансових звітів, перевіряє відповідність діяльності ОКУ вимогам прозорості й доброго управління, а також може вимагати усунення порушень або застосовувати адміністративні заходи. Як зазначає Л. Кузнєцова, у Швеції сформувалася одна з найефективніших і водночас збалансованих систем колективного управління правами в Європі. У країні діє лише 8 ОКУ, кожна з яких має чітко визначену сферу компетенції. Наприклад, ОКУ STIM, управляє правами на публічне виконання, сповіщення, доведення творів до загального відома та механічними правами авторів музичних творів [44, с. 100].

У Данії функції нагляду покладено на Міністерство культури, яке відповідно до Закону № 321/2016 «Про колективне управління авторськими і суміжними правами» здійснює акредитацію ОКУ, контроль за дотриманням правил управління та розподілу винагороди, а також може призначати посередників для врегулювання спорів між користувачами і організаціями [156].

У Фінляндії нагляд за діяльністю ОКУ здійснює Фінське патентне та реєстраційне відомство (Patentti- ja rekisterihallitus) на підставі Закону 1494/2016 «Про колективне управління авторським правом» [42]. Це відомство контролює дотримання вимог до корпоративного управління, прозорості, звітності та прав членів організацій, співпрацюючи з Міністерством освіти і культури та Фінським відомством із захисту конкуренції та прав споживачів.

У Франції нагляд за сферою колективного управління здійснює спеціалізований орган, Комісія з контролю за ОКУ, що складається з Контрольного комітету та Комітету із санкцій, підпорядкований Міністерству культури. Комісія здійснює нормативне регулювання, реалізацію законодавства та акредитацію ОКУ [155; 160, р. 76-77].

Контроль за діяльністю ОКУ в Нідерландах здійснюється незалежним органом – Колегією з нагляду за авторськими правами (CvTA), створеною в 2003 р. на підставі Закону про нагляд. Нідерландська модель здійснення державного нагляду вирізняється високим рівнем інституційної автономії у порівнянні з іншими європейськими країнами, зокрема Францією. Приклади здійснення державного контролю в цих країнах більш детально буде розглянуто в Розділі 3, в рамках гармонізації національного законодавства до права ЄС [235].

Отже, механізм колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав є системним правовим інструментом реалізації авторських і суміжних прав, який поєднує правові, організаційні та економічні засади ефективного використання об'єктів творчої діяльності та забезпечує збалансованість інтересів авторів, виконавців, користувачів і суспільства загалом, з урахуванням особливостей національних правових систем.

1.4. Форми колективного управління

Вищевикладене створює підґрунтя для подальшого теоретичного осмислення колективного управління у міжнародно-правовому вимірі. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз основних форм його здійснення, вироблених міжнародною доктриною та практикою, що сьогодні слугують орієнтиром для національного законодавства багатьох країн.

Однією з найпоширеніших форм функціонування ОКУ є модель *добровільного колективного управління*, яка передбачає, що ОКУ діє виключно від імені тих суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав, які надали їй відповідні повноваження на підставі договору. У межах цієї моделі ОКУ надає дозволи (ліцензії) на використання об'єктів авторського права та суміжних прав, здійснює збір та розподіл винагороди, а також забезпечує захист прав правовласників на договірній основі.

Джерелом повноважень ОКУ є індивідуальні угоди з національними суб'єктами права, а також двосторонні угоди на основі взаємного представництва з ОКУ з інших країн щодо міжнародного репертуару [36, с. 313]. Така модель характерна насамперед для країн, правові системи яких ґрунтуються на англо-американській традиції загального права, де самотійне надання дозволів через укладення добровільних договорів розглядається як ефективний і гнучкий механізм управління правами.

Законодавчо в праві ЄС добровільне колективне управління закріплено у п. 2, ст. 5 Директиви 2014/26/ЄС, яка встановлює, що правовласники повинні мати право уповноважувати обрану ними ОКУ управляти правами, категоріями прав або видами творів та іншими об'єктами за їхнім власним вибором на обраних ними

територіях, незалежно від держави-члена громадянства, проживання або реєстрації ОКУ чи правовласника. У випадку, коли ОКУ не має об'єктивно обґрунтованих причин відмовитися від управління, вона зобов'язана управляти такими правами, категоріями прав або видами творів та іншими об'єктами, за умови, що управління ними відповідає сфері її діяльності [192].

Розширене колективне управління майновими авторськими та суміжними правами становить особливу правову конструкцію, яка передбачає, що дія ліцензій, наданих ОКУ від імені представлених нею правовласників, законодавчо поширюється також на тих суб'єктів права, які не є членами організації або не уповноважили її безпосередньо. При цьому ці суб'єкти авторського права та суміжних прав користуються однаковими правами з тими, хто передав права в управління; вони мають право вимагати інформацію про зібрану належну їм винагороду, а також виключення своїх прав із управління організації [49, с. 87]. У разі виключних прав розширене колективне управління відповідає міжнародним нормам, якщо дотримано таких умов: колективне управління є типовим способом реалізації відповідного права; репертуар організації є достатньо репрезентативним; правовласники мають можливість вийти із системи колективного управління (*opt out*) на розумних і недискримінаційних умовах [198, с. 50].

Ключовою особливістю розширеного колективного управління є те, що воно функціонує незалежно від волевиявлення суб'єкта авторського права або суміжних прав, що фактично створює юридичну монополію ОКУ на надання «бланкетних» ліцензій на використання всього репертуару. Повноваження ОКУ на збір і розподіл винагороди поширюються і на тих осіб, які не укладали з нею відповідних договорів, однак ці суб'єкти зберігають повний обсяг прав на отримання винагороди, інформацію про її збір, а також на виключення своїх творів із репертуару організації [49, с. 87]. Як зазначає Ю. Капіца: «У цьому випадку користувачі захищені законом по відношенню до суб'єктів права, чий інтереси безпосередньо не представлені ОКУ – контрагентами цих користувачів» [36, с. 313].

На рівні права ЄС розширене колективне управління законодавчо закріплено у ст. 12 Директиви 2019/790, яка встановлює, що Держави-члени можуть передбачити, що у випадках, коли ОКУ, на яку поширюються національні правила імплементації

Директиви 2014/26/ЄС, діючи в межах повноважень, наданих їй правовласниками, укладає ліцензійний договір щодо використання творів чи інших об'єктів, і якщо такий договір стосується використання на території відповідної держави-члена та підпадає під дію запобіжних заходів, передбачених цією статтею, дія такого договору може бути поширена також на права правовласників, які не уповноважували відповідну ОКУ представляти їх, зокрема шляхом присвоєння, ліцензії, чи іншого договірного механізму, або ОКУ мала юридичне повноваження щодо такого договору або вважалася такою, що представляє правовласників, які не уповноважили її відповідним чином; Держави-члени зобов'язані забезпечити застосування відповідного механізму ліцензування виключно у чітко окреслених сферах використання, в яких індивідуальне отримання дозволів від правовласників є надмірно складним або практично неможливим, що з урахуванням характеру використання чи видів відповідних творів або інших об'єктів істотно ускладнює здійснення ліцензування, за умови належного захисту законних інтересів правовласників [12].

Такий підхід до здійснення авторських прав є характерним для значної кількості правових систем, зокрема, його успішно імплементовано в законодавствах Скандинавських країн – Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії [129, с. 53]. У країнах Північної Європи така форма колективного управління була розроблена у 1970-х роках і законодавчо закріплена як розширена колективна ліцензія (Extended Collective License (ECL)). Згідно розширеної колективної ліцензії, угоди, укладені між ОКУ, які представляють інтереси великої кількості суб'єктів права щодо певної категорії прав, та користувачами, на підставі закону поширюються на всі суб'єкти права цієї категорії. Відповідно до законодавства цих країн така угода має зобов'язальний характер для тих суб'єктів права, інтереси яких не представлено. При цьому основними засадами здійснення розширеної колективної ліцензії є: повноваження ОКУ на представлення інтересів у національному масштабі; користувачі отримують легальну можливість використовувати весь обсяг охоронюваних об'єктів права; суб'єкти права, які не делегували свої повноваження, мають право на індивідуальну винагороду на основі законодавства; суб'єкт права, права якого не представлено, має право на заборону використання своїх творів [214, р. 279-280].

У міжнародній правовій доктрині розрізняють два види розширеного

колективного управління: модель з правом відмови – правовласник може повідомити ОКУ про своє бажання виключити власні твори з об'єкта управління; модель без можливості відмови – передбачає обов'язкову дію колективної ліцензії на всіх правовласників без права індивідуального відкликання.

На думку Л. Майданик: «розширене колективне управління доцільно розглядати особливою умовою здійснення авторських і суміжних прав. Ця умова була введена суто в практичних цілях, а саме для гарантування користувачам доступу до всього світового репертуару, забезпечуючи тим самим легальну діяльність користувачів, та вдосконалення охорони прав суб'єктів авторського права та суміжних прав. Зокрема, така модель виправдовує себе у випадках, коли автор твору невідомий або безвісно відсутній» [49, с. 87].

Таким чином, розширене колективне управління забезпечує баланс між правами правовласників та інтересами користувачів, сприяє легалізації використання творів у масовому порядку, а також удосконаленню системи охорони авторських і суміжних прав в умовах цифрової економіки.

Обов'язкове колективне управління авторськими та суміжними правами є особливою правовою моделлю, за якої здійснення майнових прав правовласників передається організаціям ОКУ без необхідності отримання індивідуальної згоди суб'єктів авторського права або суміжних прав. Такий механізм має імперативний характер і ґрунтується на прямій нормі закону, що встановлює виключну компетенцію уповноважених ОКУ діяти в конкретних випадках виключно або обов'язково.

Основна ознака обов'язкового колективного управління полягає у незалежності здійснення прав від волевиявлення правовласника, що означає – особа не має можливості самостійно реалізовувати певне майнове право і не може передати його іншій особі за договором. ОКУ у цьому випадку є єдиним суб'єктом, уповноваженим на здійснення відповідного права.

Згідно ВОІВ, запровадження обов'язкового колективного управління можливе лише у випадках, передбачених Бернською конвенцією з охорони авторських прав, а саме: держави-учасниці мають право передбачати законодавчі обмеження або винятки на здійснення авторських прав лише в особливих випадках, з дотриманням принципу трирівневого тесту (п. 2, ст. 9 Конвенції), тобто згідно із законодавством країн Союзу

зберігається право надавати дозвіл відтворення таких творів за умови, що таке відтворення не перешкоджає нормальному використанню твору, з дотриманням законних інтересів автора [129, с. 52-53; 21].

Згодом застосування положень трирівневого тесту було поширено на інші міжнародні акти [47, с. 7]. У зв'язку з цим обов'язкове колективне управління, як форма обмеження виключних прав, підпорядковується умовам, закріпленим у ст. 13 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [109]; ст. 10 Договору ВОІВ з авторського права [16]; ст. 16 Договору ВОІВ про виконання і фонограми [15].

Отже, трирівневий тест є спільним критерієм міжнародного авторського права, який забезпечує баланс між інтересами правовласників та суспільства й визначає допустимість обмежень, зокрема таких, як обов'язкове колективне управління. Така модель колективного управління також відома під назвами *mandatory* або *compulsory collective management* (обов'язкове чи примусове колективне управління). В основному така форма колективного управління застосовується, коли суб'єкт авторського та (або) суміжних прав має лише право на отримання винагороди.

Як зазначає М. Фічор, у випадку прав, що зводяться лише до права на винагороду, обов'язкове колективне управління є звичайним механізмом їх здійснення, оскільки не вимагає отримання дозволу, а передбачає лише збір і розподіл винагороди. Зазвичай, у таких випадках йдеться про права на отримання винагороди, які за своєю природою обмежені в реалізації – наприклад, винагорода за приватне копіювання, кабельну ретрансляцію, публічне сповіщення тощо. Натомість щодо виключних прав – коли правовласники мають можливість дозволяти або забороняти використання об'єктів, що охоплюються такими правами, а також визначати умови надання дозволу – обов'язкове колективне управління розглядається як обмеження цих прав [198, р. 41].

Прикладом законодавчого закріплення ЄС положень про обов'язкове колективне управління є Директива Європейського Парламенту і Ради 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 р. про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності. Так, у п. 3, ст. 5 зазначається, що реалізація такого права на отримання справедливої винагороди може бути доручена ОКУ, які представляють інтереси

авторів або виконавців. Водночас, п. 4 цієї статті надає Державам-членам право регламентувати, чи можна покладати на ОКУ зобов'язання щодо реалізації права на отримання справедливої винагороди та в якому обсязі, а також встановлювати коло осіб, з яких може вимагатися або стягуватися відповідна винагорода [13].

У 1995 р. законодавство Франції запровадило форму обов'язкового колективного управління у сфері прав на відтворення шляхом фотокопіювання, що підлягає спеціальному правовому регулюванню. Незважаючи на те, що саме управління є добровільним за формою, правовласники юридично зобов'язані подавати вимоги щодо використання їхніх творів виключно через ОКУ. Такий підхід гарантує правову визначеність для користувачів, які укладають угоди з відповідною організацією, і убезпечує їх від індивідуальних претензій з боку правовласників. Право укладати договори з користувачами мають виключно ті організації, які затверджені як уповноважені Міністерством культури Франції.

Організацією, призначеною для управління правами на репрографічне відтворення, є Французький центр із захисту авторських прав (Centre Français d'exploitation du droit de Copie, CFC). Відповідно до закону, вона представляє всі французькі та іноземні твори – книги й періодичні видання (журнали, газети, збірники) та нотні видання. Обов'язкове колективне управління поширюється виключно на фотокопіювання, тоді як цифрове копіювання може ліцензуватися CFC на підставі добровільного механізму або в межах розширеного колективного управління для освітніх цілей.

Модель обов'язкового колективного управління також застосовується в низці держав для цілей відтворення творів для приватного й особистого використання. Прикладами таких країн є Литва, Польща та Румунія [170, с. 37-38].

У межах національних правопорядків розрізняють два основні типи ОКУ за критерієм обов'язковості їхніх повноважень: добровільні ОКУ, які збирають винагороду лише за тих правовласників, з якими укладено відповідні договори про управління правами; уповноважені ОКУ, що діють від імені всіх правовласників у межах передбаченої законом сфери, незалежно від договірного оформлення таких повноважень.

Таким чином, обов'язкове колективне управління може розглядатися як виняткова правова модель, виправданість якої обумовлена складністю або практичною неможливістю індивідуального управління певними правами. У

таких випадках держава делегує ОКУ право на обов'язкове представництво інтересів правовласників з метою забезпечення ефективного збирання винагороди, прозорого розподілу коштів, а також гарантування справедливого доступу користувачів до творів.

У межах європейської правової традиції поряд із загальновизнаними моделями добровільного, розширеного та обов'язкового колективного управління окремі дослідники виокремлюють і специфічні форми, що виникли на ґрунті гармонізації законодавства країн ЄС. Такими формами є управління на основі дозволу, заснованого на законі, та модель внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю ОКУ.

Для характеристики управління на основі дозволу, заснованого на Законі, Ю. Капіца вводить такі поняття, як «дозвіл за законом», відповідно до якого встановлення розміру винагороди та права на її отримання здійснюється на законодавчому рівні, та «примусова ліцензія», яка полягає у можливості правовласників брати участь у переговорах з користувачами щодо розміру винагороди. На думку автора, обидва поняття можна охарактеризувати більш ширшим терміном «дозвіл, заснований на законі», особливість якого полягає у тому, що колективне управління правами не є добровільним. Дозвіл на використання творів чи об'єктів суміжних прав надається прямо на підставі закону, а отже, згода суб'єктів права не є обов'язковою. Водночас правовласники при цьому, мають право на отримання винагороди, що здійснюється через ОКУ [36, с. 314].

Ще однією важливою характеристикою колективного управління в ЄС, на яку звертає увагу Ю. Капіца, є *модель довірчого управління*, за якої ОКУ виступають у статусі довірчих володільців правами або повірених суб'єктів авторського права та суміжних прав. У межах цієї моделі система контролю розподіляється на: внутрішній контроль, який реалізується безпосередньо авторами або їхніми представниками через участь у керівних органах ОКУ, ухвалення рішень щодо бюджету, розподілу винагороди тощо; зовнішній контроль, що здійснюється державними органами або незалежними регуляторами, уповноваженими перевіряти дотримання ОКУ принципів прозорості, підзвітності та ефективності управління. Механізми забезпечення зовнішнього контролю за діяльністю ОКУ здійснюються у різноманітних формах, залежно від національного законодавства. Загальною рисою такого контролю є

правомочність ОКУ та її затвердження відповідним національним органом [36, с. 314].

В Україні положення про форми колективного управління передбачені ч. 4, 5, 6, ст. 12 чинного Закону України № 2415-VIII [77], що докладно буде висвітлено в пп. 2.2.1 Розділу 2 дисертаційного дослідження.

1.5. Міжнародна система колективного управління як наднаціональний рівень правового регулювання

Зі зростанням транскордонного використання творів, появою цифрових технологій і розширенням міжнародного ринку ліцензування виникла необхідність формування міжнародної системи колективного управління, покликаної забезпечити взаємне представництво прав, уніфікацію процедур ліцензування, обмін інформацією між ОКУ різних країн і належний рівень захисту прав правовласників у глобальному середовищі.

У міжнародній правовій доктрині система колективного управління авторськими і суміжними правами розглядається як впорядкований комплекс правових, організаційних та технічних механізмів, призначених для ефективної реалізації майнових прав правовласників через уповноважені ОКУ, що діють від їхнього імені та в інтересах.

З урахуванням викликів цифрової епохи, глобалізації та транскордонного використання об'єктів авторського права, виникає потреба в теоретичному виокремленні міжнародної системи колективного управління як наднаціонального рівня правового регулювання, що взаємодіє з національними моделями через механізми координації, що забезпечуються діяльністю міжнародних організацій – BOIB, CISAC, SCAPR, IFRRO тощо.

У міжнародній правовій доктрині особливу увагу приділено саме транснаціональному виміру колективного управління. М. Фічор підкреслює, що така система неможлива без ефективної координації на глобальному рівні, насамперед у питаннях правозахисту та розподілу винагород [199, р. 35]. Д. Жерве наголошує на вирішальній ролі міжнародних організацій (BOIB, CISAC) у стандартизації правил діяльності ОКУ та забезпеченні ефективного

транскордонного управління правами [203, р. 5; 205, р. 3].

На цій підставі доцільно окреслити бачення структури міжнародної системи колективного управління, яка охоплює:

1. Міжнародно-правову основу, що включає: універсальні договори у сфері інтелектуальної власності, які встановлюють єдині мінімальні стандарти охорони авторських і суміжних прав. До таких документів належать:

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886), яка встановлює принцип національного режиму та незалежної охорони творів у кожній країні-учасниці;

- Римська конвенція (1961), яка регулює права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення;

- Договір ВОІВ про авторське право (1996), який оновлює та доповнює норми авторського права, зокрема у сфері інформаційних технологій, та встановлює новий стандарт захисту авторських прав у цифрову епоху;

- Договір ВОІВ про виконання і фонограми (WPPT, 1996), який адаптує міжнародно-правові стандарти охорони прав виконавців і виробників фонограм відповідно до вимог цифрової епохи.

2. Організаційну координацію через міжнародні професійні об'єднання:

Координація діяльності національних ОКУ на наднаціональному рівні здійснюється через міжнародні професійні об'єднання, які забезпечують єдині стандарти обліку, звітності та обміну даними. До таких об'єднань входять сотні ОКУ з різних країн. Найбільш впливовими серед них є: CISAC, SCAPR, що координують діяльність організацій виконавців, сприяють гармонізації підходів до обліку та розподілу суміжних прав, IFRRO та ін.

3. Технічну інтеграцію: функціонування міжнародної системи неможливе без єдиної технічної інфраструктури. Задля точного обліку творів, виконавців, використань та винагород у світовому масштабі використовуються: ISWC (International Standard Musical Work Code, Міжнародний стандартний код музичного твору) для ідентифікації музичних творів; IPI (Interested Parties Information, Інформація про зацікавлені сторони) – ідентифікатор правовласників (авторів, композиторів, видавців); ISRC (International Standard Recording Code,

Міжнародний стандартний код запису) для фонограм; CIS-Net 2.0 – платформа обміну даними між ОКУ, яка забезпечує реєстрацію та перевірку творів у режимі реального часу, яка була запущена в 2022 р. організацією CISAC [167].

4. Договірну інфраструктуру, що реалізується через угоди про взаємне представництво між ОКУ різних держав. Саме цей договірний механізм є основою для транскордонної реалізації прав. Прикладом є діяльність SACEM (Франція), яка має понад 200 договорів про взаємне представництво і здійснює управління правами у понад 100 юрисдикціях [229].

Запропоноване у межах даного дослідження трактування міжнародної системи колективного управління як самостійного наднаціонального рівня правового регулювання має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки дозволяє системно окреслити три рівні управління правами: національний, регіональний та міжнародний: на *національному* рівні здійснюється регулювання діяльності ОКУ відповідно до внутрішнього законодавства держави, включаючи умови делегування прав, затвердження тарифів, контроль за розподілом винагороди та механізми державного нагляду; на *регіональному* рівні (наприклад, у межах ЄС) функціонують наднаціональні нормативні акти, такі як Директива 2014/26/ЄС, Директива 2019/790/ЄС та інші, які гармонізують принципи прозорості, підзвітності та недискримінаційного доступу до ОКУ, сприяючи уніфікації стандартів правового регулювання в межах інтеграційних об'єднань; на *міжнародному* рівні формується глобальна архітектура взаємодії між ОКУ за участю таких інституцій, як BOIB, CISAC, IFRRO, SCAPR тощо, що забезпечує транснаціональну координацію, обмін репертуарами, прозорість збору й розподілу винагороди, технологічну інтеграцію через такі інструменти як WIPO Connnect, а також узгодження стандартів правової охорони й колективного управління відповідно до положень міжнародних конвенцій (Бернської, Римської, Договорів BOIB тощо).

Таким чином, виокремлення трьох рівнів управління правами – національного, регіонального та міжнародного – надає змогу комплексно осмислити багаторівневу структуру колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. Такий підхід дозволяє не лише впорядкувати функціональну і нормативну взаємодію між різними рівнями, але й

ідентифікувати критично важливі зони перетину компетенцій, взаємодії та правозастосовної гармонізації в умовах цифрової економіки.

Урахування ролі кожного рівня сприяє формуванню ефективної моделі управління, в якій національний рівень забезпечує реалізацію прав та регулювання діяльності ОКУ в межах однієї держави, регіональний рівень (наприклад, у межах ЄС) виконує функції правової уніфікації та координації, а міжнародний – виступає як платформа для вироблення уніфікованих стандартів, методологічної підтримки та цифрової сумісності. В умовах глобалізованого інформаційного простору таке структурне розмежування забезпечує гнучкість системи колективного управління, дає змогу адаптувати її до викликів транснаціонального поширення творів, розвитку стрімінгових сервісів, цифрових платформ та штучного інтелекту, а також полегшує гармонізацію правозастосовної практики, зокрема щодо автоматизованого обліку, розподілу винагород і ліцензування в реальному часі.

Отже, трикомпонентна модель правового регулювання створює основу для гнучкого, адаптивного й водночас системно інтегрованого механізму колективного управління, що відповідає викликам сучасного етапу розвитку авторського права.

Виходячи з наведеного аналізу, обґрунтованим видається формулювання такого визначення поняття «міжнародна система колективного управління». У цьому контексті, на нашу думку, міжнародна система колективного управління – це впорядкована сукупність правовідносин і взаємодій між організаціями колективного управління з різних країн, міжнародними організаціями, національними органами інтелектуальної власності, правовласниками, користувачами та іншими суб'єктами, що ґрунтується на міжнародних договорах, стандартизованих процедурах і технічних рішеннях, обміну метаданими, та має на меті забезпечення ефективної реалізації, захисту майнових прав правовласників і розподілу справедливої винагороди в транскордонному просторі.

Таким чином, наявність теоретичного визначеного поняття «міжнародна система колективного управління» дозволить окреслити рамки та стандарти транскордонної взаємодії ОКУ на міжнародному рівні, а на національному – слугуватиме орієнтиром для формування внутрішнього законодавства й інтеграції окремої держави у глобальний цифровий простір колективного управління майновими, авторськими і сумісними правами.

Висновки до Розділу 1

Проведене дослідження загально-теоретичних засад колективного управління майновими авторськими і суміжними правами у міжнародному праві дає підстави для надання таких висновків:

1. Проаналізовано «колективізовані елементи» як основні ознаки колективного управління, а саме наявність: (1) узгоджених і публічно доступних тарифів; (2) уніфікованих, недискримінаційних умов ліцензування; (3) прозорих, попередньо затверджених правил обліку та розподілу винагороди; (4) колективного врядування й підзвітності організації перед організованою спільнотою правовласників.

2. Визначено «колективне управління» як багатовимірну модель, що складається з чотирьох взаємообумовлених аспектів, а саме: колективне управління як діяльність, тобто сукупність організаційно-правових дій (ліцензування, моніторинг використання, збір, облік, розподіл і виплата винагороди, захист прав); як суб'єктивне право, тобто делегування правовласником повноважень ОКУ на реалізацію його майнових прав в інтересах правовласника; як правовий інститут, тобто сукупність правових норм, що регулюють правовідносини між ОКУ, правовласниками, користувачами, а в деяких випадках і з відповідними державними органами, а також встановлюють порядок створення та функціонування ОКУ; і як правовідносини, тобто сукупність юридичних зв'язків між ОКУ, правовласниками, користувачами. Така багатовимірність забезпечує баланс інтересів правовласників, користувачів і суспільства в цілому в умовах глобалізованого цифрового світу.

3. Встановлено, що колективне управління є раціональною відповіддю на масовий характер використання творів, фрагментацію прав і множинність учасників, що унеможлиблює або різко ускладнює індивідуальне здійснення прав. Результатом такого управління є зниження транзакційних витрат (пошуку контрагентів, укладення договорів, моніторингу дотримання та примусового виконання).

4. Колективне управління здійснюється через ОКУ, що діють на засадах

делегування повноважень (договірного чи встановленого законом) від широкого кола правовласників. Їхня ключова функція – централізоване управління майновими авторськими та суміжними правами, що охоплює ліцензування, збір і розподіл винагороди та захист інтересів правовласників.

5. Здійснено аналіз термінологічної варіативності колективного управління. Найбільш уживаним терміном є «організація колективного управління» (collective management organization, СМО), однак зміст поняття змінюється залежно від правової системи та інституційної моделі.

6. Надано авторську дефініцію на позначення терміну «організації колективного управління» як громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створене та/або контрольоване правовласниками і зареєстроване в Установі, що діє на неприбуткових засадах, яке за договором із правовласниками (у випадку добровільного управління) та/або в силу закону (у випадку обов'язкового або розширеного управління), від свого імені та в інтересах правовласників управляє майновими правами більш ніж одного правовласника на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, здійснюючи ліцензування, облік і моніторинг використання, збір, розподіл і виплату винагороди, а також заходи щодо захисту прав на засадах прозорості, підзвітності, недискримінації та рівного ставлення до національних і іноземних правовласників. Така доцільність обґрунтовується необхідністю гармонізації вітчизняного законодавства з Директивою ЄС про ефективне управління майновими правами авторського права.

7. Обґрунтовано, що колективне управління поширюється переважно на ті сфери застосування об'єктів авторського права та суміжних прав, які характеризуються масовістю, регулярністю та складністю індивідуального ліцензування відповідно до технологічних, економічних та правових змін, а також наведено перелік основних видів прав, що підлягають колективному управлінню. За таких умов, механізм колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав виступає як багаторівневий інституційний процес, у межах якого правовласники делегують ОКУ повноваження на реалізацію своїх прав в їхніх інтересах.

8. Продемонстровано, що розвиток інституту колективного управління

майновими авторськими і суміжними правами має еволюційний та інституційно-правовий характер: від локальних авторських товариств він трансформувався у глобально скоординовану мережу ОКУ, що забезпечує реалізацію прав у масових і транскордонних моделях використання творів. Важливим вектором інституційного розвитку колективного управління стало виокремлення трьох базових форм його здійснення (добровільне, обов'язкове та розширене). На сучасному етапі колективне управління інтегроване в глобальну систему охорони інтелектуальної власності: за інституційної координації ВОІВ формуються спільні підходи, технічна інфраструктура та мінімальні стандарти діяльності ОКУ, що забезпечує ефективне ліцензування, збір і розподіл винагород і належний захист прав у цифрову добу.

9. Запропоновано розглядати доцільність розмежування трьох рівнів управління правами – національного, регіонального та міжнародного – що забезпечує системне осмислення багаторівневої структури колективного управління майновими авторськими і суміжними правами й дозволяє виявити критичні точки перетину компетенцій, координації та гармонізації правозастосування в умовах цифрової економіки.

10. Надано авторську дефініцію на позначення «міжнародної системи колективного управління» як впорядкованої сукупності правовідносин і взаємодій між організаціями колективного управління з різних країн, міжнародними організаціями, національними органами інтелектуальної власності, правовласниками, користувачами та іншими суб'єктами, що ґрунтується на міжнародних договорах, стандартизованих процедурах і технічних рішеннях, обміну метаданими, та має на меті забезпечення ефективної реалізації, захисту майнових прав правовласників і розподілу справедливої винагороди у транскордонному просторі. Таке теоретичне визначення «міжнародної системи колективного управління» дозволяє окреслити рамки й стандарти транскордонної взаємодії ОКУ, а на національному рівні – слугувати орієнтиром для формування законодавства та інтеграції держави в глобальний цифровий простір управління майновими авторськими і суміжними правами.

РОЗДІЛ 2.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ

2.1. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами за національним законодавством

Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами є важливим елементом системи захисту інтелектуальної власності в Україні. Його розвиток тісно пов'язаний із трансформацією національного законодавства та формуванням відповідних інституцій. Так, О. Костів виділяє еволюцію національного нормативно-правового регулювання інституту колективного управління, яка поєднує нормативно-правову та інституційну складові [43, с. 70]. Ми погоджуємося з автором у необхідності розгляду еволюції колективного управління майновими авторськими та суміжними правами як сукупності цих двох аспектів, проте пропонуємо розглядати еволюцію колективного управління у системному вимірі.

Відтак слушним буде вказати, що еволюція системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у рамках національного законодавства включає два взаємопов'язані аспекти. Перший аспект стосується інституційного становлення та розвитку державних органів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема, у колективному управлінні майновими авторськими і суміжними правами, а також самих ОКУ, формування їхніх функцій, повноважень та механізмів діяльності. Другий аспект полягає у безперервному оновленні та вдосконаленні законодавчої бази, що регламентує колективне управління, з урахуванням змін у національному та міжнародному правовому середовищі, а також гармонізації з європейськими стандартами і нормами. Така комплексна взаємодія інституційного розвитку та нормативно-правового регулювання забезпечує ефективність і стабільність системи колективного управління, сприяє

захисту прав правовласників та розвитку творчої сфери країни.

Варто відзначити, що в українській правовій доктрині системний підхід до колективного управління лише починає формуватися. Зокрема, поняття «система колективного управління» вперше було запропоноване у дисертаційному дослідженні В. Машкової, яка визначає її як «впорядкований взаємозв'язок правовласників, організацій колективного управління, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та користувачів, які взаємодіють між собою з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав» [55, с. 43].

На нашу думку, такий підхід акцентує увагу насамперед на суб'єктному складі системи. Водночас доцільно розглядати систему колективного управління майновими авторськими і суміжними правами не лише крізь призму взаємозв'язку її учасників, а як цілісну сукупність таких елементів, як: організації колективного управління, центральний орган виконавчої влади, користувачі, правовласники, що функціонують на основі інституційної взаємодії, а також механізми нормативно-правового регулювання. Важливо доповнити цей склад не лише центральним органом виконавчої влади, а й національним органом інтелектуальної власності, оскільки структура державного регулювання в цій сфері в Україні є дворівневою. Так, наразі в Україні така система включає Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (Мінекономіки) як центральний орган, що формує політику у сфері інтелектуальної власності [59], а також Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ), функції якого виконує визначена КМУ юридична особа публічного права – Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (ІР-офіс), основне завдання якого полягає у реалізації державної політики та координації реформ у цій сфері [8; 11].

З огляду на зазначене, пропонуємо визначення «системи колективного управління» як сукупності відповідних структурних елементів, а саме: організацій колективного управління, уповноважених органів державної влади, що формують і реалізують державну політику у сфері інтелектуальної власності, правовласників, а також користувачів, які взаємодіють між собою на основі

нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав.

Наведене визначення дає змогу перейти до детального аналізу еволюції системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні, розглянувши послідовність формування її нормативно-правових засад, інституційної структури та механізмів функціонування в контексті національного та міжнародного правового розвитку.

Процес формування української моделі колективного управління майновими авторськими та суміжними правами розвивався поступово, спираючись на історичний досвід, у тому числі правову спадщину радянської доби. Як слушно зазначають О. Підопригора та О. Святоцький, до розпаду СРСР в Україні не існувало ОКУ у сучасному розумінні. Їхні функції переважно виконували творчі спілки, які за своєю природою були професійними об'єднаннями митців і діяли аналогічно до профспілок. Членство в таких об'єднаннях було привабливим завдяки наданню суттєвої матеріальної підтримки, що зумовлювало обмежений доступ до них. У підсумку майновими правами авторів фактично розпоряджалася держава через ці творчі спілки [64, с. 210].

Так, у 1930-х рр. почався процес формування таких творчих спілок, які, в свою чергу, створювали свої власні управління з охорони авторських прав. У 1932 р. було створене Всесоюзне управління з охорони авторських прав (далі – ВУОАП), яке у 1938 р. було перейменоване на Всесоюзне управління із захисту авторських прав. В Україні при творчих спілках функціонували управління із захисту авторських прав (УЗАП), які з 1938 р. увійшли до ВУОАП.

Водночас приєднання СРСР до Всесвітньої конвенції з авторського права 1952 р. забезпечило міжнародне визнання та захист авторських прав радянських творців за межами країни. Це дозволило авторам із СРСР користуватися правами на свої твори у зарубіжних юрисдикціях відповідно до загальноприйнятих міжнародних норм. Слід зазначити, що приєднання до конвенції гарантувало і захист прав іноземних авторів на території СРСР, створюючи умови для взаємного дотримання прав інтелектуальної власності між країнами-учасницями. Такий крок сприяв інтеграції радянської системи авторського права у світовий правовий

простір і поклав основу для розвитку колективного управління майновими правами. Цей процес знайшов своє відображення у створенні в серпні 1973 р. на базі ВУОАП Всесоюзного агентства з авторських прав (далі – ВААП) – органу, що мав виключне право виступати посередником у передачі авторських прав між СРСР та іноземними державами. Хоча агентство ВААП було створено як громадська організація, її діяльність ґрунтувалася на Розпорядженні Ради Міністрів СРСР від 16 серпня 1973 р. № 588, згідно з яким агентству було надано широке коло повноважень, характерних для державних інституцій [49, с. 52].

ВААП стало єдиною офіційною організацією, уповноваженою представляти інтереси авторів у сфері авторського права. На ВААП були покладені функції забезпечення дотримання та захисту прав як радянських, так і іноземних авторів, збору, розподілу та виплати авторської винагороди за використання творів у різних формах: публічне виконання, механічний запис музичних творів, постановка й виконання драматичних творів, використання образотворчих творів і фотографій у промисловості, видання літературних творів тощо. У квітні 1974 р. ВААП приєдналося до CISAC, здобувши міжнародне визнання як організація колективного управління авторськими правами [4, с. 33].

У період радянської доби першим нормативно-правовим актом, що регулював суспільні відносини у сфері авторського права на території УРСР, став Закон «Про авторське право» 1929 р., після прийняття у 1928 р. загальносоюзних «Основ авторського права». Цей акт залишався чинним до 1961 р. У 1961 р. Верховна Рада СРСР прийняла «Основи цивільного законодавства СРСР і союзних республік», четвертий розділ яких був присвячений регулюванню авторських прав. На їхній основі в 1963 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Цивільний кодекс УРСР, у якому розділ IV, що складався із 44 статей (статті 472-513), визначав правові засади авторського права.

У радянському законодавстві, зокрема в ЦК УРСР 1963 р., прямо поняття «колективне управління авторськими правами» не використовувалося в тому вигляді, в якому воно закріплене в сучасному праві. Однак деякі елементи колективного управління фактично існували, хоча й реалізовувалися в межах централізованої державної системи та без автономії правовласників. Усі ключові повноваження щодо

укладення договорів, розподілу винагород та надання дозволів на використання творів були зосереджені в державних структурах, власне, у ВААП. ВААП виконував функції, подібні до ОКУ, але діяв виключно в межах державного контролю. Зокрема, в Українській РСР функціонувала республіканська філія ВААП – Українське республіканське агентство з авторських прав (УРААП) [33], що забезпечувало централізоване управління авторськими правами на місцевому рівні. Така монополія державної структури обмежувала конкуренцію, знижувала прозорість діяльності та ускладнювала захист прав правовласників.

У цілому, у радянську добу авторське право мало низку специфічних ознак, серед яких – заборона на передачу авторських прав, жорстка регламентація умов договорів і розміру винагороди, а також значна кількість випадків вільного або частково обмеженого використання творів. За таких умов потреба у створенні спеціалізованих організацій для збору винагороди фактично була відсутня. Однак, як зазначає С. Бондаренко: «Це законодавство в основному непогано обслуговувало ту адміністративно-командну систему, яка існувала в СРСР, закріплюючи виняткову роль держави в усіх сферах суспільного життя». Автор зазначає, що авторське право СРСР суттєво відрізнялося від загальновизнаних міжнародних підходів, що перешкоджало приєднанню СРСР до Бернської конвенції. Через жорсткі вимоги цієї конвенції, зокрема щодо автоматичного виникнення авторських прав і недопустимості їхнього реєстраційного режиму, СРСР обрав шлях приєднання до менш обов'язкової уніфікації – Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 р., яку ратифікував лише у 1973 р. Ця конвенція допускала більшу гнучкість у формуванні національного законодавства, що було прийнятним для радянської правової системи [4, с. 38, 44].

Після розпаду СРСР Всесоюзне агентство з авторських прав зазнало інституційних змін. Колишні республіканські відділення ВААП набули статусу самостійних національних органів – агентств, управлінь або комітетів, уповноважених здійснювати функції у сфері авторських і суміжних прав чи інтелектуальної власності. Так, 25 квітня 1992 р., в умовах трансформації правової системи незалежної України, на базі колишнього УРААП було утворено Державне агентство авторських і суміжних прав при КМУ (ДААСП України). Новостворена

установа отримала комплекс повноважень у сфері нормативного забезпечення авторського права, включаючи підготовку законодавчих ініціатив, розробку підзаконних актів, а також координацію участі України в міжнародних договорах і організаціях, що діють у сфері інтелектуальної власності. Крім того, агентство мало сприяти становленню національної системи захисту авторських і суміжних прав, створюючи правові та інституційні засади для її ефективного функціонування [49, с. 52-53].

Таким чином, започаткування інституційного оформлення національної системи колективного управління доцільно датувати роком отримання незалежності Україною і в подальшому заснуванням у 1992 р. Державного агентства авторських і суміжних прав [92]. Також важливу роль у цьому процесі відіграли євроінтеграційні зобов'язання держави, зокрема реалізація Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами у 1994 р. [108], а в подальшому – Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами у 2014 р. [107]. Це спричинило істотний вплив права ЄС на національне законодавство України у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо реформування системи колективного управління.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція О. Костіва щодо доцільності визнання 1991 р. як року початку періодизації розвитку колективного управління правами [43, с. 71]. Таким чином, можна виокремити такі етапи розвитку системи колективного управління в Україні: перший етап (серпень 1991 р. – 1999 р.); другий етап (січень 2000 р. – березень 2011 р.); третій етап (квітень 2011 р. – квітень 2018 р.); четвертий етап (травень 2018 р. – по теперішній час).

Перший етап: серпень 1991-1999 рр., який характеризувався становленням системи колективного управління майновими правами правовласників та зародженням основ її нормативно-правового регулювання в Україні. Основоположним документом, спрямованим на створення державної системи охорони інтелектуальної власності, у тому числі і авторського права, став Указ Президента України від 6 лютого 1992 р. № 75 «Про невідкладні заходи щодо

соціального захисту діячів літератури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин». На виконання вищезазначеного Указу 25 квітня 1992 р. Постановою КМУ було створено новий державний орган, який було згадано вище – Державне агентство України з авторських і суміжних, яке, фактично, було правонаступником українського відділення ВААП. Агентство виконувало функції, пов'язані з розробкою та прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів, здійсненням державної політики в галузі авторського права, забезпеченні прав і законних інтересів авторів творів у сфері науки, літератури й мистецтва, артистів-виконавців, творців звуко-і відеозаписів, організацій ефірного мовлення, міжнародне співробітництво, яке полягало в участі України у міжнародній системі охорони авторських прав, інтеграції держави до міжнародних організацій. Також ДААСП здійснювало колективне управління на основі договорів з власниками авторських і суміжних прав їхніми правами в Україні та за кордоном. Упродовж 1990-х рр. до свого припинення в 1999 р. ДААСП залишалося фактично єдиною організацією, що здійснювала управління майновими правами суб'єктів права в Україні [216].

У Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. вперше були визначені правові засади колективного управління майновими авторськими і суміжними правами [71]. Так, Розділ IV Закону містив лише 2 статті: ст. 39 «Забезпечення колективного управління майновими правами»; ст. 40 «Діяльність організацій, що управляють майновими правами на колективній основі». Ці статті вперше на законодавчому рівні закріпили можливість здійснення колективного управління майновими правами. Відповідно до положень чинної на той час редакції автори та інші суб'єкти авторського права та суміжних прав могли передавати повноваження на управління своїми правами організаціям, що не здійснюють комерційну діяльність. Такі повноваження надавалися на договірній основі – виключно шляхом укладення письмових угод між правовласниками та відповідними організаціями. Так, згідно з ч. 1, ст. 39: «З метою забезпечення майнових прав авторів та інших осіб, які мають авторське право і суміжні права, ці особи можуть доручати управління своїми майновими правами на колективній основі організаціям, які не мають права займатися комерційною діяльністю...» та ч. 1 ст. 40: «Повноваження на

колективне управління майновими правами передаються авторами та іншими особами, які мають авторське право і суміжні права, безпосередньо на основі письмових договорів...» [71].

Закон також передбачав, що ОКУ мають право надавати ліцензії користувачам, контролювати дотримання умов використання об'єктів авторського права, отримувати та розподіляти винагороду. Крім того, їм дозволялося резервувати кошти невитребуваної винагороди, які після трирічного строку могли бути використані в інтересах авторів згідно зі статутом організації. Закон також дозволяв укладення міжнародних договорів про взаємне представництво з іноземними організаціями, що надавало можливість користуватися правами авторів або правовласників за кордоном та навпаки (ч. 1, ст. 40) [71].

Незважаючи на фундаментальне значення розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права» в редакції 1993 р. для інституціоналізації колективного управління, його положення залишалися надміру загальними та фрагментарними. Закон не передбачав чітких механізмів ліцензування, принципів тарифоутворення, форм підзвітності, обліку та порядку реєстрації ОКУ перед правовласниками, а також не встановлював належної системи державного нагляду за їхньою діяльністю. На практиці це призвело до фактичної монополізації сфери: упродовж 1990-х років єдиною дієвою організацією залишалося ДААСП, що суперечило як принципу добровільності делегування прав, так і вимогам конкурентного середовища. Така ситуація створила підґрунтя для виникнення організацій із непрозорими, а іноді й відверто шахрайськими практиками.

Загалом, положення Розділу IV сформували лише базову нормативну рамку для функціонування системи колективного управління, яка, втім, потребувала подальшого істотного доопрацювання, у першу чергу, з урахуванням положень рекомендацій ВОІВ та CISAC, зокрема щодо забезпечення прозорості, підзвітності й ефективного нагляду за діяльністю ОКУ, а пізніше й положень європейського законодавства [216].

Важливим поштовхом для розвитку інтелектуального права в Україні стало підтвердження Україною, як правонаступницею СРСР, своєї участі у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 р. [94; 107]. Наступним кроком, що поглибив

цей розвиток, стало приєднання України 31 травня 1995 р. до Бернської конвенції [87]. Визначальною подією у формуванні системи інтелектуальної власності стало ухвалення 28 червня 1996 р. Конституції України, в якій на рівні Основного закону були закріплені ключові засади захисту прав інтелектуальної власності, що надало поштовх для подальшого законодавчого і практичного розвитку цієї сфери. Так, ст. 54 зазначає: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» [41].

У зазначений період в Україні діяла дуалістична модель колективного управління майновими правами. З одного боку, ключові повноваження щодо надання дозволів користувачам, збору та розподілу винагороди були зосереджені в ДААСП, з іншого – правовласникам дозволялося створювати спеціальні організації, яким вони могли делегувати аналогічні функції. Водночас законодавство не містило чітких правил щодо реєстрації цих організацій і розмежування їх компетенції з державним органом. Така модель колективного управління зберігалася до ліквідації ДААСП у 1999 р., що, у свою чергу, створило передумови для переходу до наступного етапу розвитку системи колективного управління в Україні [53, с. 28].

Другий етап: січень 2000 – березень 2011 рр., який характеризувався істотним удосконаленням тодішньої системи колективного управління, яке відображалось у більш детальному регламентуванні здійснення колективного управління, впливом міжнародно-правових актів, в яких приймала участь Україна, а також утвердженням ролі ОКУ на міжнародній арені.

Після ліквідації ДААСП, відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 177 від 7 червня 2000 р. на базі ДААСП було створено Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав» (далі – ДП УААСП), яке стало правонаступником ДААСП в частині здійснення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. ДП УААСП належало до сфери управління Міністерства освіти і науки України та перебувало у

підпорядкуванні Державного департаменту інтелектуальної власності [4, с. 35].

11 липня 2001 р. був прийнятий у новій редакції Закон України № 2627-III «Про авторське право і суміжні права», який був зумовлений необхідністю приведення законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав у відповідність до норм міжнародних договорів прийнятих ВОІВ; Угоди про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність, що діє у рамках Світової організації торгівлі; Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС [4, с. 43]. Саме прийняття нової редакції Закону розпочало наступний етап розвитку системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, оскільки він більш детально регламентував порядок здійснення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами [75]. У вказаній редакції Закону Розділ IV «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав» зазнав суттєвих змін і був значно розширений. Зокрема, він містить п'ять статей (ст. 45-49), у яких детально регламентувались: ст. 45 – способи управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав (особисто, через свого повіреного, через ОКУ); ст. 46: Управління майновими правами через повіреного; ст. 47 Забезпечення колективного управління майновими правами; ст. 48 Діяльність організацій колективного управління; ст. 49 Функції ОКУ.

Подібно до попередньої редакції відповідного нормативно-правового акту, передача повноважень на колективне управління майновими правами ОКУ здійснювалася на підставі письмових договорів, укладених з авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав, заборони здійснення комерційної діяльності. Крім того, була передбачена міжнародна діяльність. Так, згідно п. 4 ст. 48 ОКУ мають право здійснювати управління майновими правами іноземних суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі, на території України. Також ОКУ можуть доручати на основі договорів з аналогічними іноземними ОКУ здійснювати управління майновими правами українських суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі й про взаємне представництво за кордоном на колективній основі [75].

Згідно п. 3 ст. 47 дозволяється утворення окремих організацій, які управляють

відповідними категоріями майнових прав відповідних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, або організацій, які управляють різними майновими правами в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Така норма стала фундаментальною у створенні системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, оскільки в її основу було закладено можливість здійснення колективного управління як приватними організаціями, так і державними. Так, згідно з п. 5 ст. 47 суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав також мають право доручати управління своїми майновими правами на колективній основі відповідним державним організаціям на основі установчих документів, які передбачають здійснення таких функцій. Ілюстрацією цього є Наказ Міністерства освіти і науки України від 8 лютого 2002 р. № 81 «Про затвердження порядку обліку організацій колективного управління» [83], яким підтверджувалась відмова від моделі єдиної ОКУ і запроваджено принцип багатосуб'єктності ОКУ при здійсненні колективного управління авторськими та суміжними правами. Відповідальність за ведення такого обліку покладалася на Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України.

Як зазначає Л. Майданик, такий принцип багатосуб'єктності у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами спрямований на подолання монополії єдиної організації (ДП «УААСП») та забезпечення правовласникам реальної альтернативи у виборі організації, якій вони можуть довірити управління своїми правами. Такий підхід також сприяв утвердженню свободи вибору контрагента при укладенні договору колективного управління [43, с. 76-77]. Проте на практиці правовласники нерідко стикалися з труднощами у виборі організації через обмежену кількість таких суб'єктів, а також через непрозорість їхньої діяльності. І хоча законодавець нормативно не встановлював монопольного становища для державної організації щодо здійснення колективного управління, фактично такою державною організацією залишалося ДП «УААСП».

Згідно з ч. 1 ст. 49 Закону № 2627-III до функцій ОКУ належать: погодження з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав,

розмір винагороди під час укладення договору; укладення договорів про використання прав, переданих в управління, на умовах, що відповідають вимогам ст. 31-33 цього Закону; збір винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав у випадках та на підставах, передбачених цим Законом; розподіл і виплата зібраної винагороди суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вона управляє, а також іншим правовласникам відповідно до цього Закону; здійснення інших дій, передбачених чинним законодавством, необхідних для охорони прав, управління якими здійснює ОКУ [75].

Розмір винагороди, що виплачувався через ОКУ, визначався з урахуванням вимог Постанови КМУ від 18 січня 2003 р. № 72, якою були затверджені мінімальні ставки винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав [78]. Затвердження цих ставок здійснювалося постановами КМУ, при цьому Мінекономіки спільно з Міністерством культури уповноважені були надавати роз'яснення щодо застосування постанов. Відповідно до п. 2-1 зазначеної Постанови ОКУ у разі недосягнення домовленості під час переговорів щодо встановлення тарифів застосовують затверджені цією Постановою ставки винагороди як тимчасові тарифи на строк до шести місяців.

Згідно ч. 2 ст. 49 Закону суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав, які не надали ОКУ повноважень на управління своїми правами, зокрема щодо збору винагороди, мають право вимагати від відповідних ОКУ виплати винагороди, зібраної за використання їхніх творів або об'єктів суміжних прав, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, що надаються ОКУ на підставі укладення договорів з особами, які використовують ці об'єкти.

Погоджуємося з позицією О. Костіва, що таке нормативне закріплення закладає основи для формування моделі розширеного колективного управління [43, с. 82]. Водночас у правозастосовній практиці залишалося неврегульованим питання правових підстав збору ОКУ винагороди за використання об'єктів, майнові права на які не були передані в управління, а також надання дозволів на їх використання без згоди чи відома правовласників.

Слушною у цьому контексті є позиція О. Яворської, яка звертає увагу на незадовільність такого стану управління правами, зокрема через відсутність

механізмів забезпечення обов'язковості відрахувань користувачами одержаних сум за використання об'єктів авторських і (або) суміжних прав на користь ОКУ, прозорості розподілу винагород, інформування правовласників та публічного розкриття інформації про управління правами, які не передані в управління, що, на її думку, створює передумови для можливих зловживань з боку ОКУ. Одним зі шляхів вирішення цих питань, на думку вченої, є оприлюднення такої інформації у законодавчо визначений спосіб, наприклад, шляхом її розміщення на офіційному сайті організації [145, с. 28-29].

Окрім того, відповідно до ч. 5 і 6 ст. 42 та ч. 2 ст. 43 зазначеного Закону, Установа визначала «уповноважені» ОКУ, відповідальні за збір і розподіл винагороди за відтворення в домашніх умовах та виключно в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їхніх примірниках, без згоди авторів, виконавців і виробників фонограм (відеограм), а також за використання фонограм і відеограм, опублікованих з комерційною метою. Проте порядок визначення зазначених організацій було визначено пізніше – у 2003 р. Так, Наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2003 р. № 81 було затверджено Порядок визначення уповноважених ОКУ, які здійснюватимуть збір і розподіл винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм, що додається [81]. Пізніше Наказом Міністерства освіти і науки України від 25 липня 2003 р. від № 503 було затверджено Порядок визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збір і розподіл між суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав коштів від відрахувань (відсотків) виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах [81].

Також суперечливим видавалася норма Закону стосовно сум незапитаної винагороди. Так, згідно з п. 3, ст. 49 ОКУ мають право резервувати на своєму рахунку суми незапитаної винагороди, що надійшли їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав. Після 3 років від дня надходження на рахунок ОКУ зазначені суми можуть використовуватися для подальших виплат суб'єктам авторського права і суміжних прав або спрямовуватися на інші цілі, визначені статутами

ОКУ, в інтересах відповідних правовласників. Таке нормативне регулювання на практиці призводило до ситуацій із осіданням на рахунках ОКУ сум не запитаної винагороди [43, с. 85].

Отже, з прийняттям нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» у 2001 р., можна зробити висновок, що система колективного управління майновими авторськими та суміжними правами зазнала позитивних змін завдяки визначенню чітких функцій ОКУ, детальному регламентуванню здійснення колективного управління, а також утвердженню ролі ОКУ на міжнародній арені. Проте, наявність вищезазначених прогалин, зокрема щодо визначення правових підстав, які дозволяли ОКУ збирати винагороду за використання об'єктів, майнові права на які не було передані в управління, а також надання дозволів на їх використання без згоди або відома правовласників залишало таку систему фрагментарною, колізійною, що не відповідала сучасним вимогам ефективного правового регулювання. Подальший розвиток системи колективного управління потребував комплексного вдосконалення законодавства, зокрема в частині забезпечення прозорості діяльності ОКУ, належного порядку збору та розподілу винагороди. Крім того, важливим викликом залишалося створення механізмів ефективного представництва інтересів правовласників та запровадження реального контролю за діяльністю таких організацій як з боку держави, так і самих суб'єктів авторського та суміжних прав.

Доцільно відзначити, що важливі зміни для розвитку не тільки для сфери колективного управління, а й для усієї галузі авторського права сталися з приєднанням України до низки міжнародно-правових актів. Зокрема, у червні 1999 р. Україна приєдналася до Конвенції про захист інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм, що засвідчило її прагнення до інтеграції у міжнародну систему охорони суміжних прав [90].

Наступним кроком стало підписання у вересні 2001 р. ключових міжнародних договорів, які закріплюють сучасні підходи до регулювання авторських і суміжних прав у цифрову епоху. Серед них: Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, підписана в Римі 26 жовтня 1961 р. (Римська конвенція) [91]; Договір ВОІВ про авторське

право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. [88]; Договір ВОІВ про виконання і фонограми, також прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. [89].

Приєднання до зазначених міжнародних договорів стало вагомим кроком у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та заклало основу для впровадження нових правових інструментів. Це, своєю чергою, сприяло формуванню більш ефективних механізмів колективного управління правами в транснаціональному вимірі й створило передумови для подальшого розвитку системи колективного управління.

Третій етап: квітень 2011 р. – квітень 2018 р. Основними характерними ознаками даного етапу стало інституційне реформування органів державної влади, на які було покладено повноваження щодо формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема у частині майнових прав авторів та інших правовласників. Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало створення спеціалізованого органу виконавчої влади – Державної служби інтелектуальної власності України. Так, Указом Президента України від 8.04.2011 р. № 436/2011 було затверджено «Положення про Державну службу інтелектуальної власності України», згідно з яким Державна служба інтелектуальної власності України було визнано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності [80].

Що стосується системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та/або суміжних прав, одним із завдань вищезазначеного органу стало забезпечення обліку ОКУ, визначення уповноважених ОКУ, здійснення аналізу їхньої діяльності, зняття з обліку ОКУ, виключення з реєстрів ОКУ та уповноважених ОКУ, анулювання відповідних свідоцтв.

Від початку своєї діяльності Державна служба інтелектуальної власності України підпорядковувалася КМУ через Міністра освіти і науки. Однак Указом Президента України від 8 жовтня 2013 р. № 549/2013 її координація була передана Міністрові економічного розвитку і торгівлі України [63]. Наступним кроком у процесі реформування системи колективного управління майновими правами правовласників стало видання наказу Державної служби інтелектуальної

власності України від 22 грудня 2011 р. № 277-н «Про ліквідацію Державного підприємства «Українське агентство з авторських та суміжних прав». Проте видання вищезазначеного наказу Державною службою могло мати непередбачувані наслідки для системи колективного управління. Так, 20 січня 2012 р. видано Наказ голови Державної служби інтелектуальної власності України № 46 «Про скасування наказу про ліквідацію ДП УААСП», згідно з яким ліквідацію ДП УААСП припинено. Відповідно до наказу Державної служби інтелектуальної власності України від 25 липня 2013 р. № 392-Н «Про припинення діяльності Державного підприємства «Українське агентство з авторських та суміжних прав» ДП УААСП було реорганізовано в Державну організацію «Українське агентство з авторських та суміжних прав» [216].

Постановою КМУ від 23 серпня 2016 р. № 585 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» було ухвалено рішення про ліквідацію Державної служби інтелектуальної власності України [11]. Внаслідок цього функції щодо реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності були передані Міністерству економічного розвитку і торгівлі України [55; с. 30-31].

Отже, зазначений період характеризується глибокими інституційними перетвореннями у сфері державного управління інтелектуальною власністю. Нормативні зміни цього періоду – від затвердження Положення про Державну службу (2011 р.) до її ліквідації (2016 р.) – свідчать про пошук оптимальної моделі державного регулювання у сфері авторського права, що супроводжувався перерозподілом адміністративних повноважень між різними органами виконавчої влади. Таким чином, зазначений етап відзначився інституційною нестабільністю та частими структурними змінами, що, однак, підготувало підґрунтя для подальшого реформування системи колективного управління та її законодавчого оновлення у 2018 р., із прийняттям Закону України № 2415-VIII «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [77].

Четвертий етап: травень 2018 р. – по теперішній час. До 2018 р. практика діяльності ОКУ в Україні засвідчила наявність численних проблем як

організаційного, так і правового характеру. Серед ключових недоліків вирізнялися відсутність прозорих механізмів звітності перед правовласниками, неналежний рівень контролю за розподілом та виплатою зібраної винагороди, недостатня правова визначеність статусу ОКУ, а також зловживання монопольним становищем окремими організаціями. Від часу проголошення незалежності України й до лютого 2018 р. найбільша ОКУ – ДО «УААСП» – перебувала під державним управлінням, що суперечило міжнародним стандартам та вимогам CISAC. Водночас прогалини у національному законодавстві спричинили виникнення конкуренції між державною організацією «УААСП» та новоствореними ОКУ, що негативно позначилося на ефективності функціонування системи.

Ці обставини істотно підірвали довіру до системи колективного управління з боку як національних, так і зарубіжних правовласників. Усе це зумовило нагальну потребу у докорінному реформуванні законодавства України у відповідній сфері з урахуванням кращих європейських практик, які передбачають високий рівень інституційної прозорості, ефективні механізми контролю, підзвітність організацій перед правовласниками, а також державне регулювання на засадах балансу інтересів усіх учасників ринку інтелектуальної власності.

Окремі аспекти колективного управління майновими авторськими та суміжними правами знайшли відображення у ст. 168 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, де, зокрема, підкреслюється важливість забезпечення ОКУ високого рівня ефективності та прозорості у виконанні покладених на них функцій [148, с. 81]. Так, ст. 168 встановлює: «Сторони визнають необхідність укладання угод між своїми відповідними організаціями колективного управління з метою взаємного забезпечення більш простого доступу і обміну інформацією між територіями Сторін, а також забезпечення взаємної передачі авторської винагороди за використання творів Сторін або інших об'єктів, що охороняються. Сторони визнають необхідність того, щоб їхні відповідні організації колективного управління досягли високого рівня ефективності та прозорості при виконанні своїх завдань» [107].

Рушійні зміни в системі колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні відбулися у 2018 р. шляхом прийняття Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [77]. Вищезазначений закон встановив, що колективне управління майновими авторськими і суміжними правами здійснюється неприбутковими організаціями, організаційно-правова форма яких є громадське об'єднання, заснованими виключно правовласниками та єдиним видом діяльності яких є виконання завдань і функцій організацій колективного управління [217]. Прийняття цього Закону означало перехід до нового рівня правового регулювання відносин, пов'язаних з діяльністю ОКУ, з урахуванням міжнародних стандартів прозорості, підзвітності та ефективності. Застосування спеціального закону у цій сфері дозволило системно охопити ключові аспекти функціонування ОКУ, на відміну від попереднього підходу, коли регулювання було обмежено лише кількома нормами у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Така фрагментарність правового регулювання призводила до серйозних практичних проблем: багато важливих питань вирішувалися на підставі внутрішніх положень самих ОКУ або договорів, що створювало правову невизначеність, породжувало зловживання та утиски прав авторів і правовласників.

Варто підкреслити, що прийняття Закону № 2415-VIII стало важливим етапом у розвитку законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав у напрямі його наближення до стандартів ЄС щодо діяльності ОКУ. Це дозволило в значній мірі імплементувати основні положення Директиви 2014/26/ЄС в українське законодавство, яка встановила єдині правила діяльності ОКУ в ЄС, визначивши мінімальні стандарти їхнього статуту, функціонування та ліцензування [217]. Директива закріпила вимоги прозорості, звітності й справедливого розподілу винагороди, а також процедури взаємодії між ОКУ та користувачами і передбачила створення центрального реєстру організацій у межах внутрішнього ринку ЄС.

Хоча Закон України № 2415-VIII має певні суперечності, недоліки та виклики, що проявляються у практичній площині та викликають дискусії серед науковців, прийняття нового спеціального законодавчого акту в сфері колективного управління правами спричинило суттєве реформування

нормативно-правового регулювання статусу організацій колективного управління [148, с. 80-81]. Зокрема, було переглянуто та деталізовано процедури набуття, підтвердження і втрати статусу ОКУ, а також встановлено чіткий порядок їх обліку та ведення відповідних реєстрів. Закон уперше на нормативному рівні визначив три форми здійснення колективного управління – добровільну, обов’язкову та розширену – із чітким розмежуванням їхнього правового статусу, умов функціонування та сфер застосування, а також процедуру затвердження тарифів, за якими здійснюється виплата винагороди за використання об’єктів авторського права і (або) суміжних прав, управління якими здійснює відповідна ОКУ [217]. Також, уперше, на законодавчому рівні було комплексно врегульовано питання правового статусу ОКУ, процедур акредитації, встановлення тарифів, розподілу зібраної винагороди, прозорості та підзвітності діяльності ОКУ. Окрім того, визначною подією у розвитку національної системи авторського права стало те, що у лютому 2018 р. українські автори започаткували реформу системи колективного управління правами, заснувавши ГО «УААСП» як інституцію європейського зразка. Новостворена організація отримала статус ОКУ та право здійснювати управління майновими правами авторів. 1 червня 2018 р. Генеральна асамблея CISAC одноголосно прийняла ГО «УААСП» до своїх членів, що засвідчило міжнародне визнання ініціативи українських авторів і підтвердило курс на модернізацію національної системи колективного управління [33].

Важливою віхою у подальшому реформуванні системи колективного управління майновими правами стало ухвалення у грудні 2022 р. нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX, який набрав чинності 1 січня 2023 р. [70]. Прийняття цього Закону стало відповіддю на потребу глибокої модернізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Необхідність таких змін була зумовлена не лише процесом адаптації українського правопорядку до стандартів ЄС, започаткованим ще у 2014 р. після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а й впливом цифрової трансформації суспільства, що радикально змінила способи створення, розповсюдження та використання об’єктів авторського права [37, с. 63]. Поряд із цим постала необхідність удосконалення системи колективного управління майновими

правами та врегулювання низки проблемних аспектів у сфері авторського права та суміжних прав, що вимагали комплексного, системного підходу на законодавчому рівні.

Ключовою метою оновленого закону стало забезпечення відповідності національної нормативно-правової бази сучасним стандартам і підходам ЄС у сфері охорони авторських і суміжних прав. Зокрема, у ньому було реалізовано положення Директиви 2004/48/ЄС «Про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності», що дозволило закріпити більш дієві механізми захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності, у тому числі в контексті колективного управління.

Основні зміни стосовно ОКУ, запроваджені новим Законом:

Встановлено ставки справедливої винагороди за право слідування (частки відрахувань від кожного продажу оригіналу художнього твору, оригіналу рукопису літературного або музичного твору, наступного за продажем оригіналу, здійсненим автором) від 0,25% до 6% в залежності від ціни наступного продажу [39, с. 45].

Окремим розділом визначено особливості укладення договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права та суміжних прав (договори відчуження прав, ліцензійні договори, публічні ліцензії, договори колективного управління). Оновлено підходи до визначення дій, що порушують авторські та суміжні права. Додано категорію дій, що створюють загрозу порушення особистих немайнових та майнових авторських і суміжних прав. Посилено відповідальність за порушення авторських та суміжних прав, зокрема доповнено методи розрахування компенсації (разового грошового стягнення) з прив'язкою до прожиткового мінімуму – від 2 до 200 (5368 грн. – 536800 грн. станом на 01.01.2023 р.) [26, с. 43; 217].

Як зазначає Л. Тарасенко, станом на 2022 р. законодавство у сфері авторського права залишалося одним із небагатьох інститутів права інтелектуальної власності, яке ще не було оновлено в межах реформи цієї галузі. Тому прийняття нової редакції Закону стало логічним продовженням загального процесу вдосконалення правового регулювання у сфері інтелектуальної власності та важливим кроком у напрямі його гармонізації з європейськими стандартами [93, с. 171].

Також визначальним етапом у здійсненні євроінтеграційних реформ не лише

для інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, а й для усієї сфери інтелектуальної власності стало проведення інституційної реформи. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо утворення Національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020 р. № 703-IX. Згідно ст. 1 зазначеного Закону: «Національний орган інтелектуальної власності (далі – НОІВ) – державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні КМУ як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені цим Законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях» [74].

Так, Закон закріпив дворівневу систему правової охорони інтелектуальної власності, передбачену у відповідній Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020-2025 рр., яка була розроблена за підтримки ВОІВ. Як зазначає О. Орлюк: «Цей закон встановив правову структуру, відповідно до якої Національний орган інтелектуальної власності визначався як сукупний функціональний статус, а не просто статус юридичної особи. Закон розмежував правові інститути в цій сфері: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності – Міністерство економіки України; НОІВ – функції якого виконує юридична особа публічного права, визначена КМУ за поданням Мінекономіки України. В 2020 р. такі функції було покладено на певний час на Укрпатент, який до того моменту був закладом експертизи» [61].

8 листопада 2022 р., на підставі розпорядження КМУ від 28 жовтня 2022 р. № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», створена державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УКРНОІВІ або ІР-офіс), що є суб'єктом, який виконує функції НОІВ [8].

Створення та запуск ІР-офісу в Україні ознаменували завершення майже

шестирічної інституційної реформи державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій сформувався як сучасний, професійний, технологічно розвинений і прозорий центр (хаб) у сфері інтелектуальної власності.

Для реалізації основних завдань ІР-офісу у сфері колективного управління авторськими і суміжними правами належать: забезпечення експертної підтримки та участь у підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення правового регулювання діяльності ОКУ; методичний супровід та консультування ОКУ з питань їхньої діяльності, внутрішнього управління та взаємодії з правовласниками і користувачами; здійснення постійного моніторингу та аналізу діяльності ОКУ з метою забезпечення прозорості, ефективності та дотримання ними законодавчих вимог; створення та функціональне забезпечення Центру медіації як спеціалізованої інституції для альтернативного врегулювання спорів у сфері колективного управління майновими правами.

Із запуском ІР-офісу було забезпечено перехід на якісно новий рівень взаємодії з ВОІВ та професійне представлення національних інтересів у межах цієї організації, а також активізовано співпрацю з Європейським офісом інтелектуальної власності (EUIPO), Європейським патентним відомством (EPO), Офісом з патентів та торговельних марок США (USPTO), національними ІР-офісами інших країн [121]. Окрім того, з метою формування ефективних позасудових механізмів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності ІР-Офіс заснував Центр медіації та посередництва, об'єднавши провідних фахівців-медіаторів, які здійснюють ІР- та бізнес-медіацію з дотриманням Кодексу професійної етики [121].

Як бачимо дослідження становлення та розвитку системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні є надзвичайно складним і фундаментальним й відіграє важливу роль для подолання проблем, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Такий історико-правовий аналіз дозволяє окреслити основні тенденції та закономірності еволюції системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні. Наступним кроком є розгляд сучасного стану функціонування ОКУ,

їхньої правової природи, організаційної структури та практичних аспектів діяльності у контексті чинного законодавства.

2.2. Організації колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні

Прийняття 15 травня 2018 р. Закону України № 2415-VIII «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» стало важливим кроком у впорядкуванні діяльності ОКУ. Його метою було забезпечення ефективності, прозорості та підзвітності ОКУ перед правовласниками з урахуванням міжнародних стандартів, закріплених у Директиві 2014/26/ЄС.

Удосконалення правових засад діяльності ОКУ закономірно зумовило потребу у чіткому визначенні форм колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. Адже саме вони відображають характер взаємовідносин між правовласниками, користувачами та ОКУ, визначають обсяг повноважень таких організацій і механізми реалізації прав у різних сферах використання об'єктів інтелектуальної власності.

2.2.1. Форми колективного управління за національним законодавством.

В Україні колективне управління може здійснюватися у трьох формах: добровільне, обов'язкове та розширене управління. Законодавче закріплення таких форм відбулося вперше з прийняттям Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» 2018 р. [77]. До прийняття цього Закону уся система колективного управління характеризувала себе як добровільна.

Згідно з ч. 1 ст. 1: добровільне колективне управління – колективне управління, що здійснюється ОКУ, які зареєстровані у встановленому цим Законом порядку, виключно щодо об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, які включені до каталогу відповідної ОКУ; згідно ч. 4, ст. 12 добровільне

колективне управління майновими авторськими та суміжними правами може здійснюватися у будь-якій сфері управління правами, окрім тих сфер, у яких здійснюється розширене або обов'язкове колективне управління [77]. Це положення свідчить про нормативно закріплене розмежування між видами колективного управління: у добровільній формі включення об'єктів до каталогу є необхідною умовою для здійснення управління; натомість у випадку обов'язкового колективного управління така вимога не передбачена, при розширеному відбувається незалежно від їхньої наявності в каталозі організації колективного управління. Відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону, встановлено, що правовласники можуть вільно обирати ОКУ, яка буде управляти їхніми майновими правами та встановлювати, які саме майнові права і на які об'єкти авторського права і (або) суміжних прав передавати в управління, враховуючи особливості, які передбачені цим Законом [77].

Важливо відзначити, що однією із новел для сфери колективного управління правами є інститут відкликання прав, оскільки до прийняття закону в 2018 р. йшлося всього лише про розірвання договору на управління. Так, згідно з ч. 6 ст. 5 правовласники мають право вилучати свої майнові права з управління ОКУ, крім випадків, які передбачені цим Законом [77]. Реалізація цього права забезпечує гнучкість правовідносин між правовласником і ОКУ та унеможлиблює монополізацію відповідного сегмента ринку. Такий підхід сприяє формуванню конкурентного середовища серед ОКУ, стимулюючи їх до підвищення якості надання послуг, прозорості у розподілі винагороди та дотримання інтересів правовласників.

З аналізу наведених положень випливає, що право на відкликання майнових прав із управління притаманне лише двом формам колективного управління – добровільній та розширеній, тоді як у випадку обов'язкового управління така можливість законодавством не передбачена. Відмінність між відкликанням у зазначених формах полягає в тому, що при добровільному колективному управлінні правовласник завжди чітко знає, які саме права, у якому обсязі та якій організації він передав, і відповідно звертається із заявою про відкликання безпосередньо до відомої йому організації.

Слід також підкреслити, що станом на 2021 р. із 19 ОКУ 16 уповноважені

були здійснювати свою діяльність в будь-якій сфері добровільного колективного управління, з котрих лише одна організація мало чітко закріплену за собою сферу добровільного управління – це Всеукраїнська громадська організація «Сінема» – добровільне колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права в аудіовізуальній сфері. Це означає, що на одну і ту ж сферу можуть претендувати різні організації, а відтак у правовласників є право вибору між існуючими ОКУ [42, с. 144].

Добровільне колективне управління здійснюється організацією виключно на основі договору із правовласником. За правовою природою зазначений договір є таким, на який поширюються загальні положення Цивільного кодексу України (ЦК України) про договори з урахуванням особливостей договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, передбачених главою 75 ЦК України [42].

Обов'язкове колективне управління, згідно ч. 1 ст. 1 – це колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі ОКУ, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених цим Законом сферах». Згідно з ч. 6 ст. 12 обов'язкове колективне управління поширюється на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у тих сферах, щодо яких акредитовано ОКУ у тому числі й тих сферах, що не укладали договір про управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою ОКУ, незалежно від того, який спосіб управління правами було обрано правовласниками [77].

Обов'язкове колективне управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав здійснюється виключно у таких сферах: 1) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва; 2) репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків); 3) відтворення в домашніх умовах і в особистих цілях творів, виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників; 4) кабельна ретрансляція об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення.

Основними характеристиками обов'язкового колективного управління є:

- 1) Обов'язкове колективне управління є одним із видів управління

майновими правами об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

2) Перелік сфер, у яких здійснюється обов'язкове колективне управління, є вичерпним і визначається відповідно до положень цієї частини закону.

3) Здійснення обов'язкової форми управління не залежить від наявності майнових прав правовласників, які розміщені у каталозі ОКУ. Таким чином, обов'язкове колективне управління охоплює як майнові права, передані організації у управління на підставі договору, так і ті, що не були формально передані, але підпадають під визначену законом сферу обов'язкового управління.

4) У межах кожної сфери обов'язкового колективного управління може діяти лише одна акредитована організація, яка уповноважується здійснювати відповідні функції.

5) Одна ОКУ може бути акредитована на здійснення обов'язкового колективного управління у декількох сферах, а також одночасно із здійсненням розширеного колективного управління.

6) Майнові права, що не були передані в управління, підлягають повному обмеженню щодо обраного правовласником способу управління, якщо вони охоплюються законодавчо визначеними сферами обов'язкового колективного управління. У такому разі на ці права автоматично поширюється дія обов'язкового колективного управління незалежно від волевиявлення правовласника.

7) Обов'язкове колективне управління не передбачає можливості відкликання правовласником належних йому майнових прав з управління акредитованої організації у повному обсязі або частково. Це означає, що інститут відкликання майнових прав із управління має місце лише для двох видів управління – добровільного і розширеного, обов'язкове управління такого права не передбачає [42, с. 145].

8) Обов'язкове колективне управління поширюється тільки на територію України.

Розширене колективне управління. Згідно ч. 1, ст.1: «розширене колективне управління – колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі організації колективного управління (крім випадків, коли відповідні права вилучені

правовласником з колективного управління в порядку, встановленому цим Законом), у визначених цим Законом сферах, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених цим Законом сферах» [77].

Розширене колективне управління поширюється на всю територію України і здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників відповідної категорії у визначених сферах, за якими організація була акредитована. При цьому охоплюються й ті правовласники, які не уклали договір про управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією, незалежно від способу управління належними їм правами [77].

Основними характеристиками розширеного колективного управління є:

1) Розширене колективне управління є одним із видів управління майновими правами об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

2) Дія розширеного колективного управління поширюється лише на територію України, а отже, якщо при здійсненні майнових прав правовласників за кордоном, норми щодо розширеного колективного управління не застосовуються.

3) Розширене колективне управління охоплює майнові права усіх правовласників, незалежно від того, чи був укладений договір з акредитованою організацією.

4) Розширене колективне управління не залежить від обраного правовласниками способу управління належними їм правами, а отже, воно є незалежною системою, яка встановлена законом і функціонує незалежно від волевиявлення правовласника, до тих пір, поки він не здійснить самостійно відкликання своїх майнових прав з колективного управління.

5) Організація, що здійснює розширене колективне управління, має бути акредитованою.

6) Правовою підставою для здійснення розширеного колективного управління є закон.

До сфери розширеного колективного управління належать: 1) публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів; 2) публічне сповіщення музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що входять до

складу аудіовізуальних творів, крім кабельної ретрансляції; 3) право на справедливу винагороду, яка є спільною для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою; 4) право на справедливу винагороду, яка є спільною для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції.

Перелік сфер колективного управління, за якими здійснюється розширене колективне управління, визначений цією частиною, є вичерпним. За кожною сферою розширеного колективного управління визначається лише одна акредитована організація, за умови відсутності конфлікту інтересів між основною категорією правовласників, в інтересах яких вона діє, та іншими категоріями правовласників, на користь яких здійснюється збір доходів від прав у цій сфері. Якщо ж виникає конфлікт інтересів, Комісія відповідно до критеріїв і процедури, передбачених ч. 4-10 ст. 15 цього Закону, може визначити додаткову акредитовану організацію з-поміж тих, що переважно представляють інтереси іншої категорії правовласників [77].

У межах розширеного колективного управління законодавством передбачено право правовласників вилучати належні їм майнові права на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав із ОКУ – як у повному обсязі, так і частково. Окрім того, правовласник може не бути поінформованим про фактичне включення його прав в управління, а в окремих випадках розширене управління може навіть накладатися на добровільне. Лише під час отримання належної винагороди правовласник дізнається про факт такого управління. Саме тому здійснення права на відкликання у системі розширеного управління відбувається із суттєвим часовим відтермінуванням порівняно з добровільною формою управління [42, с. 145].

Доцільно зазначити, що на рівні ЄС інститут відкликання прав у сфері колективного управління передбачений п. 4 ст. 5 Директиви 2014/26/ЄС. Відповідно до цього положення правовласники мають право повністю або частково відкликати права, надані ОКУ, за таких умов: правовласники повинні бути наділені правом припиняти надані ОКУ повноваження щодо управління правами, категоріями прав чи видами

творів та іншими об'єктами, а також відкликати в ОКУ будь-які права, категорії прав або види творів та інші об'єкти за їхнім власним вибором, що зазначено п. 2, на обраних територіях. Реалізація цього права здійснюється за умови надання попереднього обґрунтованого повідомлення, строк якого не може перевищувати шести місяців, при цьому ОКУ може встановлювати, що припинення або відкликання набирає чинності лише із завершенням фінансового року [192].

У деяких європейських країнах, зокрема в Німеччині, згідно з Законом про колективне управління авторськими та суміжними правами, процедура відкликання є більш деталізованою, включаючи строки повідомлення, перехідні періоди та порядок припинення договору. Так, згідно з Розділом 12 Припинення управління; відкликання прав зазначеного Закону: 1) ОКУ в умовах управління передбачають, що правовласник, надавши обґрунтоване повідомлення про намір (строк якого не перевищує шести місяців), може припинити договірні відносини з управління в цілому або відкликати з управління організації окремі права за власним вибором – щодо певних видів творів чи інших об'єктів, а також на визначених ним територіях; 2) Умови управління можуть передбачати, що таке припинення договірних відносин або відкликання прав набирає чинності лише після закінчення фінансового року; 3) ОКУ зобов'язана й надалі збирати, управляти та розподіляти доходи від прав відповідно до загальних положень, навіть якщо правовласник має право на такі доходи: за використання об'єктів у період до набрання чинності припиненням договірних відносин або відкликанням прав; або за право використання, надане організацією до моменту набрання чинності припиненням договірних відносин або відкликанням прав» [157].

Таким чином, інститут відкликання прав є не лише засобом індивідуального контролю за розпорядженням майновими правами, а й проявом системного підходу до забезпечення балансу між ефективністю колективного управління та дотриманням прав правовласників. Його існування та розвиток є важливою ознакою гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Отже, розглянуті форми колективного управління відображають різні моделі реалізації правовласниками своїх майнових прав через спеціалізовані організації, покликані забезпечувати ефективне використання та належний захист об'єктів

авторського права та суміжних прав. Водночас ефективність функціонування зазначених форм безпосередньо зумовлюється правовим статусом ОКУ, який визначає їхню юридичну природу, обсяг повноважень, права й обов'язки, а також характер взаємовідносин із правовласниками, користувачами та державними інституціями. З огляду на це, логічним продовженням дослідження є аналіз організаційно-правового механізму діяльності ОКУ в Україні, особливостей його нормативного закріплення та відповідності європейським стандартам у сфері управління авторськими і суміжними правами.

2.2.2. Організаційно-правовий механізм діяльності організацій колективного управління майновими правами

Законодавство у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами охоплює Конституцію України, ЦК України, Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» № 2415-VIII від 15.05.2018 р., Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX від 01.12.2022 р., а також інші закони та прийняті на їх виконання нормативно-правові акти, що регулюють відповідні правовідносини у цій сфері.

Відповідно ст. 47 Закону № 2811-IX суб'єкт авторського права або суміжних прав має право здійснювати майнові права, що йому належать, особисто, через представника чи іншу уповноважену особу або ОКУ [70].

Закон № 2415-VIII визначає, що «організація колективного управління – громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, зареєстроване в Установі, що не має на меті отримання прибутку, засноване виключно правовласниками, діяльність якого спрямована на колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав».

Основними функціями ОКУ є:

1) укладення договорів з користувачами щодо надання дозволів на використання об'єктів авторського права та (або) суміжних прав, а також договорів про виплату відповідної винагороди за таке використання;

2) укладення договорів про партнерство, договорів про представництво прав

з іншими ОКУ;

3) здійснення збору, розподілу та виплати доходів від використання прав безпосередньо правовласникам;

4) звернення до суду від імені правовласників за захистом їхніх майнових прав у межах статутних повноважень і на підставі відповідного доручення правовласників, а також вчинення інших дій, передбачених законодавством та дорученням правовласників, з метою належного захисту їхніх майнових прав правовласників, в інтересах яких діє організація;

5) ведення реєстрів правовласників і об'єктів авторського права та (або) суміжних прав, майновими правами відносно яких управляє відповідна організація;

6) здійснення моніторингу правомірності використання об'єктів авторського права та (або) суміжних прав у межах сфер управління правами, щодо яких організація зареєстрована, а також стосовно об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, майнові права на які передані їй в управління.

Юридична особа, яка має намір здійснювати функції ОКУ, повинна після державної реєстрації звернутися із відповідною заявою про внесення до Реєстру організацій колективного управління. Статус такої організації набувається з моменту її реєстрації та виключно в тих сферах управління, що визначені у Реєстрі, який ведеться відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 20 листопада 2018 р. № 1741, є єдиною офіційною інформаційною базою з відкритим доступом.

ОКУ може набути статусу акредитованої, якщо вона визнається репрезентативною, тобто: уклала договори з істотною кількістю українських правовласників, які у встановленому законодавством порядку задекларували свої майнові права на об'єкти авторського права або суміжних прав відповідної категорії, що фактично використовуються на території України; має договори про представництво з іноземними ОКУ або уклала договори з іноземними правовласниками відповідної категорії, що надають їй право управляти найбільшою кількістю прав нерезидентів, які використовуються в Україні. Акредитована ОКУ визначається на відкритому конкурсі, що організовується Мінекономіки та проводиться постійно

діючою комісією з акредитації організацій колективного управління.

Чинне законодавство України передбачає можливість здійснення ОКУ майновими правами іноземних суб'єктів авторського та суміжного права на території України. Таке управління ґрунтується на договорах, укладених з іноземними ОКУ, в яких можуть міститися умови взаємного представництва інтересів. Відповідно до таких договорів, українські організації мають право передавати іноземним організаціям повноваження щодо колективного управління майновими правами українських правовласників за межами держави [77].

Механізм здійснення управління ОКУ передбачає:

- укладення договорів із правовласниками щодо передання в управління їхніх майнових прав інтелектуальної власності;
- укладення договорів із користувачами (телеканалами, радіостанціями, інтернет-провайдерами, закладами публічного користування тощо) про використання творів, за умовами яких користувачі зобов'язуються щомісячно перераховувати авторську винагороду на рахунки організації;
- збір винагороди ОКУ з користувачів та розподіл зібраних коштів між авторами та іншими правовласниками, які передали свої майнові права в управління ОКУ [40, с. 61-62; 45, с. 232].

Так, згідно з ч. 4. ст. 5 Закону 2415-VIII: «Правовідносини між організаціями колективного управління та правовласниками виникають та здійснюються на підставі договору про управління майновими правами на колективній основі, що укладається в письмовій (електронній) формі із зазначенням конкретних об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, права на які передаються в управління, та конкретних способів використання таких об'єктів, або на підставі закону» [77].

О. Костів звертає увагу на те, що в межах добровільного колективного управління організації здійснюють юридичні та фактичні дії від власного імені, проте – в інтересах правовласників. Відповідно до ч. 2, ст. 237 ЦК України про поняття та підстави представництва, «не є представником особа, яка, хоч і діє в чужих інтересах, проте діє від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів» [124]. Автор доводить, що така норма вказує на те, що колективне управління правами не можна розглядати як класичне

представництво. Так, Л. Майданик зазначає, що договір колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав слід вважати різновидом договору про надання послуг з розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, на який поширюються положення закону про ліцензійний договір з наданням виключної ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності з правом надання невиключних ліцензій щодо використання зазначених об'єктів іншим особам [49, с. 126]. На думку О. Костіва, таке обґрунтування матиме право на існування, якщо мова буде йти про ліцензійний договір з наданням невиключної ліцензії, зважаючи на ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII, який встановлює, що «правовласники, у тому числі ті, які уклали договір про управління майновими правами на колективній основі з ОКУ, мають право на свій розсуд надавати дозвіл на некомерційне використання належних їм об'єктів авторського права і (або) суміжних прав» [42, с. 145-146].

Так само І. Якубівський звертає увагу на характер правовідносин між правовласниками та ОКУ. Вчений зазначає, що договори про управління майновими правами на колективній основі доцільно відносити до договорів про надання посередницьких послуг. На його думку, такі договори повністю відповідають природі посередницьких відносин. По-перше, ОКУ здійснюють свої функції не у власних інтересах, а в інтересах суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав. По-друге, вони діють на підставі та в межах повноважень, наданих їм правовласниками. По-третє, витрати ОКУ, пов'язані з виконанням покладених на них функцій, покриваються за рахунок зборів за управління, які утримуються із сум зібраного доходу від прав [148, с. 83].

У цьому контексті заслуговує на увагу Постанова ВСУ від 22 квітня 2021 р. у справі № 910/17319/19, розглянута Касаційним господарським судом за позовом ДО «УААСП» до ГО «УААСП» та польської ОКУ ZaiKS щодо визнання недійсним договору про заміну сторони у договорі про взаємне представництво інтересів [67].

Первісний договір між ДО «УААСП» і ZAiKS від 26 червня 2002 р. регулював взаємне представництво правовласників у сфері музичних творів на території України та Польщі, передбачаючи обмін репертуарами й взаємне надання дозволів на публічне виконання. У 2018 р. між сторонами було укладено нову угоду, якою до договору

включено ГО «УААСП» як правонаступника ДО «УААСП».

Підставою виникнення спору у справі стало з'ясування наявності чи відсутності правових підстав для визнання недійсним Договору від 04.06.2018 р. у зв'язку з можливим перевищенням повноважень колишнім директором позивача під час його укладення. Суди попередніх інстанцій, відмовляючи у задоволенні позову, виходили з того, що право, отримане позивачем за Договором від 26.06.2002 р., не входить до складу його майна, а Договір від 04.06.2018 р. було підписано уповноваженою особою – директором з колективного управління, який виконував обов'язки генерального директора, з дотриманням положень Статуту.

У касаційній скарзі позивач вказував на відсутність висновку ВСУ щодо правової природи майнових прав, переданих в управління ОКУ, вважаючи, що такі права становлять майно організації, а їх передача іншій ОКУ безоплатно свідчить про перевищення статутних повноважень.

ВСУ постановив залишити касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін, зазначивши, що ОКУ не є суб'єктом авторського права чи суміжних прав, а лише здійснює управління майновими правами, переданими їй в управління авторами та іншими суб'єктами права. Окрім того, ВСУ підкреслив безпідставність ототожнення передачі суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав об'єктів авторського права і (або) суміжних прав з відчуженням майнових прав на відповідні об'єкти в управління. Передання прав в управління лише наділяє ОКУ повноваженнями щодо реалізації цих прав, але не змінює їхнього власника. Відповідно до ч. 1 ст. 317 ЦК України, право володіння, користування та розпорядження майном належить виключно власникові [124].

На нашу думку, значення цієї постанови полягає в тому, що вона чітко окреслює правову природу діяльності ОКУ в Україні, підтверджуючи, посередницький характер діяльності ОКУ, яка діє від імені правовласників, не набуваючи права власності на об'єкти інтелектуальної власності. Такий підхід узгоджується з положеннями ЦК України, Закону «Про авторське право і суміжні права», а також узгоджується з положеннями Директиви 2014/26/ЄС, яка визначає діяльність ОКУ як форму посередництва в інтересах правовласників. Зазначене рішення ВСУ має практичне значення для формування чіткої правової межі між

управлінням і володінням майновими правами, що підвищує правову визначеність і довіру у відносинах між українськими та іноземними ОКУ.

Таким чином, можна зробити висновок, що правова конструкція договору між правовласником та ОКУ має змішаний характер, оскільки поєднує ознаки договору про надання послуг, ліцензійного договору та договору управління майном.

Наступним етапом колективного управління після укладення договорів є збір, розподіл і виплата винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

Відповідно до абз. 2, ч. 1, ст. 20 Закону № 2415-VIII [77], збір винагороди здійснюється ОКУ в межах сфери діяльності, у якій вони зареєстровані або акредитовані. Така діяльність провадиться на підставі повноважень, наданих правовласниками чи іншими ОКУ, а також у випадках, передбачених законом.

Розмір винагороди визначається на основі економічно обґрунтованих тарифів з урахуванням виду діяльності користувачів, характеру та обсягів використання об'єктів, а також фінансових показників їхньої роботи. Розподіл і виплата винагороди здійснюються на підставі даних про фактичне використання об'єктів, наданих користувачами. Після розподілу коштів ОКУ виплачує належні суми правовласникам або перераховує їх іншим організаціям за угодами про взаємне представництво прав.

Зокрема, особливого значення набувають питання збору та виплати справедливої винагороди за приватне копіювання та репрографічне відтворення. Приватне копіювання охоплює відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах та аудіовізуальних творах, а також їхніх примірників в особистих цілях. Цей інститут було запроваджено в українське авторське право ще в першій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права», який набрав чинності в 1994 р., як обмеження права на відтворення аудіо- та відеозаписів, за яке передбачалася виплата справедливої винагороди. Репрографічне відтворення, у свою чергу, було введене до законодавства у 2018 р. як винагороджуване обмеження.

Починаючи з 2003 р., порядок збору й розподілу винагороди за приватне копіювання, а також розмір відрахувань визначалися постановами КМУ. Відповідно до цих актів збір, розподіл і виплату коштів здійснювали спеціально уповноважені ОКУ, а ставки відрахувань встановлювалися у відсотках від

вартості обладнання. Зазначені тарифи тривалий час залишалися незмінними й не відповідали сучасним економічним реаліям.

З ухваленням нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» (2022 р.) ст. 28 закріпила поділ приватного копіювання на два види – з оплатою та без оплати. Зокрема, винагорода підлягає сплаті за приватне копіювання творів, зафіксованих у фонограмах, відеограмах та аудіовізуальних творах, що використовуються в особистих цілях. Право на збір, розподіл і виплату винагороди за приватне копіювання та репрографічне відтворення належить виключно акредитованим ОКУ [70].

Згідно з ч. 6 ст. 23 Закону № 2415-VIII 25 % зібраної винагороди за приватне копіювання спрямовується на розвиток української культури, а 75 % – розподіляється між такими категоріями правовласників у рівних частках: особи, що володіють майновими авторськими правами на музичні твори; особи, що володіють майновими авторськими правами на аудіовізуальні твори; автори й виконавці аудіовізуальних творів або їх спадкоємці; особи, що володіють майновими суміжними правами на фонограми (відеограми); виконавці творів, зафіксованих у фонограмах (відеограмах), або їх спадкоємці [65, с. 462].

Закон України № 2415-VIII запровадив нову переговорну процедуру встановлення тарифів, що мала замінити адміністративно-нормативний підхід більш гнучким і узгодженим із європейськими стандартами. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 20 Закону № 2415-VIII [77] проєкти тарифів розглядаються на загальних зборах ОКУ з подальшим проведенням переговорів з користувачами.

Запроваджені зміни викликали суттєву критику з боку користувачів. Найбільші труднощі виникають під час визначення тарифів на репрографічне відтворення, оскільки ця норма є порівняно новою й не мала попередньої практики застосування, на відміну від системи приватного копіювання.

Однією з основних концептуальних прогалин українського законодавства й правозастосовної практики у сфері приватного копіювання є відсутність нормативно закріплених, чітких та об'єктивних критеріїв, які слід враховувати під час визначення справедливої винагороди [51, с. 68]. Особливо це питання набуває актуальності у зв'язку з тенденцією до зростання частки стрімінгових сервісів, яка

поступово витісняє традиційні форми відтворення творів. Це, своєю чергою, зменшує частку легального контенту, який підпадає під визначення приватного копіювання, і потребує перегляду чинних підходів до встановлення тарифів. Про що свідчать дані дослідження «Оцінка оптимальних параметрів економічної системи зборів, побудованої для захисту авторських та суміжних прав» 2021 р., проведеного Київською школою економіки (KSE) [62]. Згідно з цим дослідженням, в Україні 42% респондентів нелегально використовують музичний контент, 35% – відеоконтент, скопійований з будь-якого пристрою або ресурсу без оплати. Таким чином, розрахунок тарифів за приватне копіювання має враховувати масштаби піратства як чинник потенційної шкоди правовласникам.

З огляду на викладене, слушною видається пропозиція Л. Майданик врахувати практику держав-членів ЄС для вдосконалення процедури встановлення тарифів. Зокрема, ст. 39 Закону Німеччини «Про організації колективного управління» зобов'язує ОКУ відкрито інформувати користувачів про критерії, якими вони керуються під час формування тарифів на приватне копіювання, що забезпечує обґрунтованість розрахунків розміру винагороди у формуванні тарифу [51, с. 71].

Не менш важливою є й практика Суду ЄС. У рішеннях Суду ЄС у справах C-192/04 SPRE (14 липня 2005 р.), C-245/00 SENA (6 лютого 2003 р.) та C-572/13 Hewlett-Packard Belgium SPRL (12 листопада 2015 р.) було сформульовано ключові критерії для визначення «справедливої винагороди». До них належать: інтенсивність і обсяг використання творів; ефективність фактичного використання творів; кількість використання; характер і різноманітність аудиторії. Крім того, Суд ЄС звернув увагу на можливість порівняння тарифів між різними ОКУ, а також зі ставками винагороди, передбаченими в договорах щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [51, с. 71-72].

Прикладом ефективного застосування критеріїв на приватне копіювання для визначення «справедливої винагороди» слугує спільне об'єднання дев'яти німецьких ОКУ ZPÜ (Zentralstelle für private Überspielungsrechte), створене у 1963 р., яке координує збір винагороди за приватне копіювання з виробників та імпортерів обладнання й носіїв інформації (смартфонів, ноутбуків, USB-

накопичувачів, зовнішніх дисків тощо). Це об'єднання не здійснює прямий розподіл винагороди безпосередньо правовласникам. Зібрані кошти об'єднання передає дев'ятьом ОКУ-учасникам, які вже самостійно розподіляють отримані суми відповідно до власних правил, забезпечуючи принцип «одна правова підстава – одна виплата». Ключовою рисою такої моделі є акцент на емпіричні дослідження для визначення інтенсивності та характеру приватного копіювання. Починаючи з реформи 2008 р., регулярно залучаються провідні дослідницькі інституції, які проводять репрезентативні опитування щодо обсягів копіювання різних видів творів на конкретних пристроях. Наприклад, останнє дослідження 2018 р. охопило понад 16000 респондентів і містило оцінку копіювання 19 категорій пристроїв.

Такі дослідження визначають: інтенсивність використання кожного виду пристрою для копіювання; структуру приватного копіювання за типами творів (музика, фільми, подкасти, текстові матеріали тощо); частку кожного типу твору в загальному обсязі копіювання; коефіцієнти цінності, що відображають економічний ефект від копіювання та специфіку кожної категорії творів; співвідношення часток між авторами, виконавцями, продюсерами та іншими суб'єктами [236]. Завдяки цьому підходу німецька система забезпечує: прозоре й обґрунтоване тарифоутворення; запобігання подвійних виплат (оскільки винагорода виплачується лише тому суб'єкту, який фактично володіє майновими правами на момент копіювання); можливість публічного контролю за критеріями розрахунків; високий рівень довіри користувачів і правовласників завдяки оприлюдненню критеріїв розрахунків.

У цьому контексті підтримуємо позицію Л. Майданик щодо доцільності закріплення в українському законодавстві ОКУ інформувати користувачів про критерії, які були застосовані під час формування конкретних тарифів. Такий обов'язок може реалізовуватися, зокрема, шляхом оприлюднення результатів незалежних емпіричних досліджень, що слугували підставою для тарифоутворення [51, с. 72].

Значний внесок у розроблення науково обґрунтованих підходів до визначення справедливої винагороди зробили KSE, яка вперше в Україні провела комплексне дослідження розміру та форми винагороди за приватне копіювання, у якому

запропоновано оцінювати шкоду для правовласників залежно від інтенсивності використання контенту, а не лише від вартості обладнання. Водночас рівень доходів населення також має бути врахований як ключовий критерій у розрахунку тарифів. Згідно з даним дослідженням, фіксовані ставки є коректнішим видом тарифів, оскільки не дискримінують пристрої з більшою вартістю, однак для України з високою інфляцією відсоткова система є прийнятною. Запропоновано встановити регулярний перегляд ставок з попереднім дослідженням основних параметрів ринку (1 раз на 2 роки) та план переходу до фіксованих ставок [62, с. 49].

Підтримуємо пропозицію KSE щодо запровадження регулярного перегляду ставок із попереднім дослідженням ключових параметрів ринку та поступового переходу до фіксованих ставок. Вважаємо доцільним законодавчо закріпити обов'язковість такого перегляду, оскільки це є необхідною передумовою для забезпечення справедливої винагороди, адаптації до ринкових умов та гармонізації з європейськими моделями.

Важливо підкреслити, що прозорість діяльності ОКУ є невід'ємною складовою ефективного функціонування системи компенсації авторам і виступає ключовим чинником довіри до самої необхідності існування механізму зборів.

На момент підготовки дисертаційного дослідження фактичний збір винагороди за приватне копіювання та репрографічне відтворення не здійснюється, оскільки конкурси з визначення акредитованих ОКУ не оголошуються та не проводяться в умовах воєнного стану в Україні. Водночас призупинено переговори щодо встановлення тарифів на відповідні види використання. Це обумовлено внесенням змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України 2415-VIII, який доповнено п. 3-4, що передбачають тимчасове зупинення проведення таких процедур [77].

Не менш актуальним аспектом у сфері діяльності ОКУ є визначення фінансових засад їх функціонування. З одного боку, ОКУ створюються як некомерційні структури, з іншого – для їхньої належної роботи необхідне стабільне джерело фінансування. Аналізуючи діяльність таких організацій, О. Яворська зазначає, що оскільки вони не можуть мати на меті отримання прибутку, то на законодавчому рівні з метою запобігання можливим

зловживанням повинні бути чітко визначені джерела формування ресурсів для забезпечення їх діяльності. Це обґрунтовано тим, що ОКУ виконують низку дій, пов'язаних з управлінням майновими правами, які потребують залучення кваліфікованих спеціалістів, що мають право на оплату праці на підставі трудових або цивільно-правових договорів [145, с. 28].

Погоджуємося із вченою, що законодавче закріплення формування ресурсів для забезпечення функціонування ОКУ сприятиме ефективному та прозорому механізму здійснення колективного управління. Враховуючи, що ОКУ не мають спеціального державного фінансування, спрямованого на забезпечення їх діяльності, відповідні видатки формуються за рахунок коштів, отриманих від управління майновими правами.

Відповідно до ст. 15 Директиви 2014/26/ЄС ОКУ заборонено утримувати будь-які кошти, крім плати за управління, з доходів від прав, отриманих за договорами про представництво, або з прибутку від інвестування доходів від прав, якщо інша сторона угоди не надала прямої згоди на такі відрахування [192].

Окремі статті витрат, які організації здійснюють у межах виконання покладених на них функцій, закріплені у Законі України № 2415-VIII. Так, до щорічного звіту про діяльність ОКУ включаються операційні та фінансові витрати, розподілені за категоріями прав, якими управляє організація. Якщо такі витрати є непрямими або не можуть бути віднесені до певної категорії прав, вони мають бути обґрунтовані. У разі використання частини коштів на культурні, соціальні чи освітні цілі до звіту додається спеціальний розділ із детальною інформацією про напрями використання та суму витрат за кожним напрямом [77].

Отже, на законодавчому рівні не встановлено чіткого переліку статей витрат, які можуть здійснювати ОКУ з метою забезпечення власної діяльності. Тому питання, пов'язані з формуванням, збором і розподілом коштів, потребують детальнішого законодавчого врегулювання, що сприятиме підвищенню прозорості та забезпеченню ефективності в системі колективного управління майновими правами.

Таким чином, організаційно-правовий механізм діяльності ОКУ становить цілісну правову конструкцію, яка охоплює нормативні засади створення, реєстрації й акредитації ОКУ, особливості їхньої договірної діяльності,

фінансово-економічне регулювання, а також порядок збору, розподілу та виплати винагороди правовласникам.

Ефективна реалізація цього механізму можлива за умови забезпечення прозорості, підзвітності та балансу інтересів правовласників і користувачів, удосконаленню механізмів тарифоутворення, ефективному державному нагляду, а також подальшої гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами колективного управління авторськими та суміжними правами.

2.3. Особливості діяльності організацій колективного управління в Україні під час дії воєнного стану

2.3.1. Правовий режим колективного управління під час дії воєнного стану

Запровадження воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 р. (Указ Президента №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [72]) зумовило ухвалення низки законів [73; 85], спрямованих на регулювання різних галузей під час дії воєнного стану, зокрема й сфери колективного управління майновими авторськими і (або) суміжними правами.

1 грудня 2022 р. було ухвалено Закон № 2811-IX «Про авторське право і суміжні права», який доповнив Закон № 2415-VIII новими положеннями, що регулюють колективне управління під час дії воєнного стану. Зміни стосувалися, зокрема, порядку проведення конкурсів з акредитації, розширення повноважень ОКУ у сфері добровільного колективного управління та встановлення тимчасових обмежень на співпрацю з організаціями, зареєстрованими в державі-агресорі.

Так, відповідно до пп. 5 п. 3⁴ Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2415-VIII конкурси на визначення акредитованої ОКУ не оголошуються і не проводяться під час дії воєнного стану в Україні. Оголошення конкурсів на визначення акредитованої ОКУ у сферах, в яких акредитовані організації відсутні на дату припинення чи скасування воєнного стану в Україні, здійснюються протягом 12 місяців після припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Установа зобов'язується оголосити конкурси на визначення акредитованих ОКУ

в тих сферах, де такі організації відсутні на дату скасування або припинення воєнного стану. Проведення відповідних конкурсів має бути ініційоване протягом 12 місяців після завершення воєнного стану в Україні [77].

Згідно з п. 3² зазначеного Розділу на період воєнного стану ОКУ надано право тимчасово здійснювати добровільне управління майновими правами суб'єктів у сферах розширеного колективного управління. Таке право поширюється на твори, включені до каталогу відповідної організації, і може реалізовуватися шляхом укладення договорів з користувачами на основі самостійно визначених тарифів без застосування передбаченої законом процедури їх погодження. Водночас зазначене право може здійснюватися не довше ніж протягом 60 днів від дати оприлюднення на офіційному вебсайті Установи оголошення про затвердження тарифу в відповідній сфері на основі узгодження шляхом переговорів або за рішенням суду [77].

Разом з тим, відповідно до п. 3³ розділу Розділ VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2415-VIII до моменту відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаного державного кордону ОКУ, забороняється укладати договори про представництво прав з організаціями, зареєстрованими в державі, визнаній ВРУ державою-агресором, та здійснювати дії (в тому числі виконувати зобов'язання) за укладеними з зазначеними організаціями договорами про представництво прав, а також укладати договори про управління майновими правами на колективній основі з правовласниками, зареєстрованими в державі-агресорі, та/або правовласниками, які діють на підставі ліцензійних договорів з зазначеними правовласниками, та здійснювати дії (в тому числі виконувати зобов'язання) за вищезазначеними договорами про управління майновими правами на колективній основі [77].

Одним із суттєвих нововведень зазначених положень стало звільнення користувачів від обов'язку сплачувати неустойки, відсотки, інфляційні втрати та інші види цивільно-правової відповідальності, що виникають у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань зі сплати доходу від прав на користь акредитованих ОКУ (п. 3⁴ зазначеного Розділу). Це стосується випадків, коли такі зобов'язання виникли з 24 лютого 2022 р. по 1 січня 2023 р., а строк акредитації відповідної організації завершився в період дії воєнного стану.

Починаючи з 1 січня 2023 р., переговори щодо встановлення тарифів, про початок яких було повідомлено на офіційному вебсайті Установи до 24 лютого 2022 р., припиняються. Також, починаючи з 1 січня 2023 р. та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні, ОКУ, яка відповідно до п. 3² зазначеного Розділу здійснює добровільне колективне управління майновими правами на використання відповідного музичного твору (з текстом або без тексту), має право збирати справедливую винагороду, передбачену пп. 3 та 4, абз. 3, ч. 5, ст. 12 цього Закону, за використання користувачами таким самим способом (публічне виконання або публічне сповіщення) зафіксованих виконань, фонограм і (або) відеограм, що створені із використанням такого музичного твору. У цьому випадку тариф справедливої винагороди для сплати користувачем становить 50% від розміру винагороди, яку користувач сплачує ОКУ за той самий спосіб використання такого музичного твору і за той самий період використання. Тобто, якщо користувач зобов'язаний сплатити ОКУ визначену суму винагороди за публічне виконання або публічне сповіщення музичного твору протягом певного періоду, то за використання у той самий спосіб зафіксованих виконань, фонограм або відеограм, створених із використанням цього твору, він має сплатити 50% від відповідної суми за той самий період; ОКУ, яка здійснила збір справедливої винагороди, повинна розподілити та виплатити її правовласникам або відповідним ОКУ згідно зі статтею 21 цього Закону [77].

Правове регулювання процесів збору, розподілу та виплати доходів від прав під час дії воєнного стану в Україні характеризується наявністю суттєвих прогалин і нерегульованих аспектів. Зокрема, у 2022 р. завершився передбачений Законом № 2415-VIII трирічний строк акредитації ОКУ в сферах: право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою; право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім

кабельної ретрансляції; кабельна ретрансляція об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення [54, с. 88].

На кінець лютого 2022 р. планувалося формування нового складу Комісії з акредитації ОКУ та проведення конкурсів для повторної акредитації. Проте реалізації цих заходів перешкодило повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну.

Станом на січень 2023 р. в Україні відсутні ОКУ, акредитовані для здійснення колективного управління у таких сферах репрографічного відтворення творів та їх частин (уривків); відтворення у домашніх умовах і для особистих цілей творів, виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників; кабельна ретрансляція об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення. Окрім того, 18 лютого 2023 р. завершився строк акредитації організації, уповноваженої здійснювати колективне управління у сфері права слідування щодо творів образотворчого мистецтва.

Таким чином, відсутність чинної акредитації будь-якої ОКУ створила правовий вакуум, що ставить під сумнів легітимність діяльності відповідних суб'єктів і потенційно порушує інтереси як правовласників, так і користувачів. З огляду на викладене, а також у зв'язку із запровадженням Законом України № 2811-IX від 01.01.2023 р. заборони на проведення конкурсів із визначення акредитованих ОКУ, з 18 лютого 2023 р. в Україні фактично припинила функціонування форма колективного управління, визначена як обов'язкове колективне управління.

Для належного відновлення правового регулювання у сфері колективного управління вважаємо за необхідне терміново внести зміни до Закону України № 2415-VIII або ухвалити окремий нормативний акт, яким передбачити продовження строків чинності акредитації ОКУ на період дії воєнного стану та встановити чітку й прозору процедуру їх пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму. Доцільним видається також уточнення правового механізму здійснення обов'язкового колективного управління в умовах воєнного стану з метою забезпечення його узгодженості з конституційними принципами правопорядку та відповідності

міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

Таким чином, окреслення правового режиму колективного управління у період воєнного стану створює підґрунтя для подальшого аналізу практичних аспектів діяльності ОКУ. Дослідження їхнього фактичного функціонування в цей період дає змогу оцінити ефективність чинних правових механізмів, виявити наявні прогалини у правовому регулюванні, з'ясувати реальний стан справ, основні виклики та тенденції розвитку, а також визначити напрями вдосконалення національної системи колективного управління в умовах воєнного стану.

2.3.2. Практичні аспекти функціонування організацій колективного управління у період воєнного стану

Аналіз практики функціонування ОКУ під час воєнного стану дозволяє простежити, як правові механізми колективного управління реалізуються в таких умовах, які труднощі виникають у процесі збору, розподілу та виплати винагороди, а також окреслити шляхи адаптації ОКУ до сучасних викликів.

Окрім змін до законодавства стосовно колективного управління, зазначених у попередньому підпункті, введення Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 р. № 2115-IX [84] суттєво вплинуло на функціонування ОКУ в зазначений період. Згідно з його положеннями, суб'єкти господарювання, у тому числі ОКУ та телерадіоорганізації, звільнялися від обов'язку подання звітної інформації на період дії воєнного стану. Це, своєю чергою, ускладнило здійснення належного моніторингу їх діяльності та контролю за виконанням договірних і фінансових зобов'язань.

За даними Мінекономіки, станом на 1 вересня 2022 р. з 19 зареєстрованих ОКУ [97] лише 11 підтримували роботу власних офіційних вебсайтів. Річні звіти про результати діяльності за 2022 р. були оприлюднені лише п'ятьма організаціями. Така ситуація свідчить про низький рівень прозорості та комунікаційної відкритості більшості ОКУ на початку повномасштабного вторгнення, що ускладнювало здійснення громадського та державного контролю за їхньою діяльністю та виплати справедливої винагороди [210].

З метою комплексної оцінки ефективності діяльності ОКУ доцільно проаналізувати відомості про доходи від прав, зібрані ОКУ, відповідно до щорічних звітів про діяльність ОКУ за 2022-2024 рр. Порівняльний аналіз цих показників дає змогу відстежити динаміку фінансових надходжень і виплат у сфері колективного управління в зазначений період, виявити тенденції зміни у виплаті обсягів винагороди правовласникам та визначити організації, які змогли зберегти або навіть підвищити ефективність своєї діяльності в умовах кризових викликів.

Обмежена вибірка щорічних звітів про діяльність ОКУ за 2022 р., перший рік повномасштабного вторгнення, не дає змоги сформувати повну об'єктивну статистичну картину щодо функціонування ОКУ (див. Додаток Б, Таблиця Б.1). Незважаючи на складність здійснення колективного управління, зумовлену воєнним станом, економічною нестабільністю та тимчасовою окупацією частини територій України, ОКУ продовжували виконувати свої функції – збирати, розподіляти та виплачувати винагороду правовласникам. Обґрунтованим є те, що в зазначений період простежується істотне скорочення загального обсягу зібраних доходів від прав – у середньому в 2-3 рази порівняно з показниками 2021 р. – майже в усіх проаналізованих організацій, за винятком ГО «УААСП», яка спромоглася збільшити майже вдвічі суму доходів, зібраних від прав (Див. Додаток Б, Таблиця Б.1).

Що стосується 2023-2024 рр., надані ОКУ дані за цей період свідчать про поступове відновлення їхньої діяльності та адаптацію до умов воєнного часу. Особливо показовими є результати роботи ГО «УААСП», яка не тільки зберегла провідні позиції у сфері колективного управління, але й збільшила обсяг зібраних доходів від прав у перший та другий роки повномасштабного вторгнення РФ на територію України, забезпечуючи стабільний збір, розподіл і виплату винагороди правовласникам, навіть за умов обмежень, пов'язаних з введенням воєнного стану (Див. Додаток Б, Таблиця Б.2, Таблиця Б.3).

Наведене обґрунтовує необхідність поглибленого аналізу доходів ГО «УААСП» за перший рік повномасштабного вторгнення з подальшим простеженням їхньої динаміки до 2024 р. включно, з метою виявлення чинників, що забезпечили стабільне функціонування організації в умовах кризового періоду (Див. Табл. 2.1).

Порівняльні показники доходів ГО «УААСП» у 2022-2024 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Зібрані доходи від прав, грн	16 576 211,88	24 948 741,42	67 285 853,23
Розподілені доходи від прав, грн	14 131 591,73	14 376 696,19	23 007 110,19
Виплачені доходи правовласникам, грн	5 170 939,07	7 388 037,91	13 647 380,93
Зростання зібраних доходів, %	+56 % до 2021 р.	+66 % до 2022 р.	+170 % до 2023 р.
Кількість угод з міжнародними ОКУ	98	101	102

Джерело: [113; 114; 115]

Аналіз діяльності за 2022-2024 рр. підтверджує стійку позитивну динаміку. Особливо помітним є ріст у 2024 р., коли обсяг зібраних доходів зріс на 170 % у порівнянні з 2023 р. Така динаміка зумовлена не лише розширенням кола ліцензованих користувачів, частковим відновленням культурно-розважального сектору та цифровізацією управлінських процесів, активізацією міжнародної співпраці, а й удосконаленням механізмів розподілу винагороди та підвищенням рівня правової обізнаності авторів.

Детальна структура зібраних доходів у 2024 р. [115] показує, що домінуючою є категорія майнових авторських прав на публічне сповіщення та виконання творів, їх включення до аудіовізуальних продуктів і використання на цифрових музичних сервісах (69,24 % від загальної суми). Значну частку (17,64 %) становлять надходження від майнових прав, переданих в управління аналогічним іноземним організаціям, що підтверджує активну міжнародну взаємодію.

Досягнення таких позитивних результатів стало можливим завдяки реалізації пріоритетних напрямів діяльності, визначених керівництвом ГО «УААСП» у період воєнного стану, зокрема:

1) *Впровадження автоматизованої системи розподілу винагороди, що базується на цифровій обробці даних від користувачів і платформ.* Розроблена автоматизована ІТ-платформа ГО «УААСП» є власним технологічним продуктом організації та перебуває на етапі впровадження. Уже частина процесів розподілу функціонує на новій технологічній основі, а повний перехід до електронної системи управління винагородою заплановано на 2026 р. Ключовим елементом

цієї системи стане «Кабінет автора» – онлайн-сервіс, який надаватиме кожному правовласнику персоніфікований доступ до інформації про використання творів, джерела доходів, суми нарахувань та вже отримані виплати. Запровадження цієї системи означає перехід до цифрової моделі колективного управління, що сприятиме зменшенню адміністративних витрат, мінімізації помилок і підвищенню довіри правовласників до процесу розподілу винагороди. Виплати авторам здійснюються відповідно до ліцензійних договорів, за якими користувачі (радіостанції, торговельні мережі, онлайн-сервіси тощо) регулярно перераховують кошти за використання об'єктів авторського права. На підставі звітів, плейлистів і статистичних даних із цифрових платформ формується алгоритмічна модель розподілу, яка визначає частку кожного правовласника у загальній сумі винагороди.

2) *Правила розподілу справедливої винагороди для виконавців і виробників фонограм.* Важливим кроком у розвитку української системи колективного управління стало затвердження у грудні 2024 р. Правил розподілу справедливої винагороди для виконавців і виробників фонограм. ГО «УААСП» стала першою в Україні організацією, яка не лише розробила, але й успішно реалізувала ці правила на практиці, що підтверджує її лідерську позицію у впровадженні європейських стандартів. Уже в першому півріччі 2025 р. ОКУ здійснила розподіл справедливої винагороди за 2023-2024 рр., що стало не лише практичним досягненням, а й реальним кроком до гармонізації національної практики з європейською моделлю справедливої винагороди.

3) *Угода з міжнародною платформою TikTok.* Не менш вагомим досягненням є укладення у 2024 р. угоди між ГО «УААСП» і міжнародною платформою TikTok, що стало першим прецедентом для України. Уперше українські автори отримали можливість одержувати винагороду за використання своїх творів на одній із найпопулярніших цифрових платформ світу. Згідно з умовами угоди, ГО «УААСП» отримує звітність про фактичне використання українських музичних творів у TikTok, проводить аналітичну обробку даних і здійснює розподіл доходів між правовласниками за міжнародними алгоритмами організації CISAC. Така співпраця створює нове стабільне джерело доходу для українських авторів, підвищує впізнаваність національної музики у світі та сприяє інтеграції України до глобального цифрового ринку.

4) *Міжнародна кооперація.* ГО «УААСП» продовжує розвивати партнерські зв'язки з іноземними організаціями, укладаючи угоди про взаємне представництво інтересів, що забезпечує авторам належну винагороду як в Україні, так і за її межами. На сьогодні близько 70 % винагороди, що отримують українські автори через ГО «УААСП», надходить із-за кордону. Приблизно 30 % цих надходжень забезпечують іноземні партнери організації – закордонні ОКУ, з якими укладено двосторонні угоди про взаємне представництво прав. Ще 40 % формують глобальні цифрові платформи (Spotify, YouTube, TikTok та ін.), на яких український контент активно використовується й набирає мільйони прослуховувань. Водночас внутрішній ринок України наразі забезпечує лише близько 30 % загального обсягу надходжень, що пояснюється відсутністю акредитації ОКУ після початку повномасштабного вторгнення.

5) *Підвищення рівня правової обізнаності авторів.* Окрему увагу організація приділяє підвищенню рівня правової обізнаності авторів. З цією метою реалізуються освітні та інформаційні ініціативи: ведеться рубрика «Словник автора» у соціальних мережах, готуються інформаційні буклети та довідники, проводяться публічні заходи, лекції, семінари та виступи на галузевих форумах. Також планується запуск спеціального освітнього радіопроєкту та онлайн-курсів, що сприятимуть підвищенню правової культури серед представників творчої спільноти [56].

Таке суттєве зростання доходів ГО «УААСП» у сфері майнових авторських прав також зумовлене комплексом чинників нормативного, організаційного та ринкового характеру, а саме:

1. **Зміни у законодавстві та розширення сфери збору.** Як зазначалось у попередньому підпункті, під час дії воєнного стану до законодавства було внесено зміни, на які ГО «УААСП» оперативно відреагувала, однією з перших адаптувавши свою діяльність на початку повномасштабного вторгнення. Це дозволило організації здійснювати збір винагороди за публічне виконання та сповіщення не лише в межах авторського права, а й у сфері суміжних прав, що розширило коло ліцензованих користувачів і надало їй конкурентну перевагу порівняно з іншими ОКУ.

2. **Використання цифрових сервісів.** Значну частку приросту забезпечило ліцензування цифрових музичних сервісів (Spotify, Apple Music, YouTube Music

та ін.), які продовжували стабільно функціонувати й у період воєнного стану, коли традиційні канали публічного виконання (концерти, гастролі, клуби, ресторани) частково призупинили діяльність.

3. Публікаційна діяльність у науковій сфері. Починаючи з 2022 р., посилилася активність українських науковців у сфері публікації статей у журналах, що зумовило додаткові надходження винагороди. На це вплинули як міжнародні грантові програми підтримки українських досліджень, так і інтеграція українських видань у міжнародні бази даних.

4. Відновлення публічного виконання у комерційному секторі. Попри воєнні обмеження, починаючи з другої половини 2022 р. спостерігається поступове відновлення діяльності закладів громадського харчування, готельної сфери, театрів і торговельних центрів, що дозволило розширити збір винагороди у традиційних сферах публічного виконання.

5. Міжнародний фактор. Завдяки інтеграції ГО «УААСП» у міжнародну мережу ОКУ (CISAC, LATGA, SESAC, Zaiks, Gema, Koda тощо [59]) зростають надходження від іноземних партнерів. Зокрема, в умовах культурної підтримки України європейські мовники та культурні ініціативи збільшили використання українських творів, що відобразилося у виплатах від закордонних організацій.

Аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що зростання показників ГО «УААСП» на початку повномасштабного вторгнення стало результатом швидкої адаптації до регуляторних змін і нових ринкових можливостей, ефективного використання цифрових сервісів та інтеграції в міжнародну систему колективного управління. Це дозволило організації зміцнити позиції та забезпечити приріст доходів в умовах воєнного стану в подальші роки. Також такий результат роботи ГО «УААСП» свідчить про розширення сфер використання об'єктів авторського та суміжних прав, особливо за рахунок цифрових сервісів і міжнародних ліцензійних угод, а також підвищення спроможності організації забезпечувати ефективний збір і розподіл винагороди, що узгоджується з принципами права ЄС та міжнародними стандартами, навіть в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що війна стала надзвичайним випробуванням для всіх сфер суспільного життя, і сфера колективного управління

не є винятком. Водночас, парадоксальним чином, саме вона стала каталізатором низки глибоких і необхідних трансформацій. По-перше, відбулася масштабна популяризація української культури, зокрема музики, яка отримала широке визнання як серед вітчизняної аудиторії, так і за кордоном. По-друге, суттєво зросло використання українського контенту на міжнародних стрімінгових сервісах, що безпосередньо вплинуло на збільшення розмірів винагороди для авторів. По-третє, вдосконалюється система ліцензування, а також впроваджуються цифрові технології для забезпечення прозорого збору й розподілу винагороди з метою наближення до європейських стандартів.

Вищенаведене дозволяє виокремити такі ключові завдання для подальшого підвищення ефективності роботи ОКУ, зокрема й у післявоєнний період: модернізація процедури акредитації з урахуванням раніше виявлених недоліків; удосконалення механізмів розширеного та обов'язкового колективного управління; підвищення прозорості діяльності ОКУ, удосконалення системи звітності та процесу затвердження тарифів [48]; впровадження цифрових технологій у взаємодію між ОКУ, користувачами та правовласниками.

У сукупності ці кроки мають забезпечити перехід усієї системи колективного управління в Україні на якісно новий рівень – прозорий, ефективний та інтегрований у європейський правовий простір.

Висновки до Розділу 2

На підставі дослідження правового регулювання колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні надаються такі висновки:

1. Обґрунтовано доцільність розгляду еволюції колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у рамках законодавства України в системному вимірі. Проаналізовано становлення системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні з виокремленням чотирьох етапів її розвитку.

2. Встановлено, що структура державного регулювання у сфері колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні є дворівневою: Мінекономіки України в якості центрального органу, та ІР-офіс, основне завдання якого полягає у реалізації державної політики та координації реформ у цій сфері.

3. Запропоновано авторське уточнення визначення «системи колективного управління» як сукупності відповідних структурних елементів, а саме: організацій колективного управління, уповноважених органів державної влади, що формують і реалізують державну політику в сфері інтелектуальної власності, правовласників, а також користувачів, які взаємодіють між собою на основі нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав.

4. Визначено, що прийняття Закону України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII започаткувало нову модель ОКУ, що ґрунтується на прозорості, підзвітності та підвищеній відповідальності ОКУ перед правовласниками. Законом уперше закріплено три форми колективного управління – добровільну, обов’язкову та розширену.

5. Проаналізовано правову природу договорів між ОКУ та правовласниками. Встановлено, що правова конструкція договору між правовласником та ОКУ має змішаний характер, оскільки поєднує ознаки договору про надання послуг, ліцензійного договору та договору управління майном.

6. Виявлено основні проблеми колективного управління, а саме прозоре тарифоутворення, розподіл винагороди, моніторинг, дієвий контроль, фінансова стійкість ОКУ та цифровізація процесів. Їхнє вирішення є необхідною передумовою подальшої гармонізації з *acquis* ЄС і окреслює перспективні напрями проведення аналізу.

7. Проаналізовано негативні наслідки запровадження воєнного стану для системи колективного управління, що призвело до утворення правового вакууму, що ускладнює захист інтересів як правовласників, так і користувачів. Здійснено порівняльний аналіз діяльності ОКУ задля виокремлення ключових завдань для подальшого підвищення ефективності їхньої роботи, зокрема й у післявоєнний період.

8. Для належного відновлення правового регулювання у сфері колективного управління запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII, яким:

- 1) продовжити строк чинності акредитації ОКУ на період воєнного стану;
- 2) встановити чітку й прозору процедуру її пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму;
- 3) конкретизувати механізм обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану, забезпечивши його узгодженість із конституційними засадами правопорядку та відповідність міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

9. Встановлено, що модель колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні є нормативно диференційованою. Водночас у період дії воєнного стану між законодавчо закріпленою конструкцією цієї моделі та її практичною реалізацією сформувався суттєвий розрив, зумовлений відсутністю чинних акредитацій ОКУ у сферах, де така акредитація є обов'язковою. За цих умов обов'язкове колективне управління фактично не здійснюється, а система колективного управління функціонує переважно у добровільній формі, яка має тимчасовий, перехідний характер і потребує подальшого нормативного та інституційного відновлення. Подібні інституційні обмеження виявляються й в окремих сферах розширеного колективного управління, де відсутність чинної акредитації ускладнює повноцінну реалізацію механізму поширення дії ліцензій.

РОЗДІЛ 3.

ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ ДО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ ЄС З УРАХУВАННЯМ КРАЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

У сучасних умовах становлення інформаційного суспільства та стрімкого розвитку інноваційних технологій галузі, що ґрунтуються на використанні об'єктів авторського права та суміжних прав, набули визначального значення для економічного зростання, соціального добробуту та культурного розвитку. ЄС сформував цілісну й ефективну систему охорони прав інтелектуальної власності, яка гарантує високі стандарти захисту авторського права та суміжних прав [101, с. 7; 126]. Особливе місце в цій системі посідає інститут колективного управління майновими правами, який, як вже зазначалося, забезпечує ефективну реалізацію та захист прав великої кількості авторів і виконавців, сприяє прозорому розподілу винагороди та є важливим елементом культурної політики ЄС, інструментом забезпечення сталого розвитку.

Питання охорони та реалізації інтелектуальних прав є складовою стратегічного партнерства між Україною та ЄС, важливим етапом розвитку якого стало набрання чинності 1 вересня 2017 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [101, с. 7]. Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 р. [207] посилило значення гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС у сфері інтелектуальної власності, в тому числі в частині колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. У межах цього процесу адаптація європейських правових підходів та управлінських практик набуває вагомого значення в рамках інтеграції національної системи колективного управління у європейський правовий простір.

3.1. Правове регулювання колективного управління в ЄС

Процес гармонізації діяльності ОКУ в межах ЄС бере свій початок ще з 1991 р., коли ЄК у своєму Повідомленні «Продовження Зеленої книги. Робоча

програма Комісії у сфері авторського права і суміжних прав» окреслила необхідність дослідження та уніфікації відповідних механізмів [200]. Подальший розвиток ця ініціатива отримала у Повідомленні Комісії 2004 р. «Про управління авторським правом та суміжними правами на Внутрішньому ринку» [180], де було наголошено на необхідності вдосконалення колективного управління, оскільки окремі директиви вже тоді закріплювали компетенцію ОКУ в сфері збору та розподілу винагороди. У главі III Повідомлення, яка була присвячена питанням колективного управління, зазначалося, що низка актів вторинного права ЄС прямо передбачає компетенцію ОКУ щодо збору та розподілу винагороди. У певних випадках таке управління має обов'язковий характер [35, с. 182]. Зокрема, це стосується таких директив:

- Директива 92/100/ЄЕС «Щодо права на прокат та права на отримання рентної плати та деяких прав, пов'язаних з авторським правом в галузі інтелектуальної власності» від 19 листопада 1992 р. [185];

- Директива 93/83/ЄЕС «Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав при застосуванні їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції» від 27 вересня 1993 р. [14], яка у п. 4 ст. 1 вперше вводить визначення «колективна організація» (*collecting society*), під якою розуміється будь-яка ОКУ авторськими та суміжними правами і таке управління є основною метою її діяльності [241, р. 1150];

- Директива 2001/29/ЄС «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» від 22 травня 2001 р., яка визнає колективне управління одним із ключових інструментів реалізації виключних прав у цифровому середовищі [190];

- Директива 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва» від 27 вересня 2001 р. [191];

- Директива Європейського Парламенту та Ради 2006/115/ЄС «Про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності» від 12 грудня 2006 р., яка закріплює право авторів і виконавців дозволяти чи забороняти оренду та прокат своїх творів, а також право на справедливу винагороду у разі передачі цього права видавцям або виробникам.

У більшості держав ЄС реалізація цих положень забезпечується через ОКУ [13].

Національні законодавства держав-членів ЄС регламентували діяльність ОКУ у різні періоди, що призвело до відмінностей як у правовому регулюванні, так і у практиці їх функціонування (наприклад, ФРН – 1965 р., Бельгія – 1995 р., Словаччина – 1997 р., Португалія – 2001 р., Нідерланди та Мальта – 2003 р., Люксембург – 2004 р., Австрія – 2006 р.). Основні претензії користувачів стосувалися таких питань, як: різні тарифи виплати винагороди, відсутність належного контролю за діяльністю організацій, значні адміністративні відрахування, несвоєчасне укладення договорів та відсутність прозорості щодо сплати винагороди. З метою подолання цих проблем ЄК запропонувала встановити єдині вимоги щодо створення та діяльності ОКУ у державах-членах. Серед ключових аспектів було визначено: порядок утворення та статус ОКУ, вимоги до обліку і звітності, прозорість, оприлюднення тарифів, політика розподілу коштів, а також запровадження механізмів зовнішнього контролю [35, с. 182].

У 2004-2005 рр. Комісія провела публічні консультації та ухвалила 18 травня 2005 р. Рекомендацію *«Про транскордонне колективне управління авторським правом і суміжними правами для надання законних інтерактивних музичних послуг»* [175], в якій висвітлено окремі аспекти, визначені в Повідомленні 2004 р., вузького спрямування – лише на сферу інтерактивних музичних послуг. У документі акцентувалася увага на необхідності забезпечення прозорості діяльності ОКУ, зокрема шляхом регулярного звітування перед усіма суб'єктами прав, яких вони представляють. Також пропонувалося, щоб держави-члени вживали заходів для врегулювання відносин між правовласниками та ОКУ в частині справедливого розподілу винагороди, належного представництва, звітності та ефективного вирішення спорів.

Подальшим кроком стала Пропозиція ЄК 2012 р. стосовно ухвалення спеціальної Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо колективного управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіального ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на Внутрішньому ринку. Проект був спрямований на досягнення двох фундаментальних завдань. По-перше, на розроблення ефективного механізму, який дозволяв би ОКУ надавати ліцензії на використання музичних творів у межах усього ЄС або окремих його регіонів. По-друге, на

формування базових принципів функціонування таких організацій, що охоплювали питання членства, внутрішньої організації, порядку розподілу зібраної винагороди, визначення адміністративних витрат, здійснення представництва інтересів інших ОКУ та підходів до ліцензування користувачів. У Пропозиції також акцентувалася підвищена увага до забезпечення прозорості діяльності ОКУ та їх звітності, зокрема щодо процедур надання інформації на запити користувачів, правовласників і партнерських організацій. Результатом стало ухвалення 26 лютого 2014 р. Директиви 2014/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради *«Про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на внутрішньому ринку»* [192], яка встановлює єдині вимоги до всіх ОКУ у межах ЄС (ст. 2) [35, с. 183-184]. Окремий розділ присвячено мультитериторіальному ліцензуванню онлайн-прав, що передбачає встановлення спеціальних вимог до організацій, здатних здійснювати таке ліцензування. Контроль за дотриманням вимог покладено на національні уповноважені органи, які мають право застосовувати заходи впливу у випадках порушень. Крім того, передбачено механізми альтернативного вирішення спорів.

Таким чином, положення Директиви 2014/26/ЄС становлять цілісне зведення норм, що комплексно регулюють ключові аспекти створення, діяльності, контролю та звітності ОКУ. Згідно зі ст. 40 ЄК мала підготувати до 2021 р. звіт про імплементацію Директиви. Так, 19 листопада 2021 р. ЄК оприлюднила зазначений звіт. Відповідно до ст. 43 Директиви держави-члени мали імплементувати її положення до 10 квітня 2016 р. Згідно з звітом, лише п'ять держав-членів транспонували її вчасно, у зв'язку з чим у 2016-2017 рр. Комісія розпочала провадження щодо 23 держав. Чотири з них – щодо Болгарії, Люксембурга, Румунії та Іспанії – були передані до Суду ЄС із вимогою накладення фінансових санкцій. Жодна з цих справ не завершилася рішенням Суду, оскільки відповідні національні акти імплементації в цих державах були ухвалені до винесення рішення.

У звіті виокремлено такі основні висновки:

Мультитериторіальне ліцензування (MTL). Метою Розділу III Директиви є встановлення спільних стандартів для мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори ОКУ авторів, що, у свою чергу, має сприяти

розширенню доступності легальних онлайн-музичних сервісів. Згідно зі звітом, ринок MTL розвивається динамічно й позитивно: репертуари більшості ОКУ та видавців доступні для мультитериторіального ліцензування. Значну роль відіграють ліцензійні хаби, які дають змогу вести переговори з одним суб'єктом щодо кількох репертуарів та укласти багаторепертуарні MTL, що дозволяє зменшити кількість необхідних ліцензій та підвищити ефективність діяльності ОКУ. Попри позитивні тенденції, ринок частково залишається фрагментованим через появу нових ліцензіатів, відкликання прав із ОКУ та збереження монотериторіальних ліцензій. Втім, ці процеси не зменшили культурного різноманіття, а транскордонна доступність репертуарів навіть сприяла його розширенню.

Права правовласників. Більшість правовласників загалом задоволені роботою своїх ОКУ. Директива надала їм можливість обирати найефективнішу організацію; однак право відкликання прав використовується рідко, переважно видавцями. У деяких державах існує лише одна ОКУ для певних категорій прав, а вибір іноземних ОКУ є поодиноким випадком.

Управління. Більшість правовласників підтверджує можливість брати участь у прийнятті рішень та отримує достатню інформацію. Майже половина ОКУ виплачує понад 90% належних сум протягом дев'яти місяців після завершення фінансового року. Затримки виникають через нестачу інформації від користувачів і технічні труднощі обробки даних.

Прозорість і звітування. Національні органи влади відзначають, що більшість ОКУ виконує вимоги щодо публічного оприлюднення інформації, зокрема статутів, умов членства, типових договорів і тарифів, а також розміщує щорічні звіти на своїх вебсайтах відповідно до вимог Директиви. Водночас рівень деталізації цих звітів суттєво різниться, що ускладнює їхнє порівняння та створює додаткові труднощі для правовласників і компетентних органів у доступі до даних та оцінюванні діяльності різних ОКУ.

Взаємовідносини між ОКУ та користувачами. Користувачі зазвичай вважають ліцензійні умови об'єктивними та недискримінаційними. Водночас близько третини ОКУ зазначають проблеми з точністю та своєчасністю надання звітів користувачів, що

ускладнюють здійснити точний розподіл винагороди в узгоджений термін.

Таким чином, ЄК дійшла висновку, що імплементація Директиви 2014/26/ЄС позитивно вплинула на ринок, зміцнила стандарти прозорості, управління та ефективності діяльності ОКУ і стала нормативним орієнтиром для організацій як у межах ЄС, так і поза ним. На підставі наявних досліджень та консультацій із зацікавленими сторонами було зроблено висновок, що на цьому етапі немає потреби переглядати положення Директиви. Комісія продовжуватиме здійснювати моніторинг її застосування, враховувати динаміку ринку та розглядати скарги щодо можливих порушень права ЄС [176].

Одним із ключових здобутків подальшого розвитку *acquis* ЄС у сфері правового регулювання колективного управління з огляду на виклики цифрової доби стали такі Директиви:

- Директива (ЄС) 2019/790 Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 17 квітня 2019 р. «*Про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку*», яка доповнила положення Директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС [12]. Директива встановлює правила здійснення авторського права і суміжних прав, що застосовуються до окремих онлайн-передач організацій мовлення та ретрансляції телевізійних і радіопрограм. У зазначеному нормативному документі низка положень прямо передбачає використання механізмів колективного управління, а діяльність ОКУ постає як ключовий інструмент практичного впровадження нових норм. Важливість цієї Директиви полягає також у закріпленні принципу належної та пропорційної винагороди авторів і виконавців, регулюванні відповідальності онлайн-платформ за використання охоронюваного контенту, а також у запровадженні важливих винятків для освітніх і наукових цілей, зокрема щодо текстового та дата-майнінгу.

- Директива (ЄС) 2019/789 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 р., яка встановлює правила застосування положень авторського права і суміжних прав щодо окремих інтернет-трансляцій мовних компаній і ретрансляції радіо- і телепрограм і доповнює Директиву Ради 93/83/ЄЕС [190]. Цей акт гармонізує правила онлайн-трансляцій телерадіоорганізацій та повторної трансляції телерадіопрограм, що створює умови для забезпечення доступу користувачів до телевізійних і радіопрограм у мережі Інтернет. Директива

2019/789/ЄС поширює використання системи обов'язкового колективного управління, що раніше застосовувалася щодо кабельної ретрансляції, на всі види ретрансляції відповідних теле- і радіопрограм (п. 1., ст. 4).

Таким чином, перелік директив ЄС у сфері колективного управління не є вичерпним, оскільки окрім базових директив, що безпосередньо регламентують діяльність ОКУ, існують також акти, які закладають загальні принципи функціонування правової системи авторського права та суміжних прав, а також створюють умови для ефективного застосування механізмів колективного управління.

Отже, гармонізація сфери колективного управління авторськими і суміжними правами стала одним із найтриваліших ініціатив ЄК у сфері авторського права, яка тривала понад два десятиліття – від ухвалення Повідомлення «Продовження Зеленої книги» (1991) до прийняття Директиви 2014/26/ЄС та Директиви (ЄС) 2019/790. Тривалість цього процесу пояснюється суттєвими відмінностями у правозастосовній практиці та механізмах функціонування ОКУ в державах-членах ЄС, а також культурними особливостями використання творів. Вирішальним чинником, який зумовив прийняття цих актів, стали цифрові трансформації, що докорінно змінили традиційні моделі використання об'єктів авторського права та суміжних прав, поставивши перед ОКУ нові виклики в умовах інформаційного суспільства.

Визначальну роль у розвитку правового регулювання колективного управління в ЄС відіграє також практика Суду ЄС – найвищого органу, уповноваженого тлумачити право ЄС. Суд ЄС послідовно розвиває підходи до визначення критеріїв охороноздатності, обсягів правової охорони та механізмів управління майновими правами, сформувавши зміст таких ключових понять, як: виключне право на відтворення, публічне сповіщення, розповсюдження та справедлива компенсація. Його рішення спрямовані на формування єдиного цифрового ринку використання творів, підвищення прозорості колективного управління та зміцнення правової узгодженості в межах Союзу.

Публічне сповіщення (доведення до загального відома публіки) є найбільш поширеним способом використання творів. Станом на 2019 р. Суд ЄС ухвалив понад двадцять рішень, що стосуються тлумачення змісту та обсягу права на публічне сповіщення, передбаченого статтею 3(1) Директиви 2001/29/ЄС [102, с. 299]. Так, п. 1

ст. 3 закріплює виключне право авторів дозволяти або забороняти будь-яке сповіщення їхніх творів до публіки, у тому числі шляхом доведення до відома невизначеного кола осіб за допомогою дротових або бездротових засобів, а також надання доступу публіці до їхніх творів у такий спосіб, відповідно до якого представники публіки можуть отримати доступ до таких творів з будь-якого місця та у будь-який час за їх власним вибором. Водночас п. 3 ст. 3 поширює аналогічні права на виконавців, виробників фонограм, перших записів фільмів та організацій мовлення.

Право на публічне сповіщення набуває особливого значення в умовах цифрового середовища, оскільки саме воно забезпечує ефективний захист творів під час їх онлайн-використання. У цьому зв'язку доцільним видається звернення до практики Суду ЄС, яка відіграла ключову роль у формуванні сучасного змісту цього права. Одним із перших і визначальних рішень стала справа SGAE проти Rafael Hoteles (2006) [166], у якій Суд ЄС здійснив тлумачення п. 1 ст. 3 Директиви 2001/29/ЄС. Так, іспанська ОКУ SGAE стверджувала, що передача телевізійного сигналу в готельних номерах без ліцензії становить акт доведення творів до загального відома публіки. Провінційний суд Барселони звернувся до Суду ЄС із преюдиційними питаннями щодо кваліфікації таких дій та впливу приватного характеру готельних номерів.

Суд зауважив, що Директива 2001/29/ЄС не містить чіткого визначення поняття «публічне сповіщення». Проте, відповідно до п. 23 преамбули, його слід тлумачити у широкому значенні, охоплюючи будь-яке доведення твору до загального відома публіки, яка не присутня у місці сповіщення. Такий підхід відповідає головній меті Директиви – забезпечити високий рівень охорони авторів і гарантувати їм справедливую винагороду за використання творів.

Суд ЄС уточнив, що поняття «публіка» охоплює невизначене коло потенційних реципієнтів, які можуть отримати доступ до твору одночасно або послідовно, навіть якщо не всі фактично скористалися такою можливістю. Окрім того, Суд послався на Посібник до Бернської конвенції ВОІВ, який, хоча й не є обов'язковим, вважається авторитетним джерелом тлумачення. Згідно з ним, автор, надаючи дозвіл на сповіщення твору, розраховує на приватне коло безпосередніх користувачів. Якщо ж сигнал адресовано ширшій аудиторії, зокрема з комерційною метою, така аудиторія є «новою публікою», і доведення

твору до її відома потребує нового дозволу правовласника.

На цій підставі Суд дійшов висновку, що готель, який передає телевізійний сигнал своїм клієнтам, здійснює самотійний акт публічного сповіщення, незалежно від приватного характеру номерів і застосованої технології. Вирішальними є наявність публіки та активна роль користувача в організації доступу до творів; саме надання технічних засобів не утворює публічного сповіщення. Додатково, Суд врахував комерційний характер такого використання, що підвищує привабливість послуг готелю. У підсумку Суд ЄС сформував підхід до права на публічне сповіщення як поєднання двох кумулятивних елементів – акту сповіщення та існування публіки – з урахуванням активної ролі користувача та потенційної економічної вигоди.

Рішення у справі *SGAE v. Rafael Hoteles* стало фундаментальним для європейського розуміння цього права та подальшого розвитку судової практики [166]. Все більшого впливу на концепцію публічного сповіщення здійснює розвиток нових технологій та способів використання творів. Як слушно зазначає Н. Сорока, поява складних сучасних технічних засобів сповіщення, які необхідно адаптувати до цієї концепції, зумовлює правову невизначеність у державах-членах. Це, своєю чергою, спричиняє значну кількість судових спорів і спонукає Суд ЄС постійно уточнювати зміст та обсяг права на публічне сповіщення. Найбільш показовим є рішення у справі *C-607/11 ITV Broadcasting Ltd v. TVCatchup Ltd* від 7 березня 2013 р., яке стало ключовим для тлумачення статті 3(1) Директиви 2001/29/ЄС в умовах розвитку цифрового середовища. У цій справі Суд ЄС уперше застосував критерій використання незалежних специфічних технічних засобів, відповідно до якого публічне сповіщення має місце, якщо доведення твору до відома публіки здійснюється за допомогою специфічного технічного засобу, відмінного від того, що використовувався при первинному сповіщенні, або спрямоване на нову публіку, яка не була охоплена при наданні дозволу на первинне сповіщення [101, с. 315-316].

Таким чином, аналізуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що правове регулювання колективного управління в ЄС охоплює не лише спеціальні директиви, спрямовані на діяльність ОКУ, акти, що формують загальні принципи функціонування системи авторського права та суміжних прав, сприяючи ефективності колективного управління, а також практику Суду ЄС, яка забезпечує їх системне тлумачення та практичну реалізацію, гарантуючи єдність

правозастосування в державах-членах. Особливого значення таке правове регулювання набуває для держав, що не є членами ЄС, але уклали угоди про партнерство та співробітництво або угоди про асоціацію. Зокрема, для України, яка взяла на себе зобов'язання з імплементації *acquis* ЄС у сфері інтелектуальної власності, норми основних директив виступають орієнтиром для удосконалення національного правового урегулювання та практичної діяльності в сфері колективного управління.

3.2. Гармонізація національної системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами з *acquis* ЄС

3.2.1. Узгодження національного законодавства із актами ЄС у сфері колективного управління

Становлення України як європейської держави відбувається в процесі реформації у різних сферах, включаючи й інтелектуальну власність [106; 128]. Реалізація Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами у 1996-2014 рр. [108] та Угоди про асоціацію між Україною (ст. 168), з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у 2014 р. [107] здійснила значний вплив права інтелектуальної власності ЄС на законодавство України авторського та суміжних прав [27, с. 137], в тому числі, й на колективне управління майновими авторськими і суміжними правами.

Сьогодні інститут колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні проходить важливий етап свого становлення та розвитку. У лютому 2019 р. Україна на рівні Конституції закріпила незворотність європейського курсу нашої країни [76]. Це вплинуло на модернізацію українського законодавства у сфері інтелектуальної власності, наближаючи його до європейських стандартів.

Досвід ЄС переконливо демонструє, що індустрії, засновані на використанні прав інтелектуальної власності, становлять вагомий сегмент економіки. Так, у 2017-2019 рр. вони забезпечували 29,7 % зайнятості в країнах ЄС, а в 2022 р. їхній внесок у валовий внутрішній продукт перевищував 40% [29]. Динаміка цих

показників свідчить про те, що ефективне правове регулювання у сфері інтелектуальної власності є визначальним чинником економічного зростання, розвитку креативних індустрій та залучення інвестицій. У цьому контексті реформи у сфері правового регулювання колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні постають як невід’ємний елемент євроінтеграційного курсу держави. Вони передбачають поетапне вдосконалення законодавчої бази, запровадження європейських стандартів прозорості та підзвітності ОКУ, а також формування механізмів, які відповідають вимогам Директиви ЄС у сфері колективного управління.

Як уже зазначалося у другому розділі, важливим етапом гармонізації національного законодавства України у сфері колективного управління з правом ЄС стало ухвалення у 2018 р. Закону України № 2415-VIII [77]. Завдяки цьому було забезпечено значну імплементацію положень Директиви 2014/26/ЄС у національну правову систему України. Закон закріпив, що: ОКУ діють у формі неприбуткових громадських об’єднань, створених самими правовласниками; їхньою єдиною метою є управління переданими у колективне управління майновими правами; правовласники мають право вільно обирати ОКУ та визначати, які саме майнові права передавати в управління; правовідносини між ОКУ та правовласниками ґрунтуються на договорах у письмовій (електронній) формі; вони мають право укладати договори з користувачами, встановлювати розмір винагороди, збирати, розподіляти й виплачувати винагороду; держава отримала механізми акредитації, моніторингу та контролю за діяльністю ОКУ.

Таким чином, ухвалення Закону № 2415-VIII засвідчило спрямованість на реформування національного законодавства з метою поступової гармонізації правової системи України у сфері авторського права та суміжних прав із правом ЄС.

Визначальним кроком у подальшій модернізації системи колективного управління стало ухвалення в грудні 2022 р. нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» [70]. Прийняття цього нормативного акту зумовлено необхідністю адаптації національного законодавства до викликів цифрової епохи та виконанням міжнародних зобов’язань України за Угодою про асоціацію з ЄС (зокрема, ст. 168) [25].

Згідно з даними ІР-офісу, рівень узгодженості національного законодавства України з положеннями Директиви 2014/26/ЄС після ухвалення відповідних нормативно-правових актів демонструє суттєвий прогрес у здійсненні гармонізації з правом ЄС. Зокрема, 55 % положень національного законодавства визнано повністю узгодженими з вимогами Директиви, 9 % – частково узгодженими, тоді як 24 % залишаються неузгодженими. Ще 12 % норм визначено як такі, що є непридатними для оцінки (N/A). Ці показники свідчать про загальну тенденцію до поступового наближення українського законодавства до стандартів ЄС [2]. Деталізовану інформацію щодо узгодженості положень Закону № 2415-VIII із Директивою 2014/26/ЄС наведено в таблицях нижче (Див. Додаток В, Таблиця В.1.-В.3) [2].

Аналіз узгодженості положень Закону України № 2415-VIII із Директивою 2014/26/ЄС засвідчує, що національний законодавець у значному обсязі імплементував основні положення зазначеного нормативного акту ЄС.

Водночас у науковій доктрині ведуться дискусії щодо окремих аспектів гармонізації, які потребують подальшого теоретико-правового осмислення та вдосконалення відповідного нормативного регулювання. Однією з важливих новел Закону № 2415-VIII, яка стала предметом такого дискусивного наукового обговорення, є закріплення положення про здійснення ОКУ своїх функцій від власного імені. Так відповідно до ч. 9 ст. 5 та ч. 1 ст. 12 зазначеного Закону передбачено здійснення ОКУ їх функцій від свого імені та в інтересах правовласників. Проте у тій же ст. 12, але абз. 4 ч. 1, ОКУ, під час звернення до суду із вимогами про захист порушених авторських та (або) суміжних прав, діють від імені правовласників [77]. Таке законодавче закріплення на думку І. Якубівського є дискусійним та породжує правову колізію [148, с. 82-83]. Тому погоджуємося з автором, що таке законодавче вирішення вимагає доктринального обговорення. Вважаємо, що порушене питання потребує ґрунтовного аналізу та фахового обговорення за участю експертів у сфері колективного управління, представників ОКУ, правовласників і профільних органів державної влади з метою вироблення оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, яка забезпечуватиме баланс інтересів усіх сторін.

Також науковець звертає увагу на те, що Директива 2014/26/ЄС не встановлює

імперативної вимоги щодо того, від чийого імені повинно здійснюватися управління. У п. 15 її преамбули підкреслюється, що правовласники повинні мати можливість доручати управління своїми правами також незалежним організаціям управління. Такими незалежними організаціями є комерційні юридичні особи, які, на відміну від ОКУ, не перебувають під контролем правовласників. Відповідно, у ст. 3 Директиви містяться окремі визначення обох категорій: «організація колективного управління» (collective management organization) та «незалежна організація управління» (independent management organization). Директива визнає можливість здійснення управління правами і такими незалежними суб'єктами, поширюючи на них ряд положень (п. 4 ст. 2 Директиви 2014/26/ЄС) [192].

Окрім того, науковець наголошує, що в Законі № 2415-VIII поняття об'єкта колективного управління визначено не цілком узгоджено. Так, у заголовку Закону та більшості його положень мова йде про майнові авторські та суміжні права як про об'єкт такого управління. Проте окремі норми, зокрема ч. 5, 6 ст. 12, оперують формулюванням про колективне управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав, що є концептуально некоректним, оскільки у сфері інтелектуальної власності об'єктами цивільного обороту виступають майнові права інтелектуальної власності, а не самі об'єкти таких прав [147, с. 32]. Відповідний підхід простежується і в Директиві 2014/26/ЄС, де послідовно використовується термінологічне формулювання «колективне управління авторським правом і суміжними правами» («collective management of copyright and related rights»), що акцентує саме на управлінні майновими правами, а не на об'єктах [148, с. 82].

Тому поділяємо позицію вченого та вважаємо слушними висловлені ним пропозиції щодо подальшого вдосконалення правового регулювання відносин у сфері колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, а саме:

- У Законі № 2415-VIII слід чітко закріпити підхід, за яким об'єктом колективного управління визнаються майнові авторські та суміжні права.
- Доцільно розширити коло суб'єктів, яким правовласники можуть передавати свої майнові права в управління, передбачивши таку можливість не лише для ОКУ, а й для незалежних організацій управління.
- Окрім того, пропонуємо провести фахове обговорення за участю експертів,

ОКУ, правовласників і профільних державних органів для напрацювання оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, що забезпечить баланс інтересів усіх сторін.

Серед наступних системних прогалин у національному законодавстві, що ускладнюють досягнення європейських стандартів у цій сфері також відносяться:

1. Відсутність механізму мультитериторіального ліцензування, що обмежує можливості надання онлайн-доступу до українських творів за межами країни та ставить українські ОКУ у менш конкурентоспроможне становище на європейському ринку цифрових сервісів.

2. Відсутність положення стосовно інформації, що надається іншим ОКУ про управління правами на підставі договорів про представництво. Повна імплементація ст. 19 Директиви 2014/26/ЄС має принципове значення для України, оскільки ця норма забезпечує прозорість та ефективність взаємного представництва між ОКУ. Відповідність цим вимогам є ключовою передумовою для інтеграції України до європейського ринку колективного управління, забезпечення стабільного отримання винагороди українськими правовласниками та виконання міжнародних зобов'язань у сфері авторського права.

3. Відсутність повного узгодження зі ст. 37 стосовно обміну інформацією між компетентними органами. Ст. 37 Директиви 2014/26/ЄС встановлює механізм міждержавного обміну інформацією між компетентними органами ЄС, необхідний для належного нагляду за діяльністю ОКУ та дотримання єдиних стандартів прозорості й підзвітності. В українському законодавстві відсутні норми, що забезпечують обов'язковий обмін інформацією з компетентними органами держав-членів ЄС, що створює регуляторні прогалини та ускладнює інтеграцію України до європейського ринку авторського права. Імплементація ст. 37 дозволить уніфікувати процедури нагляду, забезпечити належний доступ до інформації та виконати зобов'язання України за Угодою про асоціацію, зокрема вимоги ст. 168 щодо необхідності досягнення високого рівня ефективності та прозорості ОКУ при здійсненні своєї діяльності.

4. Відсутність положення щодо механізму альтернативного вирішення спорів. Попри існування Центру медіації у сфері інтелектуальної власності,

відсутні ефективні та поширені практики досудового врегулювання спорів між ОКУ, правовласниками і користувачами. Це призводить до перевантаження судової системи та затягування процесів розподілу винагороди.

5. Відсутність положень, що регулюють інвестування доходів від прав, зібраних ОКУ. Директива 2014/26/ЄС прямо встановлює, що загальні збори членів ОКУ мають ухвалювати рішення щодо загальної політики використання надходжень від прав і будь-якого доходу, отриманого в результаті інвестування цих надходжень (пп. с, п. 5 ст. 8, а держави-члени можуть вимагати визначення детальних правил їх використання (п. 7 ст. 8) [192];

6. У країнах ЄС практика інвестування доходів від прав законодавчо врегульована. Зокрема, § 25 німецького Закону про організації колективного управління [157] передбачає, що: ОКУ інвестують кошти виключно в інтересах правовласників; інвестиції мають відповідати затвердженій інвестиційній політиці та політиці управління ризиками; гарантувати, що інвестування здійснюється відповідно до законодавства Німеччини; активи повинні бути диверсифікованими для уникнення надмірних ризиків; інвестиційні рішення підлягають незалежному аудиту.

Запровадження подібної моделі в Україні має позитивні перспективи. Чіткі правила інвестування сприятимуть фінансовій стабільності ОКУ, посиленню захисту інтересів правовласників, підвищенню прозорості та довіри до системи колективного управління, а також гармонізації з європейськими стандартами. За умов високої інфляції та коливань валютних курсів інвестування доходів від прав дозволить мінімізувати знецінення коштів, що тимчасово перебувають у розпорядженні ОКУ. Зокрема, інвестиційний дохід може стати додатковим джерелом підтримки культурних та інноваційних проєктів.

Тому для усунення зазначених прогалин з метою гармонізації національного законодавства у сфері колективного управління з Директивою 2014/26/ЄС вважаємо доцільним запропонувати такі заходи:

1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме закріпити норми стосовно запровадження: мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори ОКУ; інформації, що надається іншим ОКУ про управління правами на підставі договорів про представництво; обміну інформацією між

компетентними органами; альтернативної процедури врегулювання спорів;

2) оскільки новий Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 р. [85], який замінив Закон «Про телебачення і радіомовлення», не передбачає обов'язку телерадіоорганізацій подавати до Мінекономіки щорічні звіти про використання об'єктів авторського права та (або) суміжних прав, для забезпечення високого рівня прозорості та підзвітності рекомендуємо внести зміни до відповідного Закону – запровадити норму, яка зобов'язує телерадіоорганізації подавати щорічні звіти про використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав;

3) провести фахове обговорення та ґрунтовне опрацювання питання інвестування доходів від прав за участю законодавців, представників ОКУ, науковців, фінансових експертів з метою його можливого нормативного закріплення в Україні;

4) запровадити організаційні заходи стосовно посилення акредитації ОКУ для розширеного та обов'язкового колективного управління, а також здійснення організаційних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності громадськості, зокрема проведення круглих столів і дискусій за участю представників організацій ОКУ, асоціацій правовласників, об'єднань користувачів та органів державної влади.

З огляду на виклики цифрової доби, вагоме місце у процесі гармонізації законодавства України з правом ЄС посідає імплементація положень Директиви 2019/790 про авторське право в Єдиному цифровому ринку у національне законодавство України [104, с. 230]. Гармонізація національного законодавства з Директивою 2019/790 є складовою виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Це забезпечує узгодження стандартів діяльності українських ОКУ з європейськими, підвищує довіру до їхньої роботи та відкриває нові можливості для міжнародного співробітництва у сфері колективного управління.

За даними ІР-офісу України, стан узгодження національного законодавства з положеннями Директиви 2019/790 наразі виглядає таким чином: повністю узгоджено – 27 %, частково узгоджено – 12 %, не узгоджено – 47 %, не підлягає застосуванню – 14 % [2]. Такі показники свідчать про необхідність подальшої системної роботи над адаптацією законодавства.

Особливо актуальною для сфери колективного управління є імплементація

наступних положень Директиви 2019/790 у законодавство України:

- *Виплата належної та пропорційної винагороди.* Так, ст. 18 Директиви закріплює принцип, відповідно до якого автори та виконавці, які надали ліцензію або передали виключні права на використання своїх творів чи інших об'єктів (виконань, фонограм), повинні отримувати належну та пропорційну винагороду.

- *Зобов'язання сторін щодо забезпечення прозорості для осіб, яким автори і виконавці передали свої права.* Згідно ст. 19 держави-члени зобов'язані гарантувати, щоб зазначені особи регулярно, принаймні не менше одного разу на рік, одержували від сторін, яким вони надали ліцензію, або уклали договір про передання прав, або від їхніх правонаступників і субліцензіатів точну, вичерпну та оновлену інформацію про використання творів і виконань, насамперед, про способи використання, всіх отриманих доходів та відповідної винагороди. Якщо необхідні додаткові відомості, контрагент автора чи виконавця зобов'язаний повідомити дані про осіб, яким було надано субліцензії використання творів та інших об'єктів.

- *Механізм коригування договорів.* У ст. 20 встановлюється обов'язок держав-членів забезпечити авторам і виконавцям, а також їхнім представникам право вимагати додаткової, належної та справедливої винагороди від сторони, з якою було укладено договір, або від правонаступників такої сторони додаткової, у випадках, коли початково погоджена винагорода є непропорційно низькою у порівнянні з подальшими відповідними доходами, отриманими від використання творів та виконань. Якщо необхідні додаткові відомості, контрагент автора чи виконавця зобов'язаний повідомити дані про осіб, яким було надано субліцензії використання творів та інших об'єктів.

- *Процедура альтернативного вирішення спорів* (ст. 21). В українському законодавстві відсутнє спеціальне врегулювання медіації у сфері прав інтелектуальної власності.

- *Право на відкликання.* Положення зазначеної Директиви унеможливають уникнення обов'язку виплачувати винагороду особами, яким було передано права на використання творів чи виконань. Зокрема, ст. 22 надає авторам і виконавцям право відкликати раніше укладений договір або скасувати його окремі положення у випадку невикористання творів та виконань.

Законодавство держав-членів може також передбачати відкликання договорів з урахуванням особливостей, якщо об'єкт створено у співавторстві, дозволяючи авторам чи виконавцям замінити відкликання договору на заміну умов договору на надання невиключної ліцензії на використання. У законодавстві України передбачено лише загальне правило щодо ліцензійних договорів. Згідно ст. 1110 ЦК України ліцензіар має право відмовитися від договору у разі порушення ліцензіатом строку початку використання об'єкта права інтелектуальної власності, встановленого договором; також ліцензіар або ліцензіат можуть відмовитися від договору у разі порушення іншою стороною інших умов договору [124].

На думку Ю. Капіци, наведені положення мають історичне значення. Для України їх імплементація є особливо актуальною, адже вона сприятиме підвищенню фінансової прозорості у сфері використання об'єктів авторського права і суміжних прав та забезпеченню авторам і виконавцям належної й справедливої винагороди [34, с. 76].

Окрім того, в українському законодавстві відсутнє положення щодо регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління згідно з пп. 3, п.4, ст. 12 зазначеної Директиви.

Отже, для усунення виявлених прогалин у сфері колективного управління та забезпечення відповідності Директиві (ЄС) 2019/790 вважаємо доцільним:

1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII стосовно запровадження принципу справедливої та пропорційної винагороди; встановлення обов'язку прозорості; права на відкликання; механізм перегляду умов договору та заборони їх договірною скасування; згідно з пп. 3, ч. 4, ст. 12 Директиви гармонізувати регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління; запровадити процедуру альтернативного вирішення спорів;

2) запровадити організаційні заходи стосовно підвищення обізнаності: організація круглих столів та дискусій за участю правовласників, представників креативних індустрій, організацій колективного управління та експертів.

Таким чином, узагальнюючи результати аналізу положень Директиви 2014/26/ЄС та Директиви (ЄС) 2019/790, можна констатувати, що Україна вже здійснила низку суттєвих кроків у напрямі адаптації національного законодавства

до вимог *acquis* ЄС у сфері колективного управління авторськими і суміжними правами. Водночас зберігаються нормативні прогалини, що потребують подальшого вдосконалення з метою забезпечення повної відповідності європейським стандартам. Гармонізація із зазначеними директивами має визначальне значення для інтеграції України до єдиного європейського цифрового та правового простору, підвищення ефективності механізмів захисту прав авторів і виконавців, а також зміцнення конкурентоспроможності національних креативних індустрій.

3.2.2. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій як ключовий інститут у забезпеченні гармонізації національного законодавства з правом ЄС

У процесі євроінтеграційних реформ особливе значення має інституційне забезпечення гармонізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з *acquis* ЄС. Одним із ключових інститутів, на який покладено функції реалізації державної політики та координації реформ у цій сфері, є ІР-офіс. Саме через його інституційну спроможність забезпечується впровадження положень Директив ЄС у національне законодавство, що створює підґрунтя для прозорості, ефективності та відповідності діяльності органів колективного управління сучасним європейським вимогам.

Таким чином, ІР-офіс постає не лише технічним адміністратором у сфері інтелектуальної власності, а й стратегічним актором, від ефективності діяльності якого залежить успішність гармонізації правової системи України з *acquis* ЄС, а також формування сприятливих умов для розвитку інновацій, інвестицій і креативних індустрій. Завдяки роботі ІР-офісу та ухваленню Закону України «Про авторське право та суміжні права» Україною було досягнуто значного прогресу в сфері інтелектуальної власності у звітному періоді. Про це йдеться в історичному звіті ЄК про прогрес України в рамках Пакету Розширення, який було оприлюднено у листопаді 2023 р. [112; 177]. Зокрема, у звіті констатовано, що новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», ухвалений у грудні 2022 р., спрямований на узгодження національного законодавства із *acquis* ЄС у сфері авторського права. Однак залишаються недоліки у

боротьбі з піратством та контрафактною продукцією, оскільки Україна залишається одним із чотирьох основних транзитних пунктів для поставок контрафактної продукції до ЄС. Також невирішеними залишаються питання із запуском Вищого суду з питань інтелектуальної власності (далі – ІР-суду). За висновками Звіту ЄК за 2024 р. необхідне подальше узгодження з *acquis* ЄС, зокрема щодо строку захисту авторського права та суміжних прав, розподілу справедливої винагороди між виконавцями та виробниками фонограм, права на відтворення та прав організацій телерадіомовлення [20; 178]. 4 листопада 2025 р. ЄК оприлюднила Звіт у межах пакету розширення ЄС 2025 р., в якому зазначається, що в Україні розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері авторського права і суміжних прав з метою приведення правового регулювання сфери у відповідність до актів ЄС». Разом із тим, проблемним питанням залишається призупинення в умовах воєнного стану процедур акредитації ОКУ, що негативно позначається на ефективності збору та розподілу винагороди на користь правовласників [22; 179].

Відтак з метою усунення наявних недоліків ІР-офіс визначає за необхідне продовжити процес узгодження національного законодавства з *acquis* ЄС у сфері авторського права та суміжних прав, послідовно вдосконалювати механізми функціонування інституту колективного управління майновими авторськими і суміжними правами.

У сфері колективного управління для гармонізації законодавства України *acquis* ЄС стратегічною ціллю ІР-офіс вбачає удосконалення здійснення ефективного колективного управління майновими авторськими і суміжними правами відповідно до Директиви 2014/26/ЄС, а також запуск ІР-Суду [122].

Окрім того, важливою віхою на шляху до удосконалення галузі інтелектуальної власності України стала концепція Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України на період до 2030 р., яку було презентовано 26 квітня 2024 р. у Всесвітній день інтелектуальної власності під час проведення ІР-Week 2024 [58; 96]. Проект Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності було розроблено за участю ІР-офісу, міжнародних та національних експертів, представників ВОІВ. Як зазначає О. Орлюк, основними пріоритетами для розробки Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності до 2030 р. стали Європейська інтеграція ІР

сфери, робота з впливами війни, підтримка та розвиток інновацій, розбудова інноваційної інфраструктури, удосконалення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, розвиток креативних індустрій, цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності. Процес підготовки Національної ІР-стратегії включатиме три стадії: діагностика національного законодавства; консультації з національними зацікавленими сторонами і написання проєкту документа; фіналізація Національної стратегії та її презентація Уряду України для затвердження [217].

Визначені у Стратегії пріоритети гармонізації та цифрової трансформації сфери інтелектуальної власності знайшли своє відображення у подальших інтеграційних процесах. Логічним продовженням цього стратегічного курсу стало проведення скринінгу відповідності українського законодавства *acquis* ЄС за переговорним розділом 7 «Право інтелектуальної власності», під час якого команда ІР-офісу представила низку презентацій щодо імплементації актів *acquis* ЄС [21], зокрема тих, що стосуються колективного управління авторськими та суміжними правами. Завершення зазначеного скринінгу в ЄК засвідчило перехід України до нового етапу глибинної правової та інституційної гармонізації у сфері інтелектуальної власності. Така діяльність підтвердила посилення ролі ІР-офісу як центральної інституції, відповідальної за науково-аналітичне, експертне й методологічне супроводження процесів адаптації українського законодавства до стандартів ЄС.

Результати скринінгу актуалізували потребу у фаховому обговоренні, зокрема в роботах О. Заярного [24, с. 116], шляхів подальшої гармонізації національного законодавства та його узгодження із сучасними європейськими підходами. З цією метою важливою подією стала Всеукраїнська науково-практична конференція «Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України» (2 жовтня 2025 р.), проведена Інститутом правотворчості та науково-правових експертиз НАН України у співпраці з ІР-офісом [99; 100].

Як підкреслила О. Орлюк під час проведення конференції: інтелектуальна власність є однією з найбільш динамічних сфер правового регулювання, а тому забезпечення гармонізації цивільного законодавства у цій площині становить одне з ключових завдань державної політики [98]. З боку ІР-офісу реалізація цього процесу супроводжується

активною аналітичною діяльністю та розробленням пропозицій щодо імплементації положень *acquis* ЄС у сфері авторського права та суміжних прав [1; 23].

Як зазначила Л. Майданик, серед ключових викликів, що постають у цій сфері в умовах рекодифікації цивільного законодавства, визначено: узгодження законодавства України із актами ЄС у сфері авторського права і суміжних прав (У серпні 2025 р. урядом України направлено пропозиції щодо імплементації окремих положень актів ЄС, зокрема, 13 директив і 2 регламентів, до ЄК); підвищення ефективності системи колективного управління, зокрема через відновлення акредитації ОКУ, удосконалення процедури погодження тарифів та забезпечення більшої прозорості їх діяльності; боротьба з порушеннями авторського права і суміжних прав [50].

Основні положення пропозицій щодо узгодження законодавства України з актами ЄС у сфері авторського права і суміжних прав передбачають: закріплення прес-публікації як нового об'єкта суміжних прав (із відповідними змінами до ст. 449 і 450 ЦК України); збільшення строків охорони майнових прав на виконання, зафіксоване у фонограмі, і фонограму до 70 років (з подальшими змінами ст. 456 ЦК України); установлення режиму творів та об'єктів суміжних прав поза межами комерційного обороту; встановлення обов'язку інформування автора і виконавця про використання твору або виконання не рідше одного разу на рік; надання сторонам права на односторонню відмову від договору у разі невикористання твору або виконання; установлення права автора та виконавця на додаткову, належну й пропорційну винагороду; запровадження поняття колективного галузевого договору [50]. Окрім того, Прес-службою Апарату Верховної Ради України 1 листопада 2025 р. було оприлюднено для громадського обговорення проекти Книги 4 «Право інтелектуальної власності» ЦК України, а 22 січня 2026 р. у Верховній Раді зареєстровано проєкт нової редакції ЦК України [60].

Таким чином, інституційне забезпечення системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні перебуває на етапі активної трансформації, зумовленої євроінтеграційним курсом держави та необхідністю гармонізації з правом ЄС. Важливою складовою цього процесу є діяльність ІР-офісу, який виступає провідним координатором реформ у сфері авторського права, забезпечує методичне, аналітичне та наукове супроводження

процесів адаптації законодавства, а також налагоджує взаємодію між правовласниками, користувачами та державними інституціями.

Тому, можна впевнено зазначити, що, незважаючи на виклики, спричинені воєнним станом, ІР-офіс послідовно формує сучасну модель інституту колективного управління, побудовану на принципах ефективності, прозорості та підзвітності, яка узгоджується з європейськими стандартами та сприяє інтеграції України до єдиного правового простору ЄС у сфері інтелектуальної власності.

3.3. Європейські практики та інноваційні підходи у сфері колективного управління: вектори розвитку для України

Процес інтеграції національної системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами до правового простору ЄС вимагає комплексного врахування правових, інституційних, організаційних та технологічних чинників, що визначають сучасний розвиток цієї сфери в ЄС. Європейська модель колективного управління ґрунтується на поєднанні чітко визначених нормативних стандартів, ефективних механізмів управління, державного нагляду та контролю, високого рівня корпоративного врядування й широкого застосування цифрових рішень, що забезпечують справедливий розподіл винагороди, прозорість і ефективність управління правами.

Гармонізація українського законодавства з *acquis* ЄС, зокрема вимогами Директиви 2014/26/ЄС та Директиви (ЄС) 2019/790, потребує не лише узгодження правових норм, а й адаптації інституційних спроможностей суб'єктів колективного управління. У цьому контексті особливо цінним є аналіз моделей державного нагляду та контролю у Франції та Нідерландах, практики країн Північної Європи, застосування ESG-факторів та імплементації цифрових технологій, що визначають ефективність сучасних європейських ОКУ.

Досвід держав-членів ЄС свідчить, що інноваційні підходи – від ризик-орієнтованого регуляторного нагляду до цифрової інфраструктури управління правами – сприяють підвищенню прозорості, зменшенню адміністративних витрат, удосконаленню механізмів розподілу винагороди та посиленню довіри

між правовласниками, користувачами і державою. Водночас застосування ESG-факторів формує нові стандарти відповідального врядування, що стають важливим елементом розвитку культурних і творчих секторів.

Тому для України адаптація європейських практик у сфері колективного управління стає необхідною умовою модернізації системи охорони авторських і суміжних прав, підвищення ефективності діяльності ОКУ та забезпечення сталого розвитку інтелектуальної власності, творчості й інновацій у контексті європейської інтеграції.

3.3.1. Європейські моделі нагляду за діяльністю ОКУ та їх адаптація в Україні

Метою Директиви 2014/26/ЄС є встановлення вимог до ОКУ щодо забезпечення високих стандартів врядування, фінансового управління, прозорості та звітності. Оскільки реалізація цих стандартів значною мірою залежить від інституційної якості державного нагляду, доцільно проаналізувати моделі країн ЄС, зокрема Франції та Нідерландів, які демонструють різні, але ефективні підходи до контролю за діяльністю ОКУ.

Станом на 2025 р. у Франції функціонують 24 ОКУ. Французька система нагляду є однією з найбільш розвинених у ЄС і ґрунтується на поєднанні нормативної деталізації, обов'язкової акредитації та регулярного аудиту [232]. Нагляд здійснює Комісія з контролю за ОКУ, що складається з Контрольного комітету та Комітету із санкцій [173]. Основні завдання Контрольного комітету полягають у здійсненні аудиту бухгалтерської звітності, управління, а також індивідуального аудиторського звіту щодо кожної ОКУ. Комітет складається з п'яти фахівців, призначених Міністром культури на п'ять років, з можливістю повторного призначення ще на п'ять років. Головою є член Рахункової палати (Cour des Comptes), який одночасно очолює Комісію; інші 4 члени призначаються відповідно: Державною радою (Conseil d'État – вищий орган адміністративної юстиції), Касаційним судом (Cour de Cassation – найвищий судовий орган), інспекцією Міністерства культури та інспекцією Міністерства фінансів.

Аудиторські звіти готуються членами цих п'яти установ, відібраними

аудиторським колегіумом. Комітет із санкцій (Sanctions Committee) уповноважений приймати рішення щодо дисциплінарних заходів у разі порушення положень Директиви 2014/26/ЄС. Комітет із санкцій залучається Контрольним комітетом у випадках, коли той вважає порушення достатньо серйозними для застосування санкцій. Однак на практиці з 2016 р. Комітет із санкцій жодного разу не був залучений, переважно через високу дисципліну виконання рекомендацій. Комітет із санкцій складається із трьох членів, призначених Міністром культури строком на 5 років із можливістю повторного призначення ще на 5 років. Головою є представник Державної ради (Conseil d'État); двоє інших членів представляють відповідно Рахункову палату (Cour des comptes) та Касаційний суд (Cour de Cassation). Склад Комітету із санкцій не може перетинатися зі складом аудиторського колегіуму.

Французька модель державного контролю передбачає багаторівневу та системну організацію аудиту діяльності ОКУ. З одного боку, застосовується циклічний комплексний аудит, що проводиться раз на два-три роки для всіх 24 ОКУ. З іншого – щорічно здійснюється тематичний аудит, спрямований на поглиблену оцінку окремого напрямку діяльності: прозорості, інформаційних систем, адміністративних витрат, програм розподілу винагороди виконавцям і виробникам фонограм, культурних проєктів тощо.

Аудиторська процедура є уніфікованою та включає основні етапи: інтерв'ю з керівництвом і фінансовими підрозділами ОКУ та аналіз документів на місці; підготовку проєкту звіту й його розгляд Контрольним комітетом; надання ОКУ місячного строку для пояснень; формування остаточного звіту та, за потреби, проведення слухання; передавання фінального документа організації й Міністерству культури. Виконання рекомендацій перевіряється через п'ять років; у разі невиконання можливе повторне формулювання рекомендації або передавання справи до Комітету із санкцій, хоча фактичного застосування санкцій не спостерігалось.

Фінансова звітність подається за стандартизованою формою, а аудит охоплює аналіз руху винагороди, діяльності ОКУ та фінансового стану. Для оцінки ефективності Комісія застосовує кількісні показники, зокрема співвідношення нарахованих і зібраних прав, рівень виплат, адміністративні витрати. Кожні два роки під час аудиту звітності

ОКУ істотна частина перевірки присвячується аналізу адміністративних витрат. Адміністративні витрати понад 15% вважаються надмірними: у 2024 р. цей показник перевищили чотири ОКУ, що стало підставою для цільових рекомендацій [232].

Особлива увага приділяється питанню нерозподілених коштів. Директива 2014/26/ЄС (ст. 13) вимагає, щоб ОКУ розподіляли та виплачували винагороду правовласникам якомога швидше, але не пізніше ніж через дев'ять місяців після завершення фінансового року, у якому було зібрано відповідні доходи, за винятком випадків, коли існують об'єктивні причини для порушення цього строку [192]. Стаття L.324-12 Кодексу інтелектуальної власності Франції встановлює такий самий дев'ятимісячний строк для французьких ОКУ [168]. Комісія регулярно здійснює перевірку дотримання цього строку та аналіз причин можливих затримок. За результатами перевірок формується ряд рекомендацій, передусім щодо вдосконалення ідентифікації та встановлення місцезнаходження правовласників – основної причини, через яку окрема винагорода не може бути розподіленою вчасно. Нерозподілені протягом трьох років суми можуть бути спрямовані на культурні програми, а строк позовної давності становить п'ять років. Така модель забезпечує високий рівень прозорості, контроль за витратами та своєчасний розподіл винагороди.

Для забезпечення прозорості Комісія приділяє особливу увагу методології розподілу, контролюючи, щоб відповідні правила та ключі розподілу були розглянуті відповідними органами управління ОКУ та доведені до відома всіх правовласників. За потреби Комісія ініціює зміни у складі органу управління, відповідального за визначення методології та ключів розподілу, щоб забезпечити кращу репрезентативність різних категорій правовласників. В інших випадках Комісія може вимагати спрощення методології, щоб зробити її зрозумілішою для всіх правовласників. Також здійснюється аудит процедур, що забезпечують правовласникам доступ до інформації та можливість вирішувати спори у розумні строки [232].

Нідерланди сформували відмінну від інших європейських країн модель державного контролю за діяльністю організацій ОКУ [212]. Центральним елементом цієї системи є Колегія з нагляду за авторськими правами (College van Toezicht Auteursrechten, CvTA) – незалежний адміністративний орган, створений

у 2003 р. на основі Закону про нагляд (Supervision Act) [171; 172]. CvTA діє як системний регулятор, покликаний забезпечувати ефективне, доброчесне та прозоре управління авторськими і суміжними правами, зберігаючи баланс між інтересами правовласників, користувачів та культурного сектору.

У 2024 р. в Нідерландах функціонували 23 ОКУ та 2 незалежні організації управління (IME).

CvTA звітує перед Міністром юстиції та безпеки, який далі передає звіт Парламенту, а також ОКУ. Організаційна структура Колегії складається з трьох членів (голови, фінансового та юридичного експертів) і невеликого штату професійного апарату, що забезпечує автономність і стабільну інституційну спроможність.

Основні завдання CvTA полягають у здійсненні контролю за тим, щоб ОКУ: своєчасно збирали та розподіляли винагороду; дотримувалися прозорості фінансової звітності; підтримували обґрунтований рівень адміністративних витрат; застосовували прозорі тарифні сітки; мали належні організаційні ресурси для виконання своїх функцій.

На відміну від Франції, нідерландське право не передбачає акредитації: усі організації, що відповідають визначенню ОКУ або IME, автоматично підлягають нагляду CvTA. Модель включає три рівні контролю: 1) превентивний – схвалення ключових документів ОКУ; 2) регулярний – щорічний моніторинг із акцентом на прозорості, управлінні та дотриманні закону WNT щодо «високих законів»; 3) примусовий – обов’язкові приписи, штрафи, «посилений нагляд». На відміну від Франції, де застосування санкцій потребує судового розгляду, нідерландська система передбачає адміністративні інструменти прямої дії, що значно пришвидшує реагування.

Основні новації Стратегії нагляду CvTA на 2024 р. полягають у переході до ціннісно орієнтованого нагляду, зосередженого на суспільній значущості діяльності ОКУ та підвищенні ефективності регуляторного впливу. Поряд із регулярним фінансовим контролем упроваджується ризик-орієнтований підхід, який охоплює п’ять ключових сфер: управління та організацію, прозорість, роботу з правовласниками, взаємодію з користувачами та фінансову діяльність. Для реалізації цього підходу проводяться цільові дослідження щодо корпоративного управління, строків повноважень членів правління та системи опрацювання скарг. Крім того, також

активно розвивається міжнародна співпраця з регуляторами інших держав ЄС.

Для здійснення фінансового контролю застосовується пілотний режим індивідуального рівня адміністративних витрат ОКУ (4-20%, з орієнтиром 15% за принципом «дотримуйся або поясни»), що забезпечує гнучкість та врахування специфіки кожної ОКУ. У Франції ліміти витрат більш нормативно закріплені. Закон не містить чітких лімітів на соціальні, культурні та освітні відрахування, фактичні відрахування становлять 10-15%. Управління такими коштами часто здійснюється через фундації, пов'язані з ОКУ. У Франції такі відрахування визначені законодавством чіткіше. Особливу увагу приділяють політиці щодо нерозподільних сум: вимогам до ідентифікації правовласників, строкам розподілу та механізмам контролю за ефективністю цих процедур. ОКУ повинні проводити щорічну перевірку нерозподілених коштів, забезпечуючи їхній розподіл протягом 6-9 місяців, із врахуванням вимог і спорів, що впливають на розподіл.

Суттєвим для Нідерландів є також контроль корпоративного управління, який ґрунтується на спеціальних законодавчих положеннях та практиках CvTA. Закон встановлює вимогу належної організаційної оснащеності ОКУ, дію Закону про стандартизацію «високих доходів», також обов'язок розкривати додаткові функції членів правління, що посилює прозорість і дозволяє виявляти конфлікти інтересів.

CvTA уповноважений оцінювати професійну придатність та доброчесність членів правління великих ОКУ з оборотом понад 50 млн. євро та аналізує строки повноважень, ефективність наглядових органів і збалансованість представництва правовласників, виявляючи ризики надмірної концентрації повноважень і суміщення ролей [212]. CvTA нині ініціює оновлення Кодексу корпоративного управління [239], прагнучи посилити доброчесність, прозорість і професіоналізацію управління в ОКУ. Оновлений Кодекс має забезпечити сучасні стандарти корпоративної поведінки та зменшити ризики конфліктів інтересів, приділяючи особливу увагу збалансованому представництву правовласників і користувачів. До потенційних складових Кодексу корпоративного управління можуть належати: визначення строків повноважень членів правління; формування безпечної та соціально відповідальної управлінської культури; окреслення необхідних компетентностей правління та наглядового органу; профільні вимоги до менеджерів; регламентація взаємодії між управлінськими та наглядовими структурами;

порядок добору та професійного розвитку керівних осіб; правила запобігання конфліктам інтересів; забезпечення позиції правовласників і користувачів; обов'язкове розкриття інформації про дотримання Кодексу та його регулярний перегляд [212].

Отже, порівняння французької та нідерландської моделей державного нагляду засвідчує істотні відмінності їхніх інституційних конструкцій і регуляторних підходів. Французька система ґрунтується на обов'язковій акредитації та централізованому контролі й передбачає діяльність двох спеціалізованих незалежних органів – Контрольного комітету та Комітету із санкцій – які здійснюють циклічний трирічний аудит, щорічні тематичні перевірки та застосовують чітко встановлені фінансові пороги, зокрема норми про допустимий рівень адміністративних витрат (15%). Нідерландська модель натомість вибудована навколо роботи єдиного незалежного регулятора CvTA, який здійснює подальший нагляд, застосовує ризик-орієнтований підхід, індивідуальні рівні витрат і формалізовані механізми саморегулювання, не встановлюючи жорстких нормативних фінансових лімітів і не запроваджуючи обов'язкових циклів аудиту.

Попри суттєві відмінності, спільною для обох моделей є наявність спеціалізованого органу нагляду, що забезпечує інституційну нейтральність, належний рівень контролю, підзвітності ОКУ й довіру між правовласниками, користувачами та державою. Саме існування такого спеціалізованого наглядового органу є системоутворювальною засадою, що визначає стійкість і дієвість регуляторних механізмів як у Франції, так і в Нідерландах.

В Україні державний нагляд за діяльністю ОКУ здійснюється відповідно до Закону № 2415-VIII і ґрунтується на поєднанні вимог прозорості, фінансової підзвітності та інституційного контролю. Закон встановлює широкі зобов'язання щодо оприлюднення ОКУ інформації про свою діяльність, принципи розподілу доходів, склад органів управління, укладені договори, нерозподілені кошти та щорічні звіти. Щорічний звіт ОКУ підлягає обов'язковому аудиту, містить дані про доходи, витрати, взаємодію з іншими організаціями та причини наявності нерозподілених сум, що забезпечує належний рівень фінансової прозорості [77].

Функції державного нагляду виконує Установа (як уже зазначалося у другому розділі – Мінекономіки), яка здійснює позапланові перевірки, аналізує подану

інформацію та має повноваження видавати попередження, а у разі порушень – відкликати рішення про реєстрацію чи акредитацію організації. Планові перевірки законодавством не передбачені, що суттєво обмежує системність контролю. Як уже зазначалося у другому розділі, акредитація ОКУ здійснюється Установою на конкурсній основі з урахуванням критеріїв репрезентативності, покликаних забезпечити якість управління окремими категоріями прав.

Закон України містить детальне регулювання операційних витрат ОКУ: відповідно до ст. 11 організації зобов'язані у щорічному звіті розкривати всі операційні витрати з розподілом за категоріями прав та надавати обґрунтування непрямих витрат. Проте на відміну від французької та нідерландської практики, національне законодавство не визначає граничного порогу таких витрат, обмежуючись вимогами прозорості й звітності. У результаті чинна система державного нагляду не забезпечує регулярного та ризик-орієнтованого контролю, що зумовлює необхідність її подальшого вдосконалення відповідно до європейських стандартів [77].

Питання нерозподіленого доходу врегульоване ст. 11, 21 Закону № 2415-VIII. Відповідно до пп. 4-5, ч. 3, ст. 11 ОКУ зобов'язані у щорічному звіті відображати нерозподілені кошти, а також пояснювати причини їх нерозподілу та описувати заходи з пошуку правовласників. Згідно зі ст. 21 ОКУ здійснюють розподіл доходів від прав і виплати правовласникам у найкоротший строк, але не пізніше дев'яти місяців після завершення фінансового року. У разі отримання коштів від акредитованої ОКУ (обов'язкове або розширене колективне управління) інша організація повинна здійснити їх розподіл і виплату правовласникам не пізніше шести місяців з дня отримання. Якщо правовласників неможливо ідентифікувати, відповідні суми обліковуються на окремому рахунку, а після вжиття передбачених заходів і спливу трьох років визнаються незапитаними коштами та спрямовуються на розвиток української культури. Водночас на відміну від французького регулювання, українське законодавство недостатньо деталізує процедуру моніторингу та контролю незапитаних коштів із забезпеченням прозорості та публічної звітності [77]. Попри наявність інструментів прозорості та підзвітності, чинна система державного нагляду в Україні не забезпечує регулярного та ризик-орієнтованого контролю (Нідерланди), що й зумовлює потребу в її подальшому наближенні до європейських стандартів.

Тому, з метою забезпечення відповідності вимогам Директиви 2014/26/ЄС щодо прозорості, підзвітності та належного врядування ОКУ, вважаємо за доцільне на законодавчому рівні запровадити такі положення:

1. створити незалежний орган державного нагляду за діяльністю ОКУ, який поєднуватиме функції як регулярного, так і ризик-орієнтованого контролю;
2. запровадити циклічний комплексного аудиту та щорічні тематичні перевірок, а також установлення нормативного порогу адміністративних витрат на рівні 15 %;
3. деталізувати на законодавчому рівні процедуру управління незапитаними коштами, зокрема встановити вимоги до прозорості їх використання, публічної звітності та можливості відновлення виплати у разі звернення правовласника;
4. закріпити принцип «належної організаційної оснащеності» ОКУ і встановити стандарти корпоративного управління (строки повноважень, оцінювання членів правління та наглядових органів, правила запобігання конфліктам інтересів, дотримання кодексу врядування).

Запровадження цих положень дозволить сформувати в Україні ефективну, прозору та стійку систему державного нагляду у сфері колективного управління, гармонізовану з європейськими стандартами та адаптовану до реалій воєнного часу й завдань повоєнного розвитку культурного сектору.

3.3.2. Досвід здійснення колективного управління в ЄС та можливості його застосування в Україні

У контексті сучасного інформаційного суспільства досвід країн Північної Європи (Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії) демонструє високий рівень розвитку системи колективного управління правами, що ґрунтується на поєднанні прозорості діяльності ОКУ, широкому використанні цифрових технологій та застосуванні моделі розширеного колективного ліцензування (Extended Collective Licensing, ECL). Такий підхід забезпечує ефективний баланс між інтересами правовласників, користувачів і суспільства, сприяючи доступу до об'єктів авторських і суміжних прав при збереженні справедливої винагороди для авторів. Важливу роль у цьому процесі відіграють ОКУ, які виступають посередниками між правовласниками та користувачами зазначених прав, забезпечуючи правову визначеність, прозорість розподілу доходів і підзвітність

[183; 211].

Усі країни Північної Європи – Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція – є відносно невеликими за територією та населенням державами. Незважаючи на це, ці країни вирізняються високим рівнем правової культури, інституційного розвитку та послідовної політики у сфері охорони авторського права та суміжних прав. З початку 1960-х років між цими країнами сформувалися міцні традиції регіональної співпраці, які ґрунтуються на схожості національних законодавств, спільній правозастосовній практиці та прагненні до гармонізації з європейськими та міжнародними стандартами. Ця співпраця охоплює не лише державний рівень (зокрема участь у спільних законодавчих ініціативах і міжурядових форумах), а й виявляється у гнучких формах координації дій правовласників та їх об'єднань. У кожній країні регіону існують різні моделі співпраці між представниками окремих категорій правовласників, що дозволяють забезпечити ефективне управління майновими правами в умовах динамічного розвитку цифрового ринку. Зокрема, у сфері суміжних прав у більшості північних країн виконавці та виробники фонограм об'єднані у спільні організації, які здійснюють колективне управління відповідними правами. Такі організації, що часто діють на паритетних засадах, забезпечують ліцензування, збір винагороди, моніторинг використання творів, а також розподіл винагороди між членами такої організації. Ця практика є прикладом ефективної інституційної взаємодії між різними категоріями суб'єктів суміжних прав.

Окрему роль відіграють так звані коаліційні ОКУ, які об'єднують широке коло правовласників із різних секторів креативної індустрії. Ці об'єднання, що іноді позначаються терміном «парасолькові структури» (англ. *umbrella organisations*), функціонують переважно у сферах репрографічного відтворення, освітнього використання творів, а також вторинного використання аудіовізуального контенту (наприклад, трансляції, архівування, публічне переглядове використання). Такі структури дозволяють забезпечити централізовану модель управління складними обсягами прав, які було б неможливо ефективно керувати індивідуальним шляхом.

Правовласники в країнах Північної Європи мають давню практику співпраці у межах таких коаліцій і демонструють високий рівень адаптивності до нових викликів,

зокрема, появи нових способів використання об'єктів авторського права в цифровому середовищі. Завдяки цьому вони швидко реагують на технологічні зміни, оперативно розробляють нові ліцензійні моделі, такі як ECL, та забезпечують баланс між інтересами правовласників, користувачів і суспільства загалом [159; 231]. Така практика колективного управління вирізняється не лише правовою узгодженістю та інституційною ефективністю, а й гнучкістю, здатністю до інновацій та широким залученням самих правовласників до процесів прийняття рішень [219, р. 243].

Хоча лише Данія, Фінляндія та Швеція є повноправними членами ЄС, усі країни Північної Європи (включно з Норвегією та Ісландією як членами Європейської економічної зони) гармонізували свої правові системи з ключовими директивами ЄС у сфері авторського права та суміжних прав. Особливої уваги заслуговує впровадження Директиви 2014/26/ЄС та Директиви 2019/790/ЄС. Ці норми закріплені в національному законодавстві, що дозволяє скандинавським країнам залишатися серед лідерів з точки зору адаптації до викликів цифрової трансформації культурного сектору.

Кожна країна регіону має розвинену мережу ОКУ, які діють у різних секторах – музика, аудіовізуальний контент, літературні твори, репрографія, трансляції, освіта тощо. Зокрема:

- Koda (Данія) – управляє правами композиторів, авторів текстів і музичних видавців [240];
- STIM та SAMI (Швеція) – забезпечують колективне управління правами на музичні твори та суміжні права виконавців [153; 242];
- Teosto та Gramex (Фінляндія) – охоплюють управління як авторськими, так і суміжні правами [198; 199];
- TONO та Norwaco (Норвегія) – здійснюють колективне управління правами на телевізійний, кінематографічний і музичний контент [150; 153];
- STEF та SFH (Ісландія) – здійснюють колективне управління авторськими та суміжними правами [151; 152].

Ці організації функціонують на основі чітко визначених повноважень, прозорих процедур розподілу винагороди, а також постійного моніторингу використання творів у цифровому та традиційному середовищі. Ключовою характеристикою північноєвропейської моделі є високий рівень довіри до ОКУ, ефективна система

державного регулювання та широке застосування механізмів ECL. Така конструкція дозволяє ліцензувати використання творів навіть у тих випадках, коли окремі автори не є членами відповідної ОКУ, що, у свою чергу, забезпечує масове правомірне використання творів і водночас гарантує справедливий винагорода для правовласників.

Механізм ECL виник як відповідь на технологічні виклики ще задовго до появи сучасних цифрових технологій. Наприкінці 1950-х років телерадіомовні організації потребували ефективного механізму врегулювання авторських прав у сфері первинного мовлення. У практичних умовах масового використання творів було неможливо індивідуально узгодити права на всі літературні та музичні твори, що транслювалися протягом тривалого часу. У цій ситуації колективне управління стало єдиним реалістичним механізмом. З огляду на потребу в правовій визначеності та репрезентативності організацій, телерадіокомпанії ініціювали законодавчі зміни, у результаті чого механізм ECL був запроваджений у всіх країнах Північної Європи для врегулювання питань трансляції літературних і музичних творів. Положення щодо ECL були вперше запроваджені в скандинавських законах про авторське право у 1960-1961 рр. [219, с. 243].

Спочатку діяльність цих організацій зосереджувалася виключно у сфері мовлення. Згодом коло регулювання було розширено й охоплювало фотокопіювання у навчальних закладах і на підприємствах, що стало новим кроком у розвитку колективного управління. Ідея врегулювати таке використання через механізм ECL була запропонована у 1974 р. Спільним Північним комітетом з авторського права. Ця ініціатива стала вирішальним етапом у формуванні узгодженого підходу до механізму ECL у межах північної правової традиції, створивши основу для його подальшого закріплення як невід'ємної складової законодавства з авторського права держав Північної Європи.

Механізм ECL ґрунтується на так званому «ефекті поширення», за якого умови ліцензійної угоди, укладеної репрезентативною ОКУ з користувачем, стають юридично обов'язковими і для непередставлених правовласників. Це забезпечує користувачам повну ліцензію, тоді як непередставлені правовласники зберігають право на справедливий винагорода та, у більшості випадків, право на відмову. Обов'язковою умовою застосування ECL є репрезентативність ОКУ у відповідній сфері, тобто наявність

достатньої кількості правовласників, інтереси яких вона представляє [215].

Розглянемо приклад Данії, у законодавстві якої положення про ECL закріплено в §§ 50–51 Закону про авторське право (DCA) [205]. Відповідно до цих положень угода, укладена між користувачем і ОКУ, що об'єднує «значну кількість» правовласників певної категорії творів, надає користувачеві право використовувати також твори непередставлених авторів. Такі організації підлягають схваленню Міністерством культури, а правила розподілу винагороди поширюються на всіх правовласників на однакових умовах [238].

Непередставлені правовласники мають право вимагати індивідуально розраховану винагороду, а спори щодо її розміру вирішує Ліцензійний трибунал з авторського права [230, р. 3-4]. У більшості випадків правовласники не можуть відмовитися (opt out) від участі в системі розширеного колективного управління, що фактично надає їй характер «примусової розширеної ліцензії» (compulsory extended license). Такий підхід перетворює виключне право автора на право на винагороду, забезпечуючи водночас стабільність користування творами в інтересах суспільства та ефективність колективного управління у масових сферах використання [202].

Сфера застосування механізму ECL у Данії охоплює такі види використання творів, передбачені Законом про авторське право: відтворення у межах навчальних закладів або підприємствами; цифрове відтворення бібліотеками; запис творів із радіо-чи телепередач для осіб із порушеннями зору тощо; відтворення оприлюднених творів образотворчого мистецтва; мовлення окремими національними данськими телекомпаніями; мовлення зазначеними телекомпаніями творів із їхніх архівів; кабельну ретрансляцію, якщо вона здійснюється більш ніж на два підключення; а також «інші форми використання» у межах конкретних сфер, що охоплюються угодами між ОКУ, яка представляє значну кількість правовласників, та користувачами [238].

Отже, механізм ECL базується на низці ключових елементів: угода між ОКУ та користувачем укладається на основі принципу свободи переговорів; ОКУ повинна мати репрезентативний статус у відповідній сфері; укладена угода поширює свою дію на непередставлених правовласників і є для них юридично обов'язковою; користувач отримує можливість правомірного використання всіх охоплених угодою матеріалів без ризику пред'явлення індивідуальних претензій

чи застосування санкцій; непередставлені правовласники зберігають право на індивідуальну винагороду, а також, у більшості випадків, право заборонити використання своїх творів; у разі виникнення спорів ECL може бути доповнене механізмами медіації, арбітражу чи судового врегулювання.

Механізм ECL довів свою ефективність у країнах Північної Європи. Враховуючи, що в Україні закріплено розширене колективне управління як одну з форм діяльності ОКУ (ст. 12 Закону № 2415-VIII), актуальним видається використання північноєвропейського досвіду, який може слугувати цінним орієнтиром для його подальшого вдосконалення та практичного наповнення. Особливої уваги потребує питання репрезентативності ОКУ, яке у північноєвропейській моделі є ключовим критерієм легітимності угод.

Для законодавства України доцільним буде внести такі пропозиції щодо адаптації механізму ECL в Україні: удосконалити процедури акредитації ОКУ, запроваджуючи обов'язкову періодичну перевірку репрезентативності ОКУ у процесі діяльності ОКУ; створити єдиний відкритий реєстр репертуару та членства ОКУ, що дозволить користувачам і державним органам оцінювати реальний рівень охоплення правовласників; удосконалити механізм державного нагляду за відповідністю організацій критеріям репрезентативності, зокрема через регулярний моніторинг і публічні звіти; забезпечити ефективну реалізацію «ефекту поширення», зокрема через запровадження системи інформування непередставлених правовласників та гарантій своєчасної виплати їм винагороди; запровадити стандарти прозорості: обов'язкове онлайн-оприлюднення тарифів, правил розподілу коштів та умов ліцензійних договорів; сприяти формуванню довіри та культури партнерства, створюючи механізми постійного діалогу між правовласниками, користувачами та державними органами (наприклад, спільні консультаційні ради, круглі столи, форуми) [215].

Вивчення скандинавського досвіду має особливе значення для України, адже дозволяє визначити ефективні орієнтири для вдосконалення національного законодавства, підвищення результативності діяльності ОКУ, впровадження сучасних цифрових інструментів моніторингу використання творів і, що не менш важливо, зміцнення довіри між правовласниками, користувачами та державними інституціями. Водночас у цих країнах дедалі більшої ваги набуває урахування в

діяльності ОКУ екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG-факторів) як ключового елемента сталого розвитку. Саме цей підхід демонструє, що правове регулювання, ефективне управління правами та сучасні технологічні практики нерозривно пов'язані з ширшими глобальними цілями – підвищенням якості життя, розвитком культурного середовища та збереженням ресурсів планети. У зв'язку з цим доцільно детальніше розглянути роль ESG-факторів у європейській та українській системі колективного управління.

3.3.3. ESG-фактори в системі колективного управління як основа сталого розвитку

Концепція сталого розвитку бере свій початок наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр., тоді як сучасний підхід ESG був офіційно сформульований у звіті ООН «Хто дбає, виграє» (2004), підготовленому провідними міжнародними фінансовими інституціями, який обґрунтував важливість врахування екологічних, соціальних та управлінських факторів у стратегічній та інвестиційній діяльності компаній [19; 243]. У ЄС політика сталого розвитку послідовно закріплена в низці нормативних документів, зокрема, у Директиві (ЄС) 2022/2464 про корпоративну звітність зі сталого розвитку [189] та Регламенті (ЄС) 2024/3005 щодо прозорості та доброчесності діяльності з рейтингування за критеріями ESG-факторів [18; 228]. У сукупності вони формують високі стандарти прозорості, підзвітності та відповідального корпоративного управління [247], дія яких поширюється як на компанії ЄС, так і на їхніх іноземних партнерів. У цьому контексті сфера колективного управління авторськими та суміжними правами не є винятком, адже заснована на принципах довіри, прозорості та ефективності, вона природно інтегрує елементи ESG та потребує поступового наближення своїх механізмів управління до європейських стандартів сталого розвитку.

Доцільним видається дослідження звіту «Матеріальність музичної індустрії Північної Європи – 2024» [224], який був підготовлений ОКУ – Koda, STIM, TONO, TEOSTO і STEF у країнах Північної Європи спільно з консалтинговим партнером Nordic у 2024 р. Документ став результатом багаторічної співпраці між північноєвропейськими ОКУ, що ґрунтується на спільних цінностях, прагненні до синергії, обміну знаннями та виробленні більш ефективних управлінських рішень.

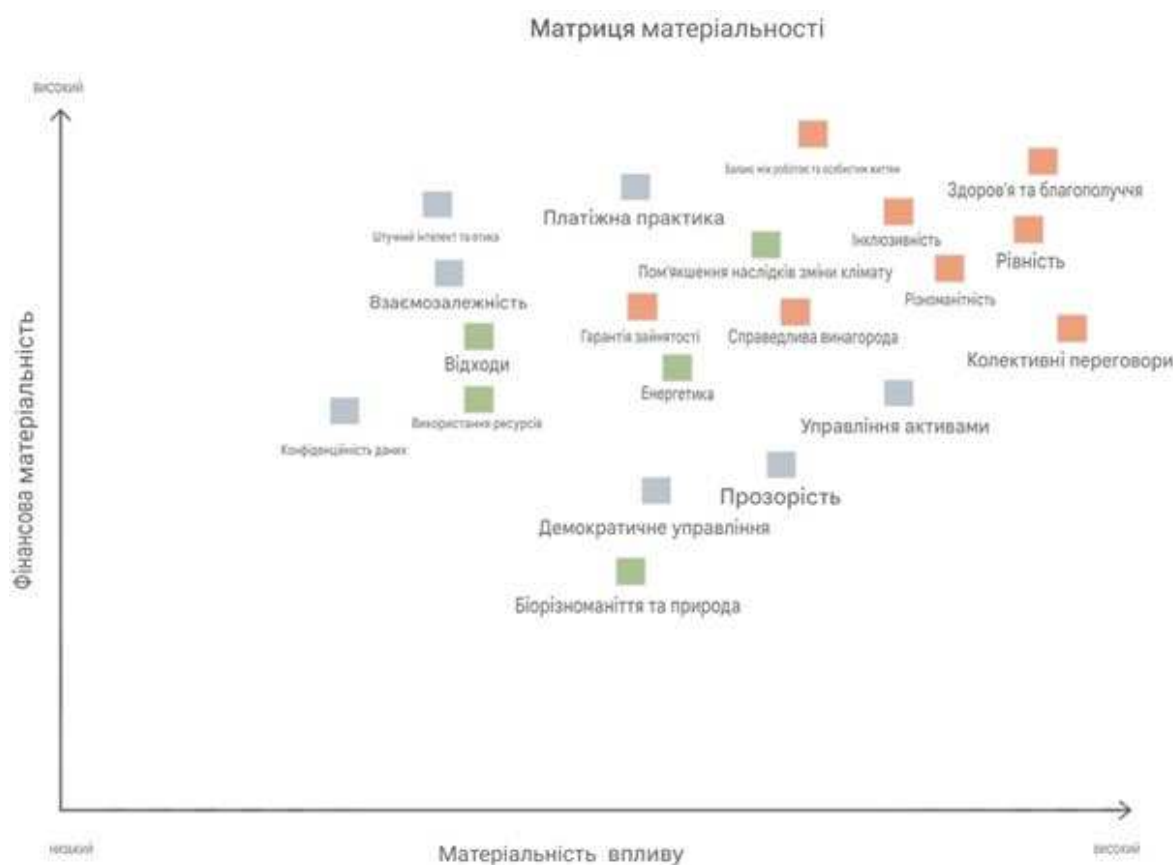
Музична індустрія є важливою складовою креативної економіки, у межах якої ОКУ відіграють стратегічну роль як посередники між авторами, користувачами контенту та суспільством. У звіті проаналізовано місце та значення музичної індустрії загалом і ОКУ зокрема у вирішенні сучасних викликів, пов'язаних із екологічними, соціальними та управлінськими аспектами (ESG-факторами: Environmental, Social, Governance). Документ демонструє, що в умовах сучасних трансформацій ОКУ дедалі частіше виступають рушійною силою ESG-факторів у музичній індустрії. Вони здатні консолідувати ресурси, надавати соціально-економічну підтримку своїм членам і формувати правове середовище, орієнтоване на сталість, прозорість і довіру.

Зокрема, у документі виділено такі ключові напрями діяльності ОКУ у цьому аспекті: скорочення негативного екологічного впливу концертної індустрії; підтримка ментального здоров'я та добробуту авторів і виконавців; гарантування справедливої винагороди за творчу діяльність; підвищення ефективності механізмів захисту авторських прав; а також забезпечення прозорості та демократичності функціонування самих ОКУ. Реалізація цих завдань розглядається як передумова сталого розвитку музичної індустрії та підвищення її здатності підтримувати процеси створення і виконання музичних творів в інтересах суспільства у довготривалій перспективі, при цьому ОКУ виступають ключовим інституційним посередником у досягненні цього балансу.

Звіт має на меті створення методологічної основи для впровадження сталого підходу до управління ESG-факторами у діяльності ОКУ та ширшої музичної індустрії шляхом виявлення, осмислення та ефективного використання ключових ESG-факторів. Водночас документ виступає як відкритий заклик до розширення співпраці між ОКУ та іншими учасниками музичної екосистеми з метою формування сталої інституційної моделі розвитку сучасної музики. У межах цього дослідницького проєкту було здійснено оцінку подвійної матеріальності (Double Materiality Assessment, DMA) для музичної індустрії з використанням практичних прикладів діяльності ОКУ Північної Європи, їхніх членів та інших зацікавлених сторін. Це дозволило сформувати системний та прикладний підхід до інтеграції ESG-факторів у стратегічне планування музичного сектору.

Звіт орієнтований на системне виявлення як позитивних, так і негативних аспектів

діяльності ОКУ з метою посилення сприятливих ефектів та мінімізації потенційних ризиків. У цьому контексті оцінка подвійної матеріальності (Double Materiality Assessment, DMA) постає як один із найбільш ефективних інструментів інтеграції ESG-факторів, оскільки забезпечує можливість комплексної ідентифікації та пріоритизації найбільш значущих тем (факторів) для конкретної організації. У процесі дослідження було розроблено та застосовано матрицю матеріальності (Рис. 3.1), що дала змогу узагальнити результати оцінювання ESG-факторів крізь призму їхнього впливу й фінансової релевантності. Емпіричну основу становили понад 50 внутрішніх і зовнішніх документів, шість інтерв'ю з ключовими зовнішніми учасниками, а також опитування членів організацій, у

якому взяли участь 1113 респондентів.

Позначення на рисунку:

- – Екологічні фактори
- – Управлінські фактори
- – Соціальні фактори

Рис. 3.1. Матриця матеріальності

Джерело: [224].

ESG-фактори включають:

- *Екологічні фактори.* Найбільші екологічні виклики музичної індустрії зосереджуються у сфері концертної діяльності (великі фестивалі, тури) та в енергоспоживанні цифрових платформ і дата-центрів. Хоча екологічний вплив ОКУ є відносно обмеженим і переважно опосередкованим, ігнорування екологічної складової може призвести до репутаційних і фінансових ризиків, особливо в контексті міжнародної співпраці та інвестицій.

Таким чином, ОКУ спроможні та мають можливість впроваджувати внутрішні політики енергоефективності (оптимізація офісів, використання відновлюваних джерел енергії); підтримувати сталу культурну інфраструктуру, зокрема через грантові програми для «зелених» фестивалів; сприяти розвитку циркулярної економіки – повторне використання ресурсів, екологічний друк, мінімізація відходів; включати екологічні критерії у власні ESG-звіти та інвестиційні стратегії, орієнтуючись на моделі відповідального фінансування.

Отже, навіть при мінімальному впливі на довкілля ОКУ можуть відігравати провідну роль у формуванні екологічно відповідальної музичної екосистеми.

- *Соціальні фактори.* Найвагомішими є соціальні питання, що вимагають невідкладного реагування. До них відносяться: забезпечення стабільності зайнятості, охорона здоров'я та добробут працівників, а також подолання недостатнього рівня різноманіття, рівності та інклюзії (diversity, equity & inclusion, (DEI)). Більшість із цих викликів не може бути вирішена виключно силами ОКУ й потребує комплексної взаємодії всіх учасників музичної індустрії. У цьому контексті під «недостатнім рівнем інклюзії» у діяльності ОКУ та музичної індустрії загалом розуміється низка проблем, що перешкоджають рівноправній участі всіх категорій правовласників. До них належать: обмежене залучення окремих груп до процесів прийняття рішень (зокрема жінок, представників меншин, молодих або незалежних авторів і виконавців); нерівний доступ до ресурсів і можливостей, включаючи програми підтримки, ліцензійні договори чи виплату винагороди; недостатнє представництво у керівних органах ОКУ, що нерідко зумовлює домінування інтересів великих видавців або відомих авторів; а також

соціальні й культурні бар'єри, які обмежують участь ширшої творчої спільноти.

Таким чином, не всі суб'єкти авторського права мають однаковий рівень захисту та представництва в межах системи колективного управління, що суперечить принципам різноманіття, рівності та інклюзії.

Для подолання цих проблем ОКУ мають зосередитись на інституціоналізації принципів DEI через перегляд внутрішніх процедур, квотування, прозорі конкурси та стипендіальні програми; забезпеченні стабільності зайнятості й добробуту працівників, включно з політикою дотримання балансу між роботою та особистим життям, психологічної підтримки, гнучкого графіку; розширенні культурних фондів для підтримки авторів-початківців та представників меншин; зміцненні міжорганізаційної співпраці, адже більшість соціальних викликів не можуть бути розв'язані силами лише однієї ОКУ.

Таким чином, соціальна роль ОКУ виходить за межі розподілу винагороди – вона полягає у створенні справедливого, різноманітного й інклюзивного творчого середовища, яке забезпечує сталий розвиток галузі в цілому.

- *Управлінські фактори.* Визначальне значення мають питання, що стосуються безпосередньо діяльності самих ОКУ – як окремих інституцій, так і в контексті їхньої взаємодії між собою. Від якості корпоративного управління залежать довіра правовласників, ефективність розподілу коштів і глобальна репутація ОКУ. Окрім того, музичний контент сьогодні має глобальний характер, а цифрові платформи забезпечують його миттєве поширення без географічних обмежень. У цьому контексті ефективність, етичність і прозорість діяльності однієї ОКУ мають транснаціональні наслідки, безпосередньо впливаючи на доходи правовласників по всьому світу. Міжнародна співпраця між ОКУ, заснована на взаємній довірі та гармонізації процедур, посилює сталість і цілісність глобальної системи управління авторськими правами [224].

Ключові виклики у сфері управління:

- диспропорція впливу між членами організації з різним рівнем доходів;
- ризики недостатньої прозорості під час нарахування винагороди, зокрема у випадках так званих «black box royalties» – коштів, отриманих за використання музичних творів, щодо яких неможливо точно встановити правовласників через

відсутність або неточність даних про авторів чи видавців. Унаслідок цього такі суми накопичуються у фонді нерозподіленої винагороди («black box»);

- обмежена участь членів ОКУ у прийнятті рішень;
- недостатня увага до цифрової безпеки та етики використання ІІІ.

Відповідно, пріоритетними напрямками удосконалення управлінських механізмів є:

- демократизація процедур – забезпечення ширшої участі членів ОКУ в управлінні, незалежний аудит і відкритість виборних процесів;
- прозорість фінансових операцій – регулярні звіти щодо культурних фондів, комісій, розподілу винагороди;
- інтеграція ESG-факторів у стратегічне планування, включно з оцінкою ризиків сталого розвитку;
- цифрова етика та управління даними – забезпечення безпеки метаданих, дотримання General Data Protection Regulation (Загального регламенту захисту даних ЄС, який встановлює правила збору, зберігання, обробки та використання персональних даних і гарантує користувачам контроль над власною інформацією) [201], прозорість алгоритмів;
- реагування на технологічні виклики, зокрема використання ІІІ у створенні музики, та захист прав авторів відповідно до Закону ЄС про штучний інтелект [227].

Таким чином, належне управління є не лише операційною вимогою, а й інструментом стратегічної трансформації, що забезпечує довіру, легітимність і конкурентоспроможність ОКУ у глобальному масштабі. Це передбачає ефективне використання потенціалу ОКУ як на національному рівні – шляхом консолідації фінансових, організаційних та технологічних ресурсів з метою вдосконалення внутрішньої системи управління, так і на міжнародному рівні – через розширення співпраці з іншими ОКУ та міжнародними об'єднаннями, активний обмін досвідом і проведення узгоджених переговорів із глобальними цифровими платформами.

Отже, аналіз звіту свідчить, що для ОКУ, їх членів і загалом музичної індустрії екологічні, соціальні та управлінські ESG-фактори стали ключовими орієнтирами інституційного розвитку. Вони формують стратегічні пріоритети діяльності ОКУ, впливають на ухвалення управлінських рішень і сприяють впровадженню сучасних

стандартів прозорості та підзвітності [224].

На підставі отриманих даних у звіті зроблено висновок, що для забезпечення сталого розвитку ОКУ мають передусім визначити найбільш релевантні для своєї діяльності екологічні, соціальні та управлінські ESG-фактори й зосередити зусилля на тих напрямках, де їхній внесок може мати найбільший вплив. Особливе значення серед ESG-факторів мають соціальні аспекти, які охоплюють завдання зі створення інклюзивного, різноманітного й справедливого творчого середовища - критично важливої передумови сталого розвитку музичної сфери в цілому. Саме ці аспекти визначають рівень довіри до ОКУ та зумовлюють необхідність своєчасного й системного реагування на соціальні виклики галузі.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку ключових рекомендацій для ОКУ щодо інтеграції ESG-факторів у їхню діяльність. Одним із прикладів успішного врахування ESG-факторів у сфері колективного управління є діяльність данської організації Koda [218]. У липні 2025 р. компанія представила свій перший звіт зі сталого розвитку, що позначив важливий крок у впровадженні принципів екологічної, соціальної та управлінської відповідальності в практику управління авторськими правами. Звіт охоплює стратегічні напрями – від кліматичних ініціатив до забезпечення рівного доступу – і наочно ілюструє практичні механізми інтеграції ESG-факторів.

Екологічні дії: розроблено вуглецевий облік і визначено цілі скорочення CO₂ до 2030 р.; започатковано проєкт із картування кліматичного сліду музичної індустрії у партнерстві з іншими скандинавськими організаціями.

Соціальні ініціативи: запроваджено гендерну статистику (з 2020 р.) та нову політику DEI, спрямовану на підвищення інклюзивності; опубліковано дослідження “When Music Speaks”, присвячене психічному здоров’ю музикантів і творців [222]; посилено політику психологічної безпеки й добробуту співробітників.

Управлінські ініціативи: створено систему демократичного членства із прозорими виборами керівних органів; ухвалено політику з етики даних і безпеки інформації; впроваджено щорічну звітність зі сталого розвитку як інструмент підзвітності перед понад 52 тис. членів.

Таким чином, Koda наочно демонструє, як ESG-фактори можуть бути

органічно інтегровані у практику колективного управління, сприяючи формуванню прозорості, інклюзивної та кліматично свідомої моделі розвитку музичної індустрії. Інтеграція ESG-факторів у діяльність ОКУ є не лише питанням корпоративної репутації, а й стратегічною необхідністю, що визначає подальшу траєкторію еволюції музичної екосистеми.

Отже, ОКУ, які послідовно впроваджують екологічні стандарти, соціальну відповідальність та принципи ефективного управління, формують нову парадигму сталого розвитку системи авторського права – прозору, інклюзивну та етично збалансовану.

Враховуючи результати аналізу звіту та практики інтеграції ESG-факторів у сферу колективного управління, постає необхідність окреслити можливі напрями адаптації реалізації ESG-факторів у сфері колективного управління в Україні. Передусім слід зазначити, що українська політика сталого розвитку, закріплена у Цілях сталого розвитку України до 2030 р. [95; 116, с. 193], Національній економічній стратегії-2030 [79] та Стратегії запровадження звітності зі сталого розвитку [93], що створюють нормативне підґрунтя для інтеграції ESG-підходів у діяльність національних суб'єктів, зокрема й ОКУ. Для України такі напрацювання можуть бути корисними у кількох аспектах:

1) Екологічний вимір. Українські ОКУ можуть запровадити політику екологічної відповідальності, адаптуючи практики скорочення негативного впливу культурних заходів і підтримуючи «зелені» ініціативи у сфері концертної та цифрової інфраструктури.

2) Соціальний вимір. Доцільно розширити функції ОКУ шляхом запровадження програм підтримки авторів і виконавців, спрямованих на забезпечення добробуту, психічного здоров'я, а також підвищення рівня різноманіття, рівності та інклюзії.

Варто зазначити, що ІР-офіс послідовно впроваджує принципи гендерної рівності та інклюзії як складову соціальної політики й системи належного управління. Діяльність офісу спрямована на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, формування інклюзивного та бездискримінаційного середовища, а також розвиток організаційної культури,

заснованої на повазі, справедливості та рівності.

На інституційному рівні політика рівних можливостей закріплена Положенням про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у Державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», затвердженим наказом від 4 грудня 2024 р. № 219/2024. Прийняття цього документа стало важливим етапом у формуванні гендерно чутливої організаційної моделі, що відповідає принципам належного врядування та міжнародним стандартам сталого розвитку [66; 69].

3) Управлінський вимір. Актуальним є впровадження стандартів прозорості та підзвітності, обов'язкове оприлюднення річних фінансових і діяльнісних звітів, створення механізмів зовнішнього аудиту та забезпечення діалогу між усіма зацікавленими сторонами.

Отже, результати дослідження, проведеного ОКУ країн Північної Європи у співпраці з Nordic Sustainability, а також практика їх використання у діяльності ОКУ можуть бути використані для модернізації української системи колективного управління. Їхня цінність полягає у тому, що вони демонструють практичні способи інтеграції екологічних, соціальних та управлінських факторів у діяльність ОКУ, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та суспільною відповідальністю.

У контексті змін законодавства про ОКУ вважаємо доцільним застосування ESG-факторів, оскільки їх адаптація дозволить національним ОКУ вийти за межі традиційних функцій з ліцензування та розподілу винагороди, трансформувавши їх у сучасні інституції, які поєднують управління колективними майновими авторськими та суміжними правами з дотриманням принципів сталого розвитку. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню довіри правовласників і користувачів, зміцненню позицій України у процесі євроінтеграції та формуванню позитивного міжнародного іміджу у сфері інтелектуальної власності. Таким чином, ESG-підходи постають одним із ключових чинників євроінтеграції в сфері колективного управління, забезпечуючи адаптацію діяльності українських ОКУ до сучасних європейських стандартів доброчесності, ефективності та сталого розвитку.

3.3.4. Цифрові технології у сфері колективного управління в країнах ЄС і перспективи для України

Стрімкий розвиток цифрових технологій докорінно трансформує сферу колективного управління авторськими та суміжними правами, зумовлюючи потребу в постійній модернізації методів діяльності ОКУ. У цифрову епоху ці організації стикаються з необхідністю впровадження новітніх технологій для моніторингу використання творів, автоматизації фінансових операцій, інтеграції баз даних і створення ефективних механізмів боротьби з піратством. Зростання обсягів цифрового контенту водночас вимагає нових підходів до ліцензування та посилення міжнародної кооперації між ОКУ.

Значна частина діяльності ОКУ нині зосереджена на опрацюванні великих масивів даних про правовласників, твори та права на їх використання. Особливе значення при цьому мають метадані – інформація про твори, їхніх авторів і правовласників, частки у праві власності та умови ліцензійних договорів. Достовірність і своєчасне оновлення цієї інформації є передумовою прозорості й ефективності розподілу винагороди та довіри між усіма учасниками правовідносин.

Стрімке поширення стрімінгових сервісів та цифрових платформ знижує ефективність традиційних моделей ліцензування. За таких умов особливої актуальності набуває створення уніфікованих цифрових реєстрів і розвиток співпраці на наднаціональному рівні, що забезпечує своєчасну ідентифікацію правовласників і належних їм об'єктів.

ЄС посідає провідне місце серед регіонів, де цифрові технології активно інтегруються у сферу колективного управління правами. Використання електронних реєстрів, смарт-контрактів та блокчейн-рішень демонструє значний потенціал у мінімізації ризиків неточностей і зловживань, підвищенні прозорості процедур та забезпеченні справедливого розподілу винагороди. Для України досвід ЄС у цій сфері є надзвичайно цінним, адже він визначає орієнтири для адаптації найкращих практик, сприяє гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС та відкриває нові перспективи модернізації інституту колективного управління.

Метадані. Інформація про суб'єктів прав на музичні твори є ключовою передумовою для точного ліцензування, збору та розподілу винагороди. Однак

жодна з них не є всеохоплюючою та повністю достовірною. Відсутність єдиної комплексної бази даних, відкритої для всіх учасників музичної індустрії, істотно ускладнює процеси управління правами. Неповні чи неточні відомості можуть призводити до того, що правовласники не отримують належної винагороди, а кошти розподіляються між великими лейблами та видавництвами пропорційно до їхньої ринкової частки, без справедливого перерозподілу на користь індивідуальних авторів і виконавців.

Метадані становлять фундаментальний елемент сучасної музичної індустрії, яка безперервно генерує та опрацьовує великі масиви інформації, зокрема, ідентифікаційні дані творів і фонограм (назви пісень, імена виконавців, коди ISWC, ISRC тощо); дані про правовласників (імена композиторів, авторів текстів, виконавців, видавців, лейблів та частки їхніх прав); фінансові відомості щодо розподілу винагороди.

Такі ідентифікатори, відомі як *«музичні ідентифікатори»*, становлять частину ширшого масиву метаданих. Водночас головна проблема полягає в тому, що ці дані часто дублюються, розпорошуються між різними базами або містять суперечливі відомості. Це ускладнює точну ідентифікацію правовласників та належних їм виплат. У результаті автори й композитори нерідко не отримують винагороди, на яку мають право; ОКУ зіштовхуються із затримками у виплатах через потребу додаткового уточнення даних; а процес укладення ліцензійних угод відтермінується через відсутність єдиного достовірного джерела інформації про твори.

У сучасну цифрову епоху, що характеризується стрімким зростанням обсягів музичного контенту, ефективне управління метаданими стає ключовою передумовою належного функціонування ОКУ та забезпечення прозорості виплат правовласникам.

Метадані застосовуються ОКУ для ідентифікації конкретних записів і відповідних правовласників – передусім у процесах розподілу винагороди, а також у щоденній діяльності, коли користувачі музичних творів звітують про їх використання [221]. У технічному розумінні метадані – це набір відомостей, вбудованих у цифровий аудіо- чи аудіовізуальний файл. Це інформація про зміст такого файлу або інші пов'язані з ним характеристики, зокрема дані про правовласників чи стиль контенту.

У сфері звукозапису ОКУ проходять етап інтенсивної трансформації, поступово набуваючи рис міжнародних дата-бізнесів. Їхня діяльність охоплює отримання, опрацювання та трансформацію різних типів інформації – від даних про використання фонограм до відомостей про правовласників – що формує значний масив аналітичних продуктів, необхідних для належної компенсації та виплат суб'єктам суміжних прав.

Експерти музичної індустрії особливо наголошують на необхідності подолання так званого «хаосу метаданих» шляхом створення єдиної глобальної бази даних, яка міститиме повний обсяг відомостей про правовласників, частки у власності та умови ліцензування. Це дозволить: автоматизувати процеси збору та розподілу винагороди; знизити адміністративні витрати, пов'язані з перевіркою правової інформації; підвищити рівень прозорості й справедливості виплат авторам і виконавцям; забезпечити ефективну взаємодію між ОКУ різних країн та міжнародними цифровими платформами.

У цьому контексті цифрові рішення, що забезпечують інтеграцію даних і централізацію процесів ліцензування, поступово формують новий рівень організаційної взаємодії між європейськими ОКУ [213]. У межах ЄС така форма взаємодії реалізувалася у створенні пан'європейських ліцензійних хабів, які поєднують правові, організаційні та технологічні ресурси, забезпечуючи ефективну комунікацію між правовласниками, користувачами та цифровими платформами. Найбільш показовим прикладом такої моделі є Armonia – перший пан'європейський ліцензійний альянс, репрезентує модель ефективної кооперації національних ОКУ у межах єдиного європейського правового та цифрового простору, реалізувавши принцип «єдиного вікна» (one-stop-shop) у сфері онлайн-ліцензування музичних творів.

Armonia об'єднує дев'ять національних організацій колективного управління: SACEM (Франція), SGAE (Іспанія), SIAE (Італія), SPA (Португалія), SABAM (Бельгія), SUISA (Швейцарія), AKM (Австрія) та ARTISJUS (Угорщина). Ініціатива стала першим об'єднанням, яке забезпечує комплексне ліцензування музичних творів для міжнародних онлайн-сервісів і цифрових технологічних платформ. Основна мета альянсу полягає у спрощенні процесів онлайн-ліцензування та створенні умов для справедливої й ефективної винагороди

авторів. Завдяки принципу «єдиного вікна» (one-stop-shop) користувачі отримують доступ до репертуарів дев'яти європейських організацій, а також до трьох міжнародних мандатів – UMPI, Wixen Music Publishing та SOCAN, які охоплюють понад 13 мільйонів творів у 33 юрисдикціях.

Armonia поєднує правову, організаційну та технологічну експертизу у сфері колективного управління, впроваджуючи інноваційні рішення, спрямовані на автоматизацію ліцензійних процесів, уніфікацію метаданих і забезпечення повної прозорості фінансових потоків. Серед основних партнерів альянсу – провідні цифрові сервіси YouTube, Deezer, Google Play, Beatport, 7Digital та інші, що свідчить про високий рівень довіри до Armonia з боку глобальних учасників музичної індустрії.

Таким чином, діяльність Armonia демонструє еволюцію системи колективного управління від традиційної адміністративно-правової моделі до інтегрованої цифрової екосистеми, здатної забезпечити баланс інтересів авторів, видавців і провайдерів цифрових послуг [158]. Приклад такого альянсу переконливо підтверджує стратегічне значення спільних ліцензійних хабів у реалізації цілей Стратегії Єдиного цифрового ринку ЄС [181; 194], сприяючи модернізації європейської моделі колективного управління та формуванню єдиного цифрового простору інтелектуальної власності [161, р. 7].

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що управління метаданими є одним із ключових чинників функціонування сучасної музичної індустрії та ОКУ. Воно забезпечує точну ідентифікацію правовласників, гарантує справедливий і прозорий розподіл винагороди та створює підґрунтя для розвитку глобальної системи управління правами.

Блокчейн. Поширення блокчейн-технологій у світі протягом останнього десятиліття зумовило їх активне впровадження в різних сферах цифрового простору. Останнім часом дедалі більше уваги приділяється можливостям їхнього застосування для захисту об'єктів інтелектуальної власності, оскільки ці технології характеризуються високим рівнем безпеки, стійкістю до підробок, прозорістю, надійністю щодо різних збоїв і помилок, а також повною простежуваністю та контрольованістю з боку розробників. Використання

блокчейн-технологій здатне підвищити ефективність і достовірність у сфері засвідчення авторських і суміжних прав, зменшити ризики підроблення, а також оптимізувати процеси ліцензування завдяки застосуванню смарт-контрактів [213].

У 2021 р., поряд з ідеєю правового регулювання штучного інтелекту [28], стало очевидним, що виникає потреба в розробці підходів до регулювання децентралізованих систем, таких як блокчейн. Блокчейн як технологія був спочатку розроблений для функціонування криптовалют, таких як Bitcoin і Ethereum. Ідея інтеграції децентралізованих систем у регулювання різноманітних суспільних відносин вперше була сформульована Г. Вудом через концепцію WEB3, яка в основному означає «децентралізовану онлайн-екосистему», заснованій на блокчейн-технології [46]. Це відкритий реєстр, який дозволяє записувати та відстежувати транзакції, обмінюючись і перевіряючи дані в одноранговій мережі. Блокчейн та інші технології розподілених реєстрів створюють надійний і прозорий запис, що дає можливість кільком сторонам транзакції заздалегідь перевірити, що буде внесено в реєстр, при цьому жодна зі сторін не зможе змінити ці записи в майбутньому. У короткому викладі, блокчейн – це технологія організації даних, яка функціонує за специфічним протоколом консенсусного прийняття рішень щодо транзакцій і має характеристики прозорості та незмінності перевірених даних.

Цінність блокчейну полягає в тому, що кожен запис зберігається, і це виключає можливість зловживань суб'єктивними правами, оскільки всі операції фіксуються, а інформаційно-технологічні операції можуть бути перевірені, що дозволяє виявити будь-які неправомірні зміни [119].

Блокчейн-технології мають великий потенціал для трансформації галузі колективного управління майновими авторськими і суміжними правами завдяки своїй здатності забезпечувати прозорість, безпеку та ефективність обробки інформації. Завдяки своїй дистрибутивній природі та незмінності даних, технологія блокчейну пропонує ефективний спосіб зв'язати правовласників і споживачів, забезпечуючи прямий і прозорий фінансовий обмін без посередників. Блокчейн може відстежувати грошові потоки від правовласників до кінцевих виконавців, дозволяючи точніше визначити, хто і коли має право отримати

винагороду за використання їхніх творів. Це забезпечує більш чесний і ефективний розподіл доходів, що важливо в умовах, коли традиційні моделі монетизації не завжди адекватно враховують потреби усіх учасників індустрії. Окрім цього, блокчейн є корисним інструментом для відстеження цифрових прав. Завдяки незмінним записам в блоках він може забезпечити захист авторських прав та допомогти у боротьбі з піратством, адже всі транзакції і зміни, що стосуються прав на музику, фіксуються у вигляді прозорих і доступних для перевірки записів. Це особливо важливо для тих, хто має справу з великими обсягами контенту, де необхідно точно знати, хто є власником тих чи інших прав. Через децентралізацію онлайн-дистрибуції, коли музика поширюється через численні платформи та канали, існує проблема збереження точності і прозорості даних про авторів, виконавців та їхні права.

Блокчейн дозволяє зберігати точні метадані про кожен твір, а також гарантує, що ці дані не будуть змінені чи втрачені. Це дозволяє зменшити кількість помилок і спірних ситуацій, що виникають через неправильне або недостатнє зазначення прав, і підвищити точність інформації, що має важливе значення для правильного розподілу винагороди.

Вже розроблено кілька продуктів, які намагаються використати потенціал блокчейну. Деякі з них функціонують як дистрибутивні платформи, і їхня мета полягає в тому, щоб дозволити творцям музики завантажувати свою музику безпосередньо на платформу і надавати її користувачам, які можуть її прослуховувати, завантажувати, оцінювати або навіть ділитися нею через соціальні мережі. Одним із таких продуктів є платформа eMusic, яка надає послуги для артистів, лейблів, постачальників послуг, а також кінцевих користувачів. Артисти можуть завантажувати свою музику разом з метаданими і визначати, яким постачальникам послуг можна поширювати їхні твори і з якою метою (для завантаження, потокового відтворення або ліцензування). Звукозаписні компанії можуть використовувати eMusic як дистриб'ютора своєї музики і отримувати прибуток від системи звітності та розподілу винагороди. Інші постачальники послуг можуть купувати доступ до контенту, який пропонує eMusic [220, р. 77].

У 2020 р. сервіс eMusic став першою великою музичною платформою, яка

запровадила цифровий токен eMU, призначений для здійснення транзакцій на власній блокчейн-платформі. Це створило унікальні можливості для формування сталої музичної екосистеми, орієнтованої на інтереси виконавців, слухачів та музичних сервісів. Заснований на блокчейн-технології, eMU є безпечною та децентралізованою формою цифрової валюти, що забезпечує ефективніші й прозоріші виплати артистам. Завдяки цьому музиканти отримують більшу частку винагороди за придбання та прослуховування їхніх творів, а також доступ до інформації в режимі реального часу про те, як і ким споживається їхній контент.

Відтепер користувачі мають можливість придбати токени eMU на біржі цифрових активів Vibox, яка належить до провідних світових платформ із купівлі та торгівлі цифровими токенами. Придбані токени можуть одразу використовуватися для купівлі музичних творів у сервісі eMusic, що створює нову модель прямої взаємодії між виконавцями та слухачами. Базова ціна токена становить 0,39 дол. США, при цьому їх можна придбати в обмін на USD Coin (USDC) – цифровий токен, прив'язаний до курсу долара США [193].

У контексті діяльності ОКУ токени можуть репрезентувати як сам твір, так і елемент інформації щодо управління правами, умови використання твору або ж одиницю віртуальної валюти. Власниками токенів можуть виступати правовласники, користувачі чи кінцеві споживачі. Розподілений реєстр може функціонувати як база даних, що фіксує, кому належать права на певний твір, хто придбав ліцензію, яку суму за неї сплачено, яким чином твір використовувався тощо, оскільки він відображає як право власності на токени, так і всі транзакції з ними. Таким чином, можливості застосування цієї технології у діяльності ОКУ є достатньо широкими [220, р. 76].

Одним із найбільш перспективних напрямів практичного використання блокчейну у сфері колективного управління є застосування смарт-контрактів. Такі контракти здатні надати нову якість транзакційним процесам, забезпечуючи автоматизований розподіл прав і винагороди між учасниками творчого процесу та справедливі й прозорі виплати винагороди авторам [164; 208].

На сьогодні вже функціонують платформи PeerTracks, Ujo Music та Myscelia, які надають виконавцям інструменти для завантаження власних творів, налаштування умов ліцензування, визначення механізмів розподілу доходів і отримання миттєвої

винагороди. Їхня робота базується на використанні смарт-контрактів, що «прикріплюються» до кожної композиції та автоматично розподіляють доходи відповідно до визначених у них положень [234]. Для ОКУ укладення таких смарт-контрактів від імені своїх членів може стати шляхом до отримання правовласниками вигідніших фінансових умов порівняно з індивідуальними домовленостями.

Таким чином, блокчейн надає достатньо можливостей, які ОКУ можуть використовувати для свого функціонування. По-перше, ОКУ можуть створювати і підтримувати базу даних музичних творів і звукозаписів та правовласників, оскільки вони мають необхідні метадані. Така база може бути організована з можливістю внесення змін безпосередньо самими правовласниками. Для цього система повинна містити надійні механізми управління ідентичністю та автентифікації, які унеможливлювали б втручання сторонніх осіб. По-друге, блокчейн може забезпечувати автоматичну обробку та розподіл винагороди між правовласниками. Це можливо завдяки тому, що ОКУ вже володіють інформацією про використання музичних творів, яка у подальшому може бути інтегрована й оброблена через блокчейн. Такий підхід дозволив би вирішити проблему прозорості, адже автори та виконавці мали б змогу отримувати чіткі відомості про те, як і де використовується їхня творчість. По-третє, блокчейн може полегшити ліцензійну діяльність ОКУ. Смарт-контракти дозволяють закодувати в них умови надання ліцензії, щоб ліцензії було легко укласти та виконувати. Окрім того, блокчейн може виступати і як платіжна система, якщо забезпечить можливість здійснення грошових транзакцій між власниками акаунтів [220, р. 70].

Показовим прикладом успішного застосування блокчейн-технологій та смарт-контрактів став пілотний проєкт, реалізований у 2019 р. трьома провідними компаніями – Teosto (Фінляндія), BMAT (Іспанія) та Revelator (США), у рамках використання платформи Original Works як блокчейн-інфраструктури для управління винагородою у сфері інтелектуальної власності [213].

Teosto, ОКУ у Фінляндії, була заснована майже 100 років тому фінськими композиторами та авторами для захисту їхніх прав та представлення інтересів. Сьогодні вона є найбільшою спільнотою країни, що об'єднує понад 40 тисяч авторів музики. BMAT – інноваційна компанія у сфері музики, місією якої є

створення повного індексу даних щодо використання та власності на музичні твори. Revelator – пропонує платформу, що надає авторам, лейблам та дистриб'юторам інструменти для ефективного управління правами, розподілу винагороди, цифрових операцій, аналітики та логістики у ланцюгу постачання, роблячи ці процеси зрозумілими й доступними для всіх учасників індустрії.

Пілотний проєкт заклав новий стандарт швидших виплат правовласникам, забезпечуючи ефективніший механізм завдяки використанню майже реального часу моніторингу виплат за радіоефірні трансляції (дані компанії ВМАТ) у поєднанні з власним масивом даних організації Teosto та застосуванням платформи управління даними Data Management Platform від Revelator інтегрованої з гаманцем для артистів (Artist Wallet) на основі смарт-контрактів Original Works.

У рамках пілотного проєкту відстежувалися радіотрансляції трьох музичних творів на фінських радіоканалах. Teosto надала метадані, інформацію про розподіл часток (сплати) та інформацію користувачів для трьох композицій і дев'ятнадцяти правовласників. Компанія Revelator кілька разів на добу зверталася до ВМАТ із запитом щодо кількості трансляцій цих творів. Щоразу, коли фіксувалися нові радіотрансляції, Teosto за допомогою мережі Original Works здійснювала переказ винагороди на смарт-контракт, що репрезентував відповідний музичний твір.

Смарт-контракти автоматично й миттєво розподіляли виплати на цифрові гаманці правовласників. Для кожного з дев'ятнадцяти учасників було створено окремий гаманець; виплати здійснювалися у токенах Original Works, які після виходу проєкту на етап промислової реалізації можуть бути конвертовані у традиційні валюти за вибором правовласників. Варто зазначити, що пілотна ініціатива проводилася у тестовому блокчейн-середовищі, і реальні кошти під час випробування не розподілялися.

Пілотний проєкт був проведений з імітацією платежів у тестовому блокчейн-середовищі. Під час тестування реальні гроші не розподілялися. Пілот став успішним. Найважливішим результатом для Teosto стало те, що, вони дійсно можуть показувати виплати винагороди протягом 24 годин різним правовласникам [237].

Отже, застосування блокчейн-технології може розглядатися як один із перспективних інструментів для вирішення низки проблем, із якими

зіштовхуються ОКУ. Йдеться насамперед про підвищення прозорості фінансових потоків, забезпечення точності метаданих та справедливий розподіл доходів, що робить цю технологію потенційно важливим засобом управління правами у цифровому середовищі майбутнього.

Водночас у науковій літературі активно дискутується і протилежна позиція. Чимало дослідників висловлюють аргументи проти широкого впровадження блокчейну у музичній індустрії. Серед ключових зауважень – обмежена здатність технології ефективно обробляти великі масиви даних, надмірна вартість її використання, а також відносна «незрілість» блокчейну, який перебуває у стадії розвитку й поки що не гарантує комплексного вирішення питань прозорості та справедливості винагороди. Навіть у випадку створення надійного реєстру прав і транзакцій відкритим залишається питання ефективності оновлення даних та їхньої інтеграції з уже існуючими базами правовласників. Окремо підкреслюється, що для досягнення реального ефекту блокчейн вимагає консолідованої участі всіх ключових суб'єктів ринку – правовласників, музичних видавців, звукозаписних компаній тощо. Відсутність єдиного галузевого стандарту впровадження створює додаткові ризики: через відсутність координації між провідними учасниками можуть виникнути несумісності між різними платформами та протоколами, що значно обмежить ефективність технології [165].

Блокчейн у правовій системі ЄС. Блокчейн-технології мають значний потенціал для вдосконалення та модернізації процесів колективного управління авторськими і суміжними правами, що вже набуває актуальності в межах ЄС. ЄК відіграє активну роль у розробленні стандартів для блокчейну, залучаючи та налагоджуючи тісну співпрацю з усіма відповідними міжнародними організаціями.

Стандарти є одним із ключових чинників успішного розвитку будь-якої новітньої технології, і блокчейн не становить винятку. Правильно визначені стандарти, ухвалені на належному етапі розвитку технології, здатні забезпечити її сумісність, сформуванню довіри до самої технології та сприяти її зручності у використанні. У такий спосіб вони підтримують її розвиток і створюють передумови для масового впровадження. Водночас ландшафт стандартизації технологій є складним і охоплює значну кількість наднаціональних, національних

та галузевих організацій. До найбільш впливових структур, що формують систему стандартів у сфері блокчейн у ЄС, належать, зокрема:

- StandICT – ініціатива, що забезпечує функціонування обсерваторії у сфері стандартизації ІКТ (EUCOS) та створює механізм для підтримки участі європейських експертів у міжнародних процесах стандартизації (StandICT.eu).
- Європейські організації зі стандартизації – до ключових інституцій, що працюють над питаннями блокчейн-технологій, належать Європейський інститут телекомунікаційних стандартів (ETSI), Європейський комітет зі стандартизації (CEN) та Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці (CENELEC), зокрема через їхній Спільний технічний комітет JTC 19.
- Наднаціональні та галузеві організації – серед провідних міжнародних структур, що формують стандарти у сфері блокчейну, варто виокремити ISO (зокрема ISO/TC 307), ISO/IEC JTC1 та ITU-T.
- Національні органи стандартизації – більшість національних органів, що працюють у сфері інформаційних технологій, уже займаються або планують розпочати роботу над питаннями, пов'язаними з блокчейном.
- Організації відкритих стандартів – до таких належать IEEE, Organisation for the Advancement of Structured Information Standards (OASIS) та Internet Engineering Task Force (IETF), які розробляють відкриті специфікації для глобального використання.
- INATBA (International Association of Trusted Blockchain Applications) – міжнародна асоціація, що через свої робочі групи бере активну участь у формуванні дискусій щодо стандартизації як на європейському, так і на глобальному рівнях [162].

Європейське блокчейн-партнерство (European Blockchain Partnership) – створене 10 квітня 2018 р. як угода між країнами-членами ЄС щодо розвитку блокчейн-технологій та формування інфраструктури для публічних послуг. Спочатку його підписали 21 держава ЄС, нині ж партнерство налічує 30 країн, серед яких держави-члени ЄС, а також Ліхтенштейн, Україна та Норвегія [195].

Європейське блокчейн-партнерство розпочало створення Європейської інфраструктури блокчейн-сервісів (EBSI), яка забезпечить правове використання блокчейн-технологій у межах ЄС. У перспективі ця ініціатива має сприяти

подальшому розвитку блокчейну по всій Європі. Метою EBSI є підвищення спроможності держав надавати послуги у єдиному європейському просторі безпечно та з орієнтацією на потреби громадян. У результаті це повинно полегшити умови життя, праці та ведення бізнесу для мешканців і підприємств регіону.

Інфраструктура управляється спільно Європейським блокчейн-партнерством та ЄК. Використання EBSI дозволяє отримати переваги публічних блокчейн-рішень, прискорюючи надання транскордонних послуг для громадян ЄС і державних адміністрацій.

Важливим етапом у цьому процесі стало рішення 21 травня 2024 р. ЄК про створення EUROPEUM-EDIC – нової юридичної особи, заснованої консорціумом із десяти держав-членів ЄС, яка має забезпечити подальше розгортання та розвиток Європейської інфраструктури блокчейн-сервісів. До складу EUROPEUM EDIC входять Бельгія, Хорватія, Кіпр, Греція, Італія, Люксембург, Португалія, Румунія та Словенія, Польща офіційно подала запит на приєднання до EUROPEUM EDIC. Учасники можуть долучатися до консорціуму як члени або спостерігачі, в тому числі держави Європейської економічної зони.

EUROPEUM EDIC є складовою частиною ініціативи щодо створення Європейських консорціумів цифрової інфраструктури (European Digital Infrastructure Consortiums) – нового механізму реалізації багатонаціональних проєктів, запровадженого в межах Політичної програми «Цифрове десятиліття 2030» (Digital Decade Policy Programme 2030) [163; 187].

У країнах ЄС також реалізуються ініціативи, спрямовані на використання блокчейну для вдосконалення систем колективного управління правами. Наприклад:

- Європейська обсерваторія та форум з питань блокчейну (EU Blockchain Observatory and Forum). 1 лютого 2018 р. ЄК за підтримки Європейського Парламенту заснувала Обсерваторію та Форум. Це ініціатива ЄС, спрямована на дослідження потенціалу блокчейн-технологій у різних сферах, включно з авторським правом. Вона виробляє рекомендації щодо інтеграції блокчейну в різні сектори економіки, зокрема у сферу управління авторськими правами [196];

- European Digital Rights (EDRi). Це мережа, яка об'єднує неурядові організації,

експертів, юристів та науковців, що працюють над захистом і просуванням цифрових прав на європейському континенті. Протягом майже двох десятиліть EDRi відіграє роль основи руху за цифрові права в Європі. Експерти та правозахисники EDRi також досліджують можливості застосування блокчейн-технологій для забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, зокрема з метою посилення контролю за використанням авторських прав у цифровому середовищі [244].

Окрім того, у процесі впровадження блокчейн-технологій у державах-членах ЄС виявляються низка ключових викликів і обмежень, що потребують належного правового та інституційного врегулювання.

1. **Правова невизначеність.** Попри значний потенціал блокчейн-технологій, існують питання щодо їх правового регулювання та здатності відповідати вимогам авторського права в різних державах ЄС. Особливу складність становить регулювання прав, що реалізуються через блокчейн, та їх інтеграція з чинними механізмами ліцензування.

2. **Зменшення ролі централізованих інституцій.** ОКУ, які відіграють провідну роль у сфері управління правами авторів, можуть виявляти стриманість щодо зміни своїх операційних моделей, адже блокчейн-технології ставлять під сумнів їхню традиційну посередницьку функцію між авторами та користувачами творів.

3. **Технічні труднощі.** Блокчейн, як технологічна основа, поки що не є достатньо розвиненим для обробки великих масивів даних, необхідних для управління авторськими правами на рівні міжнародних організацій [213].

Для подолання зазначених проблем у 2023 р. ЄК започаткувала Європейський регуляторний проєкт Sandbox для блокчейн-технологій (European Regulatory Sandbox for Blockchain) – контрольоване середовище, у межах якого компанії можуть тестувати свої продукти та послуги, взаємодіючи з регуляторними органами. Сфера інтелектуальної власності не є включенням.

Метою ініціативи є забезпечення правової визначеності щодо децентралізованих технологій, зокрема блокчейну, шляхом виявлення правових та регуляторних перешкод для їх упровадження і надання правових консультацій, досвіду та рекомендацій у безпечному конфіденційному середовищі. Sandbox також сприятиме підвищенню обізнаності регуляторів щодо сучасних блокчейн-

технологій та обміну найкращими практиками.

Упродовж 2023-2026 рр. проєкт Sandbox щороку підтримуватиме до 20 проєктів, включно з публічними кейсами в межах EBSI – багатонаціонального проєкту в рамках Цифрового десятиліття ЄС, що реалізується за підтримки ЄК, держав-членів, Норвегії та Ліхтенштейну.

Ініціатива фінансується в межах Програми «Цифрова Європа» (Digital Europe Programme) та спрямована на досягнення стратегічної мети – лідерства ЄС у цифровій сфері, зокрема шляхом зниження правової невизначеності щодо блокчейн-технологій і стимулювання їхнього широкого впровадження у різні галузі, зокрема, й у галузь інтелектуальної власності [174].

Як бачимо, перспективи використання блокчейну залишаються надзвичайно широкими. Його потенціал у вдосконаленні систем монетизації та захисту авторських прав у цифровому середовищі є об'єктом активного наукового й практичного інтересу. Використання блокчейн-рішень у колективному управлінні в межах ЄС може забезпечити вищий рівень прозорості, справедливості та ефективності. Водночас саме подолання правових і технічних викликів визначатиме успішність інтеграції цієї технології у сферу авторського права.

Україна. У червні 2022 р. Україна отримала статус спостерігача в Європейському блокчейн-партнерстві. Головною метою цієї ініціативи є формування загальноєвропейської блокчейн-інфраструктури, яка інтегруватиме цифрову економічну сферу ЄС та України. Очікується, що приєднання України до Європейського блокчейн-партнерства сприятиме поглибленню співпраці у впровадженні блокчейн-технологій у державні реєстри та сервіси, що, у свою чергу, допоможе створити більш ефективне регуляторне середовище, зокрема у сфері ринку віртуальних активів.

Про важливість цього кроку наголосив О. Борняков, заступник Міністра цифрової трансформації з питань розвитку ІТ, який був призначений представником України в Європейському блокчейн-партнерстві.

Для України це відкриває унікальну можливість перейняти найкращі європейські практики з метою подальшого впровадження блокчейн-технологій у державні реєстри та сервіси. Україна стала 30-ю країною та другою державою поза

межами ЄС (після Норвегії), яка долучилася до проєкту із застосування блокчейну для надання транскордонних публічних послуг [111].

Потенціал трансформації сфери інтелектуальної власності в Україні завдяки використанню блокчейн-технологій є предметом активних досліджень і значного інтересу. За підтримки Міністерства цифрової трансформації України команда Web3 Institute здійснила аналіз пілотних блокчейн-ініціатив у державному секторі, що охоплюють фінансову, транспортну, логістичну та суміжні сфери. Дослідження підтвердило значні можливості блокчейн-технологій у захисті даних від кібератак, запобіганні корупції та підвищенні ефективності управлінських процесів.

З метою посилення ефективності впровадження блокчейн-рішень у державних послугах Міністерство цифрової трансформації розпочало розробляти проєкт Sandbox, започаткований ЄС, для тестування високотехнологічних продуктів, що використовують блокчейн і технології штучного інтелекту. Проєкт є комплексом заходів, спрямованих на дослідження й апробацію інноваційних продуктів, які інтегрують штучний інтелект і блокчейн у різних сферах. Його завданням є вирішення ключових питань, пов'язаних із безпекою, відповідністю законодавству та стандартам, патентною чистотою, охороною прав інтелектуальної власності та ринковим попитом. Пілотний проєкт реалізується під керівництвом Міністерства цифрової трансформації України за участі ІР-офісу та інших державних органів. Зокрема, ІР-офісу надаватиме експертні консультації та рекомендації як щодо захисту прав інтелектуальної власності, так і щодо виходу продуктів на ринок. Як зазначає очільниця ІР-офісу О. Орлюк: «Така ініціатива – значний крок для інноваційного розвитку держави» [32].

У червні 2025 р. Міністерство цифрової трансформації України спільно з Українським фондом стартапів оголосили про запуск експериментального проєкту Sandbox, відкритого для компаній, що розробляють інноваційні рішення у сферах освіти й науки, медицини та біотехнологій, аграрного сектору, публічних послуг і цифрової економіки. Тривалість програми визначено на два роки – до кінця 2026 р., а її основним інструментом реалізації виступає вебпортал Фонду розвитку інновацій. Проєкт покликаний розвинути стартап-екосистему України та створити

сприятливе регуляторне середовище, спираючись на практичний досвід учасників ринку. У разі успішної реалізації програма може бути інституціоналізована як постійний механізм підтримки інноваційної діяльності в Україні [5].

Отриманий досвід може бути ефективно адаптований у процесі розвитку національної системи інтелектуальної власності, насамперед у сфері колективного управління авторськими і суміжними правами. Поряд із окресленими вище перспективами впровадження цифрових технологій у діяльність ОКУ, це також відкриває широкі можливості для міжнародного управління правами вітчизняних ОКУ, які здійснюють діяльність на міжнародних ринках.

Отже, результати дослідження засвідчують, що ЄС активно інтегрує цифрові технології у різні галузі, зокрема в сферу колективного управління авторськими і суміжними правами. Хоча й існують певні виклики, а саме: значні фінансові витрати, необхідність уніфікації технічних стандартів та подолання правової невизначеності, тим не менш, використання електронних реєстрів, метаданих, блокчейну та смарт-контрактів сприяє підвищенню прозорості управління, скороченню адміністративних витрат і забезпеченню більш справедливого розподілу винагороди між правовласниками. Адаптація найкращих практик ЄС з використання новітніх цифрових технологій у діяльності ОКУ відкриває можливості для вироблення нових підходів в Україні, де процес цифровізації сфери колективного управління перебуває на етапі активного становлення. Це дозволить модернізувати систему колективного управління, зміцнити захист авторських і суміжних прав, а також сприятиме інтеграції у європейський цифровий простір.

Висновки до Розділу 3

На підставі дослідження інтеграції національної системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами до правового простору ЄС надаються такі висновки:

1. Встановлено, що Директива 2014/26/ЄС є фундаментальною для здійснення гармонізації діяльності ОКУ в країнах ЄС, яка закріпила уніфіковані

стандарти для всіх держав-членів. Окрім того, її положення визначають рамкові підходи для країн-партнерів – передусім України, яка взяла на себе зобов'язання гармонізувати відповідне законодавство з *acquis* ЄС.

2. Виділено основні законодавчі акти для здійснення гармонізації національного законодавства у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами до *acquis* ЄС. До них віднесено: Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII, який імплементував ключові засади Директиви 2014/26/ЄС, нову редакцію Закону «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX, яка модернізувала систему колективного управління під виклики цифрової доби й виконання Угоди про асоціацію, зокрема ст. 168. Визначено рівень гармонізації національного законодавства із Директивою як такий, що відповідає її базовим вимогам, при цьому повна відповідність простежується у більш ніж половині положень.

3. Для узгодженості національного законодавства з Директивою 2014/26/ЄС запропоновано: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити механізм мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори; закріпити норму стосовно процедури альтернативного вирішення спорів; встановити порядок обміну інформацією між компетентними органами; 2) внести зміни до Закону України «Про медіа» –впровадити правове регулювання обов'язку телерадіоорганізацій щорічно звітувати про використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав; 3) запровадити організаційні заходи стосовно посилення акредитації ОКУ для розширеного та обов'язкового колективного управління; 4) з метою нормативного закріплення у законі України № 2415-VIII провести фахове обговорення та ґрунтовне опрацювання таких питань за участю законодавців, представників ОКУ, науковців, експертів: інвестування доходів від прав; закріплення оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, що забезпечить баланс інтересів усіх сторін; 5) запровадити організаційні заходи стосовно взаємодії учасників системи колективного управління й підвищення обізнаності громадськості шляхом круглих столів та публічних дискусій за участю

ОКУ, правовласників, користувачів та державних органів.

4. Визначено, що рівень гармонізації із Директивою (ЄС) 2019/790 залишається недостатнім, попри її визначальне значення для цифрової модернізації авторського права; впровадження її положень у національне законодавство сприятиме прозорості та справедливій винагороді.

5. Для усунення виявлених прогалин і досягнення відповідності національного законодавства Директиві (ЄС) 2019/790 запропоновано: 1) внести зміни до України № 2415-VIII: запровадити принцип справедливої та пропорційної винагороди; впровадити правове регулювання зобов'язання сторін щодо забезпечення прозорості осіб, яким автори і виконавці передали свої права; встановити механізм коригування договорів; запровадити право на відкликання; гармонізувати регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління; запровадити процедуру альтернативного вирішення спорів; 2) запровадити організаційні заходи з підвищення обізнаності: організація круглих столів та дискусій за участю правовласників, представників креативних індустрій, ОКУ та експертів.

6. Обґрунтовано, що ІР-офіс виступає ключовим інституційним актором у процесі гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС. Його діяльність визначає стратегічні орієнтири та практичні кроки у сфері вдосконалення колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, розвитку креативних індустрій та цифрової трансформації системи інтелектуальної власності.

7. Розглянуто досвід ОКУ країн Північної Європи, що репрезентують зразкову модель колективного управління з високим рівнем довіри до ОКУ, дієвою системою державного регулювання, прозорою діяльністю та ефективною формою ECL, адаптовану до викликів цифрової трансформації. Встановлено доцільність інтегрувати в практику вітчизняних ОКУ зазначений досвід.

8. Для адаптації ефективних механізмів ECL запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: удосконалити процедури акредитації ОКУ, запроваджуючи обов'язкову періодичну перевірку репрезентативності ОКУ у процесі діяльності ОКУ; створити єдиний відкритий реєстр репертуару та

членства ОКУ, що дозволить користувачам і державним органам оцінювати реальний рівень охоплення правовласників; удосконалити механізм державного нагляду за відповідністю організацій критеріям репрезентативності, зокрема через регулярний моніторинг і публічні звіти; забезпечити ефективну реалізацію «ефекту поширення», зокрема, через запровадження системи інформування непередставлених правовласників та гарантій своєчасної виплати їм винагороди; запровадити стандарти прозорості: обов'язкове онлайн-оприлюднення тарифів, правил розподілу коштів та умов ліцензійних договорів.

9. Розглянуто дослідження, проведене ОКУ країн Північної Європи у співпраці з Nordic Sustainability щодо інтеграції ESG-факторів у діяльність ОКУ. Їхня цінність полягає у тому, що вони демонструють практичні способи інтеграції екологічних, соціальних та управлінських ESG-факторів у діяльність ОКУ для забезпечення сталого розвитку. З'ясовано, що ESG-фактори визначають стратегічні пріоритети діяльності ОКУ, впливають на ухвалення управлінських рішень та сприяють впровадженню сучасних стандартів прозорості та підзвітності. Особливу увагу серед них посідають соціальні фактори, які безпосередньо окреслюють ключові сфери функціонування ОКУ, формують рівень довіри до цих інституцій та зумовлюють потребу в оперативному та системному реагуванні. Розглянуто приклад данської організації Koda, яка демонструє дієві інструменти ESG-інтеграції. Рекомендовано врахування цих підходів у діяльності українських ОКУ з метою імплементації кращих європейських практик у контексті євроінтеграційних процесів та окреслено можливі напрями адаптації реалізації ESG-факторів.

10. З'ясовано, що підвищення прозорості процедур та забезпечення більш справедливого розподілу винагород обумовлено впровадженням цифрових технологій в колективне управління, а саме метаданих, смарт-контрактів і блокчейн-технологій. Завдяки автоматизованому обліку використання творів і алгоритмічному, позбавленому людського впливу, розподілу платежів цифрові технології забезпечують більш точний та справедливий розподіл винагороди, що підвищує ефективність та прозорість у системі колективного управління.

11. Розглянуто приклад використання метаданих першим пан'європейський

ліцензійним альянсом – Armonia, який репрезентує модель ефективної кооперації національних ОКУ у межах єдиного європейського правового та цифрового простору. Зроблено висновок, що управління метаданими є одним із ключових чинників функціонування сучасної музичної індустрії та ОКУ. Воно забезпечує точну ідентифікацію правовласників, гарантує справедливий і прозорий розподіл винагороди та створює підґрунтя для розвитку глобальної системи управління правами.

12. Вивчено моделі державного нагляду (контролю) задля забезпечення високих стандартів врядування, фінансового управління, прозорості та звітності згідно з Директивою 2014/26/ЄС у Франції та Нідерландах. Обґрунтовано доцільність адаптувати відповідні механізми зазначених моделей у національне законодавство. Запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII а, саме: створити незалежний орган державного нагляду за діяльністю ОКУ, який поєднуватиме функції як регулярного, так і ризик-орієнтованого контролю; запровадити циклічний комплексний аудит та щорічні тематичні перевірки, а також установити нормативний поріг адміністративних витрат на рівні 15 %; деталізувати на законодавчому рівні процедуру управління незапитаними коштами, зокрема встановити вимоги до прозорості їх використання, публічної звітності та можливості відновлення виплати у разі звернення правовласника; закріпити принцип «належної організаційної оснащеності» ОКУ і встановити стандарти корпоративного управління.

13. Проаналізовано приклад успішного впровадження блокчейн-технологій і смарт-контрактів, реалізований компаніями Teosto (Фінляндія), BMAT (Іспанія) та Revelator (США). Зроблено висновок, що застосування блокчейн-технології може розглядатися як один із перспективних інструментів для вирішення низки проблем, із якими стикаються ОКУ, зокрема: підвищення прозорості фінансових потоків, забезпечення точності метаданих та справедливий розподіл доходів, що робить цю технологію потенційно важливим засобом управління правами у цифровому середовищі майбутнього.

14. Досліджено пілотний проєкт Sandbox для тестування високотехнологічних продуктів, що використовують блокчейн і технології штучного інтелекту в Україні, розроблений Міністерством цифрової за участі IP-

офісу та інших державних органів. Запропоновано доцільність використання такого досвіду у діяльності вітчизняних ОКУ, що сприятиме прозорості їх діяльності, справедливому розподілу винагороди, а також міжнародному управлінню правами.

15. Встановлено, що сфера колективного управління у праві ЄС характеризується високим рівнем нормативної визначеності та здатністю адаптуватися до цифрових трансформацій. Її основу формують ключові правові конструкції, закріплені у праві ЄС, зокрема: моделі належного управління ОКУ, механізми підзвітності та прозорості, принцип справедливої та пропорційної винагороди, мультитериторіальне ліцензування, ECL, система державного нагляду за діяльністю ОКУ, процедури альтернативного вирішення спорів, також практика Суду ЄС, яка постійно уточнює зміст і обсяг прав і обов'язків у сфері колективного управління. У сукупності ці правові конструкції забезпечують ефективну й прозору модель управління колективними правами у цифрову добу та слугують орієнтиром для модернізації й гармонізації українського законодавства.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації узагальнено наукові та практичні здобутки автора; подано основні практичні рекомендації та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання колективного управління майновими авторськими і суміжними правами з урахуванням наближення національного законодавства до права ЄС в умовах цифровізації.

1. Проаналізовано теоретико-правову природу колективного управління майновими авторськими та суміжними правами.

2. Здійснено порівняльно-правовий аналіз підходів міжнародної та вітчизняної доктрин щодо визначення дефініцій «колективне управління», «організацій колективного управління».

3. Надано авторську дефініцію на позначення терміну «організації колективного управління» як громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створене та/або контрольоване правовласниками і зареєстроване в Установі, що діє на неприбуткових засадах, яке за договором із правовласниками (у випадку добровільного управління) та/або в силу закону (у випадку обов'язкового або розширеного управління), від свого імені та в інтересах правовласників управляє майновими правами більш ніж одного правовласника на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, здійснюючи ліцензування, облік і моніторинг використання, збір, розподіл і виплату винагороди, а також заходи щодо захисту прав на засадах прозорості, підзвітності, недискримінації та рівного ставлення до національних і іноземних правовласників.

4. Обґрунтовано доцільність розгляду еволюції колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у рамках законодавства України у системному вимірі.

5. Встановлено, що структура державного регулювання у сфері колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні є дворівневою.

6. Запропоновано авторське визначення «системи колективного управління» як сукупності відповідних структурних елементів, а саме: організацій колективного управління, уповноважених органів державної влади, що формують

і реалізують державну політику у сфері інтелектуальної власності, правовласників, а також користувачів, які взаємодіють між собою на основі нормативно-правового регулювання та міжнародних стандартів з метою збору, розподілу і виплати винагороди правовласникам, а також здійснення захисту прав.

7. Досліджено генезу інституту колективного управління у світі та виявлено особливості міжнародної системи колективного управління як наднаціонального рівня регулювання. Продемонстровано його еволюційний та інституційно-правовий характер розвитку від локальних авторських товариств до глобально скоординованої мережі ОКУ, що забезпечує реалізацію прав у масових і транскордонних моделях використання творів.

8. Запропоновано розглядати доцільність розмежування трьох рівнів управління правами – національного, регіонального та міжнародного – що забезпечує системне осмислення багаторівневої структури колективного управління майновими авторськими і суміжними правами й дозволяє виявити критичні точки перетину компетенцій, координації та гармонізації правозастосування в умовах цифрової економіки.

9. Надано авторську дефініцію на позначення «міжнародної системи колективного управління» як впорядкованої сукупності правовідносин і взаємодій між ОКУ з різних країн, міжнародними організаціями, національними органами інтелектуальної власності, правовласниками, користувачами та іншими суб'єктами, що ґрунтується на міжнародних договорах, стандартизованих процедурах і технічних рішеннях, обміну метаданими, та має на меті забезпечення ефективної реалізації, захисту майнових прав правовласників і розподілу справедливої винагороди в транскордонному просторі. Таке теоретичне визначення «міжнародної системи колективного управління» дозволяє окреслити рамки й стандарти транскордонної взаємодії ОКУ, а на національному рівні – слугувати орієнтиром для формування законодавства та інтеграції держави в глобальний цифровий простір управління майновими авторськими і суміжними правами.

10. Розглянуто еволюцію системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами за національним законодавством.

11. Проаналізовано діяльність ОКУ в Україні, включно з функціонуванням у період воєнного стану.

12. Для належного відновлення правового регулювання у сфері колективного управління запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII, яким: 1) продовжити строк чинності акредитації ОКУ на період воєнного стану; 2) встановити чітку й прозору процедуру її пролонгації в умовах надзвичайного правового режиму; 3) конкретизувати механізм обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану, забезпечивши його узгодженість із конституційними засадами правопорядку та відповідність міжнародним стандартам у сфері авторського права та суміжних прав.

13. Проаналізовано правову природу договорів між ОКУ та правовласниками. Встановлено, що правова конструкція договору між правовласником та ОКУ має змішаний характер, оскільки поєднує ознаки договору про надання послуг, ліцензійного договору та договору управління майном.

14. Виявлено основні проблеми колективного управління, а саме: прозоре тарифоутворення, розподіл винагороди, моніторинг, дієвий контроль, фінансова стійкість ОКУ та цифровізація процесів. Їхнє вирішення є необхідною передумовою подальшої гармонізації з *acquis* ЄС і окреслює перспективні напрями проведення аналізу.

15. Встановлено, що модель колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні є нормативно диференційованою. Водночас у період дії воєнного стану між законодавчо закріпленою конструкцією цієї моделі та її практичною реалізацією сформувався суттєвий розрив, зумовлений відсутністю чинних акредитацій ОКУ у сферах, де така акредитація є обов'язковою. За цих умов обов'язкове колективне управління фактично не здійснюється, а система колективного управління функціонує переважно у добровільній формі, яка має тимчасовий, перехідний характер і потребує подальшого нормативного та інституційного відновлення. Подібні інституційні обмеження виявляються й в окремих сферах розширеного колективного управління, де відсутність чинної акредитації ускладнює повноцінну реалізацію механізму поширення дії ліцензій.

16. Виділено основні законодавчі акти для здійснення гармонізації національного законодавства у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами до *acquis* ЄС. До них віднесено: Закон

України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 № 2415-VIII, який імплементував ключові засади Директиви 2014/26/ЄС, нову редакцію Закону «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX, яка модернізувала систему колективного управління під виклики цифрової доби й виконання Угоди про асоціацію (ст. 168).

17. Визначено рівень гармонізації національного законодавства із Директивою 2014/26/ЄС як такий, що відповідає її базовим вимогам, при цьому повна відповідність простежується у більш ніж половині положень. Для узгодженості національного законодавства з Директивою 2014/26/ЄС запропоновано: 1) внести зміни до Закону України № 2415-VIII: запровадити механізм мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори; закріпити норму стосовно процедури альтернативного вирішення спорів; встановити порядок обміну інформацією між компетентними органами; 2) внести зміни до Закону України «Про медіа» – впровадити правове регулювання обов’язку телерадіоорганізацій щорічно звітувати про використання об’єктів авторського права і (або) суміжних прав; 3) запровадити організаційні заходи стосовно посилення акредитації ОКУ для розширеного та обов’язкового колективного управління; 4) з метою нормативного закріплення у законі України № 2415-VIII провести фахове обговорення та ґрунтовне опрацювання таких питань за участю законодавців, представників ОКУ, науковців, експертів: інвестування доходів від прав; закріплення оптимальної, узгодженої з європейськими підходами моделі взаємовідносин між ОКУ та правовласниками, що забезпечить баланс інтересів усіх сторін; 5) запровадити організаційні заходи стосовно взаємодії учасників системи колективного управління й підвищення обізнаності громадськості шляхом круглих столів та публічних дискусій за участю ОКУ, правовласників, користувачів та державних органів.

18. Визначено, що рівень гармонізації із Директивою (ЄС) 2019/790 (DSM) залишається недостатнім, попри її визначальне значення для цифрової модернізації авторського права; впровадження її положень у національне законодавство сприятиме прозорості та справедливій винагороді. Для усунення виявлених прогалин і досягнення відповідності національного законодавства Директиві (ЄС) 2019/790 запропоновано: 1)

внести зміни до України № 2415-VIII: запровадити принцип справедливої та пропорційної винагороди; впровадити правове регулювання зобов'язання сторін щодо забезпечення прозорості осіб, яким автори і виконавці передали свої права; встановити механізм коригування договорів; запровадити право на відкликання; гармонізувати регулювання мультитериторіального ліцензування для розширеного колективного управління; запровадити процедуру альтернативного вирішення спорів; 2) запровадити організаційні заходи з підвищення обізнаності: організація круглих столів та дискусій за участю правовласників, представників креативних індустрій, ОКУ та експертів.

19. Обґрунтовано, що ІР-офіс виступає ключовим інституційним актором у процесі гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС.

20. Розглянуто досвід ОКУ країн Північної Європи, що репрезентують зразкову модель колективного управління з високим рівнем довіри до ОКУ, дієвою системою державного регулювання, прозорою діяльністю та ефективною формою ECL, адаптовану до викликів цифрової трансформації. Встановлено доцільність інтегрувати в практику вітчизняних ОКУ зазначений досвід.

21. Для адаптації ефективних механізмів ECL запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: удосконалити процедури акредитації ОКУ, запроваджуючи обов'язкову періодичну перевірку репрезентативності ОКУ у процесі діяльності ОКУ; створити єдиний відкритий реєстр репертуару та членства ОКУ, що дозволить користувачам і державним органам оцінювати реальний рівень охоплення правовласників; удосконалити механізм державного нагляду за відповідністю організацій критеріям репрезентативності, зокрема через регулярний моніторинг і публічні звіти; забезпечити ефективну реалізацію «ефекту поширення», зокрема, через запровадження системи інформування непередставлених правовласників та гарантій своєчасної виплати їм винагороди; запровадити стандарти прозорості: обов'язкове онлайн-оприлюднення тарифів, правил розподілу коштів та умов ліцензійних договорів.

22. Розглянуто дослідження, проведене ОКУ країн Північної Європи у співпраці з Nordic Sustainability щодо інтеграції ESG-факторів у діяльність ОКУ. Їхня цінність полягає у тому, що вони демонструють практичні способи інтеграції екологічних, соціальних та управлінських ESG-факторів у діяльність ОКУ для забезпечення сталого

розвитку. З'ясовано, що ESG-фактори визначають стратегічні пріоритети діяльності ОКУ, впливають на ухвалення управлінських рішень та сприяють впровадженню сучасних стандартів прозорості та підзвітності. Особливу увагу серед них посідають соціальні фактори, які безпосередньо окреслюють ключові сфери функціонування ОКУ, формують рівень довіри до цих інституцій та зумовлюють потребу в оперативному та системному реагуванні. Розглянуто приклад данської організації Koda, яка демонструє дієві інструменти ESG-інтеграції. Рекомендовано врахування цих підходів у діяльності українських ОКУ з метою імплементації кращих європейських практик у контексті євроінтеграційних процесів та окреслено можливі напрями адаптації реалізації ESG-факторів.

23. З'ясовано, що підвищення прозорості процедур та забезпечення більш справедливого розподілу винагород обумовлено впровадженням цифрових технологій в колективне управління, а саме метаданих, смарт-контрактів і блокчейн-технологій. Завдяки автоматизованому обліку використання творів і алгоритмічному, позбавленому людського впливу, розподілу платежів цифрові технології забезпечують більш точний та справедливий розподіл винагороди, що підвищує ефективність та прозорість у системі колективного управління.

24. Розглянуто приклад використання метаданих першим пан'європейський ліцензійним альянсом – Armonia, який репрезентує модель ефективної кооперації національних ОКУ у межах єдиного європейського правового та цифрового простору. Зроблено висновок, що управління метаданими є одним із ключових чинників функціонування сучасної музичної індустрії та ОКУ. Воно забезпечує точну ідентифікацію правовласників, гарантує справедливий і прозорий розподіл винагороди та створює підґрунтя для розвитку глобальної системи управління правами.

25. Проаналізовано приклад успішного впровадження блокчейн-технологій і смарт-контрактів, реалізований компаніями Teosto (Фінляндія), BMAT (Іспанія) та Revelator (США). Зроблено висновок, що застосування блокчейн-технології може розглядатися як один із перспективних інструментів для вирішення низки проблем, із якими стикаються ОКУ, зокрема: підвищення прозорості фінансових потоків, забезпечення точності метаданих та справедливий розподіл доходів, що робить цю технологію потенційно важливим засобом управління правами у

цифровому середовищі майбутнього.

26. Проаналізовано моделі державного нагляду (контролю) задля забезпечення високих стандартів врядування, фінансового управління, прозорості та звітності згідно з Директивою 2014/26/ЄС у Франції та Нідерландах. Обґрунтовано доцільність адаптувати відповідні механізми зазначених моделей у національне законодавство. Запропоновано внести зміни до Закону України № 2415-VIII, а саме: створити незалежний орган державного нагляду за діяльністю ОКУ, який поєднуватиме функції як регулярного, так і ризик-орієнтованого контролю; запровадити циклічний комплексний аудит та щорічні тематичні перевірки, а також установити нормативний поріг адміністративних витрат на рівні 15%; деталізувати на законодавчому рівні процедуру управління незапитаними коштами, зокрема встановити вимоги до прозорості їх використання, публічної звітності та можливості відновлення виплати у разі звернення правовласника; закріпити принцип «належної організаційної оснащеності» ОКУ і встановити стандарти корпоративного управління.

27. Проаналізовано пілотний проєкт Sandbox для тестування високотехнологічних продуктів, що використовують блокчейн і технології штучного інтелекту в Україні, розроблений Міністерством цифрової за участі ІР-офісу та інших державних органів. Запропоновано доцільність використання такого досвіду у діяльності вітчизняних ОКУ, що сприятиме прозорості їх діяльності, справедливому розподілу винагороди, а також міжнародному управлінню правами.

28. Встановлено, що сфера колективного управління у праві ЄС характеризується високим рівнем нормативної визначеності та здатністю адаптуватися до цифрових трансформацій. Її основу формують ключові правові конструкції, закріплені у праві ЄС, зокрема: моделі належного управління ОКУ, механізми підзвітності та прозорості, принцип справедливої та пропорційної винагороди, мультитериторіальне ліцензування, ECL, система державного нагляду за діяльністю ОКУ, процедури альтернативного вирішення спорів, а також практика Суду ЄС, яка постійно уточнює зміст і обсяг прав і обов'язків у сфері колективного управління. У сукупності ці правові конструкції забезпечують ефективну й прозору модель управління колективними правами у цифрову добу та слугують орієнтиром для модернізації й гармонізації українського законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторське право і суміжні права: обговорення пропозицій для гармонізації національного законодавства з правом ЄС. 18.06.2025: вебсайт IP-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/ap-sumizhni-prava-ies/> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Арданов О., Толкачова А., Дрогін Є. Презентація «Перспективи імплементації окремих положень актів права ЄС у сфері авторського права і суміжних прав в Україні». IP Insight: європейський курс реформ для України. Онлайн-вебінар, 2025. URL: <https://nipo.gov.ua/ip-insight-evropejskyj-kurs-reform/> (дата звернення: 13.09.2024).
3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 20.09.2024).
4. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права: курс лекцій. Київ: Інститут інтелектуальної власності і права, 2008. 288 с.
5. В Україні стартував інноваційний проєкт Sandbox для підтримки стартапів у сфері ІІІ та блокчейну. URL: <https://loda.gov.ua/news/138956> (дата звернення: 07.07.2025).
6. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р.: Міжнародний документ №995_052. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.09.2024).
7. Генеральна Асамблея 2025: Україна закликає ВОІВ та її держави-члени захистити глобальну систему інтелектуальної власності від агресивної політики росії. URL: <https://nipo.gov.ua/zaiava-ukr-delehatsii-wipo-ga-2025/> (дата звернення: 19.07.2025).
8. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 943-р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text> (дата звернення:

14.08.2024).

9. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-p#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

10. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 585. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-p#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

11. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 585. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

12. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 р. про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (дата звернення: 12.05.2024).

13. Директива Європейського Парламенту і Ради 2006/115/ЄС про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності від 12 грудня 2006 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-06/conv#n52 (дата звернення: 14.08.2024).

14. Директива Ради 93/83/ЄЕС «Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав при застосуванні їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції» від 27 вересня 1993 р., *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_433#Text (дата звернення: 07.05.2025).

15. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання

і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769#Text (дата звернення: 14.08.2024).

16. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року, та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі (Договір ВОІВ про авторське право) (1996). *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 14.08.2024).

17. Дроб'язко В. С. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід: монографія. Київ: ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. 166 с.

18. ESG в регулюванні Європейського Союзу. URL: <https://sk.ua/uk/esg-v-reguljuvanni-ievropejskogo-sojuzu/> (дата звернення: 10.06.2025).

19. ESG як інструмент досягнення сталого розвитку та стратегічних цілей бізнесу. URL: <https://sk.ua/uk/> (дата звернення: 10.06.2025).

20. EU-UA: Єврокомісія відзначила тісну співпрацю українського ІР-офісу з WIPO та EUIPO у Звіті в рамках Пакета розширення: website ІР-офісу. 31.10.2024. URL: <https://nipo.gov.ua/evrokomisiia-ukraina-zvit-2024/> (дата звернення: 10.11.2024).

21. EU-UA: у Брюсселі стартувала двостороння зустріч зі скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС у сфері інтелектуальної власності. 10.12.2024: website ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/negotiating-team-eu-ua-wg-ch7/> (дата звернення: 15.12.2024).

22. Європейська Комісія відзначила поступ України у сфері інтелектуальної власності. 04.11.2025: вебсайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/ukraine-report-2025/> (дата звернення: 15.11.2025).

23. Європейський вектор авторського права і суміжних прав в Україні: відбулося обговорення змін до законодавства. 14.05.2025: вебсайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/ievropejskyj-vektor-ap-obhovorennia/> (дата звернення: 30.10.2025).

24. Заярний О. А. До питання дотримання інформаційних прав споживачів у галузі електронної комерції: європейський досвід і пропозиції для України. *Право України.* 2024. № 11. С. 115–127. URL:

https://www.pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2024_11-s4172.pdf

25. Зеров К. Авторське право в Україні з 01.01.2023 року: про нові правила гри. Вебінар. Вища школа адвокатури НААУ. 28.03.2023 URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/avtorske-pravo-v-ukrayini-z-01012023-roku-pro-novi-pravila-gri-rozpoviv-advokat-kostiantin-zerov> (дата звернення: 20.08.2024).

26. Зеров К. С. Компенсація як спосіб захисту авторського права в Україні: тернистий шлях до балансу інтересів. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2024. № 4. С. 39–48. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/317233>

27. Зеров К. С. Роль Європейського Суду Справедливості у розвитку авторського права і суміжних прав ЄС та України. Соціальне право. 2025. № 3. С. 132–143. URL: <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/view/1302>

28. Зеров К. С. Чи мріють системи генеративного штучного інтелекту про електричних овець? Поняття та умови охороноздатності об'єктів, згенерованих системами генеративного штучного інтелекту в Україні. Соціальне право. 2023. № 4–5. С. 90–100. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/289803>

29. Інтелектуальна власність сприяє створенню 82 млн робочих місць у ЄС. Оприлюднено спільне дослідження ЄПВ та EUIPO. Державна система правової охорони інтелектуальної власності: вебсайт. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/IPR-intensive-industries-economic-performance-EU-24102022> (дата звернення: 14.08.2024).

30. Інформація щодо стану діяльності ГО «Спілка Українських Композиторів Авторів» за 2023 р. ГО «Спілка Українських Композиторів Авторів»: вебсайт. URL: https://drive.google.com/file/d/18R7sRvK3oyl6kA_fXO-xkuKXF8oIdUTZ/view?usp=drivesdk (дата звернення: 18.11.2024).

31. Інформація щодо стану діяльності ГО «Спілка Українських композиторів авторів» за 2024 р. ГО «Спілка Українських Композиторів Авторів»: вебсайт. URL: https://drive.google.com/file/d/18R7sRvK3oyl6kA_fXO-xkuKXF8oIdUTZ/view?usp=drivesdk (дата звернення: 18.11.2024).

32. IP-офіс долучається до запуску державного інструменту Sandbox для створення високотехнологічних продуктів за допомогою ІІІ та блокчейну: вебсайт IP-

офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/ip-ofis-sandbox/> (дата звернення: 04.04.2025).

33. Історія. Українська агенція з авторських та суміжних прав: вебсайт. URL: <https://uacrr.org.ua/istoriya.html> (дата звернення: 20.09.2024).

34. Капіца Ю. М. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. *Інформація і право*. 2019. № 3(30). С. 65-77. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ippi.org.ua/sites/default/files/10_14.pdf (дата звернення: 20.10.2024).

35. Капіца Ю. М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку. Київ: Академперіодика, 2017. 664 с.

36. Капіца Ю. М., Ступак С. К., Жувака О. В. Авторське право і суміжні права в Європі. Ред. Ю. Капіца: монографія. Київ: Логос, 2012. 692 с.

37. Каращук О. О., Максимук Л. О. Правові відносини і захист прав інтелектуальної власності під впливом цифрової трансформації. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 4. С. 62–67. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1100>

38. Каращук О. О., Моховікова С. С. Службовий твір як об'єкт авторського права: особливості правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. № 4. С. 26–32. URL: <http://nvppp.in.ua/vip/2023/4/5.pdf>

39. Каращук О. О., Шум Ю. М. Теоретичні та практичні особливості права слідування в авторському праві. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 34. С. 41–47. URL: <https://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2024/34/8.pdf>

40. Кодинець А. О. Договірні відносини у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 4. Том 1. С. 60-64. (дата звернення: 12.10.2024).

41. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.09.2024).

42. Костів О. Особливості добровільного колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами: нормативно-правове регулювання та практика його впровадження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 142-

148. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1219/1263> (дата звернення: 12.10.2024).

43. Костів О. З. Правове регулювання відносин колективного управління майновими авторськими і суміжними правами: дис. ... д-ра філософ.: 081 Право. Київ, 2021. 227 с.

44. Кузнецова Л. В., Солонько Ф. М. Міжнародно-правове регулювання колективного управління майновими правами (на прикладі країн Європейського Союзу). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 98-101. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/22> (дата звернення: 25.04.2025).

45. Кузнецова Л. В. Місце колективного управління майновими правами в сучасних умовах євроінтеграційних процесів. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6, Том 1. С. 228-234. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.1.31> (дата звернення: 12.10.2024).

46. Майданик Л. NFT: приватноправовий погляд через зв'язок з авторським правом. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 1. С. 16–27. <http://uran.inprojournal.org/article/download/258183/255015> (дата звернення: 10.04.2024).

47. Майданик Л. Р. Винятки та обмеження з майнових авторських прав: баланс приватного та публічного інтересів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 1. С. 5-12. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/download/200227/200518> (дата звернення: 14.08.2024).

48. Майданик Л. Р. Колективне управління майновими авторськими і суміжними правами. Секторальне обговорення блоку «Колективне управління майновими правами у сфері авторського права і суміжних прав» проєкту Національної ІР-стратегії. 24.05.2024 р.: вебсайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/KU-IP-Stratehiia-prez-web.pdf> (дата звернення: 10.06.2024).

49. Майданик Л. Р. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України: монографія. Київ: Алерта, 2013. 248 с.

50. Майданик Л. Р. Основні виклики у сфері авторського права і суміжних прав в умовах рекодифікації. *Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України*: матеріали всеукр. наук.

конф., м. Київ, 02 жовтня 2025 р. Київ, 2025. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/vyklyky-ap-sumizhnykh-rekodyfikatsii.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).

51. Майданик Л. Р. Право на винагороду за приватне копіювання в авторському праві України: перспективи розвитку з урахуванням *acquis* ЄС. *Юридичні Науки*. 2023. № 2(126). С. 68-73. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-8> (дата звернення: 12.10.2024).

52. Майданик Р. А. Колективне управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні (цивільно-правові аспекти). *Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвяченої пам'яті професора О. А. Підопригори*: зб. наук. доп. та стат., м. Київ, 18 квітня 2007 р. Київ: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2008. С. 63-80.

53. Машкова В. І. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та/або суміжними правами в Україні (1991–2022). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 27-34. (дата звернення: 15.09.2024).

54. Машкова В. І. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2023. №1. С. 85-89. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.12> (дата звернення: 20.10.2024).

55. Машкова В. І. Система колективного управління авторськими та суміжними правами: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Київ, 2025. 168 с.

56. Ми будуюмо прозору систему роялті для українських авторів, новини ГО «УААСП»: вебсайт ГО «УААСП». URL: <https://uacrr.org.ua/news/novini-go-uaasp/novyj-resurs6.html> (дата звернення: 05.09.2025).

57. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, вчинено в Римі 26 жовтня 1961 р., *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text (дата звернення: 07.05.2025).

58. Національні та міжнародні експерти обговорили роботу над Національною стратегією розвитку сфери інтелектуальної власності. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (IP-офіс): вебсайт IP-

офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/natsionalna-stratehiia-rozvytku-sfery-iv-obhovoreno-robotu/> (дата звернення: 14.08.2024).

59. Наші партнери. Громадська організація «УААСП»: вебсайт. URL: <https://uacrr.org.ua/nashi-partneri.html> (дата звернення: 05.09.2025).

60. Оприлюднено для громадського обговорення проекти Книг 4, 6 і 8 Цивільного кодексу України. 01.11.2025: вебсайт Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/267717.html> (дата звернення: 01.11.2025).

61. Орлюк О. Прагнення прогресу в секторах інтелектуальної власності та інновацій – це наш внесок у цивілізаційний розвиток суспільства і держави. *Юридичний Вісник України*. 07.06.2023. URL: <https://yvu.com.ua/olena-orlyuk-pragnennya-progresu-v-sektorah-intelektualnoyi-vlasnosti-ta-innovatsij-tse-nash-vnesok-u-tsyvilizatsijnyj-rozvytok-suspilstva-i-derzhavy/> (дата звернення: 20.09.2024).

62. Оцінка оптимальних параметрів економічної системи зборів, побудованої для захисту авторських та суміжних прав. Kyiv School of Economics: вебсайт. Київ. 2021. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/09/copyright_fees_review_report_2021_by_KSE_16Sep-1_compressed-1.pdf (дата звернення: 14.10.2024).

63. Питання Державної служби інтелектуальної власності України: Указ Президента України від 8 жовтня 2013 р. № 549/2013. *Законодавство України: база даних*. Президент України, офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5492013-15691> (дата звернення: 25.09.2024).

64. Підопригора О. Л. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. О. Л. Підопригори, О. Д. Святоцького. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

65. Подолєв О. О. Законодавчі засади колективного управління авторськими та суміжними правами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 460-462. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/109> (дата звернення: 12.10.2024).

66. Положення про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у Державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», затвердженим наказом від 4 грудня 2024

р. № 219/2024: вебсайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/Polozhennia-pro-zabezpechennia-hendernoi-rivnosti-web.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).

67. Постанова Верховного Суду від 22 квітня 2021 р. у справі № 910/17319/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96501303> (дата звернення: 20.12.2024).

68. Право інтелектуальної власності: підручник для студентів вищих навчальних закладів. О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.

69. Принципи гендерної рівності в УКРНОІВІ: вебсайт ІР-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/henderna-rivnist/> (дата звернення: 25.06.2025).

70. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Законодавство України: база даних. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 20.09.2024).

71. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. № 3792- XII. Законодавство України: база даних. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed19931223#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

72. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. Законодавство України: база даних. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

73. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки національного музичного продукту та обмеження публічного використання музичного продукту держави-агресора. Закон України від 19 червня 2022 р. № 2310-IX. Законодавство України: база даних. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2310-20#n117> (дата звернення: 20.10.2024).

74. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності Закон України від 16 червня 2020 р. № 703-IX. Законодавство України: база даних. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-ix#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

75. Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2001 р. № 2627-III. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2627-14/ed20010816#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

76. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 14.08.2024).

77. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав. Закон України від 15.05.2018 р. № 2415-VIII. Ред. від 15.11.2024. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

78. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав від 18 січня 2003 р. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

79. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 р. Постанова КМУ № 179 від 3 березня 2021 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

80. Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України: Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 436/2011. *Законодавство України: база даних. Президент України, офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2011/ed20110408#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

81. Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління. Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.02.2003 р. № 81. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0186-03#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

82. Про затвердження порядку визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збирання і розподіл між суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав коштів від відрахувань (відсотків) виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 липня 2003 р. № 503. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0186-03#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

83. Про затвердження Порядку обліку організацій колективного управління. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2002 р. № 81. *Офіційний вісник України.* 2002. № 12. 239 с.

84. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни. Закон України від 3 березня 2022 р. № 2115-IX. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20?find=1&text=Організації+колективного+управління+#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

85. Про Медіа. Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2350> (дата звернення: 20.10.2024).

86. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

87. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 р., зміненого 2 жовтня 1979 р.). Закон України від 31 травня 1995 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/95-вр#Text> (дата звернення: 15.09.2024).

88. Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право. Закон України від 20 вересня 2001 р. № 2733-III. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2733-14#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

89. Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми. Закон України від 20 вересня 2001 р. № 2732-III. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2732-14#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

90. Про приєднання України до Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 р. Закон України від 15 червня 1999 р. № 738-XIV. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-14#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

91. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Закон України від 20 вересня 2001 р. № 2730-III. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2730-14#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

92. Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1992 р. № 154. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-92-п#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

93. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку. Розпорядження КМУ від 18 жовтня 2024 р. № 1015-р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80/conv#n125> (дата звернення: 23.06.2025).

94. Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 р. Постанова Верховної Ради України від 23 грудня 1993 р. № 3794-XII. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3794-12#Text> (дата звернення: 20.09.2024).

95. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р. Указ Президента України. № 722/2019 від 30.09.2019 р. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

(дата звернення: 23.06.2025).

96. Проект Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 р.: вебсайт IP-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/Proiekt-Stratehii-rozvytku-sfery-intelektualnoi-vlasnosti-Ukrainy-do-2030.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

97. Реєстр організацій колективного управління. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: вебсайт. URL: <https://me.gov.ua/view/3cd02caa-1096-4d8d-943e-b51e4ed89e61> (дата звернення: 20.10.2024).

98. Рекодифікація і євроінтеграція: виклики та перспективи для права інтелектуальної власності обговорили науковці та практики під час конференції. 03.10.2025: вебсайт IP-офісу. URL: <https://nipo.gov.ua/reformuvannia-ip-prava-rekodyfikatsia-conf/> (дата звернення: 30.10.2025).

99. Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України під час науково-практичної конференції обговорили науковці і правники. 30.10.2025: вебсайт Національної академії наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/news/reformuvannya-prava-intelektualno-vlasnosti-v-umovah-rekodifikaci-civilnogo-zakonodavstva-ukrani-pid-chas-naukovo-praktichno-konferenci-obgovorili-naukovci-i-pravniki> (дата звернення: 01.11.2025).

100. Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України. 02.10.2025: вебсайт Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України. URL: <https://lawmaking.academy/reformuvannya-prava-intelektualnoyi-vlasnosti-v-umovah-rekodyfikatsiyi-tsyvilnogo-zakonodavstva-ukrayiny/> (дата звернення: 30.10.2025).

101. Сорока Н. Є. Авторське право і суміжні права в інформаційному суспільстві: європейський досвід: монографія. Харків: Право, 2019. 334 с.

102. Сорока Н., Микієвич М. Практика Суду Європейського Союзу у сфері авторського права. Харків: Право, 2024. 480 с.

103. Тарасенко Л. Л. Авторське право у цифрову епоху: основні тенденції і зміни. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2022. Вип. 75. С. 61–72. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11680>

104. Тарасенко Л. Л. База даних: правова природа за законодавством України та правом ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2024. № 86. Ч. 2. С. 213–219. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320315/310899>

105. Тарасенко Л. Л. Новий закон про авторське право (2022): виклики та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 171-174. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/36> (дата звернення: 20.09.2023).

106. Тарасенко Л. Л., Тарасенко Х. Ю. Оновлення законодавства України у сфері авторського права та його адаптація до стандартів ЄС. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 3. Ч. 1. С. 329–334. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/333022/321947>

107. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ № 984-011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.09.2024).

108. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний документ № 998_012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 20.09.2024).

109. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 14.08.2024).

110. Україна досягла значного прогресу в сфері інтелектуальної власності – Звіт Європейської Комісії в рамках Пакету Розширення: вебсайт ІР-офісу. 08.11.2023. URL: <https://nipo.gov.ua/ukraina-dosiahla-prohresu-v-sferi-iv/> (дата звернення: 09.11.2024).

111. Україна приєдналася до Європейського Блокчейн Партнерства в статусі спостерігача: вебсайт КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskogo-blokchejn-partnerstva-v-statusi-sposterigacha> (дата звернення: 04.04.2025).

112. Фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2021 р. ГО

«Українська агенція з авторських та суміжних прав» та звіт незалежного аудитора. ГО «УААСП»: вебсайт. URL: <https://uaasp.org.ua/> (дата звернення: 18.11.2024).

113. Фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2022 р. ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав» та звіт незалежного аудитора. ГО «УААСП»: вебсайт. URL: <https://uacrr.org.ua/assets/storage/149/zvit-pro-diyalnist-organizacii-kolektivnogo-upravlinnya-go-uaasp-za-2022-rik.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

114. Фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2023 р. ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав» та звіт незалежного аудитора. ГО «УААСП»: вебсайт. URL: <https://uacrr.org.ua/assets/storage/149/zvit-pro-diyalnist-organizacii-kolektivnogo-upravlinnya-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

115. Фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2024 р. ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав» та звіт незалежного аудитора. ГО «УААСП»: вебсайт. URL: https://uacrr.org.ua/assets/storage/149/skm_c250i25032709310-1.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

116. Формування стратегії розвитку смарт-інфраструктури міст в умовах післявоєнного відновлення та європейської інтеграції України: правовий, технологічний та управлінський аспекти / Заярний О. А., Орищук В. В., Остапенко Р. В. та ін. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 10. С. 190–196. URL: http://lsey.org.ua/10_2025/44.pdf

117. Хоренженко О. А. Діяльність організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у Франції та Польщі у контексті євроінтеграційних реформ в Україні. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Мюнхен, Німеччина, 17-19 березня 2025 р. С. 567-573.

118. Хоренженко О. А. Історія виникнення організацій колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Шевченківська Весна 2024*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених. м. Київ, 12 квітня 2024 р., 2024. Ч. I. С. 65-68.

119. Хоренженко О. А. Міжнародний досвід використання блокчейн-

технологій у колективному управлінні майновими авторськими та суміжними правами: перспективи імплементації в Україні. *Шевченківська Весна: Штучний інтелект та міжнародні відносини*: матеріали Міжн. наук.-прак. конф. студ., асп. та молодих вчених. м. Київ, 18 квітня 2025 р. С. 193-196.

120. Хоренженко О. Особливості національних систем колективного управління авторськими і суміжними правами у Франції та Великобританії. Видавнича група «Наукові перспективи». *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXXIII Міжнар. наук-практ. конф. м. Паола, Мальта, 07 червня 2023 р. С. 83-88.

121. Хоренженко О. Удосконалення системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в рамках євроінтеграційних реформ. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф. м. Мюнхен, Німеччина, 18-20 листопада 2024 р. С. 719-726.

122. Хоренженко О. А. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: досвід зарубіжних країн. *Current challenges of science and education: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* м. Берлін, Німеччина. 11-13 березня 2024 р. С. 306-313.

123. Центр медіації та посередництва: вебсайт. URL: <https://ip-mediation.nipo.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2024).

124. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Законодавство України: база даних. Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

125. Мироненко Н. М., Штефан О. О. Організація колективного управління – специфічний суб'єкт у авторсько-правових відносинах. *Цивільне право та цивільний процес: Актуальні питання*. 2011. №10. С. 47-53. URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2011/10/14.pdf> (дата звернення: 18.03.2024).

126. Штефан А. С. Директиви та регламенти у сфері авторського права і суміжних прав у системі *acquis* ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2025. № 3. С. 13–23. URL: <https://inprojournal.org/2025-3-2/>

127. Штефан А. С. Об'єкт суміжних прав організації мовлення. Проблеми

законності. 2023. № 160. С. 66–81. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/273549/271276>

128. Штефан А. С. Удосконалення законодавства України про авторське право у контексті досвіду держав-членів ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 1. С. 5–15. URL: <https://inprojournal.org/2022-1-1/>

129. Щерба Л. Форми колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 10. С. 51-56. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_3/sherba.pdf (дата звернення: 12.05.2024).

130. Щорічний звіт ВГО «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав» за 2024 р. ВГО «ВААП»: вебсайт. URL: https://vaap.com.ua/uploads/Annual_reports_2024.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

131. Щорічний звіт про діяльність організацій колективного управління за період з 01 січня по 31 грудня 2021 р. з висновками незалежного аудитора, Спілка об'єднань громадян «Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна». СОГ «Асоціація «АРМА-Україна»: вебсайт. URL: http://www.arma-ua.org/wp-content/uploads/Zvit_ARMA_2021.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

132. Щорічний звіт про діяльність організацій колективного управління Спілки об'єднань громадян «Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна» за 2022 р. СОГ «Асоціація «АРМА-Україна»: вебсайт. URL: http://www.arma-ua.org/wp-content/uploads/Zvit_ARMA_2022.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

133. Щорічний про діяльність організації колективного управління за 2021 р. ГС «Українська ліга авторських та суміжних прав». ГС «УЛАСП»: вебсайт. URL: <https://ulasp.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/SHHORIZHNIJ-ZVIT-GS-ULASP-2021-god-pidpis.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

134. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2022 р. ГС «Українська ліга авторських та суміжних прав». ГС «УЛАСП»: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1tukjdoqFzx4Xax8ZktUxuAnfmPT1aR77/view?usp=drivesdk> (дата звернення: 18.11.2024).

135. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2022 р. ГС «Автори та видавці». ГС «Автори та видавці»: вебсайт. URL:

<https://www.ap.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Zvit-2022.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

136. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2021 р. ГС «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами». ГС «ОКУАСП»: вебсайт. URL: <https://okuasp.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/SHHORICHNIJ-ZVIT-GS-OKUASP-2021-god-podpis.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

137. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2022 р. ГС «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами». ГС «ОКУАСП»: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1p4pEIF86n8i1ajfYcCnYtotSLHeK-ThR/view?usp=drivesdk> (дата звернення: 18.11.2024).

138. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2023 р. ГС «Українська ліга авторських та суміжних прав». ГС «УЛАСП»: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1r9G81JM6ecYSNT-A5Emkw4wF5ath2WIH/view?usp=drivesdk> (дата звернення: 18.11.2024).

139. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2023 р. ГС «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами». ГС «ОКУАСП»: вебсайт. URL: https://drive.google.com/file/d/1atK9IDxTSH0DbY4o5F1c_7HbY5LiU4P7/view?usp=drivesdk (дата звернення: 18.11.2024).

140. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2023 р. Всеукраїнська громадська організація «СІНЕМА». ВГО «СІНЕМА»: вебсайт. URL: <https://www.vgocinema.com/index.html> (дата звернення: 18.11.2024).

141. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2023 р. Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська Ліга Авторів». ВГО «Всеукраїнська Ліга Авторів»: вебсайт. URL: <https://ula.ua/> (дата звернення: 18.11.2024).

142. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2024 р. ГС «Українська ліга авторських та суміжних прав». ГС «УЛАСП»: вебсайт. URL:

<https://www.ulasp.com.ua/docs/ЩОРІЧНИЙ%20ВІТ%20ГС%20УЛАСП%202024%20рік%20підпис.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

143. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління за 2024 р. ГС «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами». ГС «ОКУАСП»: вебсайт. URL: <https://www.okuasp.org.ua/docs/ЩОРІЧНИЙ%20ВІТ%20ГС%20ОКУАСП%202024%20рік%20підпис.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

144. Щорічний звіт про діяльність організації колективного управління ГО «ОКУ «Оберіг» за 2024 р. ГО «ОКУ «Оберіг»: вебсайт. URL: http://www.oberih.org/file/pro_oberih/zvit2025/zvit_2024.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

145. Яворська О. Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 26-30. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/07/5.pdf> (дата звернення: 16.09.2024).

146. Як буде працювати український ІР-офіс найближчі 5 років: Стратегія розвитку УКРНОІВІ 2024-2028. Стратегічний план розвитку ІР офісу на 2024-2028. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf (дата звернення: 25.04.2025).

147. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 30-38.

148. Якубівський І. Є. Проблеми правового регулювання колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 68. С. 80-85. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.13> (дата звернення: 25.09.2024).

149. About Gramex: website Gramex. URL: <https://www.gramex.fi/en/about-gramex/> (accessed: 15.01.2024).

150. About Norwaco: website Norwaco. URL: <https://www.norwaco.no/en> (accessed: 15.01.2024).

151. About SFH: website SFH. URL: <https://sfh.is/english/> (accessed: 15.01.2024).

152. About STEF: website STEF. URL: <https://stef.is/eng/> (accessed: 15.01.2024).

153. About Teosto: website Teosto. URL: <https://www.teosto.fi/en/> (accessed: 15.01.2024).

154. Act on Collective Management of Copyright 2016 (as amended up to Act 2018), Sweden. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/19203> (accessed: 30.04.2025).

155. Act on Collective Management of Copyright 2016, Finland. URL: https://www.wipo.int/en/web/wipolex/w/news/2017/article_0002 (accessed: 30.04.2025).

156. Act on Collective Management of Copyright and Related Rights 2016, Denmark. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/19549> (accessed: 30.04.2025).

157. Act on the Management of Copyright and Related Rights by Collecting Societies (Verwertungsgesellschaftengesetz – VGG), of 24 May 2016. *Federal Law Gazette I*. 1190 p. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_vgg/englisch_vgg.html (accessed: 12.10.2024).

158. Armonia Online: website. URL: <https://syncsummit.com/armoniaonline/> (accessed: 05.04.2024).

159. Axhamn J. The Consistency of the Nordic Extended Collective Licencing Model with International. *The 16th Nordic Copyright Symposium*: paper, Helsinki, the Netherlands, 2017. P. 563-579. URL: https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/77224573/Axhamn_ECL_NIR_2019_6.pdf (accessed: 12.01.2024).

160. Bakardjieva Engelbrekt A. Toward network governance of collective managment organisations in Europe? The problem of institutional diversity. *In Liber Amicorum Jan Rosén*. Visby: eddy, 2016. P. 61-100.

161. Beelen A. How Can Blockchain Improve the Functioning of the Collective Management Organisations? January 20, 2019. 9 p. URL <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3371783> (accessed: 10.04.2024).

162. Blockchain standards. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/blockchain-standards> (accessed: 10.06.2024).

163. Blockchain: Creation of EUROPEUM-EDIC. URL: <https://digital->

[strategy.ec.europa.eu/en/news/blockchain-creation-europeum-edic](https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/blockchain-creation-europeum-edic)

(accessed:

10.06.2024).

164. Cai Z. Usage of Deep Learning and Blockchain in Compilation and Copyright Protection of Digital Music. *IEEE Access*. 2020. Vol. 8. P. 164144-164154. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3021523> (accessed: 12.06.2024).

165. Campello Q., Klobučník L. The Role of Traditional CMOs in the Digital Era. June 2018. 9 p. <https://www.eipin-innovationsociety.org/wp-content/uploads/2019/07/Working-paper-Lucius-Klobucnik-19-05.pdf> (accessed: 10.06.2024).

166. Case C-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles SA [2006]: EUR-Lex website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62005CJ0306> (accessed: 20.01.2025).

167. CISAC: website. URL: <https://www.cisac.org/> (accessed: 20.15.2025).

168. Code de la propriété intellectuelle. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533> (accessed: 02.12.2025).

169. Collective Management of Copyright and Related Rights. Third edition. WIPO. Geneva. 2022. 252 p. DOI: <https://doi.org/10.34667/tind.47101> (accessed: 10.03.2024).

170. Collective Management of Text and Image-based Works. Geneva: World Intellectual Property Organization. WIPO, 2023. 79 p. DOI: <https://doi.org/10.34667/tind.47985> (accessed: 10.03.2024).

171. Collective Management Organizations for Copyright and Related Rights Supervision and Dispute Resolution Act of 2003, Netherlands. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/15988/> (accessed: 22.11.2025).

172. College van Toezicht Auteursrechten: website. URL: <https://www.cvta.nl/> (accessed: 22.11.2025).

173. Commission de contrôle des organismes de gestion de droits d'auteur et de droits voisins. URL: <https://www.ccomptes.fr/fr/institutions-associees/commission-de-controle-des-organismes-de-gestion-des-droits-dauteur> (accessed: 20.11.2025).

174. Commission Launches European Regulatory Sandbox for Blockchain. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-launches-european->

regulatory-sandbox-blockchain (accessed: 20.06.2024).

175. Commission Recommendation on Collective Cross-Border Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services. 2005/737/EC, 18.05.2005. Document 32005H0737, *Official Journal of European Union*, L 276/54, 21.10.2005, EUR-lex: website. URL: <http://data.europa.eu/eli/reco/2005/737/oj> (accessed: 20.01.2025).

176. Commission Staff Working Document. Report on the application of Directive 2014/26/EU on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Use in the Internal Markets, Brussels, 19.11.2021: European Commission website. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/reports-collective-management-and-extended-licensing#Copyright> (accessed: 20.01.2025).

177. Commission Staff Working Document. Ukraine 2023 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlargement policy. 08.11.2023. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (accessed: 09.11.2024).

178. Commission Staff Working Document. Ukraine 2024 Report. Accompanying the Document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. 2024 Communication on EU Enlargement Policy. 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (accessed: 10.11.2024).

179. Commission Staff Working Document. Ukraine 2025 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2025 Communication on EU enlargement policy. 04.11.2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf> (accessed: 15.11.2025).

180. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee, the Management of

Copyright and Related Rights in the Internal Market. COM(2004) 261 final. 16.04.2004, EUR-lex website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0261:FIN:EN:PDF> (accessed: 20.01.2025).

181. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Single Market Strategy for Europe. Brussels, 06.05.2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/8210/DSM_communication.pdf (accessed: 05.04.2024).

182. Copyright Act R.S.C. 1985. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-42.pdf> (accessed: 15.03.2024).

183. Copyright Law in the Nordic Countries. *All Things Nordic*. URL: <https://all-things-nordic.com/2024/10/01/copyright-law-in-the-nordic-countries/> (accessed: 10.01.2024).

184. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/data.pdf> (accessed: 18.03.2024).

185. Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on Rental Right and Lending Right and on Certain Rights Related to Copyright in the Field of Intellectual Property, Legal Act, Document 31992L0100, *Official Journal L* 346, 27/11/1992 P. 0061-0066. EUR-lex website. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/1992/100/oj> (accessed: 20.01.2025).

186. Depreeuw S. Mandatory Collective Management of Copyright: When the Road to Deadlock is Paved with Good Intentions. *Kluwer Copyright Blog*. 2022. URL: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/copyright-blog/mandatory-collective-management-of-copyright-when-the-road-to-deadlock-is-paved-with-good-intentions/> (accessed: 14.08.2024).

187. Digital Decade Policy Programme 2030. Shaping Europe's Digital Future 05.12.2023: EU website. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-policy-programme-2030> (accessed: 10.06.2024).

188. Directive (EU) 2019/789 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 Laying Down Rules on the Exercise of Copyright and Related Rights

Applicable to Certain Online Transmissions of Broadcasting Organisations and Retransmissions of Television and Radio Programmes, and Amending Council Directive 93/83/EEC. EUR-lex website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?text=Directive+2019%2F789&lang=en&type=quick&qid=1768219215057&scope=EURLEX> (accessed: 20.01.2025).

189. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards Corporate Sustainability Reporting. Document 32022L2464. *Official Journal of the European Union*. EUR-lex website. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj> (accessed: 10.06.2025).

190. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society, Legal Act, Document 32001L0029, *Official Journal L 167*, 22/06/2001 P. 0010-0019, EUR-lex website. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2001/29/oj> (accessed: 20.01.2025).

191. Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the Resale Right for the Benefit of the Author of an Original Work of Art, Legal Act, 2001L0084, *Official Journal L 272*, 13/10/2001 P. 0032-0036, EUR-lex website. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2001/84/oj> (accessed: 20.01.2025).

192. Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Use in the Internal Market. Document 32014L0026. *Official Journal of the European Union*. 2014. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/26/oj> (accessed: 18.03.2024).

193. eMusic lets users directly support artists using the eMU token. URL: <https://medium.com/emusic-official/emusic-lets-users-directly-support-artists-using-the-emu-token-4f70c1f1dd35> (accessed: 10.06.2024).

194. EU4Digital Initiative. URL: <https://eufordigital.eu/> (accessed: 10.04.2024).

195. European Blockchain Partnership. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/blockchain-partnership> (accessed: 10.06.2024).

196. European Commission launches the EU Blockchain Observatory and Forum.

URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_521 (accessed: 10.06.2024).

197. Faster Payments for Music Rights Holders – Pilot Project by Teosto, Revelator and BMAT: TEOSTO website. URL: <https://www.teosto.fi/en/faster-payments-for-music-rights-holders-pilot-project-by-teosto-revelator-and-bmat/> (accessed: 10.06.2024).

198. Ficsor M. Introduction and Presentation of the Main Findings. WIPO Webinar, 28.03.2023. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_webinar_cr_2023_5/wipo_webinar_cr_2023_5_www_604496.pdf (accessed: 25.04.2025)/

199. Ficsor M. Collective Management of Copyright and Related Rights. WIPO. Geneva. 2002. 156 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/855/wipo_pub_855.pdf (accessed: 10.03.2024)

200. Follow-Up to the Green Paper – Working Programme of the Commission in the Field of Copyright and Neighbouring Rights. COM/90/584FINAL.17.01.1991, EUR-lex website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51990DC0584> (accessed: 20.01.2025).

201. General Data Protection Regulation (GDPR). URL: <https://gdpr-info.eu/> (accessed: 24.06.2024).

202. Gervais D. Application of an Extended Collective Licensing Regime in Canada: Principles and Issues Related to Implementation, Study Prepared for the Department of Canadian Heritage. *Vanderbilt Public Law Research Paper*. No 11-26. 2011. 63 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1920391 (accessed: 15.02.2024).

203. Gervais D. J. Collective Management of Copyright and Related Rights. 2nd ed. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2010. 496 p.

204. Gervais D. J. The Landscape of Collective Management Schemes. *Columbia Journal of Law & the Arts*. 2011. No 423. P. 591-617 URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/faculty-publications/832> (accessed: 15.03.2024).

205. Gervais D., Quintais J. Collective Management of Copyright and Related

Rights. Kluwer Law International. The Netherlands, 2025. 648 p.

206. Goldstein P. Future Platforms for Copyright Licensing. *IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2015. Vol. 46. P. 153–154. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40319-015-0315-2> (accessed: 15.03.2024).

207. Grant EU Candidate Status to Ukraine and Moldova without Delay, MEPs Demand. News European Parliament. European Parliament website. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (accessed: 10.09.2025).

208. Guo J., Li C., Zhang G., et al. Blockchain-enabled Digital Rights Management for Multimedia Resources of Online Education. *Multimedia Tools and Applications*. 2020. Vol. 79. Issue 15-16. P. 9735-9755. DOI: <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1007/s11042-019-08059-1> (accessed: 12.06.2024).

209. How Stim works: website Stim. URL: <https://www.stim.se/en/om-oss/fa-koll-pa-stim/how-stim-works> (accessed: 15.01.2024).

210. IFRRO Raises Concerns Regarding the Accreditation of Collective Management Organisations in Ukraine: website IFRRO. URL: <https://ifro.org/page/article-detail/ifro-raises-concerns-regarding-the-accreditation-of-collective-management-organisations-in-ukraine/> (accessed: 20.10.2024).

211. Industry Report: European Policy. Extended collective licensing systems take centre stage at the latest SAA seminar. 20.12.2022 URL: <https://cineuropa.org/en/dossiernewsdetail/1512/436296/> (accessed: 10.01.2024).

212. International IP Cooperation. Introduction CVTA EU4IP. Strengthening IP Rights in Ukraine: вступна презентація онлайн-заходу, організованого International IP Cooperation. – Online meeting, 11 November 2025. URL: <https://internationalipcooperation.eu/en> (accessed: 20.11.2025).

213. Khorenzhenko O. Collective Copyright Management in the Digital Age: EU Challenges and Ukraine's Adaptation. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. № 2. C. 48-58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-2-6> (accessed: 05.04.2024).

214. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights

Under the Laws of Foreign Countries: Challenges and Prospects for Ukraine. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 277-289. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.40> (accessed: 14.06.2024).

215. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights in the Nordic Countries: Insights for Creating an Effective Model in Ukraine. *Хауе право*. 2025. № 3. С. 187-196. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2025.3.26>.

216. Khorenzhenko O. A. Establishing and Developing the System of Collective Management of Copyright and Related Rights in Ukraine (1991-Ongoing). *Хауе право*. 2024. № 3. С. 159-169. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.20>

217. Khorenzhenko O. A. European Integration Reforms of Ukraine in the Field of Collective Management of Copyright and Related Rights. *Право.ua*. 2024. №3. С. 248-254. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.36> (accessed: 20.09.2024).

218. Koda publishes its first sustainability report. URL: <https://koda.dk/en/about-koda/news/new-report-on-sustainability> (accessed: 23.06.2025).

219. Koskinen-Olsson T. Collective Management in the Nordic Countries, in Collective Management of Copyright and Related Rights. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Daniel Gervais ed. Geneva, Switzerland. P. 243-363.

220. Mareckova D. Blockchain and collective rights management of copyright and related rights at the global level: The music industry case. Zürich: sui generis Verlag, 2024. P. 56–78.

221. Metadata and Collective Management Organisations: Why it Matters. URL: <https://www.gramex.fi/en/music-and-the-metadata-why-it-matters/> (accessed: 05.04.2024).

222. Musgrave G., Gross S., Carney D. When Music Speaks: Mental Health and Next Steps in the Danish Music Industry. Part 1 – Danish Music Creators' Subjective Wellbeing and Mental Health, Danish Partnership Sustainable Development in Music. 2023. 40 p. DOI: 10.5281/zenodo.10169748 (accessed: 23.06.2025).

223. Miernicki M. Collective Management of Copyrights between Competition, Regulation, and Monopolism: A Comparison of European and U.S. Approaches to Collective Management Organizations. 1st ed. Viena: Nomos, 2017. 330 p.

224. Nordic Music Materiality 2024 Report. URL: <https://koda.dk/pdf/music->

materiality-report-2024 (accessed: 24.06.2024).

225. Overview of WIPO and its activities – with a Focus on the Collective Management of Copyright and Related Rights. WIPO. Webinar. 29.09.2022. URL: https://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=72468 (accessed: 20.09.2024).

226. Read about TONO: website TONO URL: <https://www.tono.no/en> (accessed: 15.01.2024).

227. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence and Amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). Legal act №2024/1689, of 13 June 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> (accessed: 15.02.2024).

228. Regulation (EU) 2024/3005 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2024 on the Transparency and Integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) Rating Activities, and Amending Regulations (EU) 2019/2088 and (EU) 2023/2859. Document 32024R3005. *Official Journal of the European Union*. EUR-lex website. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/3005/oj> (accessed: 10.06.2025).

229. Representation agreements: website SACEM. URL: https://societe.sacem.fr/docs/representation_agreements.pdf (accessed: 25.06.2025).

230. Riis Th., Schovsbo J. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It's a Hybrid but is It a Volvo or a Lemon? *Columbia Journal of Law and the Arts*, Vol. 33, Issue IV. P. 1-26.

231. Rognstad O. The Nordic Model: Extended Collective Licenses and its Relation to International Instruments: seminar. Brussels, 30 September 2010. URL: <https://www.efta.int/sites/default/files/media/documents/eea/eea-news/1101843v1PresentationonExtendedCollectiveAgreement%202.pdf> (accessed: 14.01.2024).

232. Rolland Y. Exchange of Experiences and Practices on the Collective

Management of Copyright and Related Rights in Ukraine: presentation. Online meeting CVTA EU4IP “Strengthening IP Rights in Ukraine”, 11 November 2025. URL: <https://internationalipcooperation.eu/en/eu4ip> (accessed: 19.11.2025).

233. Schovsbo J. Extended collective licensing in copyright: The experiences from Denmark - or: “Revisiting old concerns in the light of the DSM Directive”. *IUM-Symposium*. 11 February 2022. University of Copenhagen. Faculty of Law. Centre for Information and Innovation Law. URL: https://www.urheberrecht.org/events/20220211_Schovsbo.pdf (accessed: 10.06.2025).

234. Startups Transforming the Music Industry with Blockchain. Connecting Dots For Music Makers for a Sustainable and Vibrant Music Industry Ecosystem. URL: <http://myceliaformusic.org/2015/11/13/three-startups-trying-to-transform-the-music-industry-using-the-blockchain/> (accessed: 10.06.2024).

235. Supervision and complaints. Copyright: website. URL: <https://business.gov.nl/regulations/copyright/> (accessed: 30.04.2025).

236. The Central Organisation for Private Copying Rights (ZPÜ): website. URL: <https://www.zpue.de/en/about-us.html> (accessed: 14.10.2024).

237. The Collective Management of Copyright (EU Directive) Regulations 2016. No 221. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2016/221> (accessed: 25.03.2024).

238. The Consolidated Act on Copyright, Denmark, No 1093 of August 20, 2023, URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/1093/pdf> (accessed: 15.02.2024).

239. The Dutch Corporate Governance Code. <https://www.mccg.nl/english> (accessed: 23.11.2025).

240. This is how Koda works: website Koda. URL: <https://koda.dk/en/about-koda> (accessed: 15.01.2024).

241. Walter M., von Lewinski S. European Copyright Law: A Commentary 1st Edition. Oxford: Oxford University Press, 2010. 1660 p.

242. What is Sami: website Sami. URL: <https://www.sami.se/english-start/> (accessed: 15.01.2024).

243. Who Cares Wins. Connecting Financial Markets to a Changing World. Recommendations by the Financial Industry to Better Integrate Environmental, Social and Governance Issues in Analysis, Asset Management and Securities Brokerage. UN

Global Compact Report. 2004. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/280911488968799581/pdf/113237-WP-WhoCaresWins-2004.pdf> (accessed: 10.06.2025).

244. Who we are: EDRi website. URL: <https://edri.org/about-us/who-we-are/> (accessed: 10.06.2024).

245. WIPO Connect: website. URL: <https://www.wipo.int/en/web/wipo-connect> (accessed: 20.09.2024).

246. WIPO Good Practice Toolkit for Collective Management Organizations. A Bridge between Rights Holders and Users. Working document. WIPO. 16.01.2025. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-cr-cmotoolkit-2025-en-wipo-good-practice-toolkit-for-collective-management-organizations-the-toolkit.pdf> (accessed: 20.09.2024).

247. Zaiarnyi O., Katerynych P. Governing Smart City Development in Post-War Ukraine. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 2025. Special issue. P. 186–205.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Khorenzhenko O. A. European Integration Reforms of Ukraine in the Field of Collective Management of Copyright and Related Rights. *Право.ua*. 2024. №3. С. 248-254. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.36>

2. Khorenzhenko O. A. Establishing and Developing the System of Collective Management of Copyright and Related Rights in Ukraine (1991-Ongoing). *Наше право*. 2024. № 3. С. 159-169. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.20>

3. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights Under the Laws of Foreign Countries: Challenges and Prospects for Ukraine. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 277-289. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.40>;

4. Khorenzhenko O. A. Collective Management of Copyright and Related Rights in the Nordic Countries: Insights for Creating an Effective Model in Ukraine. *Наше право*. 2025. № 3. С. 187-196. DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2025.3.26>

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

5. Khorenzhenko O. Collective Copyright Management in the Digital Age: EU Challenges and Ukraine's Adaptation. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. № 2. С. 48-58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-2-6>;

Тези доповідей, матеріали науково-практичних конференцій:

6. Хоренженко О. А. Особливості національних систем колективного управління авторськими і суміжними правами у Франції та Великобританії. Видавнича група «Наукові перспективи». *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXXIII Міжнар. наук-практ. конф. (07 червня 2023 р.). м. Паола, Мальта, 2023. С. 83-88.

7. Хоренженко О. А. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: досвід зарубіжних країн. *Current challenges of science and education*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (11-13 березня 2024 р.). м. Берлін, Німеччина, 2024. С. 306-313.

8. Хоренженко О. А. Історія виникнення організацій колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Шевченківська Весна 2024*: матеріали міжн. наук.-прак. конф. студ., асп. та молодих вчених. Частина I (12 квітня 2024 р.). м. Київ, 2024. С. 65-68.

9. Хоренженко О. А. Удосконалення системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в рамках євроінтеграційних реформ. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали IV Міжн. наук.-прак. конф. (18-20 листопада 2024 р.) м. Мюнхен, Німеччина, 2024. С. 719-726.

10. Хоренженко О. А. Діяльність організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у Франції та Польщі у контексті євроінтеграційних реформ в Україні. *Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects*: матеріали VIII Міжнар. наук.-прак. конф. (17-19 березня 2025 р.). м. Мюнхен, Німеччина, 2025. С. 567-573.

11. Хоренженко О. А. Міжнародний досвід використання блокчейн-технологій у колективному управлінні майновими авторськими та суміжними правами: перспективи імплементації в Україні. *Шевченківська Весна: Штучний інтелект та міжнародні відносини*: матеріали Міжн. наук.-прак. конф. студ., асп. та молодих вчених (18 квітня 2025 р.). м. Київ, 2025. С. 193-196.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на таких міжнародних науково-практичних конференціях:

1. XXXIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (07 червня 2023 р., м. Паола, Мальта).

2. VII Міжнародна науково-практична конференція “Current Challenges of Science and Education” (11-13 березня, 2024 р., м. Берлін, Німеччина).

3. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2024» (12 квітня 2024 р. м. Київ).

4. IV Міжнародна науково-практична конференція “Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects”, (18-20 листопада 2024 р. м. Мюнхен,

Німеччина).

5. VIII Міжнародна науково-практична конференція “Scientific Research: Modern Challenges and Future Prospects” (17-19 березня 2025 р., м. Мюнхен, Німеччина).

6. Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна: Штучний інтелект та міжнародні відносини» (18 квітня 2025 р., м. Київ, Україна).

Відомості про доходи від прав, зібрані організаціями колективного управління, за 2021 та 2022 рр.

1. Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав»		
Категорія прав – Суміжні права		
Сфера використання прав – Публічне виконання		
Відомості про доходи від прав, зібрані організацією колективного управління	2022	2021
Сума зібраних доходів від прав	19 000 231	47 746 427
Сума доходів від прав, розподілених правовласникам	7 834 441	26 763 088
Загальна сума доходів від прав, виплачена правовласникам	4 906 486	26 168 634
Відомості про відносини з іншими організаціями колективного управління		
Суми коштів, отриманих від інших організацій колективного управління	9 069	100 662
Суми коштів, виплачених іншим організаціям колективного управління	149	1 811 876
2. Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав»		
Категорія прав – Майнові авторські права		
Сфера використання прав – Публічне сповіщення та публічне виконання творів, публікації наукових статей, відтворення та доведення до загального відома творів цифровими музичними сервісами		
Відомості про доходи від прав, зібрані організацією колективного управління	2022	2021
Сума зібраних доходів від прав	16 576 211	9 314 140
Сума доходів від прав, розподілених правовласникам	14 131 591	18 407 047
Загальна сума доходів від прав, виплачена правовласникам	5 170 939	8 322 360
Відомості про відносини з іншими організаціями колективного управління		
Суми коштів, отриманих від інших організацій колективного управління	2 737 763	3 088 006
Суми коштів, виплачених іншим організаціям колективного управління	-	2 240 285
3. Громадська спілка «Автори та видавці»		
Категорія прав – Авторські права		
Сфера використання прав – Публічне сповіщення		
Відомості про доходи від прав, зібрані організацією колективного управління	2022	2021 (звіт не представлено)
Сума зібраних доходів від прав	143 000	
Сума доходів від прав, розподілених правовласникам	734 028	
Загальна сума доходів від прав, виплачена правовласникам	734 028	
Відомості про відносини з іншими організаціями колективного управління		
Суми коштів, отриманих від інших організацій колективного управління	1 510 015	
Суми коштів, виплачених іншим організаціям колективного управління	-	

Продовження Додатку Б
Продовження Табл. Б.1

4. Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»		
Категорія прав – Авторські права		
Сфера використання прав – Публічне виконання		
Відомості про доходи від прав, зібрані організацією колективного управління	2022	2021
Сума зібраних доходів від прав	17 449 323	25 183 151
Сума доходів від прав, розподілених правовласникам	7 190 846	17 648 031
Загальна сума доходів від прав, виплачена правовласникам	5 424 733	17 327 198
Відомості про відносини з іншими організаціями колективного управління		
Суми коштів, отриманих від інших організацій колективного управління	-	-
Суми коштів, виплачених іншим організаціям колективного управління	6 783	144 680
5. Спілка об'єднань громадян «Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна»		
Категорія прав – Майнові авторські та суміжні права		
Сфера використання прав – Публічне виконання, кабельна ретрансляція		
Відомості про доходи від прав, зібрані організацією колективного управління	2022	2021
Сума зібраних доходів від прав	3 474 037,50	10 201 282,91
Сума доходів від прав, розподілених правовласникам	4 896 637,43	7 450 440,87
Загальна сума доходів від прав, виплачена правовласникам	4 707 412,81	4 099 768,74
Відомості про відносини з іншими організаціями колективного управління		
Суми коштів, отриманих від інших організацій колективного управління	5 651 010,43	9 303 364,16
Суми коштів, виплачених іншим організаціям колективного управління	1 081 092,49	2 789 675,35

Джерело: [112; 113; 131; 132; 133; 134; 135; 136; 137]

**Відомості про доходи від прав, зібрані організаціями колективного
управління, за 2023 рік**

Організація колективного управління	Сфера колективного управління	Сума зібраної винагороди (грн)	Сума розподіленої винагороди (грн)	Сума виплаченої винагороди (грн)
Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав»	Публічне виконання музичних творів	22 958 777	16 136 232	18 257 775
Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»	Публічне виконання музичних творів	22 481 834	20 031 483	21 301 319
Громадська організація «Спілка Українських композиторів авторів»		405 060	318 875	318 875
Всеукраїнська громадська організація «СІНЕМА»	Аудіовізуальні твори	7 607 896,89	3 872 837,12	3 638 304,29
Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська Ліга Авторів»		6 206 078	5 448 495	2 830 638
Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав»	Публічне сповіщення та включення музичних творів телерадіокомпаніями; Публічне виконання творів під час гастрольних заходів; Публічне виконання у закладах громадського харчування та нічних клубах;	24 948 741,42	14 376 696,19	7 388 037,91

Продовження Додатку Б
Продовження Табл. Б.2

	Публічне виконання творів у готелях, торгових центрах тощо; Публічне виконання творів на театральній сцені; Публікація наукових статей в журналах; Відтворення та доведення до загального відома творів цифровими музичними сервісами			
Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав»	Публічне виконання музичних не драматичних творів з текстом і без тексту, включно з тим творами, що включені до складу аудіовізуальних творів; Використання об'єктів авторського права	156 089,91	156 089,91	206 623,81

Джерело: [26; 114; 138; 139; 140; 141]

**Відомості про доходи від прав, зібрані організаціями колективного
управління за 2024 рік**

Організація колективного управління	Сфера колективного управління	Сума зібраної винагороди (грн)	Сума розподіленої винагороди (грн)	Сума виплаченої винагороди (грн)
Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав»	Публічне виконання музичних творів	23 524 548	17 014 814	17 763 304
Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»	Публічне виконання музичних творів	23 495 598	16 138 580	16 242 037
Громадська організація «Спілка Українських композиторів авторів»	-	614 572	530 045	530 045
Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав»	Публічне сповіщення та включення музичних творів телерадіокомпаніями; Публічне виконання творів під час гастрольних заходів; Публічне виконання у закладах громадського харчування та нічних клубах; Публічне виконання творів у готелях, торгових центрах тощо; Публічне виконання творів на театральній сцені; Публікація наукових статей в журналах;	67 285 853,23	23 007 110,19	13 647 380,93

Продовження Додатку Б
Продовження Табл. Б.3

	Відтворення та доведення до загального відома творів цифровими музичними сервісами			
Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав»	Публічне виконання музичних не драматичних творів з текстом і без тексту, включно з тим творами, що включені до складу аудіовізуальних творів	47992 394,07	47 892 394,07	47 084 754,92
Громадське об'єднання «ОКУ» Оберіг»	Публічне виконання	1 328 928,79	1 274 041,07	989 246,79

Джерело: [31; 115; 130; 142; 143; 144]

**Повна узгодженість національного законодавства з положеннями
Директиви 2014/26/ЄС**

Директива 2014/26/ЄС	Зміст статті	Відповідність національному законодавству
Стаття 3 (a, c, d, e, f, h, i, j, k, l, n)	Визначення термінів	Закон про ОКУ [77]: ст. 1 (абз. 2, 3, 6, 7, 9, 12, 13, 16), ст. 6 (ч. 1, 3), ст. 7 ч. 1
Стаття 4	Загальні принципи	Закон про ОКУ: ст. 5 (ч. 1, 2)
Стаття 5	Права правовласників	Закон про авторське право [71]: ст. 47 ч. 1 Закон про ОКУ: ст. 5 (ч. 3, 4, 5, 6, 11), ст. 13 (ч. 8, 9, 11, 12, 13)
Стаття 6	Умови членства в ОКУ	Закон про ОКУ: ст. 6 (ч. 2, 4), ст. 5 ч. 12
Стаття 7	Права правовласників, які не є членами ОКУ	Закон про ОКУ: ст. 14 (ч. 1, 2)
Стаття 8 (п. 1, 2, 3, 6, 8-13)	Загальні збори членів ОКУ	Закон про ОКУ: ст. 7, 8
Стаття 9	Наглядова функція	Закон про ОКУ: ст. 8
Стаття 10	Зобов'язання осіб, які керують діяльністю ОКУ	Закон про ОКУ: ст. 10 ч. 2, ст. 8 ч. 3
Стаття 11	Збір і використання надходжень від прав	Закон про ОКУ: ст. 20
Стаття 12	Відрахування	Закон про ОКУ: ст. 21 ч. 7, 8, 9, 10
Стаття 13	Розподіл сум, що підлягають виплаті правовласникам	Закон про ОКУ: ст. 7 ч. 4; ст. 21 ч. 2, 3, 6; ст. 22 ч. 1, 2, 3, 4
Стаття 14	Управління правами на підставі договорів про представництво	Закон про ОКУ: ст. 5 ч. 8
Стаття 15, п. 2, 3	Відрахування та виплати за договорами про представництво	Закон про ОКУ: ст. 5 ч. 2; ст. 21 ч. 2
Стаття 16	Ліцензування	Закон про ОКУ: ст. 20 ч. 1, 2, 5
Стаття 20	Інформація, що надається правовласникам, іншим ОКУ і користувачам на запит	Закон про ОКУ: ст. 12 ч. 2; ст. 10 ч. 1 (1, 2, 3, 4)
Стаття 21	Розкриття інформації громадськості	Закон про ОКУ: ст. 10 ч. 1
Стаття 22	Річний звіт про прозорість	Закон про ОКУ: ст. 11
Стаття 33	Процедури розгляду скарг	Закон про ОКУ: ст. 10 ч. 1 (9); ст. 8 ч. 1 (8)
Стаття 35	Вирішення спорів	Закон про ОКУ: ст. 20 ч. 2; Закон про медіацію [86]: ст. 3 ч. 2; Закон про авторське право: ст. 54
Стаття 36	Дотримання положень	Закон про ОКУ: ст. 25
Стаття 42	Захист персональних даних	Закон про ОКУ: ст. 2 ч. 1

Джерело: [2]

Продовження Додатку В
Таблиця В.2

Часткова узгодженість національного законодавства з положеннями
Директиви 2014/26/ЄС

Директива 2014/26/ЄС	Зміст статті	Відповідність національному законодавству
Стаття 8, п. 5	Загальні збори членів ОКУ	Положення: (с) загальна інвестиційна політика стосовно надходжень від прав та будь-якого доходу, отриманого в результаті інвестування надходжень від прав; (d) загальна політика відрахувань з надходжень від прав та з будь-якого доходу, отриманого в результаті інвестування надходжень від прав; (f) політика управління ризиками, (g) затвердження будь-якого придбання, продажу або передачі в заставу нерухомого майна, (h) затвердження злиття та об'єднань, заснування дочірніх підприємств і придбання інших юридичних осіб або часток участі чи прав в інших юридичних особах (i) затвердження отримання чи надання позик або надання забезпечення чи поруки за позиками не конкретизовані
Стаття 15, п. 1	Відрахування та виплати за договорами про представництво	Відсутні положення щодо інвестування доходів від прав
Стаття 17	Обов'язки користувачів	Законодавство не містить обов'язку враховувати, наскільки це можливо, добровільні галузеві стандарти при визначенні формату надання користувачами відповідної інформації про використання прав, які представляє організація колективного управління, що необхідна для збору надходжень від прав, а також для розподілу та сплати сум, які підлягають виплаті правовласникам
Стаття 18, п. 1(b)	Інформація, що надається правовласникам про управління їхніми правами	Відсутні положення щодо надходження доходів від прав

Джерело: [2]

Продовження Додатку В
Продовження Табл. В.2

Стаття 19	Інформація, що надається іншим ОКУ правами на підставі договорів про представництво	Положення: (а) нараховані надходження від прав, суми, сплачені організацією колективного управління за кожну категорію прав, якими вона управляє, та за кожен окремий вид використання для прав, якими вона управляє на підставі договору про представництво, а також будь-які нараховані, але не виплачені надходження від прав за будь-який період; (е) рішення, ухвалені загальними зборами членів, якщо такі рішення стосуються управління правами на підставі договору про представництво частково конкретизовані
Стаття 34, п. 1	Процедури альтернативного вирішення спорів	Процедура альтернативного врегулювання спорів передбачена у Законі про медіацію
Стаття 37, п. 1	Обмін інформацією між компетентними органами	Законодавство прямо не передбачає співпрацю компетентного органу з відповідним органом іншої держави-члена ЄС

Джерело: [2]

Продовження Додатку В
Таблиця В.3

Не узгоджені положення національного законодавства з положеннями

Директиви 2014/26/ЄС

Директива 2014/26/ЄС	Зміст статті	Відповідність національному законодавству
Стаття 3 (b), (g), (m)	Визначення термінів	Відсутні визначення: незалежна організація управління; директор; мультитериторіальна ліцензія
Стаття 8, п. 7	Загальні збори членів ОКУ	Відсутні положення щодо інвестування доходів від прав
Стаття 18, п. 2	Інформація, що надається правовласникам про управління їхніми правами	Відсутні положення щодо суб'єктів у складі ОКУ, відповідальних за розподіл доходів від прав серед правовласників
Розділ III (Статті 23–32)	Мультитериторіальне ліцензування онлайн-прав на музичні твори ОКУ	Відсутні положення щодо мультитериторіального ліцензування
Стаття 34, п. 2	Процедури альтернативного вирішення спорів	Відсутні положення
Стаття 37, п. 2	Обмін інформацією між компетентними органами	Відсутні положення

Джерело: [2]

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Хоренженко Оксани Анатоліївни на тему: «Міжнародно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: порівняльно-правове дослідження»

МІНЕКОНОМІКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ДЕРЖАВНА ОРГАНІЗАЦІЯ
«УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОФІС
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ»
(УКРНОІВІ)

вул. Дзюбана Годзяка, 1, м. Київ, 01601, тел.: +380 44 209-27-06, +380 67 501-05-95
e-mail: office@nipo.gov.ua, <https://www.nipo.gov.ua>, код згідно з ЄДРПОУ 44673629

Оксані ХОРЕНЖЕНКО

okhorenzhenko@gmail.com

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження

За результатами розгляду дисертації Хоренженко Оксани на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право», галузь знань 29 «Міжнародні відносини» на тему «Міжнародно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: порівняльно-правове дослідження» повідомляємо, що результати проведеного дослідження та пропозиції автора відзначаються високим теоретичним і методологічним рівнем, науковою обґрунтованістю та практичною значимістю.

Вони будуть впроваджені в діяльність Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УКРНОІВІ), зокрема при підготовці рекомендацій щодо модернізації системи колективного управління, а також у розробці матеріалів для проведення просвітницьких заходів і підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності.

Дослідження міжнародних та європейських підходів до інституту колективного управління на національному, регіональному та міжнародному рівнях забезпечує цілісне бачення сучасної моделі організації та функціонування системи колективного управління. Висновки та узагальнення дисертації можуть бути використані як концептуально-методологічна основа для формування стратегічних орієнтирів діяльності УКРНОІВІ у сфері управління майновими авторськими та суміжними правами.

Наукові положення роботи будуть корисними при розробці пропозицій щодо гармонізації національного законодавства з асquis ЄС, визначення пріоритетів розвитку нормативно-правової бази, вдосконалення підходів до прозорості та підвітності організацій колективного управління, а також інтеграції сучасних інструментів управління правами.

Особливу цінність дисертації становить її аналітичний потенціал, який дозволяє розглядати систему колективного управління як багаторівневу модель взаємодії суб'єктів національного, регіонального та міжнародного рівнів. Такий підхід забезпечує системне розуміння ролі держави та її інституцій у формуванні політики, визначенні меж державного

УКРНОІВІ
№1152/2901-05-2026 від 10.02.2026
КЕП: Орлик О. П. 10.02.2026 12:51
04AF212836405D99040000002493D0049F4ED00

нагляду, підвищенні інституційної спроможності та забезпеченні балансу інтересів правовласників, користувачів і суспільства.

Використання результатів дисертаційного дослідження у діяльності УКРНОІВІ сприятиме підвищенню ефективності моніторингу діяльності організацій колективного управління, системному аналізу та оцінці їхньої роботи. Рекомендації, сформульовані автором, відкривають перспективи для інтеграції кращих європейських практик та сучасних рішень у діяльність УКРНОІВІ, що сприятиме модернізації системи управління правами.

Окрему значущість дисертації має її освітньо-просвітницький потенціал. Узагальнені положення будуть використані при розробленні навчальних програм, тренінгових курсів для підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, що сприятиме формуванню єдиного професійного бачення, поширенню знань про сучасні стандарти колективного управління та розвитку правової культури суспільства.

Таким чином, дисертаційне дослідження є важливим науковим внеском у розвиток теорії та практики колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. Воно створює міцну концептуально-методологічну базу для подальшого вдосконалення діяльності УКРНОІВІ, спрямованої на забезпечення прозорої, ефективної та сучасної системи управління правами в умовах цифровізації та євроінтеграції.

Доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Директор УКРНОІВІ

Олена ОРЛЮК

УКРНОІВІ

№1152/2901-05-2026 від
10.02.2026

